RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1945. Andra kammaren. Nr 30.

Onsdagen den 20 juni.

Kl. 11 fm.

§ 1.

Herr talmannen meddelade, att herr Hansson i Skediga, som vid kammarens sammanträde den 16 innevarande juni med läkarintyg styrkt sig från och med den 15 juni tills vidare vara hindrad att deltaga i riksdagsgöromålen, denna dag åter intagit sin plats i kammaren.

§ 2.

Föredrogs, men bordlades åter riksdagens kanslideputerades memorial, nr 2, angående tillämpningsföreskrifter beträffande riksdagsmännens resor.

§ 3.

Föredrogs och lades till handlingarna konstitutionsutskottets memorial, nr 23, angående den slutliga prövningen av ett från 1944 års riksdag vilande grundlagsförslag.

§ 4.

Omorganisation av folkbokföringen.

Föredrogs särskilda utskottets utlåtande, nr 1, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av folkbokföringen dels ock en i ämnet väckt motion.

Genom en den 20 april 1945 dagtecknad proposition, nr 282, vilken hänvisats till särskilda utskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet för finansärenden,

dels lämnat riksdagen tillfälle att avgiva yttrande angående de av föredragande departementschefen angivna huvudgrunderna för en omorganisation av folkbokföringen;

dels ock för riksdagen framlagt förslag om anvisande av för ändamålet erforderliga anslag m. m.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft en i anledning av propositionen inom andra kammaren av herr *Kempe m. fl.* väckt motion, II: 600, vari hemställts, »att riksdagen måtte med avslag på propositionen besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en ny utredning angående omorganisation av folkbokföringen med syfte, att hela folkbokföringen skulle överflyttas till civila myndigheter.»

Utskottet hemställde,

a) att riksdagen måtte under åberopande av vad utskottet i sin motivering anfört såsom yttrande angående de genom förevarande proposition framlagda huvudgrunderna för en omorganisation av folkbokföringen uttala,

1) att registrering av rikets befolkning alltjämt skulle ske genom kyrkobokföring;

Omorganisation av folkbokföringen. (Forts.)

2) att i varje församling skulle jämte församlingsbok föras församlingsliggare med personakter och att kyrkoböckerna med undantag av församlingsliggaren och till församlingsbok förd fastighetslängd skulle vara bundna böcker, där ej Kungl. Maj:t för viss församling medgivit undantag;

3) att mantalsskrivningen skulle bibehållas som särskild förrättning;

4) att adressmaskinanläggningar skulle införas för folkbokföringen, att plåtar skola upprättas för fastigheter, fysiska personer och åtminstone sådana juridiska personer, som skola upptagas i taxeringslängd, och att vid länsstyrelse skulle föras ett adressregister, bestående av avtryckskort;

5) att adressmaskinanläggningarna skulle förläggas till länsstyrelserna, att emellertid, där med hänsyn till förhållandena i viss stad synnerliga skäl därtill vore, Konungen skulle kunna med stadens medgivande förordna, att det tryckande registret, såvitt anginge staden, skulle föras hos mantalskrivningsförrättaren därstädes och att plåtar för personer, vilka flyttade mellan länen, skulle utväxlas mellan länsstyrelserna;

6) att pastorsämbetena genom fortlöpande avisering skulle meddela länsbyråerna erforderliga uppgifter ur kyrkoböckerna och att den aviseringsskyldighet, som enligt gällande stadganden åvilade pastorsämbetena, i princip skulle överföras på länsbyråerna;

7) att statistiska centralbyrån i egenskap av riksbyrå för folkbokföringen skulle utöva den centrala ledningen av och tillsynen över folkbokföringen samt föra register bestående av personakter över obefintliga, utvandrare och avlidna;

8) samt att kostnaderna för reformens genomförande skulle fördelas mellan staten och kommunerna enligt de av föredragande departementschefen angivna huvudgrunderna;

b) att riksdagen måtte i anslutning till vad utskottet under a) uttalat

1) förorda införande av ett system för lekmäns medverkan vid folkbokföringen genom roteombud eller på annat lämpligt sätt;

2) hos Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t ville taga under förnyat övervägande, huruvida tillsynen över kyrkobokföringen borde ankomma på domkapitlen eller länsstyrelserna samt taga under övervägande frågan om inrättande på lämplig tidpunkt av ett sökregister bestående av avtryckskort över hela befolkningen; samt

3) såsom ett önskemål uttala, att de av kommittén föreslagna s. k. nummerregistren vid länsbyråerna skulle upprättas så snart ske kunde;

c) att riksdagen måtte för budgetåret 1945/46 anvisa följande anslag, nämligen till

Folkbokföringen: Anläggningskostnader ett reservationsanslag av ..... kronor 1 940 000,

Folkbokföringen: Ersättningar för upprättande av präglingsunderlag ett förslagsanslag av ..... kronor 360 000,

Folkbokföringen: Viss tillfällig personal vid länsstyrelserna, m. m. ett förslagsanslag av..... kronor 1 350 000;

d) att riksdagen måtte

dels godkänna i utskottets hemställan intaget tillägg till personalförteckning för statistiska centralbyrån;

dels ock medgiva att den i avlöningsstaten för statistiska centralbyrån upptagna anslagsposten till avlöningar till icke-ordinarie personal finge för budgetåret 1945/46 överskridas med högst 66 000 kronor; samt

e) att motionen II: 600 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herr *Kempe,* som ansett, att utskottet i sin hemställan under punkten e) bort föreslå riksdagen att i skrivelse till Kungl. Maj:t

Omorganisation av folkbokföringen. (Forts.)

hemställa om utredning i syfte att hela folkbokföringen överflyttades till civila myndigheter.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr **Kempe:** Herr talman! Behovet av en modern folkbokföring är odiskutabelt. Därom råda väl också inga delade meningar. Däremot har frågan huruvida registreringen av befolkningen också i fortsättningen skall ske genom kyrklig folkbokföring eller om den skall överföras till civila myndigheter varit föremål för diskussion. I flertalet remissyttranden till folkbokföringskommitténs betänkande har denna senare linje framförts. Länsstyrelsen i Skaraborgs län yttrar bland annat, att »det vore organisatoriskt olämpligt att taga prästerskapet i anspråk för en rent civil folkbokföring». Den säger vidare: »Lämpligast syntes vara, att prästerskapets folkbokföring endast omfattade sådant som ägde samband med kyrkliga förrättningar. Ej ens ur kostnadssynpunkt torde det kunna beräknas bliva fördelaktigare att överlåta den civila folkbokföringen åt prästerskapet.» Mantalsdirektören i Göteborg anför också många förnuftiga synpunkter i frågan, och han säger bland annat: »Prästerna skulle mycket väl kunna undvara kyrkobokföringen, därest varje medborgare över 15 år försåges med ett medborgarkort, varigenom han kunde identifiera sig vid prästerliga förrättningar. Ett sådant medborgarkort hade även föreslagits av kommittén. I medborgarkortet skulle mantalsskrivningsförrättare, om sådan utsåges att handhava jämväl den löpande folkbokföringen, kunna teckna bevis om fullgjord anmälan angående dödsfall, barns födelse m. m. till företeende inför pastor vid begäran om begravning, dop o. s. v. Vid sådant förhållande och då prästernas arbetsuppgifter i övrigt vore i hög grad väsensskilda från folkbokföringsarbetet vore det synnerligen olämpligt att bibehålla prästerna vid detta arbete. I stället borde såväl den löpande som den periodiska folkbokföringen anförtros åt mantalsskrivningsförrättarna, vilka vore i administrativa värv väl förfarna tjänstemän och vilkas huvudsakliga arbetsuppgifter redan för närvarande utgjordes av sysslandet med den periodiska folkbokföringen.» Mantalsdirektören tillägger, att vid en sådan anordning skulle även tillsynen över folkbokföringen kunna anförtros åt ett civilt förvaltningsorgan. Magistraten i Göteborg instämmer med mantalsdirektören, och i övrigt är det en del andra instanser, som haft stora sympatier för civil folkbokföring.

Vid genomförandet av en reform av detta slag borde man dessutom kunna utgå ifrån att båda arbetarpartierna i princip äro överens om att kyrkan förr eller senare bör skiljas från staten, d. v. s. att det även i detta avseende bör ske en utveckling i demokratisk riktning. Socialdemokratiska partiet fastställde ånyo så sent som i fjol i sitt principprogram frågan om kyrkans skiljande från staten. Det var således utifrån rent principiella synpunkter som vi i anslutning till propositionen om folkbokföring inlämnade en motion, i vilken vi yrkat avslag på Kungl. Maj:ts proposition och hemställt om en ny utredning angående en omorganisation av folkbokföringen i syfte att hela folkbokföringen skulle överflyttas på civil myndighet. Emellertid har i samband med diskussionen om folkbokföringen frågan om uppbördsreformen skjutits i förgrunden. Denna reform är nämligen beroende av en moderniserad folkbokföring. Av den anledningen vill jag för min del icke fördröja och skjuta på framtiden folkbokföringsreformen. Jag har därför i utskottet ändrat mitt yrkande till ett yrkande om bifall till förslaget om folkbokföring i enlighet med utskottets förslag men med det tillägget, att Kungl. Maj:t jämsides härmed borde företaga en utredning i syfte att överflytta hela folkbokföringen till civil myndighet. Personligen är jag av den meningen, att vi förr

Omorganisation av folkbokföringen. (Forts.)
eller senare komma att övergå till civil folkbokföring. Under sådana förhållanden kan det vara ändamålsenligt att utreda frågan, så att, när de ideologiska och varför icke säga parlamentariska förutsättningarna äro för handen, det skall vara möjligt att lätt och smidigt övergå till civil folkbokföring. I Stockholm och Göteborg praktiseras redan civil folkbokföring. Ja, man kan säga, att där förekommer det en dubbel folkbokföring, vilket är icke blott i högsta grad oekonomiskt utan också orationellt.

De argument som här framförts för ett bibehållande av den kyrkliga folkbokföringen äro dels intresset hos dem, som ha att ombesörja »själavården» d. v. s. prästernas personliga kontakt med medborgarna, och dels en önskan, vilket egentligen fällt utskottsförslaget, att utnyttja prästernas arbetskraft. För utövande av prästernas ecklesiastika befattning kunde antalet präster betydligt reduceras, om de icke hade folkbokföringen att falla tillbaka på. Folkbokföringen är ju ett civilt arbete, som icke kan ha något med själavården att skaffa. Det är en gammal tradition, som hänger kvar sedan den tid, då prästen var den enda i församlingen, som kunde skriva. Ett modernt samhälle bör väl på detta område anpassa sig efter tidens krav.

När nu en reform för bättre folkbokföring skall genomföras, hade den tidpunkten varit synnerligen lämplig också för att övergå till civil folkbokföring. Då någon utredning icke företagits i det syftet, låter det sig emellertid icke göra, utan det är, såsom departementschefen och utskottet framhållit, nödvändigt med en ny utredning. Det är, herr talman, med denna motivering som jag yrkat på en utredning. Jag vill därför dels yrka bifall till utskottets hemställan utom i punkten e) dels ock yrka bifall till den reservation, som jag avlämnat vid utskottets utlåtande.

Herr **Hedlund** i Östersund: Herr talman! Frågan om civil eller kyrklig folkbokföring har diskuterats i många sammanhang. Den utredning, som ligger till grund för propositionen angående det nu föreliggande förslaget till omorganisation av folkbokföringen, har grundligt undersökt frågan. Rent teoretiskt kan det givetvis framföras skäl för att göra folkbokföringen till en civil förrättning, men alla praktiska skäl tala för att bibehålla den grund för folkbokföringen som vi hittills haft, d. v. s. att prästerna skola sköta densamma. Jag kan icke inse, att det är någon stor principfråga vi här diskutera. Det är ur principiell synpunkt hugget som stucket att ha civil eller kyrklig folkbokföring, men praktiska och ekonomiska skäl tala för ett bibehållande av den nuvarande ordningen. Då frågan är så nyligen utredd och alla utredningar rörande uppbördsväsendets omorganisation sysslat med denna fråga och funnit den linje, på vilken utskottet gått fram, vara den lämpligaste, ber jag, herr talman, att få yrka avslag på herr Kempes yrkande och bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herr *Andersson* i Dunker.

Herr **Bladh:** Herr talman! Med anledning av herr Kempes yttrande ber jag att få framhålla möjligheten av att därest vi få en ny kommunindelning den lokala folkbokföringen både kan och kanske bör läggas som en rent civil folkbokföring. Det föreliggande förslaget utgör intet hinder för en sådan utveckling. Men i likhet med departementschefen har utskottet ansett sig böra pröva de nuvarande förhållandena ur rent sakliga synpunkter och har då kommit till den uppfattningen, att prästernas arbetskraft för närvarande bör utnyttjas för detta ändamål. Hade riksdagen påtvingat de små kommunerna nya tjänstemän, samtidigt som alla i dessa små kommuner vetat, att prästerna med få

Omorganisation av folkbokföringen. (Forts.)

undantag mycket väl skulle hunnit med även folkbokföringen, tror jag, att det skulle misskrediterat hela reformen. Man skulle ha funnit den opraktisk och överorganiserad. Att, såsom herr Kempe föreslår, begära en utredning, som enligt mitt förmenande måste bygga på en ny kommunindelning, innan man ens vet, hur denna kommunindelning kommer att se ut, det har jag för min del icke kunnat vara med om.

För övrigt vill jag gärna erkänna, att jag under utskottsbehandlingen fått den uppfattningen, att man från prästerligt håll förutsätter, att prästerna i egenskap av folkbokförare icke på något villkor få underställas annan myndighet än kyrklig, fastän enligt mitt förmenande starka skäl kunna anföras för en annan ordning. Utskottet har ansett, att det vore bättre, att länsstyrelserna efter hand som det kan ordnas göras till tillsyningsmyndighet för den lokala folkbokföringen. Länsstyrelsen är ju den enda, som verkligen känner till förhållandena och de felaktigheter som kunna uppstå och hur de lämpligast kunna avhjälpas. Därför anser utskottet denna myndighet vara den lämpligaste tillsyningsmyndigheten. Att gå den långa omvägen över domkapitlen är nog en mindre praktisk anordning, men detta får väl ordnas efter hand.

För att icke fördröja uppbördsreformens genomförande har utskottet enats om en sådan formulering, som kan godtagas av alla parter. Därmed få vi väl säga, att utskottet, om vi bortse från den ende reservanten, herr Kempe, är fullständigt enigt. Därtill kan också läggas, att i anslutning till föreliggande proposition möjlighet kan beredas för vissa städer att efter medgivande av Kungl Maj:t redan nu införa civil folkbokföring vid sidan om den kyrkliga. Huruvida denna möjlighet framdeles skall tillkomma alla kommuner får väl bero på den erfarenhet, som kommer att vinnas. Men det väsentliga är först som sist, att om detta förslag antages, få vi garantier för en riktigare och effektivare folkbokföring. Med hjälp av en bättre organisation och moderna maskiner få vi ett arbetsbesparande system, som ansluter sig både till den nya tilltänkta uppbördsreformen och till samhällslivet i övrigt. På samma gång som detta förslag tillgodoser kravet på effektivitet och rättvisa i skyldigheternas fullgörande, evad det gäller skattebetalning eller andra personliga prestationer på det civila eller militära området, på samma gång tillgodoser förslaget de möjligheter, som böra förefinnas och komma att förefinnas, då det gäller den sociala omvårdnaden.

Därutöver är endast att tillägga, att för kontrollen i övrigt ha betydande insatser gjorts. Jag tror mig kunna säga, att enbart genom införandet av vad man kallar personakter, d. v. s. ett koncentrat av viktigare uppgifter för varje medborgare, få vi möjlighet att förhindra dubbelskrivningar. Därigenom onödiggöras även utflyttningsbetygen. En annan praktisk vinst är att i och med det att personakten insättes i församlingsliggaren få kommunalmännen i inflyttningskommunen alla de uppgifter, som de kunna behöva för sin verksamhet på det sociala området. Processerna om lämnad fattigvård, om hemortsrätt och kyrkobokföringsort torde komma att betydligt minska i antal.

Herr talman! Här skulle det vara åtskilligt att tillägga, men jag vill icke förlänga debatten och ber därför att kort och gott få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Kempe:** Herr talman! Till herr Bladh vill jag säga, att han tycks ju själv sympatisera med civil folkbokföring, fastän han ger vika för de rent praktiska svårigheter, som detta skulle möta. Han framförde nu det särskilda argumentet, att vi böra vänta till dess den nya kommunindelningen kommer. Jag tror för min del också, att den nya kommunindelningen kommer att underlätta övergången från kyrklig till civil folkbokföring, men det bör väl inte

Omorganisation av folkbokföringen. (Forts.)

hindra, att man redan nu jämsides med att man genomför den nu ifrågavarande reformen också företar en utredning angående civil folkbokföring.

Herr **Bladh:** Herr talman! Menar herr Kempe verkligen, att trots det att vi ha kommuner, som omfatta endast 78 personer, skola vi utreda frågan huruvida icke dessa kommuner skola åläggas att tillsätta särskilda tjänstemän för att sköta folkbokföringen? Är det då icke klokare att vänta tills vi få se, hur den nya kommunindelningen kommer att se ut och hur den blir beslutad. Vid den tidpunkten kunna vi undersöka, huruvida det blir lämpligt att gå in för en omläggning av den lokala folkbokföringen. Jag kan icke se annat än att detta måste vara det riktiga tillvägångssättet. Vilja vi misskreditera den nya ordningen och göra den till en överorganisation, som alla betrakta som besvärlig och onödigt dyr, då skola vi följa reservationen. Vilja vi det icke, är det nog klokast att följa utskottet.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föreslagits i den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Kempe begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller särskilda utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föreslagits i den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

§ 5.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 212, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändringar i bestämmelserna rörande rekreationsresor mot nedsatt avgift för viss personal i övre Norrland jämte i ämnet väckt motion.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 6.

Anslag för avveckling av den förstärkta försvarsberedskapen.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 215, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1945/46 för avveckling av den förstärkta försvarsberedskapen.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Herr **Ståhl:** Herr talman! Eftersom det varken i propositionen eller i utskottets utlåtande nämns något om principerna för avveckling av den väldiga apparat, som försvarsberedskapen har utgjort, tror jag det är många med mig, som skulle vara intresserade av att få veta något härom, därest försvarsministern

Anslag för avveckling av den förstärkta försvarsberedskapen. (Forts.)
funne det vara möjligt att lämna närmare upplysningar. För alla, som ha legat inkallade under dessa år, är det ingen hemlighet, att de förråd, som förvaras i kronans depåer, äro oerhört omfattande, och man undrar hur de nu skola tagas till vara. Det rör sig om värden för hundratals för att inte säga tusentals miljoner kronor, och det är ju nu, när avvecklingen skall ske, som pengarna skola sparas.

För folk i värnpliktsåldern är det likaså av intresse att få veta, vilka principer som komma att tillämpas, exempelvis huruvida det skall bli centraliserade förråd, eller om man för att ha en hög försvarsberedskap skall fortsätta med att ha decentraliserade förråd med alla de konsekvenser ur bevakningssynpunkt och därmed för personalinkallelserna, som följa med detta. Tyvärr är försvarsministern icke inne, men jag skulle gärna ha velat ställa några frågor till honom just beträffande principen centralisation eller decentralisation.

Jag skulle också gärna ha velat höra, hur han beräknar personalbehovet för vård av dessa väldiga förråd. Man måste ju tänka sig, att det skall byggas förrådsbyggnader för varmförråd och kallförråd i mycket stor utsträckning. Likaså föreligger naturligtvis spörsmålet hur man skall kunna sortera upp och taga till vara den materiel, som det här är fråga om. Jag hörde till exempel härom dagen från ett beredskapsförband, att man bara hade rafsat ihop allt det virke, som fanns, och sålt det till ved för ett slumppris, medan ett förband i närheten hade sorterat upp sitt virke och därigenom kunnat få ut helt andra priser för kronans räkning.

Det är som sagt beklagligt, att försvarsministern icke är inne, men det skulle, tror jag, vara av stort värde icke blott för riksdagen utan även för allmänheten, därest statsrådet ville lämna närmare redogörelse för principerna för avvecklingen av den omfattande beredskapen.

Herr **Petterson** i Degerfors: Herr talman! Den föreliggande frågan avhandlar ju beredskapens avveckling. Jag har begärt ordet för att understryka ett par saker, som utskottet har skrivit, och jag gör det också med anledning av det uttalande, som andra lagutskottet gjorde förra veckan i samma ämne.

Vi ha ju under hela tiden för beredskapen haft mycken tvist om ett problem, som vi kunna kalla för ojämnheterna i inkallelserna. Nu säger försvarsministern, att han ämnar bedriva avvecklingen så, att man i första hand använder fredsorganisationen och dessutom civil personal och frivilligt tjänstgörande. Endast i den mån man icke kan fullfölja uppgiften med denna personal skall man använda tvångsinkallelser. Statsutskottet understryker mycket markant detta uttalande på s. 17—18. Utskottet säger sig förutsätta, att frågan skall lösas på det sätt, som försvarsministern har föreslagit, och understryker, att tvångsinkallelser endast få ske när det är nödvändigt och i minsta möjliga utsträckning.

Vi sikta i detta fall i första hand på de s. k. industriuppskoven, och vi säga, att försvarsministern bör taga under förnyad prövning, huruvida dessa industriuppskov alltjämt skola få gälla. Det är ju så, att det finns massor av värnpliktiga, som ännu icke ha tjänstgjort en enda timme. Om det blir nödvändigt att tillgripa tvångsinkallelser förutsätta vi, att man i första hand skall inkalla sådana personer, så att de, som legat inne mesta tiden, bli befriade från ytterligare inkallelser.

Det var, herr talman, bara dessa uttalanden i utskottets utlåtande, som jag har velat understryka. I övrigt ber jag att få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 7.

Vissa anslag till socialstyrelsen.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 216, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1945/46 till socialstyrelsen jämte i ämnet väckt motion.

Punkterna 1—3.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Motion om utvidgning av förlikningsmannaexpeditionens arbetsuppgifter.

Punkten 4, angående motion om utvidgning av förlikningsmannaexpeditionens arbetsuppgifter.

Sedan punkten föredragits, anförde

Herr **Cruse:** Herr talman! Jag beklagar, att statsutskottet icke har kunnat tillmötesgå den framställning, som jag har gjort i min motion. Det är emellertid ett ganska stort samhällsintresse, att förhandlingarna kunna ordnas på sådant sätt, att de underlätta en fredlig lösning av avtalsfrågorna. För närvarande råder ju det förhållandet, att den ena parten, arbetsgivarparten, tillhandahåller arbetslokaler. Detta gör, att den andra parten, alltså arbetarparten, icke känner sig fri vid dessa förhandlingar. Vi lägga ju ned mycket stora summor för att upprätthålla den statliga freden och hålla Sverige utanför krigiska förvecklingar. Man skulle då kunna begära, att staten när det gäller arbetsmarknaden och de stora intressen, som där göra sig gällande, skulle tillhandahålla neutrala förhandlingslokaler för att därigenom underlätta en förhandlingsordning, som skulle möjliggöra fredliga uppgörelser

Jag förstår, att det mot ett enhälligt statsutskott icke gärna är möjligt att få kammaren att bifalla min motion. Jag har därför intet yrkande, herr talman, utan har endast velat framföra detta beklagande.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan i denna punkt.

§ 8.

Avlöningsanslag till fångvårdsanstalterna m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 217, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag för budgetåret 1945/46 till Fångvårdsanstalterna: Avlöningar m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid

Herr **Osterman:** Herr talman! Ehuru jag inser det utsiktslösa i att mot ett enigt statsutskott försöka påverka riksdagen att besluta om en höjning av läkarlönerna vid fångvårdens undersökningsavdelningar, vill jag dock säga några ord om de skäl, som tala för en högre lönegradsplacering av överläkarbefattningarna. Alldeles samma skäl kunna också anföras för en högre lönegradsplacering av överläkarna vid sinnessjukhusens undersökningsstationer, vilken fråga behandlas i statsutskottets utlåtande nr 218.

Utskottet anser, att eftersom man endast syftar till att finna en provisorisk lösning av undersökningsväsendets organisationsfråga, så har utskottet ansett sig kunna tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag oförändrat. Sedan en tids erfarenhet vunnits skulle de i motionerna om bättre löneställning för överläkarna framförda synpunkterna kunna med större säkerhet bedömas. Angående tjänsterna vid sinnessjukhusen säger man sig ej dela motionärernas farhåga för att ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag skulle medföra svårigheter vid rekryteringen av ifrågavarande tjänster.

Jag anser det vara min skyldighet att taga de ärade utskottsledamöterna ur denna bekväma villfarelse. Sinnessjukvårdens läkare ha lägre inkomster än

Avlöningsanslag till fångvårdsanstalterna m. m. (Forts.)

de flesta andra läkargrupper, vilket delvis sammanhänger med att de ha en mängd socialt betonade och administrativa uppgifter, som utföras utan eller mot mycket obetydlig ersättning. Huruvida deras inkomster överhuvud taget kunna anses motsvara studiernas och utbildningens längd skall jag icke yttra mig om i detta sammanhang. Nu erbjuder man emellertid en nyskapad läkarkår, som måste rekryteras från sinnessjukläkarna, avsevärt sämre löner och befordringsmöjligheter än dessa. I själva verket få de en slutlön, som ligger två löneklasser under den, som gäller vid den egentliga sinnessjukvården. Det är självklart, att detta kommer att återverka på rekryteringen av rättspsykiatriker och på det rättspsykiatriska arbetets hela standard. Icke ens en yngre förste läkare vid ett sinnessjukhus kan känna sig lockad att söka någon av de nya överläkartjänsterna. Skulle han göra det, är det säkert med bestämd föresats att snarast möjligt söka befordran inom den egentliga sinnessjukvården. Ett ständigt ombyte på de viktiga rättspsykiatriska chefstjänsterna kommer att bli följden, och organisationen kommer att sakna all stadga icke minst under den kritiska första tiden av sin tillvaro. Detta är av så mycket större betydelse, som just nu en mycket viktig ändring av straffrihetsbestämmelserna har företagits, vilken ändring innebär en radikal omläggning av hittills tillämpad rättspsykiatrisk praxis.

Såvitt jag kan förstå måste det vara en fördel att få en något så när stabil kår av rättspsykiatriska specialister, men detta är uteslutet så länge överläkarlönerna inom denna undersökningsorganisation ligga avsevärt under den statliga sinnessjukvårdens.

Herr talman! Jag har intet yrkande, men jag har velat påvisa vissa oundvikliga konsekvenser av ett bifall till utskottets förslag på denna punkt. Emellertid får man hoppas, att frågan kommer under förnyad behandling vid ett annat tillfälle.

Häruti instämde herrar *von Friesen, Rylander* och *Ståhl.*

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 9.

Avlöningsanslag till statens sinnessjukhus m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 218, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1945/46 till Statens sinnessjukhus: Avlöningar m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 214 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 16 mars 1945, föreslagit riksdagen att dels godkänna av departementschefen förordade personalförteckningar och avlöningsstater för statens sinnessjukhus och statens anstalt för fallandesjuka att tillämpas, personalförteckningarna från och med den 1 juli 1945, avlöningsstaten för statens sinnessjukhus under budgetåret 1945/46 samt avlöningsstaten för statens anstalt för fallandesjuka tills vidare från och med budgetåret 1945/46, dels bemyndiga Kungl. Maj:t att från och med den 1 januari 1946 komplettera personalförteckningen för statens sinnessjukhus med vissa extra ordinarie befattningar i högre lönegrad än 20, dels ock för budgetåret 1945/46 såsom förslagsanslag anvisa till Statens sinnessjukhus: Avlöningar 26 600 000 kronor och till Statens anstalt för fallandesjuka: Avlöningar 378 000 kronor.

I samband med Kungl. Maj:ts förevarande förslag hade utskottet till behandling förehaft fem inom riksdagens kamrar avgivna motioner.

I motionen II: 571 av herr *Jansson* i Örebro hade föreslagits förbättrad löneställning för manliga ekonomister av 1:a klass (i Kungl. Maj:ts förslag be-

Avlöningsanslag till statens sinnessjukhus m. m. (Forts.)
nämnda förste ekonomibiträden), manliga och kvinnliga ekonomister av 2:a klass (i Kungl. Maj:ts förslag benämnda ekonomibiträden) ävensom kvinnliga ekonomister av 3:e och 4:e klass.

Utskottet hemställde,
att riksdagen måtte
I. beträffande statens sinnessjukhus i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 369 och II: 570, i vad dessa motioner avsåge nämnda sjukhus, samt med avslag å motionerna I: 370, II: 569 och II: 571,
a) godkänna i utskottets hemställan intagen personalförteckning, att lända till efterrättelse från och med den 1 juli 1945;
b) bemyndiga Kungl. Maj:t att från och med den 1 januari 1946 komplettera personalförteckningen med av utskottet angivna extra ordinarie befattningar i högre lönegrad än 20;
c) godkänna av utskottet framlagd avlöningsstat för statens sinnessjukhus, att tillämpas under budgetåret 1945/46;
d) till Statens sinnessjukhus: Avlöningar för budgetåret 1945/46 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 26 600 000 kronor;
II. beträffande statens anstalt för fallandesjuka med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 369 och II: 570, i den del de ej behandlats under I. ovan,
a) godkänna i utskottets hemställan intagen personalförteckning, att lända till efterrättelse från och med den 1 juli 1945;
b) godkänna av utskottet framlagd avlöningsstat för statens anstalt för fallandesjuka, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1945/46;
c) till Statens anstalt för fallandesjuka: Avlöningar för budgetåret 1945/46 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 378 000 kronor.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr **Jansson** i Örebro: Herr talman! Man skulle kanske kunna säga, att de löner som jag kräver i min motion inte äro tillräckliga, i händelse man utgår ifrån en uppfattning om hur samhällsviktigt och krävande det arbete är, som denna personal utför. Men jag har för att överhuvud taget ha de största möjligheterna att få igenom mitt förslag inskränkt mig till att framställa just de krav, som här ifrågavarande befattningshavares organisation framställt. Om man skulle ta hänsyn till betydelsen och arten av dessa befattningshavares arbete, skulle man behöva göra en översyn av lönerna i allmänhet, och då skulle man också behöva höja desamma högst betydligt. Jag har därför som sagt inskränkt mig till att framföra just de krav, som ifrågavarande personalorganisation framställt, och jag hoppas, att kammarens ledamöter komma att beakta desamma.

Jag vill säga några ord i anslutning till de ändringsförslag till propositionen, som jag påyrkat i motionen. Differentieringen av eldaretjänsterna i lönehänseende verkar helt omotiverad. Varför skall ett litet fåtal placeras i lönegrad A 6, under det de övriga placeras i A 5? Visserligen anges som skäl härför, att det är eldarna vid de större sjukhusen som placerats i lönegrad A 6. Men representanterna för statens sjukhuspersonals förbund påpeka, att alla eldare under sin tjänstgöring vid ångpannorna ha samma ansvar för maskinanläggningarna och driften av desamma. Härvid är yrkesskickligheten av stor betydelse. Eldarna utföra också vissa reparationsarbeten, för vilka man eljest skulle tvingas anlita särskilda yrkesarbetare. Med hänsyn härtill anse representanterna, att samtliga eldare borde placerats i lönegrad A 6.

Beträffande hantverksföreståndarna framhålla representanterna, att sko-

Avlöningsanslag till statens sinnessjukhus m. m. (Forts.)

makeriföreståndarna med hänsyn till deras yrkeskunskap, arbetsledarställning och redovisningsskyldighet alltjämt borde vara placerade i lönegrad A 10. Någon förändring av deras arbetsuppgifter, som kunde motivera en nedflyttning, kunde icke påvisas. Motsvarande yrkesmän vid dövstumskolorna och försvarsväsendet vore placerade i lönegraderna 11—15. Under åberopande av den omfattande yrkeskunskap, som kräves av mureriföreståndarna, vidhålla representanterna, att dessa tjänster böra placeras i lönegrad A 10 vid de större sjukhusen.

I fråga om hantverkarna framhålla de, att dessa vid sidan av det egna arbetet hade att handleda patienterna i deras arbete samt att ersätta respektive hantverksföreståndare vid dennes bortovaro. Representanterna anse därför, att hantverkarna böra vara berättigade till att placeras i lönegrad A 7.

Vad föreståndarna för djurstall beträffar anse personalrepresentanterna, att samtliga dessa tjänster böra uppflyttas i lönegrad A 6, härvid åberopande dessa befattningshavares ansvarsfulla tjänsteställning.

Det hade säkerligen varit fördelaktigt, att statsutskottet tagit större hänsyn till sjukhuspersonalförbundets mening, ty det representerar otvivelaktigt den största sakkunskapen på detta område. Då man läser de olika statliga instansernas yttranden i dessa lönefrågor, kan man inte undgå intrycket av att desamma på allt sätt söka hålla lönerna nere på lägsta möjliga nivå utan hänsynstagande till konsekvenserna. De få justeringar uppåt som från det hållet förordats äro alltför obetydliga för att ge de anställda rättvisa och säkra nyrekrytering av personal.

De extraordinarie befattningshavarna i lönegrad Ek äro emellertid de som först och främst borde komma i åtanke vid en lönereglering. Det är fullständigt ofattbart, varför denna speciella lönegrupp genom ett kungl. brev tillskapats vid sidan av den gällande löneplanen. För tjänstemännen inom statsförvaltningen finns en löneplan fastställd, vilken är graderad från 1 till 34 och där lägsta lönen i lägsta dyrortsgruppen utgör 1 938 kronor. Denna grundlön är lägre än de högst avlönades dyrtidstillägg. Det finns alltså stora möjligheter för att i denna plan infoga även de lägst avlönade.

Jag vill alltså yrka bifall till utskottets förslag med de ändringar som påyrkats i motionen nr 571 i andra kammaren.

Herr **Lundqvist:** Herr talman! Då jag har undertecknat motionen nr 570 i denna kammare, vill jag be att få säga några ord i anledning av det utskottsutlåtande som här föreligger. Där har ju icke tagits någon större hänsyn till de önskemål som framförts i motionen. Det föreligger också ett enhälligt utskottsutlåtande, varför det icke torde finnas några större möjligheter att få genomfört något särskilt yrkande i denna fråga.

Vad beträffar den personal, i fråga om vilken utskottet föreslår en ytterligare utredning, nämligen ekonomipersonalen, har det ju här tidigare talats om gruppen eldare och deras arbetsuppgifter. Även i vår motion har det betonats vilka slags arbetsuppgifter som eldarna ha. De äro icke jämförbara med eldarna vid vanliga bostadshus. I sjukhusen har man högtrycksanläggningar, och där är det ett tungt arbete som eldarna ha, och vidare förekommer där nattarbete. Det borde alltså ha funnits anledning för utskottet att närmare pröva dessa befattningshavares arbetsuppgifter, och dessa borde rätteligen ha placerats i lönegraden A 6. Nu skriver visserligen utskottet i sitt utlåtande, att utskottet förordar Kungl. Maj:ts förslag, men anser, att frågan om antalet tjänster i 6 lönegraden framdeles bör omprövas. Jag utgår då ifrån att denna omprövning skall resultera i att dessa befattningshavare komma att placeras i lönegraden A 6.

Avlöningsanslag till statens sinnessjukhus m. m. (Forts.)

Vad beträffar bilförarna vid sinnessjukhusen inträffar ju det beklagliga, att åtskilliga av denna personal, som tidigare varit placerade i lönegraden A 6, nu komma att återfinnas såsom förste ekonomibiträden i lönegraden A 5, vilket innebär en degradering. Vad beträffar bilförarna vid kommunikationsverken, så stå de icke upptagna i tjänsteförteckningen såsom bilförare, utan de äro i allmänhet placerade som reparatörer och till och med något högre upp på löneskalan. Här komma nu sinnessjukhusens bilförare att stå i lönegrad A 5. På bilförarna vid sinnessjukhusen ställas dock något högre krav än som i allmänhet ställas på bilförarna. Det går icke att jämställa dem. Sinnessjukhusens bilförare ha i viss mån ansvar för bilarna, att de skola vara driftsäkra och färdiga för utryckning, då så erfordras. Det är därför angeläget, att man vid omprövningen av deras löneställning ser till, att rättvisa vederfares bilförarna vid sinnessjukhusen.

Utskottets förslag innebär vidare, att det erfordras 17 års tjänstgöring för ifrågavarande löntagare för att de skola befordras till ordinarie tjänst. De böra alltså enligt detta förslag ha tjänstgjort såsom extra eller extra ordinarie i 17 år vid sinnessjukhusen för att kunna bli befordrade till ordinarie. Det blir endast ungefär en tredjedel av den nu anställda personalen som kommer att uppnå ordinarie ställning. Skall man tolka detta på det sättet, att utskottet ser optimistiskt på denna vårdform och anser, att den kommer att minskas, så att man kan dra in två tredjedelar av personalen? Tyvärr är det väl i stället på det sättet, att denna vårdverksamhet i vårt samhälle ännu icke är utbyggd i den utsträckning som torde vara önskvärd. Jag kan icke dela utskottets uppfattning i detta fall, då man anser, att det är rätt och rimligt, att endast en tredjedel av denna personal skulle bli ordinarie. Detta bör nog justeras något ytterligare uppåt.

Med hänsyn till vad som förekommit här och svårigheterna att få genomförd någon ändring och även med tanke på det välvilliga skrivsätt som föreligger från utskottets sida, finner jag anledning hoppas på att här kommer att ske en justering, som skall bättre tillgodose denna personal än vad detta utlåtande nu ger anledning till.

Herr talman! Jag har intet yrkande.

Herr *Olsson* i Mellerud instämde häruti.

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! Jag ämnar icke ingå i någon detaljerad motbevisning av vad de två föregående ärade talarna ha framhållit i detta spörsmål. Jag skulle nog tro, att de ha ganska rätt. Även om utskottet icke har kunnat biträda deras yrkande, så har utskottet i alla fall inte haft anledning att motbevisa vad de framhållit angående betydelsen av de tjänster det här är fråga om. Man måste emellertid se frågan sådan den är.

Här har under en lång tid bedrivits ett utredningsarbete av särskilt tillkallade sakkunniga i syfte att genomföra en revision av tjänsteförteckningen för sinnessjukhusens del. Dessa sakkunniga ha prövat olika tjänster inbördes och ha också prövat behovet av antalet tjänster. Nu har så Kungl. Maj:t framlagt ett förslag, som i det väsentliga stöder sig på dessa sakkunnigas förslag. Man har emellertid vad beträffar den egentliga skötarpersonalen på grund av vissa pågående utredningar beträffande särskilt sjuksköterskornas i statens tjänst löne- och anställningsförhållanden icke tagit upp tjänsteförteckningsrevisionens förslag i denna del till behandling. Men i övrigt har man i stort sett följt vad revisionen föreslagit. Då är det ju också självfallet, att statsutskottet, som haft att behandla frågan dels med hänsyn till Kungl. Maj:ts förslag och dels med hänsyn till det ursprungliga utredningsförslaget och de yttranden som

Avlöningsanslag till statens sinnessjukhus m. m. (Forts.)

ansvariga myndigheter avgivit, haft ganska svårt att i det stora hela komma längre än vad den kungl. propositionen innehåller. Utskottet har dock funnit, att man på vissa punkter kunde vidtaga ändringar i Kungl. Maj:ts förslag, och beträffande andra punkter har utskottet ansett, att frågan behövde ytterligare utredas.

Beträffande vad som särskilt framhölls av den siste ärade talaren, som talade om eldarnas placering i lönegradsavseende, har utskottet funnit, att Kungl. Maj:ts ståndpunktstagande i denna fråga snarast måste betecknas såsom innebärande ett minimum. Vi ha emellertid i detta avseende icke ansett oss kunna gå utöver Kungl. Maj:ts förslag, därför att det skulle innebära, att statsutskottet skulle anvisa, vid vilka sinnessjukhus antalet befattningshavare i sjätte lönegraden skulle ökas. Vi ansågo oss icke ha tid till eller tillräcklig sakkunskap för att framlägga ett förslag, som i detta avseende kunde vara rimligt och rättvist. Det är därför som vi måst nöja oss med ett uttalande som innebär, att frågan om antalet tjänster i lönegraden A 6 framdeles bör omprövas. Jag tror, att även de ärade motionärerna, om de hade försatts i samma läge som statsutskottet, skulle ha kommit till samma uppfattning.

Vad sedan beträffar den långa tid, som dessa befattningshavare få gå i icke ordinarie tjänst, delar jag den uppfattningen, som här framförts, nämligen att för ordinarie arbetsuppgifter bör man också skaffa ordinarie tjänster. Men jag vill erinra om att frågan om ordinarie tjänster för personalen vid sinnessjukhusen ju har befunnit sig i ett mycket svårt läge på grund av de långvariga utredningar i olika avseenden, som pågått beträffande sinnessjukhusen och deras personal. Det är emellertid min förhoppning, att när man nu kommit över detta utredningsstadium så skola de ansvariga myndigheterna se till att ordinarie tjänster inrättas i den utsträckning som rimligen bör ske, och då tror jag att den långa tjänstgöring i icke ordinarie ställning, varom här talats, skall kunna avsevärt förkortas. Det är detta, som är innebörden i vad utskottet har velat säga på denna punkt.

Vad slutligen beträffar de befattningshavargrupper, som närmast berördes av den förste talaren i denna debatt, så kan jag ju säga, som jag nyss har gjort, att jag inte har någon anledning att bestrida de uppgifter, som han lämnat. Det kan nog vara riktigt att dessa befattningshavare icke placerats i lönegrader, som svara mot deras arbetsuppgifter och de skyldigheter, som man vill pålägga dem, men jag tror att vi i det avseendet få se tiden an och undan för undan försöka få till stånd jämkningar och justeringar.

Jag har nog en känsla av att det förhållandet att den tjänsteförteckningsrevision, som sysslat med sinnessjukhusens personal, arbetade under en tid då trycket av kriget och dess bördor kändes som tyngst, har medfört, att man varit litet mer sparsam i fråga om dessa tjänsteförteckningar än vad man möjligen skulle ha varit, därest man kunnat bedriva sitt arbete under andra betingelser. Denna min förmodan skulle ju kunna leda mig till att i stort sett instämma i de synpunkter, som de ärade motionärerna i denna fråga nu ha utvecklat, nämligen att dessa spörsmål även framdeles böra ägnas uppmärksamhet, varvid vissa lönegradsuppflyttningar böra företagas och framför allt tjänster överföras från icke-ordinarie till ordinarie. I dagens läge anser jag emellertid, att statsutskottets förslag kan godtagas, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till detta förslag.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till motionen II: 571; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 10.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 219, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till utbildning av personal inom den halvöppna barnavården.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 11.

Provisoriskt lönetillägg och tillfälligt barntillägg till vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 220, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående provisoriskt lönetillägg och tillfälligt barntillägg under budgetåret 1945/46 till vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl. jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 286 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 27 april 1945, för riksdagen framlagt dels förslag om att provisoriskt lönetillägg och tillfälligt barntillägg under budgetåret 1945/46 skulle i huvudsaklig överensstämmelse med av chefen för finansdepartementet föreslagna grunder utgå till vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl. enligt de närmare föreskrifter, som meddelades av Kungl. Maj:t, dels ock förslag om för ändamålet erforderliga medelsanvisningar.

I samband med Kungl. Maj:ts förevarande förslag hade utskottet till behandling förehaft följande motioner, nämligen

1) två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *E. Arrhén* (I: 381) och den andra inom andra kammaren av herr *Fagerholm* (II: 588), i vilka föreslagits, att barntillägg under nästa budgetår skulle utgå till samtliga statliga anställningshavare med försörjningsplikt mot barn under 16 års ålder oavsett anställningshavarnas löneklass, samt att beloppet av barntillägget i samtliga lönelägen skulle bestämmas att utgöra 100 kronor för varje barn under 16 års ålder,

2) ytterligare två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *A. Löfgren m. fl.* (I: 390) och den andra inom andra kammaren av herr *Spångberg m. fl.* (II: 596), i vilka föreslagits, att provisoriskt lönetillägg skulle utgå till befattningshavare med lön enligt löneklass 6 med 30 kronor, löneklass 7 med 25 kronor, löneklass 8 med 20 kronor, löneklass 9 med 15 kronor samt löneklasserna 10, 11 eller 12 med 10 kronor, allt per månad, ävensom att tillfälligt barntillägg enligt i propositionen föreslagna kvalifikationsgrunder skulle utgå till alla statsanställda i löneläge motsvarande högst 20 löneklassen,

3) en inom första kammaren av herr *R. Wagnsson* väckt motion (I: 391), vari framställts samma förslag som i motionerna I: 390 och II: 596,

4) en inom andra kammaren av herr *Senander m. fl.* väckt motion (II: 594), vari hemställts, »att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 286 måtte medgiva, att provisoriskt lönetillägg under budgetåret 1945/46 må i överensstämmelse med i motionen refererade förslag från statstjänarnas organisationer utgå till vissa befattningshavare i statens tjänst, och besluta, att utgifterna för provisoriskt lönetillägg skola bestridas beträffande befattningshavare vid de affärsdrivande verken eller vid av dessa övertagna företag eller inrättningar från de medel, av vilka verkens utgifter i övrigt bestridas, samt beträffande andra befattningshavare från för ändamålet anvisade anslag, ävensom till provisoriskt lönetillägg för budgetåret 1945/46 under sjunde huvudtiteln anvisa ett förslaganslag av 16 000 000 kronor.»

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

Provisoriskt lönetillägg och tillfälligt barntillägg till vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)

I. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 390 och II: 596, I: 391 samt II: 594 ävensom med avslag å motionerna I: 381 och II: 588

a) medgiva, att provisoriskt lönetillägg och tillfälligt barntillägg under budgetåret 1945/46 finge i huvudsaklig överensstämmelse med av utskottet förordade grunder utgå till vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl. enligt de närmare föreskrifter, som meddelades av Kungl. Maj:t,

b) till Provisoriskt lönetillägg och tillfälligt barntillägg för budgetåret 1945/46 anvisa följande förslagsanslag under härefter angivna huvudtitlar, nämligen:

Andra huvudtiteln	kronor	400,000
Tredje »	»	35,000
Fjärde »	»	8,400,000
Femte »	»	2,750,000
Sjätte »	»	150,000
Sjunde »	»	625,000
Åttonde »	»	775,000
Tionde »	»	200,000
Elfte »	»	2,600
Fjortonde »	»	50,000,

II. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag besluta, att utgifterna för provisoriskt lönetillägg och tillfälligt barntillägg, i den mån de icke avsåge befattningshavare hos bank- och fondinspektionen eller sparbanksinspektionen, skulle bestridas: beträffande befattningshavare vid de affärsdrivande verken eller vid av dessa övertagna företag eller inrättningar samt befattningshavare hos försäkringsinspektionen och statens pensionsanstalt ävensom befattningshavare med avlöning från luftfartsfonden från de medel, av vilka verkets eller institutionens utgifter i övrigt bestredes, beträffande befattningshavare vid statens hingstdepåer och stuteri samt å lantbruksstyrelsens stuteribyrå från det anslag, varav vederbörandes lön utginge, samt i fråga om andra befattningshavare från de anslag i riksstaten, som vore avsedda för provisoriskt lönetillägg och tillfälligt barntillägg.

Reservationer hade avgivits:

1) av herrar *Johan Bernhard Johansson, Mannerskantz, Staxäng* och *Birke,* vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte

I. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 390 och II: 596, I: 391 samt II: 594 ävensom med bifall till motionerna I: 381 och II: 588

a) medgiva, att — — — Kungl. Maj:t,

b) till Provisoriskt lönetillägg och tillfälligt barntillägg för budgetåret 1945/46 anvisa följande förslagsanslag under härefter angivna huvudtitlar, nämligen:

Andra huvudtiteln	kronor	415,000
Tredje »	»	40,000
Fjärde »	»	8,900,000
Femte »	»	2,900,000
Sjätte »	»	175,000
Sjunde »	»	650,000
Åttonde »	»	950,000
Tionde »	»	215,000
Elfte »	»	4,000
Fjortonde »	»	55,000,

II. med bifall — — — tillfälligt barntillägg;

Provisoriskt lönetillägg och tillfälligt barntillägg till vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)

2) av herrar *Andersson* i Malmö, *Mårtensson* och *Petterson* i Degerfors, utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade:

Herr **Mårtensson:** Herr talman! Herr Andersson i Malmö jämte två andra ledamöter av utskottet, varav jag är den ene, har antecknat en blank reservation till det här föreliggande utlåtandet, och jag skall med anledning av detta be att få framhålla några synpunkter.

När nu gällande civila avlöningsreglemente genomfördes, godkändes den principen, att det skulle vara lika lön för lika arbete, och det gamla familjelönsystemet med särskilda barntillägg blev vid det tillfället satt på avskrivning. Jag utgår ifrån att en av orsakerna till detta var att man inte ville för statens befattningshavare tillämpa en avlöningsmetod, som inte kunde tillämpas för den öppna marknadens anställda.

De skäl, som i slutet av 1930-talet talade emot familjelönsystemets bibehållande, tala nu lika starkt emot införandet av ett familjelönsystem. Jag vill därför uttala den förhoppningen, att de barntillägg, som innefattas i det här föreliggande förslaget om provisoriska lönetillägg, endast måtte bli ett provisorium av mycket kort varaktighet och om möjligt avskaffas redan nästa år och ersättas, om detta är nödvändigt, med någon annan löneform. Jag är fullt medveten om att de löntagare, som ha minderåriga barn att försörja, måste finna sig i en betydligt lägre levnadsstandard än den som endast har sig själv att sörja för. Men detta är ett problem, som inte endast gör sig gällande för statens befattningshavare, utan det gör sig i minst lika hög grad gällande även för den öppna marknadens lönearbetare. Jag anser därför, att frågan om en viss utjämning mellan familjeförsörjare och icke familjeförsörjare måste lösas på ett annat sätt än vad som här föreslagits i den kungl. propositionen och av utskottet.

För att kunna lösa denna fråga måste enligt min uppfattning utbyggas ett sociallönsystem, om jag så får kalla det, av betydligt större omfattning än vad som hittills varit fallet. Detta sociallönsystem måste utbyggas genom ökade livsmedelsrabatter, rabatter på kläder, bostäder o. d., genom införande av barnbespisning vid våra skolor i större utsträckning än vad som för närvarande är fallet, o. s. v. Dessa förmåner böra tillkomma alla behövande, antingen de äro anställda i statens, kommunernas, eller i enskild tjänst. Jag tror att det endast på den vägen är möjligt att åstadkomma en något så när rättvis avvägning av lönerna och därmed en utjämning av försörjningsbördorna för löntagare med familjer och barn och sådana löntagare, som äro ensamstående.

Jag vill i detta sammanhang även säga några ord om vissa grupper, som inte innefattas i de statliga löneregelementena, nämligen en del arvodestagare vid statens sjukvårdsanstalter och vissa statliga verk och framför allt den personal, som är anställd enligt kollektivavtal. Redan förra årets riksdag uttalade sig ju för att även dessa grupper skulle komma i åtnjutande av den löneförbättring, som tillkom övriga befattningshavare i ungefär samma löneställning. Så har dock inte skett i vissa fall. Vad orsaken härtill är känner jag inte till, men vederbörande myndigheter ha kanske inte, med hänsyn till att avtalen varit gällande, under denna tid velat träda i underhandlingar med personalen. Jag vill emellertid understryka vad utskottet säger, nämligen att »utskottet förutsätter, att Kungl. Maj:t fäster vederbörande myndigheters uppmärksamhet på att förhandlingar böra i här avsedda fall upptagas med personalens organisationer för fastställande av en dylik förbättring av de avtalsenliga lönerna». Jag vill i anslutning härtill hemställa till statsrådet och

Provisoriskt lönetillägg och tillfälligt barntillägg till vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)

chefen för finansdepartementet, att han försöker göra myndigheterna uppmärksamma på vad riksdagen här har skrivit, på det att de av riksdagen uttalade önskemålen inte måtte eftersättas.

Jag ber med dessa ord att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Häruti instämde herrar *Andersson* i Malmö och *Lindahl*.

Herr **Senander:** Herr talman! Vi ha ingivit en motion i detta ärende, som innebär en upprepning av det krav, som statstjänarnas organisationer enhälligt anslöto sig till, då frågan förra hösten aktualiserades. Detta krav betecknades allmänt vid de mycket upprörda statstjänarmötena som ett absolut minimikrav. Det kan kanske för en del känsliga människor synas, som om denna hållning vore väl kategorisk och extrem, då den ju utesluter varje prutmån. Men kravet var mycket rimligt med hänsyn till det dåliga ekonomiska läge, som statstjänarna befunno sig i. Därest bördan för de sämst avlönade statstjänarna skulle lättas i någon nämnvärd grad, borde ett ännu längre gående krav ha framförts. Statstjänarnas flertal tog emellertid hänsyn till att även andra stora befolkningsgrupper fått sitta emellan under krigsåren, och därför formulerades kravet så blygsamt som skedde. En annan orsak var den, att statstjänarorganisationernas ledningar i allmänhet accepterat den ekonomiska politik, som proklamerats av statsmakterna, vilket förhållande givetvis i sin tur medverkade till att statstjänarnas krav blev så blygsamt som fallet var.

Då vi nu upprepa vår motion från höstriksdagen, vilken upptog detta statstjänarorganisationernas krav, så göra vi det därför att vi anse, att det inte längre bör finnas några rimliga skäl att inte bifalla denna motion. Vid höstriksdagen anfördes som bekant såsom huvudargument, ja, man skulle nästan kunna säga som enda argument däremot, att ett bifall skulle få ofördelaktiga återverkningar vid kommande avtalsuppgörelser på den privata arbetsmarknaden. Man räknade med att arbetarna där skulle ställa krav i samma omfattning, vilket skulle leda till ett upprivande av den ekonomiska politik, som statsmakterna gett sig in på.

Betecknande nog ha dessa argument icke upprepats i år. Finansministern uttalar endast, att »det icke synts möjligt att frångå de principer, som ligga till grund för 1944 års bestämmelser», och utskottet instämmer — såsom i regel sker från utskottens sida — rätt och slätt i det uttalande som göres i Kungl. Maj:ts proposition. Nu viftar man inte längre med inflationens fågelskrämma, och inte heller talar man om konsekvenserna för den privata arbetsmarknaden. Nu har finansministern till och med blivit så generös, att han sträcker sig längre än vad han gjorde vid höstriksdagen. Han går nämligen in för att ge även löneklass 9 en liten förbättring, något som han tidigare bestämt motsatte sig. Och utskottet ger ytterligare en förbättring även för löneklass 10. Dessutom föreslår finansministern, att barntilläggen nu skola utgå ända upp till löneklass 20.

Finansministern och utskottet synas sålunda vara på vild flykt från sina tidigare positioner, och jag tror inte, att det är svårt att finna förklaringen. Genomförandet av det provisoriska lönetillägget för de lägre statstjänarna hade icke alls de verkningar på den privata arbetsmarknaden, som man sökte skrämma en del räddhågade själar med, då frågan behandlades i höstas. Den hittillsvarande utvecklingen av avtalsrörelserna på den privata arbetsmarknaden har i allmänhet inte varit sådan, att inte ens de blygsamma förbättringar, som tillerkändes de lägre statstjänarna, kunnat uppnås av arbetarna. Vissa

Provisoriskt lönetillägg och tillfälligt barntillägg till vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)

smärre grupper, såsom exempelvis en del kommunalanställda, ha visserligen lyckats vinna ganska betydande förbättringar, men den stora massan av arbetare har icke förmått avtvinga arbetsgivarna några nämnvärda sådana. Sedan snart fem månader tillbaka befinna sig 125 000 metallarbetare i konflikt utan att de halsstarriga arbetsgivarna kunnat förmå sig till att ge ett bud, som ens uppgår till hälften av den blygsamma förbättring, som kommit statstjänarna till del.

Finansministern synes ha trott, att arbetsgivarna skulle vara lika villiga att följa statens höga föredöme då det gäller genomförandet av förbättringar åt arbetarna som då det gällde försämringar. Men här har finansministerns ljusblå optimism varit malplacerad. Arbetsgivarnas samhällsanda sträcker sig inte så långt, som finansministern har förutsatt. Arbetsgivarna ha med förtjusning accepterat finansministerns ekonomiska politik så länge den givit dem ökad profit. Så länge statens föredöme ger dem möjlighet till ökad utsugning av arbetskraften, följa de villigt och glatt intentionerna från statsmakternas sida, men så snart det är fråga om även de blygsammaste förbättringar av de anställdas villkor, så äro arbetsgivarna inte längre intresserade av statens föredöme. Då gå de sina egna vägar. »Föredömesteorien» har följaktligen gjort fullständig bankrutt.

Dessa fakta borde ju ge anledning till en annan inställning från statsmakterna sida gentemot sina egna anställda. När de gamla skansar fallit, vilka skyddat den för de stora massorna skadliga ekonomiska politiken, så kunde man vänta, att både finansministern och utskottet mera påtagligt hade låtit det nya läget avspegla sig i behandlingen av statstjänarnas krav. Det enda som inträffat är emellertid, att finansministern ger en tia i månaden även åt löneklass 9 och att utskottet ytterligare bättrat på detta med att ge en tia även åt löneklass 10.

I efterkrigsprogrammet framhålles såsom en väsentlig angelägenhet, att levnadsstandarden för hela svenska folket höjes. Det synes mig vara på hög tid att förverkligandet av denna programpunkt åtminstone påbörjas nu när kriget avslutats och utgifterna för försvarsberedskapen komma att försvinna. Och det vore väl då lämpligt att börja med statens anställda i de lägre lönegraderna. Statsmakterna kunde ju starta med att avbetala sin skuld till sina egna anställda, en skuld som är ganska betydande. Genom reduceringen av dyrtidskompensationen ha nämligen stora belopp frånhänts statstjänarna. Det är stora offer som dessa, liksom arbetarna, ha fått bringa på den s. k. samhällssolidaritetens altare, medan profitörerna under krigsåren skurit guld med täljknivar. Jag tror inte att det skadar att med några siffror belysa vad statstjänarna fått offra för att profitörerna skulle kunna sitta i orubbat bo. Jag tar då de två löneklasser, som man nu vill utestänga från varje som helst förbättring i deras läge.

En befattningshavare i löneklass 11 på A-ort har genom reduceringen av dyrtidskompensationen förlorat 1 579: 50 kronor. En befattningshavare i löneklass 11 i Stockholm, alltså på I-ort, har under samma tid fått offra sammanlagt 2 109: 60 kronor. En befattningshavare i löneklass 12 på A-ort har fått satsa sammanlagt 1 650 kronor. Slutligen har en befattningshavare i löneklass 12 i Stockholm av sin förut knappa inkomst fått ge ett bidrag av inte mindre än sammanlagt 2 173: 20 kronor på samhällssolidaritetens altare.

Jag frågar dem det vederbör: hur mycket ha de stora bolagen och de större inkomsttagarna fått släppa till? Praktiskt taget ingenting. Tvärtom ha de kunnat berika sig i ungefär samma grad som man berövat de små inkomsttagarna deras berättigade kompensation för dyrtiden.

Provisoriskt lönetillägg och tillfälligt barntillägg till vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)

Det är de statstjänargrupper, som bringat sådana offer under krigsåren, som man nu vill utestänga från varje andel i det provisoriska lönetillägget. Måste det inte ändå betecknas som staten ovärdigt att utestänga dessa befattningshavare, vilka till sitt överväldigande flertal icke ha möjlighet att genom befordran förbättra sin ställning? Det vore väl i stället en mycket ringa avbetalning på statens skuld för utebliven dyrtidskompensation, om löneklasserna 11 och 12 finge respektive 235:80 och 157:20 kronor om året i provisoriskt lönetillägg, såsom vi yrka i vår motion. Den av oss framförda motionen upptar icke förslag om barntillägg. Jag vill icke upprepa motiven för vårt motstånd mot denna av en enhällig statstjänarkår utdömda löneform. Jag inskränker mig i det avseendet till att i allo instämma med vad som anförts av en föregående talare, herr Mårtensson. Jag vill bara, för att det icke skall uppstå något missförstånd för mitt vidkommande, meddela, att vår motion ger mera även åt familjer med barn än vad Kungl. Maj:t och utskottet föreslår, både i provisoriskt tillägg och barntillägg. Jag syftar då givetvis enbart på de lägre statstjänarna, de enda, som vi befattat oss med i vår motion.

Beträffande den kollektivt anställda personalen ha vi i motionen hemställt, att riksdagen skulle göra ett mera bestämt uttalande till förmån för denna personal än vad som hände vid höstriksdagen. På den punkten har utskottet tillmötesgått vår begäran, så att det uttalande, som härvidlag nu göres, är betydligt mera konkret än det, som gjordes förra året. Erfarenheterna ha emellertid visat — och jag tror att det är mycket bittra erfarenheter, som riksdagen har gjort i det avseendet — att regeringen icke fäster så värst stort avseende vid vad man brukar kalla »välvillig skrivning» från riksdagens sida. Det färskaste exemplet därvidlag är just det faktum, att förra årets »välvilliga skrivning» beträffande de kollektivt anställda i statens tjänst icke ledde till något resultat. Den kollektivt anställda statspersonalen befinner sig fortfarande utanför den provisoriska löneregleringens verkningar. Om herr statsrådet vore närvarande skulle jag vilja fråga honom, om han, med stöd av det mera positiva uttalande, som riksdagen förmodligen kommer att göra i år, anser förutsättningarna finnas för att man skall kunna reglera de kollektivanställdas löner och därvid tillse, vilket vi fästa särskild stor vikt vid, att de kollektivanställda erhålla retroaktiv förbättring i sina löner från den 1 juli i fjol.

Herr talman! Jag anser att de skäl, som i höstas angåvos för att icke helt tillmötesgå statstjänarnas krav, numera rimligen icke föreligga. Såvitt jag förstår återstår nu intet annat skäl än de gamla vanliga »statsfinansiella betänkligheterna». Jag vill emellertid i detta sammanhang erinra om, att finansministern i höstas framhöll, att de statsfinansiella betänkligheterna icke voro avgörande, utan att statskassan mycket väl kunde bära den ökade utgift, som statstjänarnas förslag medförde. Det var då i huvudsak de befarade konsekvenserna för den privata arbetsmarknaden som bestämde finansministerns återhållsamhet.

Jag har visat i mitt anförande, att återverkningarna på den privata arbetsmarknaden av den provisoriska löneregleringen för statstjänarna varit ytterst minimal, ja förmodligen icke alls spelat någon roll. Skulle statsmakterna därför nu av statsfinansiella skäl undanhålla statstjänarna en mera rimlig förbättring än vad som nu bjudits dem, kan detta icke uppfattas på annat sätt än att statsmakterna i höstas gentemot statstjänarnas syftemål maskerade sig bakom detta tal om statsfinansiella betänkligheter.

Herr talman! Med vad jag här anfört ber jag att få yrka bifall till den av mig m. fl. avgivna motionen i saken.

Provisoriskt lönetillägg och tillfälligt barntillägg till vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)

Herr **Kyling:** Herr talman! Den kungl. proposition som ligger till grund för detta utskottsutlåtande har ju närmast kommit till för att hjälpa barnfamiljerna, vilka under dessa krisår fått vidkännas allt mer stegrade försörjningsbördor. Redan vid höstriksdagen började statsmakterna intressera sig för denna sak, men de togo då icke steget fullt ut. Men icke heller denna gång har statsrådet Wigforss tagit steget fullt ut, då det gällt att förhjälpa barnfamiljerna till drägligare förhållanden. Vi måste göra klart för oss, att statsmakterna under dessa krisår verksamt bidragit till att icke minst barnfamiljerna råkat i mycket svåra förhållanden. Jag behöver icke peka mer än på den omsättningsskatt, som införts här i landet. Genom införandet av denna omsättningsskatt ha barnfamiljerna kommit att drabbas oerhört hårt i ekonomiskt avseende, och jag måste även säga orättvist. Nu har finansministern i sin proposition föreslagit, att barntillägg skall utgå. Barntillägg skall emellertid enligt hans förslag utgå endast för de två första barnen i varje familj och med 100 kronor för varje barn. Man frågar sig utan tvivel, varför maximeringen satts till just två barn. Är det icke så att vi här i landet börjat tala om att utöva en aktiv befolkningspolitik. Jag tror för min del att det är nödvändigt att vi i det avseendet icke endast stanna vid ord utan också övergå till handling. Enligt mitt förmenande skulle riksdagen i dag, om riksdagen går med på den reservation, som fogats till utskottsbetänkandet av herr Johan Bernhard Johansson m. fl., i handling visa, att riksdagen är intresserad av en aktiv befolkningspolitik. Nu säger herr Mårtensson i Uddevalla i sitt anförande, att statens befattningshavare icke skola stå i någon särklass i detta avseende. Saken skulle nämligen ligga så till, att motsvarande familjeförsörjare i privat tjänst icke har någon möjlighet att få barnbidrag. Jag är fullt överens med herr Mårtensson om att det naturligtvis är minst lika bekymmersamt för dessa barnfamiljer som det är för barnfamiljer bland statens befattningshavare. Emellertid anser jag, att staten bör vara en mönsterarbetsgivare, en arbetsgivare, som alltså går i spetsen för den nämnda aktiva befolkningspolitiken. Jag är också övertygad om att de privata företagarna icke skulle ha något emot att man kunde finna en form för att ge dessa familjeförsörjare en bättre inkomst än de nu ha. Jag syftar då givetvis på barnfamiljerna. Det finns privata företagare här i landet, som helt på egen hand ordnat denna sak. Naturligtvis kan man genom någon slags överenskommelse mellan staten och de privata företagarna lösa den frågan, men saken är ju icke aktuell i sammanhang med det utskottsutlåtande vi ha att behandla i dag.

Det finns vidare en annan fråga i den kungl. propositionen och i utskottsutlåtandet som jag har anledning att några minuter stanna inför. I den kungl. propositionen har tilläggets avgränsning uppåt satts vid den 20:e löneklassen. Detta är enligt mitt förmenande en ganska godtycklig gräns. Jag förstår väl, att många av riksdagens ledamöter tycka, att den, som har en årlig inkomst på upp till 8 000, 9 000 eller 10 000 kronor och däröver, mycket väl har möjlighet att svara för den merutgift, som följer med ett ökat barnantal. Vi måste emellertid göra fullt klart för oss, att det inträtt en mycket stor förändring till det sämre för alla inkomsttagare här i landet, i det att skattebördan år från år stegrats, så att en inkomsttagare, som nu sitter med 8 000 eller 9 000 kronors inkomst, icke på långa vägar har den reallön som han hade före kriget. Härtill kommer att familjeförsörjare i dessa inkomstklasser många gånger ha att dragas med vissa studieskulder. Detta är också kapitalutlägg, som kosta rätt mycket av inkomsten.

Det är naturligt att, när en gräns sättes och denna därtill blir godtycklig,

Provisoriskt lönetillägg och tillfälligt barntillägg till vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)

detta alltid måste medföra underliga verkningar. Jag tar ett exempel ur det levande livet, exempelvis en tjänsteman i 17:e löneklassen. Denne tjänsteman har rätt till fem ålderstillägg, vart och ett efter en tjänstgöring av 3 år. Efter fjärde löneklassuppflyttningen befinner han sig sålunda i 20:e löneklassen. Om han kommer upp i 20:e löneklassen har han rätt att få ut exempelvis de 200 kronor i barntillägg, som två barn göra honom berättigad till. Men så fort han flyttar från 20:e till 21:a löneklassen får han visserligen några hundra kronor mera genom löneklassuppflyttningen, men samtidigt fråntar staten honom den inkomst han haft i 20:e löneklassen i form av barntillägg. Detta kan icke vara rättvist, ty samtidigt som denne tjänsteman går över från 20:e till 21:a löneklassen ha naturligtvis barnen vuxit och kommit upp i en ålder, där det krävs ännu större utgifter än förut av en familjeförsörjare. Överhuvud taget är man naturligtvis litet förvånad över, att denna gräns för barnens ålder satts till 16 år, men därom är nu ingenting att säga, då alla äro överens om, att den principen skall hållas.

De synpunkter jag nu fört fram borde, menar jag, föranleda riksdagen att i dag i handling visa, som jag tidigare sagt, aktiv befolkningspolitik och göra detta genom att generellt ge barntillägg, oavsett antalet barn i en familj och utan att man sätter någon spärr vid 20:e löneklassen eller någon annan löneklass, så detta tillägg kommer att utgå oavsett i vilken lönegrad eller löneklass vederbörande familjeförsörjare befinner sig. Nu finnes vid utskottsutlåtandet fogad en reservation, avgiven av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. Denna reservation har tagit upp just de synpunkter, som jag här framfört. Då vidare en utredning visar, att ett beslut i enlighet med reservationen icke kommer att medföra några stora ekonomiska konsekvenser, anser jag mig, herr talman, ha anledning att yrka bifall till den avgivna reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Holmström, Staxäng, Sefve, Birke, Håstad, Ljungqvist* och *Hagård.*

Herr **Malmborg** i Skövde: Herr talman! Jag vill i korthet uttala min anslutning till den reservation, som i denna fråga anförts av herr Johan Bernhard Johansson m. fl.

Barntillägget som avlöningsform kan knappast sägas vara något rationellt, men i nuvarande säregna nödläge finner jag det dock vara acceptabelt. Jag finner reservanternas uttalande vara riktigt, när de säga, att det knappast kan vara rimligt att maximera barntillägget till 200 kronor, enär detta innebär, att bidrag icke kommer att utgå för flera än två barn. Barntillägget bör därför i stället bestämmas till ett årsbelopp av 100 kronor för barn. Reservationen innebär också, att utbetalningen icke begränsas till anställningshavare i högst 20:e löneklassen, utan att alla statliga befattningshavare böra vara jämställda i fråga om rätten att få dessa tillägg. Jag har för min del vissa betänkligheter mot en dylik utsträckning, men jag finner det svårt att dra en gräns, och det finns också sakliga motiv anförda för ett tillägg utan begränsning. Ur befolkningssynpunkter finner jag också vad reservanterna anfört motiverat, och jag kan i det avseendet ansluta mig till vad herr Kyling nyss anförde. Ett bifall till reservationen innebär en icke så obetydlig merutgift, men denna ökning kan knappast sägas ha den statsfinansiella räckvidd, att den i och för sig bör avskräcka, om sakliga motiv föreligga för ett bifall till reservationen.

Jag ber till sist, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. avgivna reservationen.

Herrar *von Friesen* och *Nilson* i Eskilstuna instämde häruti.

Provisoriskt lönetillägg och tillfälligt barntillägg till vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! För egen del har jag varit beredd att tillstyrka en för de lägre lönegraderna gynnsammare lösning av denna fråga än som innefattas i statsutskottets föreliggande förslag. Emellertid har man inom den avdelning av statsutskottet, som behandlat denna fråga, ansett önskvärt, att man sökte åstadkomma en kompromiss, så att man icke skulle behöva presentera för kamrarna många olika förslag. En kompromiss skulle också innebära att man så att säga på förhand skulle vara förvissad om vad som skulle bli riksdagens beslut. Då jag ansett en sådan lösning ur mina synpunkter acceptabel, har jag biträtt kompromisslinjen, alltså det förslag, som nu föreligger från statsutskottet. Vid detta förhållande anser jag mig icke böra hålla något längre anförande i frågan. Jag tror att det som sades i denna fråga så pass sent som för omkring ett halvår sedan kan anses vara tillräckligt uttömmande och icke behöver här upprepas. Emellertid ge mig vissa saker, som ha förekommit i denna debatt, anledning att taga till orda.

Den förste ärade talaren i denna debatt, herr Mårtensson, uttalade sig principiellt mot barntilläggen även i den form, som de fått i det nu föreliggande förslaget. Då min principiella uppfattning överensstämmer med herr Mårtenssons — en uppfattning, som för övrigt också delas av statstjänarorganisationerna och under en lång följd av år hävdats av dessa — har jag icke någon anledning att polemisera mot honom. I stället får jag naturligtvis så mycket större anledning att polemisera mot de bägge senaste talarna i denna debatt, som drivit en alldeles särskild argumentation till förmån för denna avlöningsform. När herr Kyling exempelvis anför, att det är nödvändigt för oss att föra en aktiv befolkningspolitik, och åberopar detta som motiv för bifall till reservationen, måste jag i all stillhet erinra honom om att den föreliggande frågan väl icke rimligen kan vara ett svenskt befolkningsproblem. Här behandla vi ju i dag en fråga, som berör allenast en relativt ringa grupp av medborgare, nämligen statens ämbets- och tjänstemän. Skall man föra en aktiv befolkningspolitik på det sätt som herr Kyling ville göra, blir det icke en statstjänstemännens lönefråga utan en stor social fråga. Det är min förhoppning, att den nu arbetande befolkningskommissionen ganska snart skall kunna komma fram med ett förslag, ägnat att lösa detta spörsmål för hela det svenska folket. Då tror jag att frågan kommer i sitt rätta läge, och jag förmodar att det då icke skall uppstå några principiella skiljaktigheter mellan herr Kyling och mig.

Jag menar sålunda att vi icke skola blanda in denna aktiva befolkningspolitik i en statstjänstemännens lönefråga, vilket man emellertid både vid detta och tidigare tillfällen velat göra. Vi få nog behandla den föreliggande frågan som en lönefråga, och därvid har jag för min del ansett mig böra böja mig för den lösning av frågan om barntilläggen, som Kungl. Maj:t förelagt riksdagen. Skulle jag ha gått egna vägar, skulle jag antagligen icke gått med på något barntillägg alls, men i det läget har jag icke befunnit mig vid denna riksdag. I det avseendet vill jag betona, att statsutskottets linje i föreliggande fråga innebär en kompromiss mellan dem, som icke alls vilja ha några barntillägg, och dem, som vilja ha barntillägg i allmänhet. Man har stannat ett stycke på halva vägen, alltså vid 20:e löneklassen. Jag tror man i dagens läge får nöja sig med detta.

Emellertid, herr talman, är det ett par andra spörsmål, som jag anser mig böra upptaga till behandling. Herr Mårtensson har snuddat vid dem något litet, men jag anser mig ändå böra gå in på dem. Jag syftar på vad statsutskottet har skrivit i sin motivering på s. 8. Först ha vi då de personalgrupper, som avlönas med arvode, som alltså icke äro löneplanplacerade på samma sätt som tjänstemän i regel äro, men vilkas avlöningar äro tillmätta med hänsyn till

Provisoriskt lönetillägg och tillfälligt barntillägg till vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)

likvärdiga befattningar, som finnas upptagna i löneplanen. I detta avseende uttalade riksdagen på statsutskottets förslag i höstas, att det vore självfallet, att även dessa grupper av statsanställda skulle erhålla en förhöjning, motsvarande den, som kommer löneplansplacerade befattningshavare till del. Vi ansågo också självfallet, att i den mån avlöningsanslaget vore maximerat, det borde vara en plikt för vederbörande att tillse, att medel gjordes tillgängliga för detta ändamål. Jag hade tillfälle att i denna kammare ytterligare understryka denna ståndpunkt, och statsrådet och chefen för finansdepartementet instämde och ansåg vår uppfattning vara riktig. Vi trodde sålunda, att frågan därmed vore löst. Det hade emellertid visat sig, att vederbörande myndigheter hyst synnerligen stor ovilja mot att taga hänsyn till detta riksdagens uttalande.

Jag har anledning att alldeles särskilt uppehålla mig vid detta därför att jag i våras fick påstötning från en personalorganisation vid ett statens verk. Man meddelade, att arvodesavlönad personal då ännu icke hade fått någon glädje av riksdagens uttalande. Jag kan nämna, att enligt statskalendern består styrelsen för det lilla ämbetsverk, varom här är fråga, av en landshövding, en byråchef, en överläkare, en godsägare och ett kansliråd. Det förefaller som om dessa styrelseledamöter, vilkas i statskalendern upptagna titlar utvisa, att de tillhöra de högre kretsarna i vårt samhälle, icke haft mycket sinne för den lägre personalens avlöningsförhållanden. Man synes icke ha observerat riksdagens uttalande i denna fråga. Först den 6 april, jag har akten här i min hand, avlät styrelsen till Kungl. Maj:t en skrivelse med begäran om rätt att få överskrida avlöningsanslaget för att kunna ordna denna sak. Kungl. Maj:t behandlade ärendet med avsevärd snabbhet. Kungl. Maj:ts beslut fattades i början av maj. Jag var uppe och talade med en tjänsteman hos denna styrelse, och då fick jag reda på att Kungl. Maj:ts beslut kommit till ämbetsverkets kännedom någon dag ett stycke in i maj månad. Man hade emellertid lagt beslutet å sido för att taga det i betraktande samtidigt som avlöningen skulle utbetalas, eller den sista maj. Detta är ett tillvägagångssätt, som är synnerligen märkligt. Det är anmärkningsvärt att en ämbetsmyndighet anser, att den personal, som rättvisligen borde haft sina pengar i december månad 1944, icke kunde få dem redan när Kungl. Maj:ts beslut förelåg i början av maj, utan måste vänta till avlöningstillfället i slutet av maj månad. Jag nämner detta som ett exempel på hur en statlig myndighet kan gå till väga. Jag vill rekommendera, icke finansministern, ty han är ganska oskyldig i detta fall, utan statsrådet och chefen för socialdepartementet, under vilken ämbetsverket i fråga lyder, att titta litet närmare på det sätt varpå ämbetsverket i detta fall skött sina åligganden.

Det är ytterligare en fråga, som jag vill erinra mig, att herr Mårtensson också var inne på. Redan förliden höst beslöt riksdagen på hemställan av statsutskottet att göra det uttalandet att beträffande kollektivavtal, träffade på längre sikt, en översyn borde ske och därvid en justering av lönesättningen vidtagas, därför att förutsättningarna för själva lönesättningen ändrats genom av riksdagen fattat beslut i fråga om ett provisoriskt avlöningstillägg. Det var ju självfallet att de kollektivavtal, som utlöpte vid årsskiftet eller omedelbart därefter, icke kunde anses vara träffade på längre sikt. Det blev ju då vederbörandes sak att, när nya avtal träffades, taga hänsyn till det nya löneläge, som kunde anses vara en följd av riksdagens beslut. Men sådana kollektivavtal som gällde intill utgången av år 1945, måste väl i all rimlighets namn, när riksdagen gjorde sitt uttalande i december 1944, anses vara träffade på längre sikt. Som förut framhållits i denna debatt, finns det en verkstyrelse, som ansett sig icke kunna lösa denna fråga. Detta har gjort, att statsutskottet skärpt sitt

Provisoriskt lönetillägg och tillfälligt barntillägg till vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)

uttalande ända därhän att utskottet sagt, att Kungl. Maj:t skall ägna denna fråga uppmärksamhet, d. v. s. utskottet har velat skaffa sig Kungl. Maj:ts garanti för att verkstyrelsen icke skall sväva i okunnighet om detta riksdagens uttalande. Utskottet yttrar: »I anslutning till vad riksdagen förra året uttalade anser utskottet, att i sådana avtal fastställda löner böra undergå en justering uppåt redan under gällande avtalsperiod. Utskottet förutsätter, att Kungl. Maj:t fäster vederbörande myndigheters uppmärksamhet på att förhandlingar böra i här avsedda fall upptagas med personalens organisationer för fastställande av en dylik förbättring av de avtalsenliga ersättningarna.»

Jag tycker det är klara verba, och det är ganska nödvändigt exempelvis att Kungl. Maj:t postar ett brev till kungl. järnvägsstyrelsen för att fästa denna myndighets uppmärksamhet på innehållet i uttalandet i fråga. Det kollektivavtal, som gäller för banarbetarna vid statens järnvägar, har ännu icke på något sätt jämkats, fastän avtalet icke utgår förrän vid detta års slut.

Jag vill som en personlig reflexion tillägga, att de båda fall, som jag här åberopat, visa att myndigheter, ämbetsverk och andra genom sitt ståndpunktstagande i lönefrågor antagligen velat skaffa sig något slags goodwill som gynnare av privata arbetsgivareintressen. Man kan också vända på saken och säga, att de vilja såsom företrädare för dylika intressen skaffa syn för sägen för att de anställda icke hava något intresse av att staten övertager verksamhet, som förut bedrivits av enskilda. Det synes sålunda, som om det vore några av socialismens dödgrävare, som man placerat i ämbetsverken. Detta är en tendens, som man på riksdagshåll har all anledning uppmärksamma.

Jag hoppas emellertid, att vad statsutskottet skrivit i detta avseende skall medföra, att man icke längre behöver gå och vänta på att det löfte, riksdagen givit, blir infriat, vare sig det skall ske genom ett affärsdrivande verk eller genom en styrelse, tillsatt i särskild ordning.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Herr **Skoglund** i Doverstorp: Herr talman! Det var just det avsnittet av statsutskottets uttalande, som herr Eriksson i Stockholm senast berörde, som föranledde mig att begära ordet. Utskottet anför: »Vidkommande kollektivavtalsanställd personal i statens tjänst synas förutsättningarna för på längre sikt gällande avtal ha blivit väsentligt ändrade genom den utveckling på löneområdet, som ägt rum sedan hösten 1944. I anslutning till vad riksdagen förra året uttalade anser utskottet, att i sådana avtal fastställda löner böra undergå en justering uppåt redan under gällande avtalsperiod.» Detta betraktar jag som ett uttalande, vilket man måste ställa sig mycket tveksam till. Man har ju såväl från arbetstagare som arbetsgivare vittnat om, att när det gäller överenskommelser på arbetsmarknaden vill man så långt möjligt är sköta sig själv och icke bli underställd statens överförmynderskap. Här äro ju sådana avtal slutna, och om jag icke tager alltför mycket fel, pågå undersökningar och förhandlingar om genomförande av vissa förändringar och förbättringar på en del punkter. Jag ifrågasätter, herr talman, om det är klokt att på sätt här föreslagits riksdagen gör ett politiskt uttalande och använder den politiska makten till att söka åstadkomma en ändring av gällande avtal.

Vad jag emellertid framför allt vill fästa kammarens uppmärksamhet på är, att det borde nog vara litet bättre förbindelse mellan statsutskottet och bankoutskottet. Jag syftar härvid på ett utlåtande av bankoutskottet, vilket utlåtande kommer att behandlas under en punkt längre fram på föredragningslistan. Detta utlåtande står fullständigt i strid mot det uttalande, som

Provisoriskt lönetillägg och tillfälligt barntillägg till vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)

statsutskottet här gjort. Bankoutskottet understryker ju särskilt starkt den betydelse, som lönerörelserna ha i dagens penningpolitiska läge. Jag vet mycket väl, att det icke tjänar någonting till att framställa ett ändringsyrkande här i kammaren mot ett enigt statsutskott och när första kammaren redan fattat sitt beslut, men jag kan dock icke underlåta att här i dag framhålla de betänkligheter, som jag tror man har rätt att hysa, och de svårigheter, som i framtiden kunna uppstå, om vi införa den principen, att gällande kollektivavtal skola ändras före avtalstidens slut.

Herr **Spångberg:** Herr talman! Finansministern har i årets proposition såtillvida föreslagit en förbättring jämfört med fjolårets förslag, att 9 löneklassen har medtagits. Det har för denna löneklass föreslagits ett tillägg av 10 kronor per månad. I den debatt, som hölls i fjol, var det tillfälle att framhålla, hur oriktigt det var att utelämna just denna grupp, vilken var en »rekryteringsgrupp», från vilken man vid befordran tog personer, som utav en eller annan anledning, ofta av någon slump, befunno sig i ett sådant placeringsläge, att det fanns möjligheter för dem att erhålla befordran, under det att alla andra med lika goda kvalifikationer praktiskt taget saknade möjlighet till befordran. Det är därför med en viss tillfredsställelse jag betraktar finansminsterns förslag, då jag däri vill lägga in, att meningen är, att det vid en kommande lönereglering skall tagas hänsyn till just denna grupps säregna förhållanden och att den skall erhålla en löneförbättring, som procentuellt sett höjer sig över övriga bättre placerade lönegrupper. I motion nr 596 ha vi i fråga om 6—9 löneklasserna föreslagit en ytterligare ökning av det provisoriska lönetillägget med 5 kronor i månaden. Det skulle betyda, att 6 löneklassen finge 30 kronor, 7 löneklassen 25 kronor, 8 löneklassen 20 kronor och 9 löneklassen ett tillägg på 15 kronor i månaden. 10—12 löneklasserna finge ett tillägg av 10 kronor per månad.

Man kan motivera detta, man kan väl säga anspråkslösa tillägg, som nu föreslagits i motionen, bland annat med att statstjänarna ingen gång varit fullt kompenserade för den prisstegring, som ägt rum sedan år 1935. Den senaste löneregleringen byggde på 1935 års index, och mellan åren 1935 och 1939 ha statstjänarna endast erhållit 75 procent i kompensation för prisstegringen. De ha fått avstå 25 procent under en tid då andra grupper erhållit full kompensation. Det kunde av denna anledning givetvis vara berättigat att gå högre än till 12 löneklassen, men då det här framför allt gäller att ge de sämst ställda ett provisoriskt lönetillägg, ha motionärerna — och bakom oss står helt och fullt vårt personalförbund — stannat vid 12 löneklassen. Jag konstaterar med en viss tillfredsställelse, att utskottet beslutat sig för att gå ett steg längre än Kungl. Maj:t och medtagit 10 löneklassen för vilken föreslagits ett tillägg av 10 kronor per månad. Jag anser dock att utskottet därvidlag bort kunna gå med på ett bifall till vår motion. Då hade fördelningen blivit jämnare, 9 löneklassen hade erhållit 15 kronor och 10 löneklassen 10 kronor.

Beträffande barntilläggen tolkar jag propositionen så att finansministern insett att lönerna för ifrågavarande löneklasser äro så låga, att det på grund därav är nödvändigt att införa tillägg för familjer med barn. I övrigt måste jag rent principiellt gentemot en del av de talare, som tidigare här berört denna fråga, framhålla, att jag anser frågan om barntillägg på lön vara mycket diskutabel. Jag menar, att den aktiva befolkningspolitik, som skall få ekonomiskt stöd från statsmakternas sida, icke kan baseras på lönetillägg. Man måste ge stöd på helt andra grunder. Jag föreställer mig att på den privata arbetsmarknaden personer med många barn skulle riskera att icke få någon

Provisoriskt lönetillägg och tillfälligt barntillägg till vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)

anställning alls, om familjebidrag i form av barntillägg skulle utgå på lönerna. Det skulle helt säkert leda till att personer utan barn skulle ha lätt att erhålla anställning, under det att personer med barn skulle få svårt att få anställning, ja kanske rentav icke skulle lyckas erhålla någon anställning alls. Det förefaller mig, som om finansministern icke lyckats lösa detta problem, då finansministern beträffande nu ifrågavarande tillägg icke ansett sig kunna sträcka sig längre än till de befattningshavare, vilkas löner bestämmas enligt lönereglementet, medan kollektivanställda icke skulle få barntillägg, fast de arbetade åt staten i samma företag som befattningshavare, vilka vore berättigade till att erhålla motsvarande tillägg för sina barn.

Enligt nu föreliggande förslag kommer en befattningshavare i 20 löneklassen att erhålla 200 kronor om året, om han har två barn, medan en banarbetare, som har fyra barn men inte tillnärmelsevis så stor inkomst och därtill ganska osäker ställning, inte erhåller ett enda öre. Det är ingen konsekvens i detta. Och man förstår att de kollektivanställda anse det orimligt.

Då de kollektivanställda ej erhålla lönetillägg medför detta även andra komplikationer, som jag skall be att få påvisa. Ibland får exempelvis en banarbetare befordran till banvakt. Enligt de direktiv som ligga till grund för dessa tillägg — i varje fall så som de tolkas inom vederbörande verkstyrelser — inräknas vid befordran detta provisoriska tillägg i lönen. En banarbetare som befordras till anställning som ordinarie banvakt placeras härigenom i en lägre löneklass än han skulle göra, om inte detta provisoriska tillägg utginge. Det kan inträffa att han till och med får en några kronor *sämre* inkomst på grund härav. En banarbetare som erhållit befordran till banvakt får sålunda inte alltid någon nytta av tillägget i fråga.

Jag är villig att ge mitt erkännande åt det uttalande, som utskottet gjort i här föreliggande utlåtande, då det på s. 8 framhålles att en justering av de kollektivanställdas löner bör göras redan under nu gällande avtalsperiod. Det är att hoppas att de som handlägga dessa frågor utanför riksdagen notera detta såsom riksdagens mening så att man inte yttterligare saboterar detta riksdagens beslut, som man har gjort under den period som gått sedan riksdagen i fjol gjorde ett liknande uttalande. Man får verkligen hoppas, att de som avgöra dessa frågor ta hänsyn till dem som slita och släpa och göra ett lika nyttigt arbete som andra här i landet, så att de i fortsättningen icke behandlas på detta nonchalanta sätt. Jag vill stryka under detta riksdagens uttalande så mycket hellre som det ju här gäller en grupp, som så väl behöver varje krona och varje öre den kan erhålla i förbättring av sitt nuvarande dåliga läge, som är det sämsta som någon befinner sig i inom statens verk. Beträffande barntilläggen vill jag framhålla, att om sådana lämnas åt fast anställda bör man också ge dem åt kollektivanställda även sedan en löneförbättring genomförts och så länge som denna, låt vara rätt diskutabla, metod kommer att tillämpas.

Jag ber med dessa ord, herr talman, att få yrka bifall till den motion som jag har väckt i denna kammare och som även väckts i första kammaren och enligt vilken lönetilläggen böra utgå i enlighet med vad som refereras på s. 6 i utskottsutlåtandet.

Häruti instämde herr *Gustafsson* i Bogla.

Herr **Adolfsson:** Herr talman! Jag har begärt ordet för att ge uttryck åt den meningen att det kan anses i hög grad behövligt, att riksdagen begär förhandlingar rörande de kollektivavtalsanställda grupperna i enlighet med vissa anvisningar av den art, som föreslagits i den kommunistiska motionen och som herr

Provisoriskt lönetillägg och tillfälligt barntillägg till vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)

Spångberg nyss anknöt till. Ett sådant uttalande skulle ligga i linje med uttalandena i fjolårspropositionen om de provisoriska tilläggen. Finansministern har också här i riksdagen vid ett tillfälle i år understrukit, att dessa uttalanden från i fjol knappast kunna misstolkas. Syftet med desamma var att påpeka, att löneregleringar för dessa grupper av statsanställda böra kunna genomföras under löpande avtalsperiod. Emellertid har det t. ex. i fråga om banarbetarna visat sig, att järnvägsstyrelsen helt enkelt nonchalerat anvisningarna i fjolårspropositionen, vilka riksdagen som sagt sedermera gjort till sina. De synnerligen dåligt avlönade banarbetarna ha ännu i denna dag inte erhållit några som helst löneförbättringar, och den kommunistiska motionens förslag om ett riksdagens bestämda uttalande i detta avseende måste därför anses vara i hög grad befogat.

Det har visat sig fullkomligt ogörligt att få kungl. järnvägsstyrelsen att så att säga ta reson i denna fråga. Styrelserna för såväl järnvägsmannaförbundet som väg- och vattenbyggnadsarbetarförbundet anmodade tidigare järnvägsstyrelsen att uppta förhandlingar om löneregleringar — om jag inte missminner mig var det i början av år 1945. Vid detta tillfälle vägrade järnvägsstyrelsen kategoriskt att uppta sådana förhandlingar. Resultatet blev att vederbörande förbundsstyrelser tillskrevo regeringen och anmodade denna att på ett eller annat sätt ingripa, men vid en interpellationsdebatt för någon tid sedan kunde finansministern meddela, att denna skrivelse från förbundsstyrelserna icke hade varit föremål för regeringens behandling. Senare har kommunikationsverkens avtalsnämnd i viss mån behandlat dessa frågor. Vissa orsaker, som jag inte just nu vill beröra, ha försvårat dessa förhandlingar. Trots en viss förändring i nämndens sammansättning ha veterligen ännu inga som helst resultat uppnåtts. Jag anser alltså att riksdagen bör stödja banarbetarnas förhandlare genom ett direkt uttalande av det slag, som i vår motion förordats och som i stort sett tillstyrkes i statsutskottets utlåtande. Den hjälpen kan sannerligen denna grupp arbetare, som i stor utsträckning lever på existensminimum, komma att behöva.

I statsutskottets utlåtande heter det om denna sak: »Utskottet förutsätter, att Kungl. Maj:t fäster vederbörande myndigheters uppmärksamhet på att förhandlingar böra i här avsedda fall upptagas med personalens organisationer för fastställande av en dylik förbättring av de avtalsenliga ersättningarna.» Jag finner detta uttalande i statsutskottets utlåtande vara åtskilligt mera positivt och bestämt än det uttalande som gjordes i fjolårspropositionen. Jag vågar uttala en förhoppning att ett sådant uttalande äntligen skall komma att leda till det resultat, som bl. a. banarbetarna men också andra kollektivavtalsanställda länge hoppats på.

Jag vill uttrycka den förhoppningen att det måtte bli definitivt slut med det nonchalerande av riksdagens uttalanden, som hittills förekommit när det gällt dessa grupper av statsanställda. Dessutom skulle jag vilja anknyta till herr Senanders anförande med att även uttala den förhoppningen, att finansministern ville ge ett auktoritativt besked om vad som hittills förekommit i denna fråga och vad som kan beräknas förekomma.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Wigforss:** Herr talman! Statsutskottet har ju något jämkat på den proposition som regeringen framlagt, och jag kan mycket väl förstå att det råder delade meningar när det gäller att avgöra var gränsen skall gå för de löntagare som man anser vara så pass svagt ställda, att en förbättring nu är oundgänglig; detta är ganska naturligt. Jag vill därför inte fördölja att jag utan några stora samvetsbe-

Provisoriskt lönetillägg och tillfälligt barntillägg till vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)

tänkligheter kan gå med på vad statsutskottet har föreslagit, då man sätter gränsen vid 10 löneklassen i stället för vid den 9:e, såsom skett i propositionen.

Likaledes är det en omdömesfråga var man skall dra gränsen för de tillfälliga barntillägg, som äro föreslagna i propositionen och som väl inte heller utskottsreservanterna, som göra principiella invändningar emot barntillägg, i detta läge skulle vilja ta ifrån de lägre betalda statstjänarna. Inte heller därvidlag har jag någon anledning att säga annat än att jag godtar utskottets förslag.

Jag vill emellertid, eftersom frågan om barntillägget kommit upp, göra det uttalandet att jag liksom utskottets talesman, herr Eriksson i Stockholm, anser — fastän kanske på något andra grunder — att frågan om familjetillägg i det statliga lönesystemet bör i den fortsatta diskussionen avföras. Annorlunda blir det då vi äro framme vid ett läge, där man kan överväga att behandla den frågan för hela svenska folkets räkning. Då emellertid ett införande av dessa tillägg i det statliga lönesystemet utan tvivel medför vissa besvärligheter och i det nuvarande läget icke kan anses föra hela frågan om sådana allmänna tillägg till familjerna något steg framåt, förefaller det mig som om detta skulle vara ett avslutat kapitel. Jag förutsätter att vid de löneförhandlingar, som nu snarast böra börja emellan representanter för statsmakterna och statstjänarnas organisationer, den frågan inte längre skall bli ett stridsäpple.

Ytterligare har jag bara att säga ett ord med anledning av vad först herr Mårtensson och sedan en rad andra talare påpekat rörande konsekvenserna för de kollektivavtalsanställda av den löneförbättring, som genomfördes redan i höstas och som nu gäller. Jag har mycket väl kunnat förstå att man sagt: Vilka förändrade förhållanden ha inträtt som göra att man skulle kunna ta upp frågan om jämkning av redan gamla avtal? Om man menar att förutsättningen för att sådana förhandlingar skola upptagas skulle vara några yttre förhållanden, som hade inträtt *sedan* detta avtal slöts, så är det ju riktigt att några sådana yttre, ekonomiska förändringar icke inträtt. Men *en* förändring har skett, och jag förutsätter att det är den utskottet syftar på, nämligen att de som äro anställda i statens tjänst enligt lönereglemente ha fått en förbättring utöver den i ramavtalet fastställda, eller den ofullständiga kompensationen.

Jag förstår att man kan uppfatta detta såsom ett sådant nytt moment, som gör det befogat att även ta upp frågan om kollektivavtalen. Jag anslöt mig därför redan i höstas till det yttrande, som då gjordes av statsutskottet, och jag instämmer också i det yttrande som nu gjorts av statsutskottet. Det är en rad olika, delvis ogynnsamma omständigheter som gjort att saken dragit ut på tiden. Det finns en objektiv anledning — jag säger inte att det är den enda — och det är att det visat sig vara svårt, för att inte säga omöjligt, att rent mekaniskt och siffermässigt översätta förbättringen för dem som äro anställda på lönereglemente till kollektivavtalen. Man har därför tvingats göra utredningar i fråga om vilka förbättringar, som tidigare under kriget gjorts för de kollektivavtalsanställda utöver dem som de löneregleade statstjänarna ha fått. Detta är en av de anledningar som medfört att frågan dragit ut på tiden.

I övrigt har jag förutsatt att det är statstjänarnas egna organ som ha att driva på och att verken sedan ha att handla. Men i den mån finansdepartementet haft att göra med saken och kommer ha att göra med den är det min bestämda önskan att göra vad som kan göras för att åstadkomma en lösning.

Provisoriskt lönetillägg och tillfälligt barntillägg till vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)

Herr **Håstad:** Herr talman! Ett par i debatten gjorda uttalanden angående familjetilläggssystemet ha föranlett mig begära ordet.

Jag förstår mycket väl alla dem som ha resonerat som så, att det bästa beträffande befolkningspolitiken är att lösa den frågan generellt för alla medborgare, oberoende av lönesystemet. Den fråga vi i dag ställas inför gäller emellertid, huruvida vi intill dess så skett, under det provisorium som för närvarande råder, i princip skola utdöma barntilläggssystemet, vilket har skett ifrån ett par talares sida.

Jag har, utan att vara organiserad statstjänare, alltid haft mina tvivelsmål, huruvida de uttalanden som gjorts från statstjänarhåll om den kompakta stämningen mot barntillägg på lönen varit representativa eller ej. Då man talat med enskilda — kanske oftast statstjänare med barn, men ofta även med personer utan barn — har man mycket snart kunnat förmärka, hur delade meningarna inom kåren varit. Jag vill dessutom erinra om att det för en stor enskild tjänstemannagrupp i dessa dagar torde slutas ett avtal, som innebär att genom ett centralt utskiftningssystem barn- och försörjningstillägg skola beviljas varje anställd. Vidare har i vissa enskilda företag under denna kris barntilläggssystemet redan tillämpats.

När det nu gäller den motion som föreligger och reservationen av herr J. B. Johansson m. fl. är det visserligen sant att ett bifall till reservationen skulle medföra en viss merutgift för statsverket, men ur statstjänarnas synpunkt måste det vara uppenbart, att denna merutgift huvudsakligast skulle komma de lägre statstjänarna till godo i form av barntillägg; jag tänker då på dem som ha mer än två barn. Ty på dem torde den väsentliga delen av utgiftsökningen komma.

Att denna motion väckts ifrån vårt håll innebär överhuvud taget bara ett fullföljande av den ståndpunkt vi intogo på 1930-talet, då liknande frågor diskuterades.

Det har gång på gång från statsutskottets sida under kristiden sagts, att de gjorda lönejusteringarna inte skulle innebära någon förskjutning i den lönedifferentiering, som fastställts vid löneregleringarna. Men om vi följa lönepolitiken under kriget, ha vi i alla fall måst konstatera att vissa topphuggningar gjorts, först före kriget i fråga om de rörliga tilläggen, sedan beträffande kristilläggen och pensionsbestämmelserna, och samtidigt har man genom provisoriska löneförbättringar velat hjälpa de sämst ställda. På vårt håll ha vi — under fasthållande vid differentieringsprinciperna — aldrig motsatt oss förslag som framlagts från statsutskottets sida beträffande de sämst ställda grupperna. Men vi måste å andra sidan verkligen i detta sammanhang fråga oss, om det ens under en kris finns skälig anledning att bortse från och utestänga mellangrupper och högre grupper när det gäller barntilläggen. Är det verkligen någon som tror — för att nu ta ett exempel — att en läroverksadjunkt, som har barn att försörja, äger så rikliga inkomster, att inte han skulle vara i mycket starkt behov av den hjälp, som övriga statstjänare i 20 löneklassen komma att få? Jag tror att var och en, som känner till förhållandena för denna grupp och liknande grupper, inte kan tveka om svaret på denna fråga. Det inte minst väsentliga i det förslag som vi framlagt är, att man inte begränsar hjälpen till att uteslutande avse tvåbarns- eller enbarnsfamiljer, utan utsträcker den till alla familjer med minderåriga barn oavsett antalet barn. Jag tror att det är just härvidlag de lägst betalda statstjänarna skulle ha ett stort intresse av ett bifall till den reservation, som framlagts av herr J. B. Johansson.

Jag vill i övrigt, herr talman, inte alls nu ta upp någon diskussion om lönesystemet. Den frågan kommer snart upp igen, då en lönekommitté kommer att

Provisoriskt lönetillägg och tillfälligt barntillägg till vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)

tillsättas. Jag har dock velat begagna detta tillfälle för att reagera emot att man faktiskt diskriminerar barnförsörjare ur medelklassen.

Jag ber att få yrka bifall till den av herr J. B. Johansson m. fl. framlagda reservationen.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen framställde propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. avgivna reservationen; 3:o) bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till motionen II: 594; samt 4:o) bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till motionerna I: 390 och II: 596; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Kyling begärde emellertid votering, i anledning varav och sedan till kontraproposition antagits den under 2:o) angivna propositionen efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 220, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

§ 12.

Vissa anslag till läroanstalterna för blinda och dövstumma m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 224, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1945/46 till läroanstalterna för blinda och dövstumma m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 221 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 2 mars 1945, för riksdagen framlagt förslag angående vissa anslag för budgetåret 1945/46 till läroanstalterna för blinda och dövstumma m. m.

Kungl. Maj:t hade, bland annat, föreslagit riksdagen att till Om- och nybyggnadsarbeten vid dövstumskolorna för budgetåret 1945/46 anvisa ett investeringsanslag av 745 000 kronor, varav ett belopp av 700 000 kronor beräknats till påbörjande av en nybyggnad för dövstumskolan i Härnösand. Beträffande denna byggnad hade Kungl. Maj:t utgått ifrån att storleken av elevrummen i enlighet med riksdagens beslut år 1941 skulle utgöra 18 och i vissa fall 21 kvadratmeter.

Utskottet hemställde, bland annat, att riksdagen måtte till Om- och nybyggnadsarbeten vid dövstumskolorna för budgetåret 1945/46 under statens allmänna fastighetsfond anvisa ett investeringsanslag av 745 000 kronor.

I sin motivering under rubriken »Vissa byggnadsfrågor vid dövstumskolorna» hade dock utskottet föreslagit, att riksdagen skulle frånträda sin tidigare

Vissa anslag till läroanstalterna för blinda och dövstumma m. m. (Forts.)
intagna ståndpunkt i fråga om elevhemmens storlek. Utskottet förklarade sig berett att förorda en sådan utvidgning av den till 1 440 000 kronor beräknade kostnadsramen för byggnadsföretaget, att därigenom möjliggjordes en ökning till 24 kvadratmeter av samtliga bostadsrum för elever.

Reservation hade avgivits av herrar *Svensson* i Grönvik och *Onsjö*, vilka ansett, att utskottet under rubriken »Vissa byggnadsfrågor vid dövstumskolorna» bort tillstyrka, att nybyggnad för dövstumskolan i Härnösand skulle uppföras i huvudsaklig överensstämmelse med Kungl. Maj:ts förslag.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr **Svensson** i Grönvik: Herr talman! Jag har jämte herr Onsjö avgivit en reservation vid denna punkt, och jag skall nu be att få redogöra för vad den innebär. Av formuleringen i vår reservation framgår det att vi icke kunnat biträda utskottets förslag på den punkt som behandlar byggnadskostnaderna för dövstumskolebyggnaderna i Härnösand. Vi ha nämligen på denna punkt anslutit oss till Kungl. Maj:ts förslag.

Denna fråga har ju varit föremål för riksdagens behandling vid olika tillfällen. När förslag första gången kom från byggnadsstyrelsen, uppgingo kostnaderna till 1 950 000 kronor. Denna siffra ansågs av vederbörande på den tiden vara för hög, och därför remitterades ärendet till den s. k. civila byggnadsutredningen. Efter den utredning och undersökning som civila byggnadsutredningen verkställde kom förslaget tillbaka med ett starkt reducerat belopp. Efter diverse förenklingar och begränsningar hade man kommit fram till en besparing på inte mindre än 780 000 kronor, och kostnadssumman slutade på 1 170 000 kronor. Enligt föregående års omräkning skulle kostnaderna representera ett belopp av 1 440 000 kronor.

När denna fråga år 1941 förelades riksdagen skedde det i det skick, som den civila byggnadsutredningen föreslagit i sin av mig förut omnämnda promemoria. Den fråga som då diskuterades var elevrummens utrymme, och utredningen hade här föreslagit en golvyta av 18 m² för varje sådant rum. Det framhölls då att detta utrymme var för litet, enär varje rum skulle rymma fyra elever. Byggnadsstyrelsen hade föreslagit att dessa rum skulle representera en golvyta av 24 m². Vid den riksdagsbehandling, som då ägde rum, stannade kamrarna i olika beslut. Efter sammanjämkning förordade riksdagen att utredningen skulle beakta att rummen skulle göras något rymligare för de äldre eleverna. Man skulle få sträcka sig till 21 m² för vissa elevrum, men kostnadssumman fick inte överstiga 30 000 kronor utöver det belopp man förut beräknat.

Det föreligger här ett förslag från Kungl. Maj:t, som är i överensstämmelse med riksdagens i denna sak uttalade mening. Vid behandlingen i statsutskottets andra avdelning gick man tillbaka till det förslag som byggnadsstyrelsen tidigare haft, nämligen 24 m² golvyta i varje rum. När nu frågan dels blivit i olika faser behandlad av riksdagen och sedan gått igenom Kungl. Maj:ts kansli, anser jag att statsutskottet inte borde ge direktiv för en omarbetning av förslaget i enlighet med det av byggnadsstyrelsen ursprungligen framlagda förslaget med en golvyta på 24 m². Utskottsmajoriteten säger här, att detta kommer att föranleda icke oväsentliga kostnadsökningar. Hur stora dessa ökningar komma att bli vågar man sig inte på att gissa. Det förefaller mig vanskligt, ja, jag skulle nästan vilja säga lättsinnigt, att föreslå riksdagen att fatta ett sådant beslut, som innebär en väsentlig kostnadsökning, utan att man samtidigt har beräknat hur stor denna kostnadsökning kommer att bli.

I vår reservation ha vi alltså hemställt, att riksdagen måtte biträda Kungl.

Vissa anslag till läroanstalterna för blinda och dövstumma m. m. (Forts.)
Maj:ts förslag i vad gäller byggnadsritningarna, men vi ha i någon mån velat ge plats för möjligheter till förändringar, i det att vi ha skrivit, att byggnaderna vid dövstumskolan skulle uppföras i huvudsaklig överensstämmelse med Kungl. Maj:ts förslag. Detta är alltså, herr talman, skälen till att vi anmält reservation på denna punkt, och jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan på alla punkter utom när det gäller byggnadsfrågorna i Härnösand, där jag hemställer om bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr **Bergström:** Herr talman! Jag vill i korthet fästa kammarledamöternas uppmärksamhet på, att det som skiljer utskottsmajoriteten och reservanterna åt är endast huruvida elevrummen i den nya dövstumskolebyggnaden i Härnösand skola ha en golvyta av 18 eller 24 m². Reservationen går ut på 18 m², och utskottsmajoriteten vill ha 24 m². Man behöver nog inte anstränga sig för att få klart för sig, att ett golvutrymme på 18 m² för 4 elever är otillräckligt, och ett beslut nu om detta utrymme kommer med visshet att leda till att man ganska snart får lägga ut ännu drygare pengar för att bygga ut och få ett rimligare utrymme för de elever, som här är fråga om. Det rådde ju vid det tillfälle, då denna fråga för några år sedan var uppe till riksdagens prövning, en viss panik, som i hög grad gjorde sig gällande, inte minst när det var fråga om utrymmet i olika slags byggnader. Utrymmet togs till mycket snävt, och man byggde mångenstädes även dåligt för att få det billigt. Den allmänna erfarenheten nu är nog den, att man i själva verket byggde både otillfredsställande och dyrbart. Det är en god sak, att vi ha kommit ifrån denna panikstämning i våra byggnadsfrågor och att vi nu våga inrikta oss på att bygga på ett mera försvarligt sätt. Här är inte fråga om någon lyxutstyrsel på något sätt, utan det är först och sist fråga om att bereda dessa ungdomar ett rimligt rumsutrymme.

Nu är det sant som herr Svensson i Grönvik påpekade, att vi i utskottet inte kunnat beräkna hur mycket mera det kan komma att kosta. Men i det tvångsläge, som vi ha befunnit oss i, ha vi inte haft någon annan utväg än att, när en kommande riksdag skall bevilja ytterligare anslag till detta bygge, göra oss beredda på att bestrida de kostnader, som bli följden av ett eventuellt beslut här i riksdagen om en ökning av golvytan från 18 till 24 m². Det har varit en ganska allmän uppfattning i statsutskottet att man skall akta sig för en s. k. besparingspolitik, som kan komma att medföra ganska dryga efterräkningar. Det är betecknande att av utskottets 24 ledamöter det är 22 som utan att tveka accepterat förslaget om att dessa rum skola ha golvytan 24 m².

Jag ber, herr talman, att på alla punkter få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Håstad:** Herr talman! Som motionär i dövstumfrågor några gånger ber jag att först helt allmänt få ge uttryck för den stora tillfredsställelse, som man allmänt hyser med anledning av både fjolårets riksdagsbeslut, då Kungl. Maj:ts proposition angående skolorganisationens hopkrympande avslogs, och årets proposition, då en, såvitt jag förstår, förnuftigare lösning av dövstumskoleorganisationen kommit till stånd. Jag har dock begärt ordet endast för att säga några ord om ett par motioner som jag har väckt, inte därför att jag i och för sig är så särdeles missnöjd med statsutskottets behandling av dem — statsutskottet har tagit mycket välvilligt på de problem jag berört — utan därför att jag ändå fruktar, att utskottets motivering beträffande den motion, som berör själva den inre undervisningen vid dövstumskolorna, skall komma

Vissa anslag till läroanstalterna för blinda och dövstumma m. m. (Forts.)
att försvinna i riksdagsluntorna. Den kommer i varje fall inte med i riksdagsskrivelsen.

Det förhåller sig på det sättet — jag skall taga kammarens tid i anspråk endast några minuter — att frågan om dövstumskoleorganisationen i landet ofta stötts och blötts, men däremot har frågan om dövstumskoleundervisningen inte sedan årtionden varit föremål för någon utredning, och det är just det senare spörsmålet jag har tagit upp i den första motionen. Där har jag med anledning av de gynnsamma erfarenheterna från Göteborg pekat på behovet av undervisning i förskoleåldern. Vidare har jag fäst uppmärksamheten på behovet av mindre klasser för barnen under de första skolåren samt behovet av förbättrade utrymmen i de gamla skolorna, så att barnen skola kunna känna större trevnad än som för närvarande är fallet. Ytterligare har jag pekat på behovet av att i större utsträckning än som för närvarande sker taga tekniken till hjälp vid undervisningen, och slutligen har jag understrukit det inte minst viktiga behovet av förbättrad lärarutbildning. Jag har inte kunnat se att riktigheten i något av dessa önskemål kunnat bestridas av statsutskottet, och jag tror att var och en som om än aldrig så litet sysslar med dessa frågor erkänner behovet utav att man här försöker att modernisera och föra fram dövstumundervisningen till en så att säga modern ståndpunkt.

Nu har statsutskottet i sitt i övrigt mycket välvilliga utlåtande hänvisat till att ett par av dessa frågor äro föremål för skolutredningens uppmärksamhet. Det skulle vara fråga om en ordnad pedagogisk utbildning för barn i förskoleåldern. Men, märk väl, detta gäller inte abnormundervisningen utan gäller fullsinnade barn. Jag måste verkligen ifrågasätta, huruvida det är lämpligt att ytterligare belasta den arbetstyngda skolkommissionen med att även ta upp frågan om abnormundervisningen. Likaså när det är fråga om förbättring av lärarutbildningen. Utskottet erinrar om att en särskild kommitté skall utreda dessa spörsmål. Men nog är väl lärarproblemet i fråga om dövstumundervisningen så speciellt, att det med större fördel borde kunna tagas upp av speciellt sakkunniga personer.

Jag vill särskilt påtala behovet av att försöka sprida större trevnad i lokalerna för de dövstumma barnen. Jag känner inte så noga till förhållandena på övriga platser, men på Manilla förhåller det sig faktiskt så att barnen inhysas trettio stycken i varje rum i stora kaserner utan något dagrum. Om det regnar kunna de knappast leka inomhus, såvida de inte skola hålla till i sovrummen. Detta är givetvis en för modern skolundervisning efterbliven ståndpunkt. Jag skulle tro att man även i andra och äldre dövstumskolor i lika hög grad behöver modernisera lokalerna.

Nu vill jag, herr talman, utan att ställa något yrkande, endast uttala den förhoppningen, att frågan ändock blir föremål för den uppmärksamhet som dess vikt kräver. Och eftersom herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet är närvarande vill jag också uttala den förhoppningen, att han — i den mån han kommer att beskäras någon ytterligare tid som ecklesiastikminister — helst uppdrar åt ett par experter inom dövstumundervisningen att systematiskt plöja igenom dessa ting.

Herr **Svensson** i Grönvik: Herr talman! Jag tycker nog, att herr Håstad, om han icke har alltför stora anspråk, skall finna att vi välvilligt upptagit de förslag han väckt. Utskottet säger, att utskottet utgår ifrån att vederbörande myndigheter ha sin uppmärksamhet riktad på dessa problem och föreslå eller vidtaga de åtgärder, som må befinnas påkallade. Jag menar, att om utskottet skriver så och om man vet att statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartemen-

Vissa anslag till läroanstalterna för blinda och dövstumma m. m. (Forts.)

tet — han riktade sig ju till honom — har samma intresse som motionären själv i detta fall, kan man förmoda att det blir resultat av de önskemål herr Håstad framställde.

Utskottet har icke på något sätt velat underkänna värdet av de förslag motionären framställt. Det kan hända, att utskottets sätt att yttra sig något påverkats av den forcering av utskottets arbete, som den sista tiden varit nödvändig med hänsyn till tidpunkten för riksdagens avslutande. Vi ha ju nu kommit fram till den tidpunkt, då vi under vanliga förhållanden böra ha avslutat riksdagsarbetet. Jag hoppas, att denna förklaring skall kunna godtagas eller i varje fall förstås av motionären.

Jag begärde emellertid icke ordet för att säga detta utan för att replikera min gode vän herr Bergström. Han drog en lättnadens suck över att vi kommit från den stämning, som var rådande under en viss tid efter krigets början, när man reagerade mot alltför stora utgifter, och han var glad över att av statsutskottets 24 ledamöter det var 22 som gått på den linjen, att man här icke finge taga så stor hänsyn till vad det skulle komma att kosta. Herr Bergström ville göra gällande, att de besparingsåtgärder, som vidtogos vid den tiden, voro enbart till nackdel och att man byggde dåligt bara därför att man skulle spara. Men herr Bergström är själv tidningsman. Jag vet icke, om han offrat åt kritiken av statens offentliga byggnader, men nog fanns det då och kanske ännu mera förut åtskilliga skribenter, som ägnade tiden åt klander av de dyra statliga byggena. Jag tror, att de åtgärder, som vidtogos för att reducera kostnaderna, voro sunda och kloka. Att man i något avseende kanske gick längre än som från allmänna utgångspunkter var önskvärt kan vara möjligt, men jag tror, att man icke skall hängiva sig åt klander av de åtgärder, som vidtogos. Det kan hända, att det återigen kommer tider, då vi icke draga en lättnadens suck över att vi kommit ifrån besparingsåtgärderna utan tvingas att draga en bekymrad suck över de stora utgifter, som vi ha svårigheter att kunna klara. Jag är sålunda av den uppfattningen, att vi icke kunna helt och hållet se bort ifrån de motiv, som förelågo, när vi vidtogo begränsningar i fråga om de statliga byggnaderna.

Det var dessa reflexioner, herr talman, som jag ansåg mig böra ge uttryck åt i anledning av herr Bergströms yttrande. Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr **Bergström:** Herr talman! Jag kan icke riktigt godtaga herr Svenssons i Grönvik uttolkning av vad jag yttrade. Jag uttalade sannerligen ingen glädje över att, som han sade, vi upphört att reagera inför stora utgifter, utan min tillfredsställelse över att vi kommit ifrån den gamla stämning, som förledde oss att bygga på ett otillfredsställande sätt, något som medför att vi förr eller senare få ganska dryga efterräkningar. Jag belyste detta med att göra gällande, att om vi skulle följa det snävare programmet härvidlag i fråga om rumsstorleken i härnösandsskolan, finge vi med stor sannolikhet räkna med att om några år få bygga till för att få bättre utrymme åt eleverna. Det är ju ändå en annan sak, herr Svensson. Om vi här skulle följa reservanterna, skulle det bli rum på låt oss säga 4,5 × 4,5 m, i vilka skulle placeras 4 sängar och 4 bord och där eleverna skulle ha sina små tillhörigheter. Det bleve en ganska trång och osund kätte. Det finns nog ändå ganska goda skäl att följa statsutskottet här och bereda eleverna bättre utrymme än som skulle bli fallet, om man följde Kungl. Maj:t och reservanterna.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till ut-

Vissa anslag till läroanstalterna för blinda och dövstumma m. m. (Forts.)
skottets hemställan med den ändring i avseende å motiveringen, som föreslagits i den vid utlåtandet fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 13.

Anslag till avlöningar vid de allmänna läroverken m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 225, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1945/46 till avlöningar vid de allmänna läroverken m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 232 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 2 mars 1945, för riksdagen framlagt vissa förslag beträffande de allmänna läroverken m. m.

I samband därmed hade utskottet till behandling förehaft åtskilliga inom riksdagens kamrar väckta motioner.

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 322 och II: 501 ävensom med avslag å motionerna II: 384, II: 231, I: 81 och II: 159, I: 82 och II: 262 samt I: 156 och II: 404,

1. besluta, att — — — av biblioteket;

2. besluta upprättande successivt från och med budgetåret 1945/46 av en 3-årig reallinje i stället för en av de befintliga 4-åriga vid katedralskolan i Lund och högre allmänna läroverket i Motala; och skulle för ifrågavarande organisationsändringar gälla, att vederbörande kommuner åtoge sig att tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler jämte inredning och möbelutrustning samt bostäder åt för respektive läroverk erforderlig vaktmästarpersonal;

3. besluta, att — — — förordade grunder;

4. godkänna i utskottets hemställan intagen personalförteckning för de allmänna läroverken, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1945/46;

5. bemyndiga Kungl. Maj:t — — — eller ämneslärarinnebefattning;

6. godkänna i utskottets hemställan intagen avlöningsstat för de allmänna läroverken, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1945/46;

7. bemyndiga Kungl. Maj:t — — — till samrealskolor;

8. till Allmänna läroverken: Avlöningar för budgetåret 1945/46 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 32 322 000 kronor;

9—21. till Arvoden åt — — — 55 800 kronor;

B. att motionerna I: 332 samt I: 30 och II: 86 måtte anses besvarade med vad utskottet i sin motivering anfört.

Reservationer hade avgivits:

1) av herrar *Johan Bernhard Johansson, Carlström, Staxäng, Sefve* och *Hoppe;*

2) av herrar *Mannerskantz, Gustav Emil Andersson, Onsjö, Boman* i Kieryd och *Johansson* i Mysinge, vilka ansett, att utskottets hemställan bort hava följande lydelse:

A. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 322 och II: 501 ävensom med avslag å motionerna II: 384, II: 231, I: 81 och II: 159, I: 82 och II: 262 samt I: 156 och II: 404,

1. besluta, att — — — av biblioteket;

2. besluta följande ändringar i gymnasieorganisationen att genomföras successivt från och med budgetåret 1945/46, nämligen dels upprättande av en 4-årig reallinje i stället för en av de befintliga 3-åriga vid vart och ett av högre

Anslag till avlöningar vid de allmänna läroverken m. m. (Forts.)
allmänna läroverken i Borås, Falun, Gävle, Halmstad, högre allmänna läroverket för gossar i Hälsingborg, högre allmänna läroverken i Jönköping, Kalmar, Karlstad, Kristianstad, Kristinehamn, Norrköping, Västerås, Växjö och karolinska högre allmänna läroverket i Örebro, dels ock upprättande av en 3-årig reallinje i stället för en av de befintliga 4-åriga vid katedralskolan i Lund och högre allmänna läroverket i Motala; och skulle för ifrågavarande organisationsändringar gälla, att vederbörande kommuner åtoge sig att tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler jämte inredning och möbelutrustning samt bostäder åt för respektive läroverk erforderlig vaktmästarpersonal;

3. besluta, att — — — eller ämneslärarinnebefattning;

6. godkänna i reservationen intagen avlöningsstat för de allmänna läroverken, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1945/46;

7. bemyndiga Kungl. Maj:t — — — till samrealskolor;

8. till Allmänna läroverken: Avlöningar för budgetåret 1945/46 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 32 311 000 kronor;

9—21. till Arvoden — — — 55 800 kronor;

B. att motionerna — — — i sin motivering anfört;

3) av herrar *Oscar Olsson, Gillström, Emil Petersson, Johan Eric Ericson* och *Wallentheim.*

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Herr **Sefve:** Herr talman! Beträffande utskottets utlåtande nr 225 föreligger meningsskiljaktighet i två punkter. Den ena gäller, huruvida det skall vara 30 eller 35 lärjungar i högsta klassen av realskolan, den andra huruvida vid en rad läroverk skall upprättas 4-årigt gymnasium eller icke.

När skolreformen genomfördes 1927—1928, inrättade man dels 3-åriga, dels 4-åriga gymnasier. Det 3-åriga gymnasiet avsåg att tjäna framför allt den landsbygd, som låg omkring läroverken. I de fall, då man endast hade en parallellavdelning, ansåg man att 3-årigt gymnasium borde förekomma. I sådana fall däremot, där man hade två parallellavdelningar, föreslog man och beslöt inrättande av såväl 4-årigt som 3-årigt gymnasium. Man hade nämligen på den tiden visserligen en ganska ringa erfarenhet av 3-årigt gymnasium, men man hade dock klart för sig, att det ur pedagogisk synpunkt måste vara underlägset det 4-åriga. Sedan den tiden har man fått en hel rad 3-åriga gymnasier och har sålunda kunnat få ganska stor erfarenhet. Denna bestyrker vad man då misstänkte, nämligen att det 3-åriga gymnasiet är underlägset det 4-åriga. Detta visar också den undersökning, som man inom skolutredningen gjort. Rent statistiskt kan man visa upp, att lärjungarnas arbetsbelastning i det 3-åriga gymnasiet är väsentligt större än i det 4-åriga, trots att resultaten icke på något sätt kunna sägas vara bättre.

Man brukar ibland säga, att läroverken äro en sorts pluggskolor. Jag vill i detta sammanhang icke på något sätt taga upp den frågan till behandling, men det är ju alltid på det sättet plugget uppkommer, att man har en kurs, som är för stor i förhållande till den tid, som är anslagen för inlärandet av kursen. I det fallet är just det 3-åriga gymnasiet den del av läroverken, som framför allt måste betraktas som en pluggskola, då man där har kortare tid på sig än i det 4-åriga gymnasiet men i alla fall motsvarande kurser.

Nu har det inträffat, att under tiden efter år 1928 läroverken — även gymnasierna sålunda — vuxit i mycket stor utsträckning. Antalet parallellavdelningar ha ökats, och i en hel rad av de läroanstalter, där man tidigare hade bara en parallellavdelning på gymnasierna, har man nu fått två. Av denna anledning har man från flera håll gjort framställningar om att där man har dessa två parallellavdelningar, den ena skulle förvandlas till en 4-årig linje.

Anslag till avlöningar vid de allmänna läroverken m. m. (Forts.)

På detta sätt skulle man dels tillfredsställa föräldrarna och ungdomen i städerna, som ju alltid föredraga den 4-åriga linjen framför den 3-åriga av naturliga skäl, dels också tillgodose landsbygden, då man alltjämt skulle bibehålla en 3-årig linje och denna helt och hållet skulle kunna fylla det behov, som föreligger för landsbygden.

Det kan nu frågas, varför statsutskottets majoritet icke har velat gå med på det förslag, som framställts i den kungl. propositionen. Denna föreslår en förändring vid två läroverk av en 4-årig gymnasielinje till en 3-årig, och vid 14 läroverk av en 3-årig linje till en 4-årig. Orsaken härtill synes av utskottsmajoritetens uttalande att döma vara den, att man icke vill föregripa den kommande skolutredningen i fråga om gymnasiet. Nu förhåller det sig emellertid så, att utredningen på intet sätt kan beröras av huruvida man för närvarande har fler 3-åriga eller 4-åriga linjer. Omvandlingen från 3-årig linje till 4-årig eller tvärtom kan nämligen göras på mycket kort tid. Den enda, som därvidlag har något arbete att tala om, är vederbörande rektor, och han kan göra omändringen på tre timmar eller något i den stilen. För egen del har jag gjort motsvarande ändring i ett par fall. Det föreligger sålunda inga som helst svårigheter att göra en omändring, om skolutredningen skulle visa, att den ena eller den andra gymnasielinjen vore att föredraga eller om en helt och hållet ny konstruktion av gymnasierna vore önskvärd.

Nu misstänker man, att skolöverstyrelsen har några fula baktankar i detta avseende. Man fäster sig nämligen vid det förhållandet, att det föreslagits icke mindre än 14 dylika omändringar. För säkerhetens skull har jag i dag talat med vederbörande avdelningschef hos skolöverstyrelsen och indirekt med föredraganden i ärendet, och jag har fått veta, att det helt enkelt förhåller sig så, att man under en följd av år fått framställningar från olika läroverk om inrättande av 4-årigt gymnasium. I vissa fall har det varit direkta skriftliga framställningar, i andra ha framställningar kommit från kollegierna i samband med inspektion av läroverken. Någon tanke på att detta skulle på något sätt beröra skolutredningen har man aldrig haft. Man har icke kunnat tänka sig att något samband därvidlag överhuvud taget skulle kunna uppkonstrueras, förklarar man. — Jag vill också nämna, att orsaken till att det nu samlats så många framställningar är den, att man velat vänta med dem som tidigare kommit för att taga upp dem på en gång.

Sedan propositionen blivit framlagd har undersökning gjorts i de olika läroverk, som här ifrågasatts skola få en 4-årig gymnasielinje, huruvida de olika avdelningarna skulle bli fyllda och vilken linje, den 3-åriga eller den 4-åriga, som skulle få den största anslutningen. Resultatet av denna undersökning har nu kommit in från resp. läroverk, och det visar sig, att av dessa 14 läroverk 12 förklara att de få det 4-åriga gymnasiet fyllt, d. v. s. det elevantal, som anmäler sig, uppgår till minst 30 i varje klass. Endast vid två läroverk blir det mindre än 30, men i båda fallen överskrider antalet 20.

Så är det, som jag nämnde, en annan fråga, som här föreligger, och det är, huruvida vi skola ha 35 eller 30 elever i högsta realskoleklassen. Före kriget hade man 30 elever, men i samband med de besparingar, som måste genomföras efter krigsutbrottet bestämde man antalet till 35. Det är självfallet, att det måste bereda ganska stora svårigheter vid undervisningen att ha så stora klasser av den anledningen, att den högsta realskoleklassen ligger till grund för det 3-åriga gymnasiet. De svårigheter, som finnas för det 3-åriga gymnasiet även under normala förhållanden, måste givetvis vara ännu större, i fall man i dess basklass, om jag så får uttrycka mig, skall undervisa icke mindre än 35 elever eller det stora antal, som är tillåtet i realskolan för övrigt. I gymnasiet är eleveantalet bestämt till högst 30 för varje klass.

Anslag till avlöningar vid de allmänna läroverken m. m. (Forts.)

Nu är jag övertygad om att när kammarens ledamöter ha läst utlåtandet och sett, såsom man brukar göra, i slutet för att taga del av reservationen, ha de blivit förvirrade. Det är nämligen svårt att få klart för sig vad de tre reservationer, som förekomma, avse, i vad mån de äro lika och i vad mån de skilja sig från varandra. Till upplysning vill jag därför nämna, att beträffande de två tvistefrågor, som jag talat om, alltså frågan om det 3-åriga resp. 4-åriga gymnasiet och de 30 resp. 35 eleverna i realskolans avslutningsklass, ställa sig reservationerna på det sättet, att reservationerna nr 1), alltså den av herr Johan Bernhard Johansson, m. fl. och nr 2) den av herr Mannerskantz m. fl., båda yrka på införandet av 4-årig gymnasielinje vid de 14 läroverken, vilket förslag överensstämmer med den kungl. propositionen och att beträffande frågan om elevantalet i reservationerna nr 1) och nr 3) yrkas, att det skall vara högst 30 elever, under det att i reservationen nr 2) yrkas, att man fortfarande skall ha 35 elever. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan med undantag av att jag beträffande punkten om den 3-åriga eller den 4-åriga gymnasielinjen yrkar bifall till reservationerna nr 1) och nr 2) och beträffande punkten om lärjungeantalet yrkar bifall till reservationerna nr 1) och nr 3).

Herr **Wallentheim:** Herr talman! Det finns ingen anledning att i detta sammanhang taga upp någon längre skolpolitisk debatt, så mycket mindre som det bara är några månader sedan vi hade tillfälle resonera om åtskilliga saker i skolfrågan. Alla veta vi emellertid, att det sitter en skolutredning för närvarande och att denna har ett arbete, som är synnerligen omfattande och som omspänner praktiskt taget alla områden av skolans verksamhet. Den har också tagit god tid på sig för att fullgöra sitt uppdrag.

Det är självklart, att under en pågående utredning, som tager så lång tid i anspråk och har med så stora problem att göra, ingen ställer sig avvisande mot tanken, att man måste vidtaga partiella ändringar i den existerande skolorganisationen, för så vitt dessa ändringar äro att betrakta såsom smärre förändringar i det ena eller det andra avseendet och i den mån de icke föregripa den prövning, som efter utredningens framläggande måste göras. Frågan i detta sammanhang är, så vitt jag förstår, närmast den, om man verkligen kan säga, att de förändringar, som Kungl. Maj:t här föreslagit efter skolöverstyrelsens önskemål icke ändå äro genomgripande förändringar i själva organisationen. Det är den uppfattningen utskottet kommit fram till. Utskottet anser, att här föreslås förändringar, som måste anses föregripa den kommande stora skolreformen, och jag undrar, om man icke måste säga, att det finns belägg för denna utskottets uppfattning redan däruti, att den föreslagna omorganisationen berör, om jag icke är fel underrättad, ungefär $^1/_5$ av våra läroverk. Den uppfattning, som utskottet här företräder, har ju också under många år varit den som skolöverstyrelsen företrätt. Det har inte under dessa år saknats framställningar ifrån läroverk i landet att få göra organisatoriska förändringar, men skolöverstyrelsen har då avvisat dessa förslag med att säga, att om man skulle taga upp dem till närmare åtgörande, skulle det genast innebära ett föregripande av skolutredningens arbete. Då måste man väl säga, att det är en ganska egendomlig omsvängning, som här företrädes av skolöverstyrelsen och sedan av Kungl. Maj:t att just vid det tillfälle då vi alla gå och vänta på att skolutredningen skall komma med sina sammanfattade resultat, skyndar man sig fram och begär av riksdagen att få företaga denna omorganisation. Det finns en sak i skolöverstyrelsens motivering — den motivering, som ligger bakom propositionen — som i detta fall är ägnad att väcka förvåning, och det är när man talar om att skolutredningens arbete kommer att taga så lång tid i anspråk,

Anslag till avlöningar vid de allmänna läroverken m. m. (Forts.)

att man nu vill ha fram denna organisationsförändring. Riksdagen har tidigare uttalat sig för att skolutredningen bör påskynda sitt arbete, och ett accepterande av propositionens tankegångar skulle, såvitt jag förstår, i själva verket betyda att riksdagen i det fallet i viss mån nu sade något annat än vad den tidigare har sagt.

Nu kan det ju hända, att det kan föreligga vissa skäl, som man på grundval av utredningens resultat vill åberopa och där man kan säga, att här är det ådagalagt att den och den åtgärden är motiverad. Men jag ber då att få påpeka, att vi icke fått någon redovisning för dessa argument, om sådana till äventyrs skulle finnas, utan vad vi ha fått är ytterst summariska påståenden. Jag vill påminna om att på s. 10 i det föreliggande utlåtandet redovisas närmare vad skolöverstyrelsen har anfört, och där sägs att det synes vara sannolikt att dessa lärjungar — i varje fall det övervägande flertalet av dem — skulle ha övergått till 4-årigt realgymnasium, därest sådant funnits vid läroverket. Det talas vidare om att allmänt anses det 4-åriga gymnasiet vara ur pedagogisk synpunkt överlägset det 3-åriga. Vi finna alltså, att det är på denna punkt ytterst vaga uttalanden som göras och som ligga till grund för framställningen.

Jag skall inte, herr talman, ge mig in på någon pedagogisk diskussion på denna punkt. Jag har inte tillräcklig erfarenhet för det och jag har heller inte kunnat finna något tillräckligt omfattande material, som kan hjälpa lekmannen att här klara upp de olikartade synpunkterna. Men vad jag vill säga är, att innan man överhuvud taget kan taga ställning till en sådan fråga som en omorganisation, så måste man i detta fall ha en utförligare redovisning av skälen för och emot.

Det är en annan egendomlighet i det föreliggande ärendet, nämligen att själva framställningen från skolöverstyrelsen tycks ha föregåtts av en underhandsskrivelse till de olika läroverk, som det här är fråga om, att de skulle begära förändring från 3-årig gymnasielinje till 4-årig. Det har tidigare gjorts framställningar ifrån dessa läroverk, men de ha, som jag tidigare anfört, blivit avvisade, men nu har skolöverstyrelsen så att säga under hand givit dem en uppmaning att komma tillbaka, och så har man kommit med sina önskemål på den här punkten. Om man ser litet närmare på de skrivelser, som inkommit, så ser man att i en del fall förekomma utförliga motiveringar men i en del fall är det inga motiveringar alls utan det är kort och gott ett allmänt påpekande av att av organisatoriska eller allmänna pedagogiska skäl förordar man den och den åtgärden. I övrigt är det inte någon utförligare motivering för det ställningstagande, som man här förordar. Det är dessa skäl som göra, herr talman, att utskottet på denna punkt har ställt sig avvisande till den kungl. propositionen i vad den avser förändring av 3-åriga gymnasielinjer till 4-åriga.

Tillsammans med några ledamöter av utskottet har jag på en punkt antecknat en reservation emot utskottets utlåtande, och det är på den punkt som avser det högst tillåtna lärjungeantalet i realskolans högsta klass. Jag tror att det skulle vara utomordentligt värdefullt om man här kunde komma fram till en minskning av detta maximiantal. Det behövs, såvitt jag förstår, för att man skall uppnå verkligt goda undervisningsresultat, och på den punkten äro väl också alla i själva verket ense. Den kostnadsökning, som det här skulle vara fråga om, medger jag kan synas vara ganska betydande, men jag tror å andra sidan att den i och för sig vore väl motiverad.

Nu har emellertid första kammaren på alla punkter följt utskottets förslag och alltså avvisat reservationen även på denna punkt, och under sådana förhållanden skall jag inte ställa något yrkande om bifall till reservationen.

Anslag till avlöningar vid de allmänna läroverken m. m. (Forts.)
Jag kan intaga den ståndpunkten så mycket lättare som ju den skrivning, som utskottsmajoriteten i detta avseende har valt, i själva verket betyder att man så att säga »skrivit fram» frågan och kan vänta att få ett förslag från Kungl. Maj:ts sida måhända redan till nästa års riksdag.

Jag ber alltså med detta, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Malmborg** i Skövde: Herr talman! Jag kunde nöja mig med att i stort sett instämma med vad herr Wallentheim anfört, men jag skall framföra några synpunkter, som jag anser motiverade i detta sammanhang.

De skäl, som utskottet anfört mot ett bifall till propositionen om gymnasieorganisationen, finner jag verkligt starkt bärande. Ett bifall till propositionen måste nämligen innebära ett föregripande av skolutredningens inom en nära framtid väntade förslag till gymnasiernas organisation. I propositionen liksom i statsutskottets utlåtande relateras skolöverstyrelsens yttrande, där överstyrelsen själv tidigare varit inne på det resonemanget, att en så pass stor omorganisation som den som här avses skulle komma att föregripa skolutredningens arbete. Alltså, först säger sig överstyrelsen ha haft den uppfattningen, att någon organisationsförändring inte borde företagas isolerad vid enstaka läroverk utan i samband med den allmänna översynen av gymnasiets organisation, som ju skolutredningen har sig anförtrodd. Nu, när utredningen arbetat i mer än 4 år och dessutom aviserat att den snart är färdig med sitt arbete, ändrar skolöverstyrelsen plötsligt mening och inger framställning om omfattande organisationsförändringar vid gymnasierna. När man studerar handlingarna kommer man onekligen till den slutsatsen, att den sakliga motiveringen för denna omorganisation ter sig skäligen mager. I propositionen anföres, att det synes vara sannolikt, att därest ett 4-årigt gymnasium funnits, flertalet av gymnasiets lärjungar på läroverksorterna skulle övergått till detta, och att det allmänt anses att det 4-åriga gymnasiet ur pedagogisk synpunkt är överlägset det 3-åriga.

Nu nämnde herr Sefve, att omorganisationen från 3-årigt till 4-årigt gymnasium — det föreföll mig, som om han även menade från 4-årigt till 3-årigt — är en ganska enkel organisationsfråga. Jag skall inte yttra mig därom, men jag vill påpeka en sak. Om riksdagen skulle godkänna Kungl. Maj:ts förslag om en ganska omfattande omorganisation, så finge detta säkerligen vissa skolpolitiska konsekvenser. Man skulle komma att åberopa detta riksdagsbeslut som ett skäl emot att senare eventuellt övergå till 3-åriga gymnasier i större eller mindre utsträckning.

Påståendet att det 4-åriga gymnasiet är pedagogiskt överlägset det 3-åriga är lika gammalt som talet om den 5-åriga realskolans förträfflighet i jämförelse med den 4-åriga. Efter skolutredningens jämförande undersökning av arbetsresultatet i de olika realskolelinjerna har talet om den 5-åriga realskolans överlägsenhet emellertid tystnat. Att det 4-åriga gymnasiet, som bygger på näst högsta realskoleklassen, anses överlägset det 3-åriga, som bygger på avslutad realskola, behöver ju inte a priori betyda att denna överlägsenhet existerar i verkligheten. Det kan tvärt om tänkas vara så, att det 3-åriga gymnasiet är bättre. Såvitt jag kan finna av propositionen finns det ingen undersökning åberopad, som stöder den ena eller andra uppfattningen. Herr Sefve nämnde om vissa undersökningsresultat. Det var som sagt emellertid icke åberopat som motivering i detta sammanhang.

Skolutredningen kommer nu, som jag tidigare nämnde och som är känt, att i den närmaste framtiden upptaga frågan om gymnasiernas organisation och arbetssätt. Det är under sådana förhållanden, synes det mig, alla skäl att av-

Anslag till avlöningar vid de allmänna läroverken m. m. (Forts.)

vakta denna utredning innan man tar ståndpunkt till en organisationsändring av så genomgripande innebörd som propositionen faktiskt har.

Herr talman! Det kunde varit åtskilligt att tillägga i detta sammanhang, men jag skall avstå från det och i anslutning till vad jag här anfört yrka bifall till utskottets hemställan beträffande gymnasieorganisationen.

Herr **Onsjö:** Herr talman! I den fråga, som vi nu diskutera, nämligen omläggning av 3-åriga gymnasier till 4-åriga, har jag icke kunnat följa utskottsmajoriteten och det av den anledningen, att jag i detta fall icke ansett det vara så stor fara för att därmed på något sätt föregripa den pågående skolutredningen.

Jag är lekman på området, men det är ju så, att det här icke är fråga om något nytt. Vi ha inom vår nuvarande skolorganisation både 3-åriga och 4-åriga gymnasielinjer. Vad det här gäller är bara att så att säga avpassa dessa linjer efter behovet. Så har jag fattat det. Vi få kanske räkna med att resultatet av den skolutredning, som pågår, inte kommer ut i levande livet förr än efter 10 år från utredningens början. Den började 1940 och kanske inte förverkligas förrän 1950. Skall man därför nu avstå från att göra de anpassningar, som inom den nuvarande organisationens ram anses lämpliga? Herr Wallentheim sade ju också i sitt anförande, att små jämkningar få vi göra i ena eller andra riktningen, och detta skulle väl vara ett försvar för utskottets ståndpunkt att godkänna att vi överföra två 4-åriga gymnasier, nämligen vid katedralskolan i Lund och allmänna läroverket i Motala, från 4- till 3-åriga. Skall man verkligen hålla på att vi beträffande gymnasieorganisationen icke skola göra något förrän skolutredningen är färdig, tycker jag inte det är konsekvent att säga att i de två sistnämnda fallen innebär ändringen icke något föregripande av skolutredningens arbete men väl i de övriga.

Man kan tycka det ser underligt ut att det kommer så många som 14 ändringsförslag på en gång. Jag vet inte vad orsaken är. Det kommer väl chefen för ecklesiastikdepartementet att redogöra för, men jag gissar att det är så, att från början har skolöverstyrelsen tänkt sig, att krav på omläggningar få ligga i avvaktan på skolutredningens slutliga förslag, men så har trycket blivit så starkt att skolöverstyrelsen blivit nödsakad att giva efter. Detta är väl den sannolika anledningen till den omnämnda cirkulärskrivelsen, som betraktats som ett försök att provocera fram en viss linje. Så fattar jag det. Om det varit så, att man genomfört dessa omläggningar i den mån de så att säga anmält sig — två eller tre varje år — hade inte någon kunnat påstå att detta var något som rubbar skolutredningen.

Jag kan inte för varje läroverk bedöma, om ändringsförslagen verkligen äro motiverade. Rektor Sefve har ju tidigare talat om, att åtminstone i de 12 finns det över 30 elever till den 4-åriga linjen. Jag kan i varje fall inte betrakta denna omläggning som en så förfärligt stor fara eller som ett försök att på någon bakväg binda skolorganisationen för framtiden. Detta föranleder mig att yrka bifall till herr J. B. Johanssons m. fl. reservation i den mån den sammanfaller med den reservation, som avgivits av herr Mannerskantz m. fl. Det innebär i själva verket bifall till Kungl. Maj:ts förslag på denna punkt vi diskutera. När det gäller den andra frågan, angående 30 eller 35 elever i klasserna, anser jag att jag icke har någon anledning att yrka något, alldenstund den som talade för reservationen icke framställde något yrkande.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **Andrén:** Herr talman! Efter de vägande inlägg, som kammaren nyss har fått höra av representanter för göteborgsbänken och skaraborgsbänken, kan jag fatta mig kort. Jag skulle emellertid vilja komplettera deras framställning med ett par synpunkter.

Anslag till avlöningar vid de allmänna läroverken m. m. (Forts.)

Av såväl utskottsutlåtandet som den förda debatten framgår, att det är en övervägande formell synpunkt, som varit avgörande när man på sina håll med bestämdhet går emot tanken att utbyta de 3-åriga gymnasierna mot 4-åriga. Utskottet skriver härom, att ett sådant beslut skulle innebära ett föregripande av skolutredningens inom en nära framtid väntade förslag till gymnasiets organisation, och samma tema går igen framför allt i herr Wallentheims anförande. Ja, mina damer och herrar, vi känna väl till den melodien. Det är en melodi, som alltid har använts, när det gällt att motsätta sig partiella reformer. Men riksdagens stora tradition i detta land är att laga efter lägenheterna, att laga efter omständigheterna, att tid efter annan se efter, hur en sak praktiskt ligger till, och efter de observationer, som man då gör, vidtaga nödiga ändringar och förbättringar! Jag tror att riksdagen även denna gång har anledning att gå denna beprövade väg.

Nu vill jag tillägga, att jag för min del måste konstatera att utskottet inte är särskilt konsekvent, när det gäller att följa detta tema. Utskottet har sålunda ingenting att invända, när Kungl. Maj:t föreslår att på ett par ställen de 4-åriga gymnasierna skola utbytas mot 3-åriga. Det är endast då man föreslår en övergång från 3- till 4-årigt gymnasium, som temat tages fram. Vad innebär då i det konkreta fallet detta s. k. föregripande? Som en erfaren skolman, herr Sefve, nyss har framhållit, är det mycket lätt att ändra tillbaka eller att återgå till det 3-åriga gymnasiet, om man vid den kommande skolreformen skulle finna det 4-åriga gymnasiet mindre tillfredsställande. För min del misstänker jag, att man icke kommer att finna skäl till något dylikt.

Men mer än detta intresserar oss naturligtvis den reella innebörden av en övergång från 3-årigt till 4-årigt gymnasium. Med rätta kan man fråga sig, hur det kommer sig att just i år lagts fram så många förslag till en övergång till 4-årigt gymnasium. Det var en fråga, som nyss berördes av en talare på skaraborgsbänken. Herr talman! Här ha företagits en rad lokala undersökningar och dessa ha visat, att det förelegat ett konkret behov av ett 4-årigt gymnasium. Icke mindre än tolv av fjorton orter, där nu en övergång ifrågasättes, ha sålunda redan klasserna fulltecknade till det 4-åriga gymnasiet, medan i de återstående två finnas mer än tjugu inträdessökande till det 4-åriga gymnasiet. Ett avslag på Kungl. Maj:ts förslag skulle alltså innebära, att i nästan alla de berörda orterna en fulltecknad klass skulle avvisas från gymnasiet för att gå ytterligare ett år i realskolan och sedan fortsätta till ett 3-årigt gymnasium. Tillsammans gäller det i år omkring fyrahundra lärjungar eller ungefär $^1/_8$ av realgymnasiets nybörjare, som sålunda skulle få sina studier mindre rationellt ordnade. Det skulle krävas mera arbete för samma resultat och mera plugg och större risk för tidsförlust genom kvarsittning. Samtidigt skulle statens kostnader något öka, visserligen icke så mycket men dock med ungefär 11 000 kronor för de fjorton gymnasieavdelningar, som det nu gäller. För målsmännen och för statens finanser är här alltså en fördel att vinna, som jag tycker att kammaren borde vara angelägen att inhösta.

Den reformriktning, som herr Wallentheim här framför allt representerar, för ju ofta ett hårt tal mot pluggskolan. Jag känner icke någon del av det svenska undervisningsväsendet, som i så hög grad är en pluggskola som just det 3-åriga gymnasiet. Det måste innebära en stor pedagogisk vinst att slippa denna pluggskola och att få utbyta den mot det 4-åriga gymnasiet. Det är visserligen sant, att man måste plugga ganska ordentligt även där. Men i vart fall är plugget där mera begränsat än i det 3-åriga gymnasiet; därom torde alla sakkunniga pedagoger vara ense. Herr Wallentheim och hans reformvänner bruka också göra sig till tolk för den mera fria skolan. Vi få därvidlag komma ihåg, att på alla de platser, där ett 4-årigt gymnasium fö-

Anslag till avlöningar vid de allmänna läroverken m. m. (Forts.)

reslagits, finns redan ett 3-årigt. Detta innebär att eleverna få välja den gymnasieform, som passar dem. Och som jag redan nämnt är det en hel rad av klasserna i det 4-åriga gymnasiet, som redan äro fulltecknade. Det finns ett praktiskt konkret behov i alla de föreslagna läroverksstäderna just av detta 4-åriga gymnasium. Vad vill man då ha i stället? Jo, ett uniformerat och likriktat gymnasium, där man endast kan bli salig i den 3-åriga studiegångens form med dess besvärliga och ansträngande väg. Är det verkligen klokt, är det verkligen motiverat att ta en mindre lämplig skolform och en dyrare sådan bara med denna rent formella motivering, att man skulle föregripa ett kommande beslut, om vilket vi icke veta, när det kommer eller vilken karaktär det får? Jag kan icke tro att något föregripande kommer att ske, utan vi komma att få behålla såväl det 3-åriga som det 4-åriga gymnasiet.

Det är uppenbart att det är andra ting, som här spela in. När man följer den svenska skoldebatten, möter man jämt och ständigt ett spöke. Vi kunna kalla det anknytningsproblemet. Det finns heliga fakirer, som jämt och ständigt sitta och stirra på naveln, och det finns höns, som äro så fascinerade av ett kritstreck, att de icke våga gå över det. Det finns också svenska skolpolitiker, som aldrig komma förbi anknytningsfrågan. Detta är icke den enda och icke ens den viktigaste skolfrågan i vårt land. Skulle vi icke kunna komma ifrån denna något ensidiga inställning, och skulle vi icke kunna se praktiskt och konkret på skolfrågor och utan hämningar vidta de skolreformer, som äro betingade av dagens behov sådana de äro manifesterade i de olika orternas och skolornas uttalade önskemål?

Herr talman! Jag tycker, att kammaren icke behöver tveka att bifalla propositionen.

Herr **Sefve:** Herr talman! Herr Malmborg i Skövde yttrade, att numera talet om den 5-åriga realskolans överlägsenhet tystnat. Det där var nog ett misstag av honom. Han behöver nämligen bara läsa utlåtandena från de skolor, som ha båda typerna av realskola, för att finna, att så icke alls är förhållandet. Vi skola emellertid icke gå in på den saken, ty det är ju en fråga, som icke alls hör till vad vi nu debattera.

Herr Wallentheim nämnde, att det icke finns några bevis för att det 4-åriga gymnasiet är överlägset det 3-åriga. Jag vill säga, att för att få bevis i det avseendet behöver man bara gå till skolutredningens betänkande. Där finns en statistik över läxöverläsningstiderna på olika linjer, som ganska tydligt visar detta.

Sedan jag hade mitt första anförande har ju det läget inträtt, att första kammaren redan fattat sitt beslut, och då herr Wallentheim för sin del icke yrkat bifall till sin reservation, kan jag för att förenkla problemställningen ta tillbaka mitt tidigare yrkande och i stället yrka bifall till reservation nr 2) eller den reservation, som avgivits av herr Mannerskantz m. fl.

Herr **Onsjö:** Herr talman! Jag skall be att få ändra mitt yrkande så, att jag yrkar bifall till den reservation, som avgivits av herr Mannerskantz m. fl.

Herr **Wallentheim:** Herr talman! Det är några saker, som jag skulle vilja tillåta mig säga något om i anslutning till vad som här tidigare anförts.

Jag skulle först vilja ta upp en anmärkning av herr Onsjö, som var riktad mot utskottet. Det var när herr Onsjö sade, att utskottet icke är konsekvent, då utskottet här avvisar en förändring från 3-årigt till 4-årigt gymnasium men

Anslag till avlöningar vid de allmänna läroverken m. m. (Forts.)
självt förordat inrättandet av ett par nya 3-åriga linjer. Jag vill på den punkten säga, att skillnaden mellan vad man i det ena och andra avseendet gått in för ligger däruti, att när det gällt dessa 3-åriga linjer har det frambragts detaljerat material från en stor bygd, ett material, som såvitt jag förstår är av klart utslagsgivande karaktär, medan det i det andra fallet icke förebragts något likartat detaljerat material utan endast mera allmänna uttalanden.

Jag vill sedan för min del ta upp en synpunkt, som herr Onsjö framförde, och jag skulle där vilja ställa en fråga till herr Onsjö. Herr Onsjö nämnde något om att det förekommit ett lokalt tryck ute i landet på skolöverstyrelsen för att få fram denna förändring. Det skulle vara intressant att veta, vad herr Onsjö menade att det var för ett tryck. Är det månne föräldraopinionen, som gjort sig så starkt gällande — jag tvivlar starkt på den punkten — eller vad kan det vara för ett tryck, som kommit fram?

Sedan skulle jag vilja säga, att jag ingalunda är anhängare av en stelbent organisation, som icke kan ge utrymme för variationer av växlande behov. Men vad jag måste säga mig är, att man får lov att se dessa saker i ett större sammanhang. Man kan väl ändå icke komma ifrån, att själva gymnasieorganisationen hänger intimt samman både med realskolans närmare utformning och med frågan om folkskolan som sådan. Här tala vi om att en av de största insatser, som vi vänta skall följa på skolutredningens arbete, skall bli en allmän upprustning av folkskolan. Jag tror att den synpunkten är så viktig, att man icke helt och hållet kan koppla bort den från denna diskussion.

Jag tror att det var herr statsrådet som i sitt anförande sade, att det finns en del personer, som när de resonera om skolfrågor äro liksom fascinerade av ett kritstreck, över vilket de icke kunna gå. Ja, jag får gärna medge, att i den förda skoldebatten från olika håll kanske förekommit tendenser i den riktningen. De tendenserna ha kanske framkommit i den så kallade anknytningsfrågan. Jag är på den punkten icke deciderat bunden åt det ena eller det andra hållet, men jag vill säga, att om man på den punkten varit så att säga fascinerad av ett kritstreck på den ena kanten, så har man sannerligen varit det på den andra också och då icke minst på läroverkshåll. Jag undrar om icke, när det gäller hela denna debatt om det 4-åriga gymnasiets stora pedagogiska värde, finns något av denna respekt för ett kritstreck.

Herr **Malmborg** i Skövde erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Herr Sefve apostroferade mitt yttrande, att talet om den 5-åriga realskolans förträfflighet tystnat. Jag stöder detta mitt uttalande på vad skolöverstyrelsens läroverksavdelning anfört. Det gäller ett remissyttrande i anknytningsfrågan. Där säger läroverksavdelningen, som herr Sefve väl har respekt för, att den 4-åriga realskolelinjen visat sig överlägsen. Man kan icke heller tala om en forcerad arbetstakt, men man slutar med att säga, att man skulle ha kunnat vänta sig en än större överlägsenhet. Jag konstaterar, att det är ett intressant uttalande i detta sammanhang.

Herr statsrådet ironiserade över vår ståndpunkt, när vi så starkt betonat att denna framstöt skulle betyda en föregripande åtgärd i skolutredningens arbete. Ja, men herr statsråd, skolöverstyrelsen har i fyra år haft samma inställning. På grund av att man förmenat, att vissa åtgärder skulle bli av föregripande natur, har man avstått från desamma. Vad som nu föranlett skolöverstyrelsen att ändra ståndpunkt vet jag icke, man man kan ju fundera både på det ena och det andra i det avseendet.

Herr statsrådet säger vidare, att vi äro fascinerade av anknytningsfrågan. Ja, ärade damer och herrar av denna kammare, jag har fäst mig vid en sak i skoldiskussionen, som man de fyra sista åren och icke minst på det håll, där

Anslag till avlöningar vid de allmänna läroverken m. m. (Forts.)

man är motståndare till en 6-årig bottenskola, hävdat med en viss kraft, nämligen att anknytningsfrågan icke är så viktig. Men likväl har man underligt nog i olika sammanhang återkommit till denna anknytningsfråga, vilket väl visar att den icke är så oviktig. Att diskussionen i så stor utsträckning rör sig just om denna fråga, är väl endast ett bevis för att denna del av skolreformen är mycket betydelsefull.

Herr **Onsjö** erhöll likaledes på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Herr Wallentheim frågade mig, vad det var för ett tryck, som drivit fram detta krav på en omläggning, om det var något tryck från föräldrarnas sida eller vad det kunde vara. Jag sade i det stycket, att jag gissade att det var ett krav från föräldrarnas sida och att det här gällde en anpassning efter behovet och att detta behov visat sig vara så starkt, att det tvingat fram den 4-åriga linjen. Frågan om en anknytning till den 3-åriga eller den 4-åriga linjen vägrar jag att diskutera i detta sammanhang, ty den hör icke hit. Jag blir emellertid allt mer och mer övertygad om att det är de, som gå in för utskottets förslag, och icke reservanterna som i detta fall vilja föregripa skolutredningens resultat.

Herr **Sefve,** som jämväl på begäran erhöll ordet för kort genmäle, anförde: Herr talman! Med anledning av herr Malmborgs i Skövde yttrande vill jag säga, att jag för min del icke har någon respekt i och för sig för den mening, som skolöverstyrelsens läroverksavdelning framlägger, om den ej har goda skäl härför. I fråga om den 4-åriga realskolan synes det mig, att avdelningen kunnat framlägga goda skäl för sin ståndpunkt. Det är självklart, att den realskola, som har ett års längre lästid än den andra, bör kunna åstadkomma ett bättre resultat; varom icke är den sämre. Men det är som sagt icke alls den frågan, som vi nu skola diskutera, utan det är frågan om lämpligheten av en omvandling från 3-årig till 4-årig gymnasielinje i vissa städer. På tal härom framhöll herr Wallentheim, att en större utredning gjorts inom bygden, när fråga varit om ändring från 4-årig till 3-årig linje, men däremot icke vid ändring från 3-årig till 4-årig. Det är emellertid självklart, att man i det senare fallet icke behövt göra någon sådan utredning. Man behöver bara titta i läroverkskatalogen.

Jag vill till slut säga, att det är mycket beklagligt att det gått skolpolitik i en fråga som denna. Jag tycker att vårt handlande här skall bestämmas av vad som är bäst för den ungdom, som använder skolan i fråga.

Vidare yttrade:

Herr **Bagge:** Herr talman! Jag skall icke gå in på principfrågan om treårigt eller fyraårigt gymnasium och ännu mindre på anknytningsfrågan. Jag kan icke se, att den har att skaffa med det ärende som här föreligger. Det ligger till på det sättet, att när vi komma till verklig diskussion i skolfrågorna, kommer man nog att finna, att anknytningsfrågan fått en helt annan aspekt genom den nya utvecklingen, och detta kommer att avspegla sig i skolutredningens förslag.

Nej, det är en annan sak jag tyckte, att jag som ordförande i skolutredningen borde säga något om, nämligen talet om att ett beslut här vare sig i ena eller andra riktningen, vare sig det blir flera treåriga eller flera fyraåriga gymnasier, skulle på något sätt föregripa skolutredningens arbete. Det har jag mycket svårt att tro, att det skulle vara fallet. Herr Onsjö sade, tyckte jag mig höra, att vi i skolutredningen skulle hålla på bortåt tio år till, och det vill

Anslag till avlöningar vid de allmänna läroverken m. m. (Forts.)

jag nu säga, att det vore ett hemskt perspektiv, icke minst för min personliga del. Det är gudskelov så nu, att vi äro så långt komna, att det egentligen bara är typografkonflikten som krånglat till publiceringen av betänkandena rörande skolpliktstidens skolformer. Sedan ha vi väsentligen endast gymnasiefrågan kvar.

Det är en annan sak som jag skulle vilja understryka, nämligen att från första början har det sagts ifrån, att denna skolutredning, som givetvis måste taga sin tid, icke fick hindra praktiska förändringar inom skolväsendet under den tid den pågick. Det har blivit principiellt fastslaget, icke bara av mig som ecklesiastikminister utan även genom instämmanden från kamrarna i olika avseenden, och det är ju en rad mycket mera genomgripande reformer än den relativt lilla som är före i dag, som framkommit under de gångna åren. Jag behöver bara tala om en sådan sak som omorganisationen av stockholmsläroverken. Det var en genomgripande förändring av stockholmsläroverken med omplacering av de olika klassavdelningarna, där man till och med kom in på något så ömtåligt som att man tillade en femårig realskollinje till ett läroverk, vilket ju var en verklig *crimen laesae majestatis*, men det var ingen människa som sade något om den saken, ty detta tyckte man tydligen var rätt naturligt. Dessutom har beslut fattats om de kommunala mellanskolornas förstatligande, en synnerligen långtgående åtgärd, som onekligen har sina konsekvenser även för hela skolväsendets organisation. Vi ha fattat beslut om en omläggning av skolhygienen av stora mått o. s. v. Jag har haft den uppfattningen, att den farhåga, som herr Engberg gjorde sig till tolk för, nämligen att skolutredningen skulle bli en kyrkogård för allt framstegsarbete på skolans område under den tid den arbetade, icke skulle få förverkligas; och den har icke heller förverkligats under dessa fem år. Vad som nu här ligger före är endast en sådan praktisk fråga av betydligt mycket mindre räckvidd än dem som kamrarna tidigare tagit ställning till och ansett sig kunna ta ställning till. Det är en sak som i själva verket överhuvud taget i mycket ringa grad påverkar organisationen av vårt skolväsen. Det är en rent praktisk fråga, och då jag tycker att det är en förnuftig och klok anordning ber jag, herr talman, att få yrka bifall till herr Mannerskantz' m. fl. reservation.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr **Wallentheim:** Herr talman! I anledning av herr Bagges anförande vill jag bara ännu en gång ange den ståndpunkt skolöverstyrelsen intagit i denna fråga. Den har klart och tydligt sagt ifrån, att den avvisat inkomna framställningar från vissa av de högre allmänna läroverken om utbyte av gymnasielinjer, därför att det icke borde ske isolerat vid enstaka läroverk utan i samband med den allmänna översyn av gymnasiets organisation som pågick inom 1940 års skolutredning. Denna inställning har, såvitt jag förstår, herr Bagge delat, när han var departementschef. Frågan är då bara, när herr Bagge kom till klarhet i denna punkt att icke vidtagande av en sådan ändring skulle ingripa i skolutredningens arbete.

Herr **Bagge:** Herr talman! Den repliken är mycket enkel att ge. Jag har icke haft den uppfattningen.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den av herr Mannerskantz m. fl. avgivna reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Sefve begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Anslag till avlöningar vid de allmänna läroverken m. m. (Forts.)

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 225, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Mannerskantz m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Herr Sefve begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 128 ja och 67 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

§ 14.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 228, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1945/46 till anordnande av provisoriska lokaler för länsstyrelsernas folkbokföringsavdelningar.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 15.

Ändring av barnavårdslagen m. m.

Föredrogs sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtande, nr 4, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring av lagen den 6 juni 1924 (nr 361) om samhällets barnavård och ungdomsskydd (barnavårdslag), m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 23 februari 1945 dagtecknad proposition, nr 227, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden,

dels föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till lag angående ändring av lagen den 6 juni 1924 (nr 361) om samhällets barnavård och ungdomsskydd (barnavårdslag) ävensom till lag angående ändrad lydelse av 32 § lagen den 14 juni 1918 (nr 422) om fattigvården,

dels anhållit om riksdagens yttrande över vid propositionen fogat förslag till förordning om ändrad lydelse av 7 § stadgan den 29 maj 1931 (nr 172) angående enskilda sjukhem och förlossningshem,

dels ock för riksdagen framlagt vissa, i nämnda statsrådsprotokoll angivna förslag beträffande anslag för hithörande ändamål m. m.

I anledning av propositionen hade inom riksdagen väckts tre motioner, nämligen motionen i första kammaren nr 336 av fru *Sjöström-Bengtsson m. fl.* samt motionerna i andra kammaren nr 492 av herr *Hedlund* i Östersund och nr 526 av fröken *Nygren m. fl.*

I motionerna I: 336 och II: 526, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att 49 § 1 mom. första stycket samt samma paragraf 2 mom. barnavårdslagen måtte erhålla annan, i motionen angiven lydelse.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

A) med avslag å motionerna I: 336 samt II: 492 och 526 antaga de genom propositionen framlagda förslagen till

Ändring av barnavårdslagen m. m. (Forts.)

1) lag angående ändring av lagen den 6 juni 1924 (nr 361) om samhällets barnavård och ungdomsskydd (barnavårdslag) samt

2) lag angående ändrad lydelse av 32 § lagen den 14 juni 1918 (nr 422) om fattigvården;

B) i skrivelse till Kungl. Maj:t anmäla, att riksdagen vid granskning icke funnit anledning till erinran mot det i propositionen intagna förslaget till förordning om ändrad lydelse av 7 § stadgan den 29 maj 1931 (nr 172) angående enskilda sjukhem och förlossningshem;

C)—G) medgiva, att — — — av 750 000 kronor.

Reservationer hade avgivits:

1) av herr *Nilson* i Eskilstuna, utan angivet yrkande;
2) av fru *Alvén*, utan angivet yrkande; samt
3) av herrar *Hage* och *Viklund*.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Fru **Alvén:** Herr talman! Vid detta utskottsutlåtande har jag fogat en blank reservation. Jag har gjort det av den anledningen att jag kommer att yrka bifall till motionen I: 336 som behandlas i detta utskottsutlåtande.

När vi nu skola antaga en ny barnavårdslag bör man enligt min mening på alla sätt göra denna barnavårdslag så tillfredsställande som möjligt. I Kungl. Maj:ts proposition har i vissa avseenden tagits hänsyn till de synpunkter som framförts av socialvårdskommittén. I andra hänseenden har Kungl. Maj:t frångått de förslag som framförts av kommittén, och det har bland annat gällt § 49 i lagförslaget. Beträffande denna paragraf har i motionen yrkats bifall till socialvårdskommitténs förslag, därför att man ansett, att när kommittén med sin ingående kännedom om hithörande förhållanden anser, att barnavårdens stora svårigheter i fosterhem av skilda slag förutsätta en skärpt bestämmelse, då det gäller fosterbarnsvården, är detta väl motiverat. Enligt socialvårdskommitténs förslag till denna paragrafs lydelse skulle även sådana hem, där särskilt förordnad förmyndare står för vårdnaden av barn, vara underkastade inspektion av barnavårdsnämnden. Detta förslag har Kungl. Maj:t frångått, och utskottet har följt Kungl. Maj:t. Utskottet finner visserligen, har man understrukit i utlåtandet, att det i många fall kan finnas skäl för att även dessa hem underställas barnavårdsnämndens kontroll på samma sätt som fosterhem. Men i fortsättningen av utlåtandet stöder man sig på vad departementschefen anfört om att förmyndarnas vårdnadsskyldighet i vissa fall direkt eller indirekt grundar sig på ett av domstol meddelat beslut och att man därför icke anser det lämpligt att en barnavårdsnämnd skall kunna ingripa mot en dylik förmyndare under andra förutsättningar än dem som gälla för ingripande mot föräldrar, nämligen när föräldrarna äro försumliga mot barnen, och avfärdar av det skälet motionärernas yrkande i denna sak.

Jag tror att även om denna rätt att ingripa mot försumliga föräldrar eller fosterföräldrar finnes och trots att dessa förmyndare av domstol äro satta i målsmans ställe, skulle man icke göra orätt, om man tillät inspektion av barnavårdsnämnden i sådana förmyndarhem. Jag anser detta vara välbehövligt av det skälet, att det kan ju ske sådana förändringar inom förmyndarhemmet, som kunna lända barnet till direkt skada. Det kan ju framdragas många olika exempel för att ge belägg för detta. Endera av förmyndarna, vare sig det är den manliga eller den kvinnliga parten, kan ju avlida, och det kan ju komma en ny målsman antingen manlig eller kvinnlig. Då är det icke alls säkert, att den nya målsmannen har samma känsla för det uppväxande barnet, utan det kan inträffa förhållanden som kunna orsaka friktion mellan målsmännen om

Ändring av barnavårdslagen m. m. (Forts.)

barnens uppfostran. Vi veta alla i hur stor utsträckning förmynderskapet förr, då det gällde den ekonomiska sidan, var utsatt för stora påfrestningar och att det fanns förmyndare som förskingrade barnens tillhörigheter. Därför har man i den nya förmynderskapslagen skärpt kontrollen över förmyndarnas förvaltning genom tillsättande av överförmyndare, så att man kan skydda barnet i detta avseende på ett helt annat sätt än tidigare. Jag tror icke att man skall förbise vikten av att vid sidan av den rent ekonomiska sidan av barnens omvårdnad även tillgodose vad jag skulle vilja kalla den ideella och personliga uppfostran.

I motionen har det yrkats att även de barn som särskilt förordnade förmyndare ha hand om skola komma in under barnavårdsinspektionen. Detta avfärdar man inom utskottet och även ifrån Kungl. Maj:ts sida med att man tror, att det skulle åsamka förmyndarna eller hemmen svårigheter därigenom att nitiska barnavårdsnämnder skulle i större utsträckning än annars göra intrång i familjelivet. Jag tror, att det är fel att se det så. Jag tycker, att förmyndarna i stället skulle vara mycket tacksamma, om det i dessa förmyndarhem någon gång gjordes sådan insyn i hemmen från samhällets sida. Ty man får väl ändå förutsätta, att det finns många förmyndarhem, där icke släktskapen binder med några starkare band så att man av den anledningen kan utgå ifrån, att det blir en så öm omvårdnad som man rimligen kan kräva av andra än föräldrar. Jag tror, att det vore önskvärt icke endast ur hemmens synpunkt utan också ur omgivningens synpunkt — dessa som ha bekymmer om hur barnen i dessa hem uppfostras — om de visste, att det skedde en inspektion från statens sida, som kunde komma till rätta med eventuella missförhållanden i sådana hem. Det skulle kunna sägas mycket mera i denna sak, men jag tror, att de synpunkter som socialvårdskommittén i detta fall framfört äro bärande, därför att de äro grundade, skulle jag vilja säga, på en praktisk och socialt kännande tillämpning av förmynderskapet i många hem. Jag tror också, att man icke kan säga, att förmyndarhemmen äro bättre skickade att mottaga fosterbarn än vanliga fosterbarnshem. Det kan nog finnas lika stora risker även i förmyndarhemmen. Jag är mycket väl medveten om att i motsättning till laguttolkarnas synpunkter tillmäter man lekmannens synpunkter i detta avseende ringa eller kanske intet värde. Men jag vill i alla fall ha framfört dessa synpunkter och starkt understryka dem, därför att jag tycker, att när man nu skall antaga en barnavårdslag bör man låta den omfatta alla grupper av barn. Det finns ju många förmyndare som icke ha vårdnaden om barnen, och det finns många förmyndare som äro förmyndare för ett större antal barn. I och med att barn icke stå under omvårdnad av förmyndare komma de ju in under den nya lagen. Varför skall man då avskilja denna lilla grupp av dessa fosterbarn, som ju äro regelrätta fosterbarn, fastän de vårdas i ett förmyndarhem, från denna möjlighet till inspektion?

Med vad jag här anfört har jag velat understryka nödvändigheten av att man beaktar de synpunkter i denna punkt, som anföras i motionen I: 336, till vilken jag vill yrka bifall, då det gäller 49 § i den nya barnavårdslagen.

I detta anförande instämde herr *Viklund* och fru *Johansson*.

Herr **Viklund:** Herr talman! Jag finner det först angeläget framhålla, att det är en betydelsefull social reform som genomföres, när föreliggande förslag om samhällets barnavård omsättes i praktiken. Det blir en annan och bättre tingens ordning på detta område än hittills, och många brister som ha vidlått samhällets barnavård komma genom denna reform att avhjälpas. Det är alldeles tydligt. När det gäller de barn som icke i föräldrahemmet kunna erhålla

Ändring av barnavårdslagen m. m. (Forts.)
omvårdnad och fostran utan måste överlämnas åt andra är också en mer betryggande ordning garanterad genom föreliggande förslag. Därför vill jag, även om jag har en kritisk inställning i en detaljfråga framhålla, att de socialt intresserade här i landet måste känna tacksamhet inför den reform som nu skall förverkligas på detta område. Även socialvårdskommittén är värd allt erkännande för de insatser den gjort för denna viktiga samhällsfrågas lösning. Det är ju ett mycket betydelsefullt avsnitt av socialvårdskommitténs arbetsområde, som den nu har behandlat och detta till fromma för den socialpolitiska utvecklingen. Kungl. Maj:ts förslag bygger ju också huvudsakligen på vad socialvårdskommittén föreslagit. I vissa delar har emellertid Kungl. Maj:t frångått socialvårdskommittén, och det gäller bland annat § 59.

Majoriteten av socialvårdskommittén har föreslagit följande lydelse av mom. 1 av denna paragraf: »Har enskild person i sitt hem mot ersättning mottagit annans barn utan att detta är att anse som fosterbarn, skall, sedan vården fortfarit under åtta dagar, anmälan ofördröjligen göras hos barnavårdsnämnden i den kommun, där hemmet är beläget. Är barnet att anse som feriebarn, föreligger anmälningsskyldighet, som nu sagts, allenast första gången varje år, som hemmet upplåtes för sådant ändamål.» I mom. 2 framhålles vidare: »Då barnavårdsnämnden erhållit vetskap om fall som i 1 mom. avses, har nämnden att, såframt den ej redan äger noggrann kännedom om hemmet, ofördröjligen låta verkställa undersökning angående dess beskaffenhet.» I Kungl. Maj:ts förslag till lydelse av denna paragraf stadgas att anmälningsskyldighet skall föreligga för hem som mottagit barn som då är under sju år, varvid anmälan skall göras första veckan efter det att barnet har varit där en månad. För barn, som fyllt sju men icke sexton år, föreligger anmälningsplikt först efter ett år. Det är på denna punkt, som herr Hage och jag ha reserverat oss eller åtminstone velat reservera oss för en lydelse av § 59 i enlighet med socialvårdskommitténs förslag. Det synes oss reservanter särskilt angeläget, att personer, som ha mottagit barn mot betalning, bli ställda under en viss uppsikt av barnavårdsmyndigheterna ute i landet. Det kan hända att detta är mycket mera angeläget än när det gäller fosterbarnen. När ett par makar taga ett fosterbarn kan det bero på en önskan att få ägna föräldraomsorg åt ett barn, som de tagit på grund av att de själva icke fått några barn. Kvalifikationerna hos sådana hem, som taga emot barn mot betalning, måste enligt vår uppfattning ställas under ett visst bedömande och en viss uppsikt. Detta finna vi så mycket mera angeläget som det är ett stort antal barn det i detta fall gäller.

Utvecklingen går ju också i den riktningen, att inackorderingsbarnen, alltså barn som tagas mot ersättning, bli allt flera till antalet, och för många människor har detta inackorderingsväsen blivit ett näringsfång. De lokala myndigheterna ha ju haft mycket svårt att erhålla lämpliga inackorderings- och fosterhem. Orsakerna härtill kunna vara många, men en av dem är ju den alltmer framträdande bristen på arbetskraft, särskilt kvinnlig sådan, i lanthemmen. Vidare är väl den moderna stads- och tätortsbebyggelsen inte så särskilt väl ägnad att ge rum ens för egna barn och så mycket mindre då för fosterbarn. Skola vi fullfölja den sociala verksamhet som det innebär att låta stadsbarn vistas som feriebarn på landet, måste detta ske på det sättet, att dessa barn mot betalning inackorderas ute i hemmen på landsbygden. Det kan också bli aktuellt för barnhem, som organiseras enligt det föreliggande förslaget, att lägga an på att mot ersättning lämna ut barnen till inackordering i hemmen, om de skola få den nödiga omsättningen inom barnhemmet och om barnen inte skola bli anstaltsmärkta. Vi ha dessutom i detta sammanhang att räkna med de många tusenden skolbarn, som årligen utackorderas. Inte minst

Ändring av barnavårdslagen m. m. (Forts.)

för dessa skolbarn är det angeläget, att inackorderingshemmens lämplighet och kvalifikationer bli prövade av barnavårdsmyndigheten på orten.

Behovet av en kontroll på detta område har ju riksdagen också konstaterat vid tvenne tillfällen, och förutvarande ecklesiastikministern har också bekräftat, att det råder påtagliga brister i detta avseende. Det bör därför som sagt vara angeläget att dessa hem bli granskade och kontrollerade en smula och detta på ett tidigt stadium. Av hänsyn till den trygghet, som vi äro skyldiga att bereda föräldrarna till dessa barn och även barnen själva, kräves det enligt reservanternas mening obönhörligt, att en viss insyn i hemmen skall kunna ske. Ofta är ju skolväsendet på många orter genom samhällets åtgärder organiserat på ett sådant sätt, att föräldrarna måste släppa ifrån sig barnen under sju, åtta månader av året under sju till åtta års tid och detta då barnen befinna sig i en ålder, som är den viktigaste för dem med avseende på fostran och omvårdnad. Det bör vara ett rimligt krav ifrån sådana föräldrars sida att erhålla samhällets och även skolans garantier för att de hem, där deras barn inackorderas, skola vara kvalificerade att taga emot dem. Vi veta också, att i flertalet fall ha hemmen fullgjort sin uppgift på ett utmärkt sätt. Det har emellertid å andra sidan konstaterats, att upprörande brister vidlått många inackorderingshem. Av offentliga ämbetsberättelser, som läkare och folkskoleinspektörer ha avgivit, har det framgått, att många hem inte fyllt de mest elementära krav när det gäller näringsförsörjningen för de inackorderade barnen. Även den psykologiska miljön har många gånger varit olämplig och den moraliska standarden inom vissa hem har varit otillfredsställande. Ur hälsovårdssynpunkt ha även många sådana hem lämnat mycket övrigt att önska.

Det här föreliggande förslaget innehåller den föreskriften, att när ett hem haft inackorderingsbarn ett år skall anmälan göras till barnavårdsnämnden. I övrigt lämnas ju den möjligheten öppen, att en privatperson, som finner att ett hem inte är lämpligt, kan göra anmälan härom till barnavårdsmyndigheterna. Under ett år kunna emellertid många olyckor hinna ske, och vi veta ju också, att man med hänsyn till grannsämjan, gemensamma intressen med inackorderingshemmen och med hänsyn till än det ena och än det andra inte är så särskilt benägen att göra anmälan. Det kan därför lätt tänkas att barnens intresse blir lidande. När det såsom har inträffat t. ex. anmälts, att ett inackorderingsbarn blivit smittat av tuberkulos, är det föga hugnesamt för föräldrarna att få veta, att denna sjukdom varit konstaterad i inackorderingshemmet, när barnet flyttade in. Det är en ringa tröst för föräldrarna att få kännedom om att åtal anställts, när det konstaterats att inackorderingsvärden har lockat inackorderade skolflickor till otukt. Hade barnavårdsmyndigheterna haft skyldighet att pröva hemmen på ett tidigt stadium är det väl att förutsätta, att sådant inte hade behövt inträffa. Om plikt förelegat för dessa myndigheter att göra en insyn i hemmen, innan barnen skickas till ett hem eller omedelbart sedan de anlänt dit, skulle det väl heller inte behöva förekomma, att barn inackorderas i sådana hem, där barnavårdsmyndigheterna ha fråntagit föräldrarna omvårdnaden om de egna barnen på grund av ett supigt och sedligt stötande levnadssätt. De exempel, som jag här har valt som illustrationer till det tillstånd, som varit rådande och tyvärr sannolikt alltjämt råder, fastän man inte hör så mycket därom, har jag hämtat dels från domstolsprotokoll och dels från offentliga berättelser, som ha avgivits av tjänsteläkare och folkskoleinspektörer.

När nu en sanering av vårt barnavårdsväsen sker, anse vi reservanter att det är en brist att man från bestämmelserna har undantagit de barn, som inlämnats i enskilda hem mot betalning. En mycket mer betryggande ordning

Ändring av barnavårdslagen m. m. (Forts.)
skulle enligt vår åsikt ha skapats i detta hänseende, om § 59 i den föreslagna lagen hade fått den lydelse, som socialvårdskommitténs majoritet har föreslagit. Nu har den invändningen mot denna lydelse framförts, att det uppstår stora svårigheter för barnavårdsmyndigheterna att få barnen utackorderade, om man inför sådana bestämmelser. Men enligt vad vi reservanter anse måste väl i all rimlighets namn kravet på trygghet för barnen och omtanken om barnens fostran och omvårdnad gå före bekvämlighetskrav, som kunna uppställas av de lokala barnavårdsmyndigheterna.

Nu förhåller det sig beklagligtvis så, att det av formella skäl är omöjligt att ställa ett yrkande om bifall till den reservation, som vi ha avgivit på denna punkt. Jag beklagar att vi inte varit tillräckligt vaksamma och framfört dessa synpunkter motionsvägen på ett tidigare stadium. Men kanske de bråtar av riksdagtryck, som hopats över oss från utskotten under våren, få utgöra en ursäkt för att vaksamheten har slappnat en smula på vissa områden. När jag nu inte kunnat ställa något yrkande i detta avseende, har jag emellertid, herr talman, inte velat låta tillfället gå förbi utan att ha framfört de synpunkter, jag nu givit uttryck åt, rörande en detalj i det föreliggande förslaget, vilket som helhet betraktat är mycket värdefullt och välkommet.

Herr **Hedlund** i Östersund: Herr talman! Jag är givetvis synnerligen tillfredsställd med att vi genom det föreliggande förslaget äntligen uppnå reda i fråga om barnavårdsanstalternas organisation. Jag har under de 25 år jag övervakat fattigvård och barnavård i egenskap av konsulent konstaterat som en ofantlig brist att inte det instrument tidigare funnits, som nu göres obligatoriskt.

Jag är likaså tillfredsställd med att man något skärper kontrollen över fosterbarnsverksamheten ehuru jag dock starkt ifrågasätter om verksamheten vinner på att tjänstemannamässigt utöva den kontrollen, som frivilliga krafter av intresse för saken nu utöva. Varje lagstiftning på detta och andra sociala områden har vissa nackdelar, och inte minst är detta fallet med den proposition, som vi nu behandla. Jag har under de 25 år jag verkat på området lärt mig, att en av de största tillgångarna för åstadkommandet av en välordnad socialvård är att de duktiga människor, som arbeta på detta område ute i kommunerna, lämnas största möjliga rörelsefrihet. De äro visserligen icke imponerade av paragrafer men de ha ett brinnande intresse att uppehålla verksamheten efter de linjer, som äro värdiga ett samhälle som vårt. Varje lagstiftning, som syftar att paragrafmässigt reglera förhållandena, kväver i större eller mindre omfattning det enskilda intresset och kränker i högre grad än nöden kräver den kommunala självbestämmanderätten, en tillgång som man bör söka bevara.

Jag bör, herr talman, kanske inte ondgöra mig så mycket över den kränkning av den kommunala självbestämmanderätten, som uppkommer genom inspektion, eftersom jag under så många år haft ett sådant inspektionsuppdrag. Det är emellertid ett samhällsintresse att stifta lagarna och tillämpa dem så, att man håller den kommunala självbestämmanderätten vid liv, även om den är illusorisk.

Hittills ha länsstyrelserna övervakat fattigvården och barnavården. Enligt min uppfattning har detta varit ett av medlen att på ett smidigt sätt upprätthålla kontakten mellan människor ute i kommunerna och statens myndigheter. Man har inte känt sig kränkt av lagparagrafer, när man ute i kommunerna haft möjlighet att rådgöra med tillsynsmyndigheten och där även vunnit förståelse för de praktiska förslag man presenterat. Enligt det föreliggande förslaget skall denna länsstyrelsens befogenhet beträffande barna-

Ändring av barnavårdslagen m. m. (Forts.)

vårdsanstalternas godkännande överflyttas till en central myndighet, socialstyrelsen. Jag har naturligtvis, herr talman, inte den minsta anmärkning att göra mot att socialstyrelsen får såsom nu vara ett vägledande och rådgivande organ åt barnavårdsmyndigheterna. Men jag ifrågasätter livligt, huruvida barnavården främjas genom en centralisering, som innebär att en myndighet långt avlägsen ifrån det fält, där man vill röja upp, skall ha beslutanderätt och prövningsrätt i dessa ärenden. Jo, säger man, detta är alldeles nödvändigt för att få likformighet över det hela. Ja, herr talman, uttrycket likformighet har aldrig förefallit mig mera skrämmande än i detta sammanhang. Jag måste beteckna det som någonting upprörande om vi genom denna centralisering skulle skapa den likformigheten, att vi i fråga om barnhem och barnavårdsanstalter skulle få en enda kliché och inte ha möjligheter till variation. Kommunernas och landstingens män, som ständigt ha uppslag till hur allt praktiskt skall ordnas, skulle härigenom bli alldeles satta åsido. Jag berättigas säga detta, eftersom man uteslutande för att skapa likformighet företar denna anordning.

Likformighet på detta område är ungefärligen detsamma som den politiska likriktning, som vi fruktat under de senaste fem sex åren.

Om vi skulle ha haft denna centrala granskning och beslutanderätt med likformighet såsom mål under de år, som fattigvårdslagen av 1918 tillämpats, skulle vi, det är min bestämda uppfattning, inte ha kunnat åstadkomma det anstaltsbestånd beträffande fattigvården, som vi nu ha. På detta område ha vi inte likformighet. Vi ha utomordentligt väl ordnade ålderdomshem i hela riket. Hur ha dessa tillskapats? Jo, det har ute i kommunerna funnits duktigt folk, praktiska människor som fått medverka till ordnandet av denna anstaltsfråga. De ha gjort upp ritning, fått den granskad och godkänd under gott samarbete med länsstyrelsen. — På detta sätt ha i kommunerna tillskapats ålderdomshem av de mest varierande typer, anstalter som varit alldeles utomordentligt välskötta och väl inredda. En likriktning på detta område skulle omöjliggjort för kommunerna att verkställa fattigvårdslagstiftningen på det förträffliga sätt, på vilket den nu blivit genomförd. Samma förhållanden komma enligt min uppfattning i fortsättningen att bli rådande, om länsstyrelserna få behålla sin beslutanderätt över hur ritningarna till barnhem skola se ut och under vilka förutsättningar hemmen skola godkännas.

Dessutom vill jag säga — fastän det kanske är onödigt att påpeka för alla de erfarna kommunalmän, som finnas i kammaren — att nog är väl hela den kommunala förvaltningen så funtad, att man tid efter annan behöver besöka tillsynsmyndigheten, nämligen länsstyrelsen. Den är lätt tillgänglig, med dess representanter kan man överlägga, där kan man få råd och ge skäl för sin uppfattning; allt under förutsättning att ej likriktning och likformighet göres till det väsentliga. Om den centrala myndigheten får övertaga länsstyrelsens befogenhet på detta område, kommer detta att medföra avsevärda olägenheter. Låt mig visa detta genom att anföra ett exempel, som är talande nog. Om landstingets förvaltningsutskott i Norrbottens län skall ordna anstaltsväsendet i Norrbotten och har ett förslag att på ett ändamålsenligt sätt göra detta och vill underhandla med tillsynsmyndigheten om detta förslag, nog underlättar det arbetet om utskottet får rådgöra med länsstyrelsen i länet mot att söka denna förhandling i Stockholm hos en centralmyndighet. Nu tar man ifrån länsstyrelsen dess befogenhet, och då måste vederbörande resa ned till Stockholm för att få förhandla om dessa ting. Vad vinner man då med detta? Så vitt jag begriper, ingenting. Man får endast underkasta sig avsevärda besvär och kostnader. Det torde väl också ligga i sakens natur, att länsstyrelsen som tillsynsmyndighet bättre kan bedöma förhållandena inom lands-

Ändring av barnavårdslagen m. m. (Forts.)
tingsområdet än vad den centrala myndigheten i Stockholm kan göra. Det måste bli ett teoretiskt bedömande hos den centrala myndigheten. Men bedömandet blir inte teoretiskt, om det får ligga hos den lokala myndigheten, länsstyrelsen, där landshövdingen, landssekreteraren och assessorn känner länets sociala och ekonomiska behov.

Jag har med anledning av detta förslag väckt en motion, som har till syfte att bibehålla rätten för länsstyrelserna att som hittills pröva och besluta i hithörande ärenden, och jag kommer, herr talman, att yrka bifall till denna min motion. Det kan inte anföras att länsstyrelserna sakna kompetens för denna uppgift. De ha hittills haft kompetens att ordna med ett anstaltsväsende av betydligt större räckvidd än detta. Förutom att det inrättas ytterligare fyra fattigvårds- och barnavårdskonsulenttjänster i landet tillsättas dessutom 24 barnavårdsassistenter, en i varje länsstyrelse, vilka ha till uppgift att biträda på detta område. Detta gör ju länsstyrelserna nästan överkvalificerade i fråga om sakkunskap och därför borde man kunna lägga hela den här ifrågavarande verksamheten på länsstyrelserna.

Jag har, herr talman, tagit till orda i denna fråga, emedan jag anser det vara av utomordentligt stor betydelse att få den prövad. Jag tror att om man vill utvinna det bästa möjliga av den utomordentligt värdefulla lagstiftning, som nu ligger på kammarens bord, skall man även se till, att den organisation av tillsynsmyndigheten, som vi bygga upp, blir den för ändamålet lämpligaste.

Jag yrkar, herr talman, bifall till den motion, som jag tidigare har väckt i detta ärende, alltså till motionen nr 492 i denna kammare.

Häruti instämde herrar *Paulsen*, *Mosesson*, *Nilson* i Eskilstuna, *Andersson* i Dunker, *Lundstedt*, *Gustafson* i Vimmerby och *Stjärne*.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller:** Herr talman! Jag hade inte tänkt yttra mig på detta tidiga stadium av debatten. Men jag måste erkänna, att i förskräckelsen över de instämmanden, som kommo herr Hedlunds anförande till del, har jag inte velat uppskjuta mitt inlägg i denna sak.

Jag vill visst inte uttala något misstroende mot länsstyrelsernas förmåga i och för sig, att i dessa frågor utöva tillsyn. Det är självfallet att deras möjligheter på detta område komma att ökas något genom att de nu få en barnavårdssakkunnig hjälp till sitt förfogande. Jag är emellertid överraskad, att man ur de erfarenheter, som vi hittills ha, kan dra den slutsatsen, att länsstyrelserna äro alldeles särskilt skickade att handha dessa frågor i motsats till en myndighet sådan som socialstyrelsen, vilken har till uppgift att se socialt på förhållandena. Jag skall inte här uppehålla mig vid alla de faktiskt ytterst allvarliga barnavårdsskandaler, som ha förekommit i vårt land. Jag skall endast erinra om några sådana fall, vilka blivit upptäckta för en jämförelsevis kort tid sedan.

Jag vet inte, om mina damer och herrar erinra sig hur det såg ut i barnhemmet Solglimt i Täby. Jag har i varje fall inte glömt de upprörande skildringarna från detta barnhem. Jag vet inte, om ledamöterna av denna kammare känner till ett barnhem i Kristinehamn. Jag förmodar, att man inte gärna kan ha glömt förhållandena vid stiftelsen Östad. Det föreligger för övrigt en ännu icke besvarad interpellation i detta ämne. Jag vill dessutom erinra om, att för några år sedan blev Vita korsets barn- och mödrahem i Älmhult stängt. Det är visserligen sant, att länsstyrelsen i det fallet ett par gånger gjort vissa erinringar. Men trots att erfarenheten visat, att dessa erinringar icke ledde till rättelse, ingrep icke länsstyrelsen med nödig kraft. Det var nämligen på socialstyrelsens initiativ som barnhemmet blev stängt.

Ändring av barnavårdslagen m. m. (Forts.)

Mot bakgrunden av vad jag nu anfört måste jag ifrågasätta, om den skildring av förträffligheten på detta område, som vi här fått åhöra, verkligen motsvarar vår faktiska kunskap om tillståndet. Jag kan för min del inte finna, att så är fallet. Därför tror jag, att det är riktigt, att tillsyningsmyndigheten på detta område blir en central myndighet, nämligen socialstyrelsen, som ju så småningom, enligt sakens natur, får utbyggt en hel stor avdelning för mödra- och barnavård allteftersom reformarbetet på detta område fortskrider.

För att inte i onödan besvära kammaren med skilda yttranden från min sida, skall jag nu, medan jag har ordet, även något beröra den reservation, som herr Viklund så vältaligt nyss förordade. Jag kan tyvärr inte variera mitt tema särdeles mycket från första kammaren, utan jag nödgas ungefärligen upprepa vad jag sade där.

Då formellt yrkande om bifall till socialvårdskommitténs förslag på ifrågavarande punkt icke föreligger, skulle jag kunna låta bli att bemöta herr Viklunds anförande. Det är emellertid två olika slags mentaliteter, som skära sig mot varandra i denna fråga, och vilka jag något vill beröra.

Jag betraktar § 59, sådan den utformats av socialvårdskommittén och tillstyrkts av socialstyrelsen, som ett typiskt exempel på »faran av» mycken sakkunskap. Här stå utan tvivel mycket erfarna barnavårdsmän bakom detta yrkande. Herr Viklund föredrog visserligen ifrågavarande paragraf, men jag skall tillåta mig att göra detsamma, möjligen med en något annan understrykning än herr Viklund gjorde. I ifrågavarande förslag till § 59 föreskrives: »Har enskild person i sitt hem mot ersättning mottagit annans barn utan att detta är att anse som fosterbarn, skall, sedan vården fortvarit i *åtta dagar* — märk väl mina damer och herrar efter åtta dagar — anmälan ofördröjligen göras hos barnavårdsnämnden i den kommun, där hemmet är beläget.»

Jag vill erinra därom, att vi här i riksdagen haft åtskilliga debatter i anledning av att vi här i landet börjat genomföra anordningar, varigenom staten uppmuntrar särskilt skolbarns — för övrigt även mindre barns — lantvistelse, då det gäller städernas barn. Vi ha vidare vidtagit vissa anordningar, som säkerligen komma att med åren allt mera utökas, för att även barn från landsbygden skola få resebidrag för att kunna resa till annan ort, vilket oftast torde bli till städer. För dessa fria sommarresor ha vi emellertid uppställt ett villkor. Detta villkor är, att barnen skola vistas på den ort, dit de sändas, minst *en månad*. Om nu — vilket jag misstänker ofta sker — vederbörande hem, där barnen vistas, få någon ersättning härför, skulle, om socialvårdskommitténs förslag blev antaget, i alla dylika fall anmälan ske efter åtta dagar till barnavårdsnämnden på orten i fråga. Jag måste för min del säga, att om man vill skapa impopularitet kring en anordning, då skall man gå fram precis på detta vis.

Det framstår för mig som alldeles uppenbart, att då staten vidtar anordningar av det slag, varom jag nyss nämnde, skola vi akta oss för regulativ, som inte äro obetingat nödvändiga. Enligt min uppfattning överdriva vi vårt reglerande, om vi tvinga människor att, så snart de få ett främmande barn i sitt hus, som skall vistas där inte åtta dagar utan kanske 14 dagar, springa till barnavårdsnämnden med en ifylld blankett i ärendet. Jag är nämligen övertygad om att det måste vara en blankett i detta fall, ty vederbörande kunna säkert inte på egen hand skriva såsom barnavårdsmyndigheterna kräva. Om man vidtar sådana åtgärder, sker det samtidigt en byråkratisering och ett reglementerande, som människorna inte komma att förstå.

De erfarna barnavårdsmyndigheterna ha som skäl för sin ståndpunkt anfört, att de påträffat ett stort antal fosterhem eller andra hem, som äro mycket

Ändring av barnavårdslagen m. m. (Forts.)
olämpliga för barnuppfostran. Jag kan i viss mån förstå deras ståndpunkt. Jag har emellertid i olika sammanhang — jag minns inte om det skett här i kammaren — haft anledning påpeka, att vi svenskar, då vi skola försöka vidta nya anordningar inom något område, ha en benägenhet till något, som jag brukat kalla *perfektions- eller fullkomlighetsraseri*, vilket i själva verket endast är skadligt för det nya man avser att förverkliga.

Jag hoppas att min vän finansministern inte tar illa upp, om jag påpekar, att om inte detta perfektionsraseri funnits till, hade vi sannerligen haft en uppbördsreform redan för åtskilliga år sedan. Denna reform har emellertid aldrig kunnat bli bra nog — vartenda hål skulle täppas till — och följden har blivit, att man utreder, utreder och ånyo utreder. Slutligen måste man ändock konstatera, att det i allt fall kommer att finnas vissa luckor. I nu ifrågavarande ärende har man hittat något 100-tal hem, som inte äro lämpliga att motta barn ens för mycket kort tid. Man säger då, att det inte går att ha förhållandena sådana de hittills varit. Det finns visserligen 10 000 hem, som äro alldeles utmärkta, men 100 som inte duga. Dem måste man se till att stoppa. Jag har här särskilt velat påpeka, att detta är en tendens, som inte är nyttig i vårt reformarbete. Det är kanske för mycket sagt att säga, att den väcker avsky, men den väcker irritation bland människorna.

Min utgångspunkt i detta ärende har varit, att vi skola genomföra en ganska genomgripande socialreform till förbättring av barnens läge. När vi göra detta, skola vi gå så milt fram som överhuvud taget är förenligt med vad vi anse vara i överensstämmelse med barnens välfärd. Om vi nu skulle genomföra en lagstiftning på detta område efter de riktlinjer, som uppdragits i propositionen i ämnet, men erfarenheten efter ett eller annat år skulle ge vid handen, att man med gällande regler inte kommer åt de hem, vilka inte äro värda att ta emot fosterbarn, inackorderingsbarn eller vad man nu vill kalla barnen för, låt oss då överväga att skärpa reglerna. Men låt oss inte *börja* med att införa så skarpa regler, att massor av människor dra sig för att ta emot främmande barn. Det kan nämligen hända, att vi efter några år finna, att en sådan lagstiftning är alltför hård och att vi därför måste mildra den. Det är enligt min uppfattning bättre, att gå den andra vägen, d. v. s. att börja så försiktigt för att söka utröna om de mildare reglerna verkligen duga. Om de hålla måttet, är det bara bra, men om det skulle visa sig, att det blir för stora brister, kunna vi ju ganska lätt skärpa lagstiftningen. Jag tror dock, att vi aldrig behöva skärpa lagstiftningen i så hög grad, att vi komma att föreskriva den av socialvårdskommittén föreslagna korta tidsfristen om åtta dagar. Det kan likväl hända, att vi i en framtid måste skärpa de av Kungl. Maj:t nu föreslagna reglerna. Behovet härav får emellertid de framtida erfarenheterna på området utvisa.

Herr talman! Jag har velat framföra dessa synpunkter, ty jag tror, att det är ganska viktigt att inte kammarens ledamöter, som kanske inte alltför noga satt sig in i detta ärende, låta sig förföras av vältaligheten från reservanternas sida.

Herr **Viklund** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Socialministern anmärkte på min innanläsningskonst. Han lärde själv ut, hur man skulle göra den rätta betoningen, när det gällde att läsa upp den av reservanterna i enlighet med socialvårdskommitténs förslag förordade lydelsen av § 59. Socialministern lade särskild tonvikt vid att reservanterna liksom socialvårdskommittén föreslagit att anmälning skulle ske sedan barnen varit i inackorderingshemmet under åtta dagar. Socialministern ansåg, att man med en sådan bestämmelse skulle åstadkomma impopularitet på området.

Ändring av barnavårdslagen m. m. (Forts.)

Jag har här i min hand råd och anvisningar i socialvårdsfrågor, utgivna av socialstyrelsen till vägledning för dem, som ta emot feriebarn. I dessa råd och anvisningar framhålles bl. a. följande: »Styrelsen vill kraftigt understryka vikten av att hem, som anskaffas genom myndigheternas försorg, synnerligen noga undersökas, innan utplacering av barn sker. Råder den minsta tveksamhet om hemmets lämplighet, bör hemmet icke erhålla ett sommarbarn.» Enligt dessa råd och anvisningar skall således ifrågavarande undersökning inte ske efter åtta dagar, utan om möjligt innan barnen komma till hemmet i fråga. Jag förmodar, att dessa bestämmelser utfärdats med socialministerns goda minne. Under sådana förhållanden måste man emellertid finna, att det är en brist att inte anmälningsskyldighet föreligger även i fortsättningen. Dylik anmälningsskyldighet måste nämligen föreligga, om bestämmelserna skola ha avsedd verkan.

Härefter yttrade:

Fröken **Nygren:** Herr talman! Då Kungl. Maj:t och utskottsmajoriteten vända sig mot socialvårdskommitténs förslag till utformning av § 59 i ifrågavarande lag, göres gällande, att man skall jämföra förmyndarbarnen med barnen i föräldrahem. Enligt min mening är det inte riktigt att göra en sådan jämförelse, ty i det förra fallet har samhället godkänt, att en främmande person får ansvaret för barnen. Detta bör väl då också leda till att samhällets ansvar i detta fall blir större än gentemot barnen i föräldrahem.

I den av mig jämte några kammarledamöter väckta motionen yrka vi på att detta ansvar skall ta sig uttryck i fosterbarnskontroll. Härigenom skulle man få möjlighet att följa förmyndarbarnens förhållanden för framtiden. Det är nämligen detta, som är det viktiga på detta område. Även om man utgår ifrån, att den vårdarskyldighet, som förmyndaren direkt eller indirekt fått, grundar sig på att domstol i samråd med vederbörande barnavårdsnämnd meddelat beslut — det är ju för övrigt detta, som Kungl. Maj:t tar till motivering för att man inte skall utvidga fosterbarnsbegreppet att gälla förmyndarbarnen — kan man inte bortse ifrån, att det efter en längre eller kortare tid kan inträda förändringar i förhållandena inom förmyndarens hem eller i hans personliga förhållanden överhuvud, som aktualisera ett behov av samhällelig tillsyn. För närvarande beror det ofta på »en slump» — för att nu citera socialvårdskommittén — om missförhållandena i fråga om förmyndarens rent personliga omvårdnad om barnen bli upptäckta. Förmyndarens ekonomiska förvaltning däremot underkastas en rigorös kontroll. Det är visserligen angeläget, att den ekonomiska kontrollen är perfekt, men jag för min del anser, att kontrollen över hur barnet vårdas är minst lika viktig. Det förhållandet att förmyndaren är ekonomisk förvaltare kan vid en senare tidpunkt åstadkomma irritation mellan honom och barnet, som medför, att förhållandet mellan dem båda blir sådant, att förmyndarens hem inte är lämpligt som ett hem för barnet i fråga. Såväl Kungl. Maj:t som utskottsmajoriteten har dessutom alldeles bortsett från det fall, då en automatisk överflyttning av vårdnaden på förmyndaren sker, och således varken domstol eller annan myndighet beredes tillfälle att pröva förmyndarens personliga förutsättningar som barnafostrare. Jag tänker på de fall, där barnets fader dör. Modern har då fått vårdnaden om hemmet och det gäller att utse en förmyndare, som skall kunna tillgodose barnets ekonomiska och juridiska intressen. Då tänker man endast på att som förmyndare skaffa en person, som är praktisk och duglig, när det gäller rent ekonomiska förhållanden. Sedan faller kanske även barnets moder ifrån, och då kan vården automatiskt överflyttas på förmyndaren.

Ändring av barnavårdslagen m. m. (Forts.)

Om nu denne förmyndare har en hustru, som i hög grad visar sig olämplig som fostrare och vårdare av barnet, har man ingen möjlighet att direkt komma till rätta med förhållandena. Det kan, som jag tidigare citerat ur socialvårdskommitténs yttrande, bero på »en slump», om man gör denna upptäckt. Jag tycker, att det är ansvarslöst att på detta sätt förbise barnets rätt. Det förefaller mig, som om man i detta fall mera tänkt på vissa juristers prestige än på barnets behov av att få en så god vårdnad som möjligt.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få hemställa om bifall till motionerna I: 336 och II: 526.

Fru **Nordgren:** Herr talman! Jag tror, att det förslag till ändringar i barnavårdslagen, som här föreligger, kommer att hälsas med tillfredsställelse ute i bygderna av de personer, som ha till uppgift att övervaka barnavården, antingen det nu gäller vården i barnhem eller i enskilda fosterhem. Gentemot förslaget har inte heller framförts någon kritik utom på ett par punkter. Den ena av dessa skall jag helt förbigå, nämligen den som gäller, huruvida övervakandet av barnavården skall anförtros en central myndighet eller som hittills påvila länsstyrelserna. Jag skall endast beröra vad som här anförts i fråga om barn, som vistas hos förmyndare, feriebarn och barn på skolinackorderingar.

Vad då gäller barn, som vistas hos sin förmyndare, har socialvårdskommittén varit inne på den frågan och föreslagit att även sådana barn skulle övervakas av barnavårdsmyndigheter. Att jag i utskottet icke reserverat mig på den punkten, beror på att jag ansett de skäl, som anförts av departementschefen för att lagen icke borde sträcka sig så långt som till förmyndarbarn, bärande. Det heter i propositionen därom: »Förmyndares vårdnadsskyldighet grundar sig i dessa fall direkt eller indirekt på ett av domstol meddelat beslut, och det synes med hänsyn härtill knappast vara lämpligt, att barnavårdsnämnden skall äga ingripa mot dylik förmyndare under andra förutsättningar än som gälla för ingripande mot föräldrar.» Jag tror också, att även om det förekommit fall, då barn vistats hos sin förmyndare, där hemmet varit olämpligt för dem, dylika fall icke förekommit något mera allmänt.

Jag skall övergå till att säga några ord om skolinackorderingar. Beträffande feriebarn har departementschefen motiverat, varför man icke borde ingripa, på ett sådant sätt, att det därutöver icke är mycket att tillägga. När jag hörde herr Viklunds anförande i sammansatta stats- och andra lagutskottet om skolinackorderade barn, fann jag, att det var buret av ett mycket starkt socialt patos. Jag kan förstå, särskilt med hänsyn till de förhållanden, som råda i Norrland, att herr Viklund så starkt hävdat de av honom anförda synpunkterna i utskottet och även här i kammaren. Jag finner emellertid, att förhållandena i Norrland utgöra ett särskilt kapitel. Där är det fråga om inackordering av skolbarn, som komma från andra orter för att gå i skola på annan plats. Det gäller alltså skolbarn i större utsträckning, och därvidlag anser jag, att skolmyndigheterna — även barnens föräldrar naturligtvis — äro skyldiga att se till att de hem, där barnen inackorderas, äro lämpliga för barnen. Herr Viklund uttalade i sitt anförande i utskottet, att det i Norrland råder ganska stor brist på hem för inackordering av dessa skolbarn, vilket medför, att man måste tillgripa hem, om vilka man kanske redan på förhand vet, att de äro olämpliga. Jag kan emellertid icke finna, att ett dylikt missförhållande motiverar en lagbestämmelse om anmälningsplikt, utan fastmera att det är det allmännas skyldighet att, när det gäller så många barn från andra socknar som skola inackorderas, se till att det upprättas skolhem, som äro lämpliga att omhändertaga dessa barn.

Ändring av barnavårdslagen m. m. (Forts.)

Det är en helt annan sak när det gäller skolinackordering i vanlig mening. Dessa barn ha i regel sina föräldrar kvar i livet, och då är det väl ändå föräldrarnas skyldighet att se till att de hem, där deras barn inackorderas under sin skolgång, äro lämpliga och att följa förhållandena i dessa hem under barnens hela skoltid. Men jag är övertygad om att, i fall man lägger även dessa hem under barnavårdslagen, skall det komma att i hög grad försvåra möjligheten för landsbygdens folk att inackordera barnen i en stad för att där gå i en högre skola.

Vad departementschefen anfört om att man inte bör gå allt för långt när det gäller att lagstifta, vill jag till alla delar understryka. Jag tror, att det är mycket klokt — det var tankegången i mitt arbete inom socialvårdskommittén när vi behandlade detta ärende — att man bör gå försiktigt fram. Man skall icke med en gång söka inrangera alla barn under barnavårdslagen, och man bör icke heller frånhända föräldrarna allt ansvar för sina barn.

Beträffande såväl skolinackorderingar som feriebarn och förmyndarbarn finns det den bestämmelsen i vår barnavårdslag, att om förhållandena i hem, där barnen vistas, icke äro tillfredsställande, har vederbörande barnavårdsnämnd icke blott möjlighet utan även skyldighet att ingripa. Det är klokt att låta det levande livet utforma de ändringar, som kunna vara nödvändiga. Det har ännu icke skapats någon lag, som varit fullt perfekt i alla delar, utan vi se gång efter annan att vi måste vidtaga vissa ändringar i lagarna, beroende på att när dessa skolat tillämpas i det praktiska livet har det visat sig, att i den och den lagen har det funnits den och den luckan eller den och den bristen. Då är det väl klokare, att man i efterhand söker täppa till dessa luckor och bota dessa brister än att på en gång försöka utforma allt i minsta detalj.

Herr talman! Jag ber att med dessa ord få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Hagård:** Herr talman! Det är kanske icke alldeles olämpligt att erinra om att det lagförslag, som här föreligger, tillkommit på initiativ av socialvårdskommittén och tillhör de många uppgifter, som äro delar av det stora huvudarbetet inom denna kommitté. Här talas om barnhem och fosterbarnsvård. Man kan tycka, att detta skulle väl kunnat anstå till en senare tidpunkt. Emellertid har man nog överallt den uppfattningen, att de förhållanden, som för närvarande råda på detta område, kräva en omedelbar ändring. Här har nu påpekats vad närmaste anledningen varit till detta. Dessa barnhem drivas till ett mycket stort antal på enskilt initiativ. Allmänna barnhusets pengar ha i stor utsträckning genom barnavårdsförbunden i länen använts för detta ändamål, men det har icke varit tillräckligt för att skapa det antal vårdplatser som faktiskt behövs, och icke heller kan man säga, att verksamheten är säkerställd, utan ekonomien har alltid givit plats för en viss oro för den närmaste framtiden. Detta måste avhjälpas, och det kan avhjälpas. Enligt det förslag, som nu föreligger, skall staten inträda och lämna ett verksamt stöd. Det föreligger krav på en del nyheter. Man vill t. ex. ha en differentiering av barnhemmen. Enligt det nya förslaget skall man också göra ett försök med en bättre ordning beträffande mödrahemmen. I det sistnämnda fallet är det nya dock lagt såsom en försöksverksamhet, och lagen är synnerligen försiktig. Socialministern är verkligen försiktigare än till och med själva socialvårdskommittén, och det måste jag för min del uppskatta.

Vid förberedelserna till detta arbete har en mycket stor del av tiden fått användas till diskussionen om vem som skall vara huvudman för denna viktiga verksamhet. Från ett håll har man sagt, att staten bör helt och hållet taga hand om denna verksamhet. Inom socialvårdskommittén förelåg också en re-

Ändring av barnavårdslagen m. m. (Forts.)

servation på den punkten. Emellertid hade man slutligen efter en undersökning, om primärkommunerna skulle vara lämpliga som huvudmän, stannat vid att landstingen, som ha så många liknande vårduppgifter, skulle vara den bästa bäraren av uppgiften, och detta har Kungl. Maj:ts proposition förordat. Man har emellertid i detta sammanhang framfört en del anmärkningar mot landstingen såsom huvudman. Man har sagt, att landstingen — särskilt dess förvaltningsutskott — hade ledamöter, som icke hade vare sig intresse eller förmåga att föra denna verksamhet vidare. Mot detta har man emellertid anfört, att, om det för närvarande icke finns förutsättningar, det må skapas sådana genom att för denna speciella verksamhet sätta in framför allt de kvinnliga krafter, som äro nödvändiga.

När nu staten skall ekonomiskt medverka följer därmed såsom en ren konsekvens, att staten måste ha ett ord med i frågan om planläggningen. Här har herr Hedlund i Östersund talat för sin motion, där han ville framföra den meningen, att man överhuvud taget icke bör i oträngt mål centralisera verksamheten, och i det fallet har han min fulla anslutning. Jag hade helst velat i stora drag instämma med honom men jag måste göra en avvikelse på en punkt. Om man alltjämt gör länsstyrelserna till högsta instans för planläggningen, riskerar man att få lika många synpunkter härpå som antalet län i landet. Detta kan icke vara lämpligt, så mycket mindre som denna verksamhet måste i mångt och mycket gå ut över länsgränserna, särskilt när det gäller differentieringen. Därför måste jag tyvärr gå emot herr Hedlund i Östersund i hans resonemang på denna punkt.

Jag skulle vilja tillägga, att detta må vara ett memento till mycket stark återhållsamhet för dem, som ivra för en ännu starkare ställning åt socialstyrelsen såsom central myndighet, och en anledning för socialstyrelsen att i sin tillsynsverksamhet icke i något fall använda mera våld än nöden kräver. Man har nog, som herr Hedlund i Östersund antytt i försiktiga ordalag, den misstanken, att man vid en centralisering skulle kunna missbruka makten, och det finns ingenting, som jag är känsligare för just på detta område. Framför allt måste socialstyrelsens verksamhet läggas upp så, att man icke äventyrar eller skjuter åt sidan det intresse, som finns från enskilda medborgares sida. Jag vill tillägga, att ju mindre tillsynsmyndigheten lägger sig i denna verksamhet utan bara håller sig övervakande och kontrollerande, desto bättre skulle jag för min del anse det vara.

Jag skall härefter bara tillägga några ord om de synpunkter, som herr Viklund lade på dessa frågor. Han befarade, särskilt skulle jag tro med utgångspunkt från förhållandena i Norrland, att man skulle kunna få en del svårigheter att lägga till rätta vad gäller inackordering av skolbarn. Om jag förstod honom rätt gällde det speciellt förhållandena i Norrbotten och Norrland överhuvud taget. Det är emellertid att märka, att i stort sett är det en annan kommunal myndighet än barnavårdsnämnden, som har att sköta om denna verksamhet. Det skulle enligt mitt förmenande vara ganska egendomligt, om en verksamhet, som folkskolestyrelsen utövar, skulle få barnavårdsnämnden i samma kommun eller en annan kommun såsom extra övervakare. Det skulle icke gå så bra ihop. När folkskolestyrelsen har en sådan uppgift, bör den handla med samma ansvar som en barnavårdsnämnd.

Till sist vill jag förklara, att jag instämmer till fullo med statsrådet Möller i hans yttrande om nödvändigheten av att iakttaga försiktighet beträffande sociala reformer i allmänhet och i detta fall i synnerhet. Jag hyser icke någon avvikande mening gentemot herr statsrådet i detta fall. Han har gått fram på ett försiktigt sätt i propositionen. Jag tycker att jag har anledning att säga detta, inte så mycket därför att han har tagit för gott de synpunkter, som ha framlagts i den reservation, som jag bland andra hade avgivit, utan därför att han gått utöver detta och genomgående resonerat, som han själv uttryckte

Ändring av barnavårdslagen m. m. (Forts.)

det, att då det gäller att lagstifta på detta känsliga område skall man från början gå fram försiktigt, och visar det sig sedermera, att man icke har gått tillräckligt långt, får man sedan ta ett steg till. Jag har ingenting att erinra mot dessa synpunkter utan instämmer som sagt till fullo med herr statsrådet i detta sammanhang.

Jag har sedan bara en sak till att yttra mig om. Det gäller det tillägg, som har gjorts beträffande personalstaten, i det att man för Stockholms överståthållarskap lagt till en barnavårdsinspektris. Jag har för min del den uppfattningen, att detta icke skulle vara nödvändigt, men jag förstår, att herr statsrådet icke velat gå emot överståthållaren, då denne bestämt yrkat på att för sitt vidkommande få det stöd, som en särskild tjänsteman på detta område utgör. Jag har därför icke motsatt mig detta tidigare i utskottet och vill icke heller göra det nu.

Jag ber sålunda, herr talman, att icke minst med hänsyn till den försiktiga formulering, som lagen har fått, yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Hedlund** i Östersund: Herr talman! Jag begärde ordet i anledning av statsrådet Möllers anförande. Herr statsrådet presenterade socialstyrelsen såsom mera vaken tillsynsmyndighet än länsstyrelsen genom att uppliva minnet av socialstyrelsens åtgärder mot vissa vanskötta barnhem. Detta bevismaterial är missvisande av den anledningen, att när en länsstyrelse gör en berättigad rättelse av missförhållanden på våra anstalter, så ger man ej sensationell publicitet åt saken, men när socialstyrelsen gör något liknande skall det genast in i huvudstadspressen. På detta sätt kommer socialstyrelsen att framstå såsom en mycket mer energisk och vaken myndighet än länsstyrelserna.

Men, herr statsråd, jag tar ett exempel, som belyser motsatsen till vad statsrådet med sina exempel ville bevisa. Det fanns en tid, då skyddshemsverksamheten var föremål för våldsam kritik. Verksamheten stod under socialstyrelsens tillsyn, men socialstyrelsen tog inget initiativ. Det togs i stället från ett håll, som står socialministern mycket nära, men därav får man givetvis icke draga den slutsatsen att socialstyrelsen icke är skickad att vaka över den verksamheten.

Slutligen vill jag säga, när vi nu tala om den framtida barnavårdsverksamheten, att alla de missförhållanden, som ha upptäckts vid våra barnhem, grunda sig på dessa hems dåliga ekonomi och icke på bristande god vilja att göra sitt bästa. Nu försvinner detta med den nya lagstiftningen, eftersom landstingen ha skyldighet att se till att alla barnhem, som äro i verksamhet, skola ha ekonomi att bära upp verksamheten. Skulle stiftelser eller andra sakna detta, får landstinget, förutsatt att hemmen äro godkända, skjuta till medel.

Emellertid begärde jag också ordet för att återta yrkandet om bifall till min motion, icke därför att motionen skulle vara omotiverad utan därför att det möjligen skulle kunna vålla dröjsmål i riksdagsarbetet, ifall mitt yrkande blev bifallet. Medkammaren har nämligen godkänt utskottets förslag. Jag är visserligen icke förmäten nog att tro, att så skulle ske, men man vet ju icke. Allt kan ju hända i riksdagen nu för tiden. Jag nöjer mig därför, herr talman, med att vara belåten med att utskottet självt har betraktat min motion som en fullträff, fastän utskottet ändå icke velat ta konsekvensen av detta sitt uttalande. Det ligger också något i vad herr talmannen sade till mig då jag nyss rådgjorde med honom om mitt yrkande. Han sade skämtsamt: »Du kan kanske nöja dig med de instämmanden, som du har fått.»

Herr talman! Jag är anspråkslös och återkallar alltså mitt yrkande.

I detta anförande instämde herrar *Paulsen*, *Mosesson*, *Nilson* i Eskilstuna, *Andersson* i Dunker, *Lundstedt*, *Gustafson* i Vimmerby och *Stjärne*.

Ändring av barnavårdslagen m. m. (Forts.)

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller:** Herr talman! Jag skall bara ge en enda replik till herr Hedlund i Östersund. Det är riktigt, att skyddshemsverksamhetens reformering icke berodde på initiativ från socialstyrelsen, men å andra sidan ledde de missförhållanden, som man kunde konstatera inom skyddshemsverksamheten, icke till att man flyttade över tillsynen till länsstyrelserna, utan man ökade i stället i mycket hög grad centralisationen i socialstyrelsen. Skyddshemsinspektören fick nämligen den ställningen, att han skulle godkänna varenda intagning på ett skyddshem, vilket han icke förut skulle göra, och vidare skulle han godkänna all personal, innan den fick anställas vid skyddshem. Det var också en ny sak. Jag vet visserligen, att den dåvarande fattigvårds- och barnavårdsinspektören hade inflytande på tillsättningen av föreståndare för skyddshem, men ett faktum är, att upptäckten av missförhållandena ledde till att socialstyrelsens, i skyddshemsinspektören närmast koncentrerade makt över skyddshemsverksamheten blev i mycket hög grad utökad jämfört med vad fallet hade varit förut.

Herr **Paulsen:** Herr talman! Jag hade icke tänkt blanda mig i denna debatt, om icke fröken Nygren hade sagt något, som icke var riktigt och därför icke bör få stå oemotsagt. Fröken Nygren sade, att förmyndarbarnen komma till en främmande människa. Det är icke på det sättet utan när endera maken dör, är den efterlevande maken enligt lag förmyndare för sina barn. Det är således mera i undantagsfall, som förmyndarbarn komma till en främmande människa. Det var den ena saken.

Sedan sade fröken Nygren, att förmyndaren har barnets ekonomi om hand, och detta kan verka som en irritation till barnets nackdel. Nej, fröken Nygren, det kan det icke. Vi ha nämligen en institution, som kallas för överförmyndare, och förmyndaren får icke lov att placera ett enda öre utan överförmyndarens medgivande. Om överförmyndaren gör sin skyldighet, och det måste han göra, om han icke vill ha häradsrätten eller rådhusrätten på sig, blir det ingen möjlighet till den irritation, som fröken Nygren talar om.

Det var bara dessa två ting, herr talman, som jag ville peka på.

Fröken **Nygren:** Herr talman! När jag sade att det förhållandet, att förmyndaren är ekonomisk förvaltare, kan leda till irritation, så avsåg jag ingalunda, att förmyndaren icke skulle tillgodose barnets ekonomiska intressen och att barnet skulle ha större möjligheter att göra det, utan jag menade, att när barnet kommer upp i 13—14-årsåldern och blir litet mera medvetet om sin rätt, kan det kanske anse, att det borde få disponera sina medel på ett annat sätt än förmyndaren bestämmer. Jag förutsätter naturligtvis, att förmyndaren handlar fullkomligt riktigt. Men barnet förstår icke detta och det blir på det sättet en irritation mellan barnet och förmyndaren, som gör att stämningen i hemmet icke blir sådan, att det för barnets andliga utveckling är lämpligt, att barnet vårdas där.

Herr **Paulsen:** Herr talman! Jag vill säga fröken Nygren, att den stämningen kan råda också mellan föräldrar och barn. Det behöver icke nödvändigt vara en förmyndare.

Vidare anfördes ej. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till de likalydande motionerna I: 336 och II: 526; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fru Alvén begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Ändring av barnavårdslagen m. m. (Forts.)

Den, som vill, att kammaren bifaller sammansatta stats- och andra lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 4, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranledes av bifall till de likalydande motionerna I: 336 och II: 526.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

Som tiden nu var långt framskriden, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta handläggningen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 7.30 em., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 16.

Interpellation.

Ordet lämnades på begäran till

Herr **Henriksson,** som anförde: Herr talman! I dagspressen ha i dagarna förekommit meddelanden om en transaktion, som synes böra underkastas en närmare granskning. Genom densamma har Stockholms Allmänna Restaurang Aktiebolag, vanligen kallat SARA, förvärvat de två hotell- och restaurangrörelserna med spriträttigheter i Bollnäs, nämligen stadshotellet och stora hotellet, samt på så sätt förskaffat sig en monopolställning i denna bransch för staden och den kringliggande landsbygden. Även om detta förhållande i och för sig är ägnat att ingiva vissa farhågor, är det en detalj i detta sammanhang, som tilldrar sig en alldeles särskild uppmärksamhet, därför att den ger en antydan om de diktatoriska metoder, som statliga eller kvasistatliga affärsföretag numera i allt större utsträckning synas tillgripa för att realisera sina planer.

I tidningsnotiserna har gjorts gällande, att SARA vid detta tillfälle använt sig av hot för att på detta sätt kunna förvärva de båda restaurangerna till det av SARA bjudna inköpspriset. Enligt vad jag under hand inhämtat, skulle saken ha tillgått på följande sätt. En av de berörda källarmästarna hade av SARA fått ett brev, enligt vilket representanter för bolaget inom några dagar skulle komma upp till Bollnäs för att sammanträffa med honom för diskussion i ett ärende, vars art icke hade angivits i brevet. Representanterna infunno sig samt meddelade, att SARA ämnade köpa restaurang- och hotellrörelsen till ett visst av dem uppgivet pris. Källarmästaren frågade, om han vore tvungen att sälja rörelsen till SARA, ehuru han fått erbjudande om betydligt högre pris från annat håll, och fick då beskedet, att man visserligen inte kunde tvinga honom att sälja, men att han skulle förlora sina utskänkningsrättigheter, om han inte antog anbudet. På så sätt ställd mot väggen inför alternativen att få sina rättigheter indragna eller att sälja till av SARA erbjudet pris, var källarmästaren naturligtvis tvungen att sälja till SARA, eftersom företaget i fråga icke skulle ha kunnat bära sig utan spriträttigheter. Till saken hör dessutom, att det av källarmästaren omnämnda, från annat och privat håll erbjudna priset var ungefär dubbelt så högt som det av SARA bjud-

Interpellation. (Forts.)
na, vilket senare i stort sett anses ha utgjort likvid endast för rörelsens inventarier.

Denna händelse är, såvitt jag kan finna, förtjänt av ett skyndsamt klarläggande i synnerhet som händelsen bland utövarna på området nog inte betraktas såsom en isolerad företeelse. Det är en vitt utbredd uppfattning, att statliga och statsägda företag gå fram synnerligen hårt, då det gäller att kväsa konkurrens från enskild företagsamhet och därvid på ett upprörande sätt begagna sig av de maktbefogenheter, som de ur andra synpunkter ansetts böra erhålla genom lagstiftning. Sådana tendenser måste i tid stävjas och detta gäller inte minst på det nu ifrågavarande området, där vi stå inför en ytterligare maktkoncentration genom tillkomsten av Riks-SARA.

På grund av vad sålunda anförts får jag hemställa om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet framställa följande frågor:

1. Anser herr statsrådet, att sådana metoder, som i ovan berörda fall tillämpats av SARA, äro förenliga med det syfte, för vilket system- och restaurangbolagen tillkommit, och med svensk rättsuppfattning,

2. eller är herr statsrådet beredd att föranstalta om sådana åtgärder, som för framtiden förhindra liknande övergrepp mot enskild frihet och företagsamhet?

Denna anhållan bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.45 em.

In fidem
Sune Norrman.

Onsdagen den 20 juni.

Kl. 7.30 em.

Fortsattes det på förmiddagen påbörjade sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1.

Förslag till förordning om värnskatt.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om värnskatt för budgetåret 1945/46 jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 11 maj 1945 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 314, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till förordning om värnskatt för budgetåret 1945/46.

Till utskottets behandling hade överlämnats fyra i anledning av propositionen väckta motioner.

I motionen II: 614 av fru *Rönn-Christiansson m. fl.* hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att Kungl. Maj:ts förslag till förordning om värnskatt för budgetåret 1945/46 § 1 och § 2, mom. 1 måtte erhålla i motionen angiven lydelse.

Utskottet hemställde,

1) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts proposition nr 314 och med avslag å de likalydande motionerna I: 402 och II: 617 samt motionen II: 614, antaga det vid propositionen fogade förslaget till förordning om värnskatt för budgetåret 1945/46; samt

2) att motionen II: 613 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits:

1) av herrar *Axel Ivar Anderson, Velander, Hagberg* i Malmö och *Olson* i Göteborg, vilka ansett, att utskottets yttrande i vissa angivna delar bort hava den lydelse, reservationen utvisade;

2) av herr *Lövgren,* som ansett, att viss del av utskottets motivering bort hava annan, i denna reservation föreslagen lydelse.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Hagberg** i Malmö: Herr talman! När den nya inkomstberäkningen för någon månad sedan offentliggjordes, visade det sig, att det förelåg ett överskott på driftbudgeten av omkring 64 miljoner kronor. Denna upplysning var naturligtvis glädjande, och den verkade kanske också på åtskilliga ganska överraskande. Glädjen var, såvitt jag kan förstå, ganska stor icke minst ute bland folket som nu trodde, att i det förhållandet, att driftbudgeten helt oväntat företedde ett överskott på 64 miljoner kronor, skulle kunna finnas någon förhoppning om någon liten reduktion av den utomordentliga skattebörda, som för när-

Förslag till förordning om värnskatt. (Forts.)

varande tynger den svenska allmänheten. Jag skall icke här gå in på någon närmare redogörelse för hur denna skattebörda ter sig, hur skattetrycket verkar inom olika skikt och hur det i övrigt har utvecklat sig under krigsåren. Det kan möjligen bli tillfälle härtill, när vi gå över till nästa ärende på dagordningen. Jag skall nu begränsa mig till några reflexioner i den föreliggande frågan i mera renodlat skick, om jag så får säga.

Tyvärr visade det sig, att beräkningen av detta driftöverskott till 64 miljoner kronor icke höll. På vanligt sätt gjorde riksräkenskapsverket en överarbetning av sina kalkyler, och denna överarbetning kom bevillningsutskottet tillhanda i en promemoria av den 8 juni. I promemorian konstateras tyvärr, att tidigare beräkningar sannolikt icke komma att motsvaras av verkligheten. Man hade måst göra ganska betydande justeringar på olika poster. När man räknade samman dessa justeringar, visade det sig, att de uppgingo till icke mindre än 40 miljoner kronor i negativ riktning, med vilken summa det tidigare beräknade budgetöverskottet på 64 miljoner kronor alltså måste reduceras. Anledningarna till detta ur skattebetalarnas och jag antar även ur riksdagens synpunkt ganska nedstämmande resultat av den förnyade inkomstberäkningen äro mångahanda. Jag skall bara peka på en enda.

När riksräkenskapsverket tidigare gjorde sina beräkningar, hade man icke tagit del av det hittills föreliggande materialet i fråga om utfallet av årets taxeringar. Ännu så länge är detta material icke fullständigt. Man har, såvitt jag vet, icke tillgång till mer än ungefär hälften av detta material, men vad som sålunda står till disposition, är i alla fall av den beskaffenheten, att man anser sig kunna ställa en ganska hållbar prognos på basis därav. Det framgår av de föreliggande upplysningarna, att årets taxeringsutfall för de fysiska personerna företer någon uppgång men tyvärr och till allmän överraskning visar en ganska betydande nedgång för de juridiska personerna, framför allt för bolagen, vilkas inkomster på ett ganska oroväckande sätt minskats. Inom parentes vill jag påpeka, att den minskning som redan nu skett i bolagens inkomster naturligtvis är ett memento för riksdagen med hänsyn till framtiden och med hänsyn till riksdagens ekonomiska dispositioner. När man redan nu, då vi enligt allmän uppfattning leva i en högkonjunktur, här måst konstatera en nedgång i bolagens inkomster, har man naturligtvis all anledning, att ställa sig en smula frågande, hur det skall gå i fortsättningen, då måhända högkonjunkturen viker och lämnar plats för en annan rörelse.

Dessa nya inkomstberäkningar visade alltså en nedgång på 40 millioner kronor i förhållande till det tidigare kalkylerade överskottet på 64 miljoner kronor. Det uppstår följaktligen ett överskott på endast 24 miljoner kronor. Var och en förstår, att detta är en smal marginal i en mångmiljardbudget. När man räknar med de tal som vi nu äro uppe i och när man kommit så långt ned i fråga om budgetöverskottet, att det endast uppgår till 24 miljoner kronor, kan budgetutfallet mycket väl bli sådant, att detta formella överskott kan bytas i ett underskott på kanske några miljoner kronor. Man måste alltid räkna med en sådan tolerans, när man kommer upp i så stora tal som vi nu röra oss med. Vid sådant förhållande måste vi inom bevillningsutskottet — i denna punkt råder ingen meningsskiljaktighet — släppa tanken på att kunna använda budgetöverskottet till en skattesänkning i någon form.

Under intryck av de första inkomstberäkningarna, alltså de som angåvo ett överskott på 64 miljoner kronor, hade motioner väckts i båda kamrarna, gående ut på att man i skattebetalarnas intresse skulle använda detta överskott till att i någon mån minska värnskatten. Man hade tänkt sig att återföra den till ungefär den nivå den hade 1942. Ett sådant återförande av värnskatten skulle betyda 70 miljoner kronors minskning. Det blev ju ungefär den summa, som

Förslag till förordning om värnskatt. (Forts.)

driftbudgeten utvisade i överskott. Som läget emellertid sedan utvecklat sig ha vi, som sympatiserade med de nämnda motionerna, dock icke kunnat vidhålla denna ståndpunkt, utan vi måste liksom övriga ledamöter av utskottet stanna för den uppfattningen, att här tyvärr ingenting var att göra. Vi måste ta propositionen som den var, och följaktligen måste vi också hos kamrarna hemställa om avslag på de väckta motionerna. Så långt äro vi eniga inom bevillningsutskottet. I fortsättningen ha emellertid meningarna gått något isär.

Majoriteten har företett en motivering, mot vilken högerledamöterna av bevillningsutskottet måst framställa vissa erinringar. Majoriteten har visserligen inte velat bestrida värnskattens karaktär av en tillfällig skatt, betingad av de speciella förhållanden som rått, men å andra sidan pekar majoriteten på de starkt ökade försvarskostnaderna, som vi alla veta äro föranledda av försvarets uppbyggande i enlighet med den s. k. femårsplanen. Denna femårsplan avser ju åren 1942—1947. Den period som planen gäller är alltså alltjämt icke avslutad. Det är emellertid inte nog med att den inte är avslutad, utan det har visat sig, att de tidigare beräkningarna för denna femårsplan icke kunnat hålla. Man hade ursprungligen kalkylerat med 755 miljoner kronor. Man menar nu, att detta belopp icke står sig utan måste överskridas med ungefär 125 miljoner kronor. Man kommer alltså upp i en årskostnad för den nya försvarsorganisationen på ungefär 880 miljoner kronor. Nu menar majoriteten, att värnskatten borde tagas i anspråk för detta ändamål. Majoriteten utvidgar emellertid därutöver ytterligare något sitt resonemang, då den pekar på att betydande utgifter komma att anmäla sig, även sedan försvarsväsendets utbyggnad färdigställts. Här skymtar, såvitt jag förstår, en uppfattning från majoritetens sida, att värnskatten helt eller delvis skall permanentas och inarbetas i skattesystemet med den motivering som jag här i all korthet antytt.

Vi inom högergruppen i bevillningsutskottet ha icke ansett oss kunna biträda denna uppfattning. Vi ha nämligen fallit tillbaka på, om jag så får säga, värnskattens tillkomsthistoria och ha icke kunnat underlåta att peka på de förhållanden som rådde, när värnskatten kom till, och de motiv som dikterade värnskattens införande, de motiv som voro bärande för departementschefens framläggande av värnskatteförslaget och de motiv som voro bärande för riksdagens godkännande av värnskatten. Jag vill erinra om att de sakkunniga, när de hade i uppdrag att konstruera denna beskattning, klart tillkännagåvo, att det här var fråga om att överväga formerna för en *tilläggsbeskattning*. Man använde uttryckligen denna term. När det alltså gällde att överväga formerna för denna tilläggsbeskattning, kommo de sakkunniga fram till den uppfattningen, att denna ökade beskattning, som var föranledd av det onormala läget och de starkt stegrade försvarskostnaderna, borde taga formen av, säga de sakkunniga, en *särskild värnskatt*. Särskilt av psykologiska skäl hade det synts vara värdefullt, att den för alla medborgare mycket kännbara direkta beskattning, som föranletts främst av omsorgen om vårt neutralitetsvärn, hölles helt skild från den mera normala statsbeskattningen. Och sedan tillade de sakkunniga, vilket är ganska intressant att erinra om, att värnskattens karaktär av särbeskattning borde ytterligare framhävas därigenom, att den upptoges å särskild debetsedel och erlades vid särskild uppbörd. Nu kommer det kanske mest beaktansvärda i detta sammanhang, nämligen att finansministern anslöt sig helt och utan varje reservation till de sakkunnigas ståndpunkt, som jag nu här har redogjort för, en ståndpunkt som sedermera utan invändning godkändes av riksdagen.

De sakkunniga, departementschefen och riksdagen ha alltså varit eniga om att på detta sätt och i ganska kategoriska former understryka värnskattens karaktär av en speciell beskattning, föranledd av speciella förhållanden. Vi

Förslag till förordning om värnskatt. (Forts.)
anse, att riksdagen därmed har bundit sig och givit de skattskyldiga ett löfte, att när de förhållanden äro avlägsnade, som ha motiverat denna särbeskattning, så skall också denna särbeskattning komma bort. Vi mena, att om detta löfte icke uppfylles, så begår man mer eller mindre, om jag så får säga, något av ett svek mot allmänheten.

Man kanske också skulle kunna säga, att har man kvar denna beskattning i dess nuvarande omfattning — vi få ju inte glömma bort, att det här rör sig om en skatt, som för närvarande är kalkylerad att ge över en halv miljard kronor och som kommer att i den definitiva budgeten 1945/46 upptagas till 510 miljoner kronor — och tar den i anspråk för ordinarie budgetändamål, som majoriteten tycks ha för avsikt, så binder man därmed en skattekraft, som borde reserveras för helt exceptionella ändamål, och vi ha då, såvitt jag förstår, ingen eller i varje fall ganska ringa möjlighet att skaffa pengar, därest ett exceptionellt läge åter en gång skulle inträda. Vi ha ju nu — det tycker jag vi kunna vara eniga om — på det hela taget en maximal beskattning här i landet. Detta har varit nödvändigt under de förhållanden som rått, och vi ha här i kammaren allesammans resonerat som så, att besluta vi utgifter, då måste vi också skaffa de nödvändiga inkomsterna för att täcka dessa utgifter. Det har icke rått någon större meningsskiljaktighet på denna punkt. Men när nu läget lättar och denna lättnad i sin tur är föranledd av att det tryck, som förorsakat denna väldiga utgiftsansvällning, minskat, så menar jag, att det finns ganska stort fog för den förhoppning som finnes hos de skattskyldiga, att då borde skattetrycket också så småningom kunna reduceras.

Jag skall icke vidare uppehålla mig vid denna fråga. Jag antar, såsom jag antydde för en stund sedan, att nästa ärende kommer att föranleda en ganska omfattande skattedebatt, och jag skall därför inskränka mig till de erinringar jag här gjort. Jag vill dock sammanfattningsvis erinra om att någon meningsskiljaktighet i fråga om utskottets kläm icke föreligger. Vi tillstyrka alla den kungl. propositionen och konstatera alla, att någon minskning av värnskatten i *dagens läge* icke kan åstadkommas. Meningsskiljaktigheterna gälla motiveringen. I den motivering, som återfinnes i den av herr Axel Ivar Anderson m. fl. avgivna reservationen, har man fallit tillbaka på värnskattens tillkomsthistoria och bringat i erinran de motiv, som dikterat denna värnskatt, motiv och uttalanden som vi, såsom jag sade, anse bindande för riksdagen.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Axel Ivar Anderson m. fl. avgivna reservationen.

Häruti instämde herrar *Birke* och *Fahlman*.

Fru **Rönn-Christiansson:** Herr talman! Principiellt har från vårt håll hävdats, när det gällt uttagandet av värnskatt, att de mindre inkomsttagarna borde tillerkännas lättnader. Redan 1940 yrkade vi i en motion, att personer vilkas inkomster voro så låga, att de ej voro skattepliktiga, skulle slippa betala de för värnskatten stipulerade 5 kronorna. Vi motiverade detta med att det klientel det gällde i så fall måste taga av sitt fattigvårdsunderstöd för att erlägga värnskatten. Likaså ha vi hävdat den principiella ståndpunkten, att den indirekta beskattningen hårdast drabbar de ekonomiskt sämst ställda.

Helst hade vi sett, att minskningen av de mindre inkomsttagarnas skattebörda skett genom borttagande av omsättningsskatten, som utgör en direkt klasspålaga på dessa. Vi ha också i motion till årets riksdag framställt yrkande i sådan riktning. Då denna motion av riksdagen avslagits, ha vi ansett oss tvingade att pröva andra former för att lätta småfolkets skattebörda. I motion nr 614 ha vi därför yrkat på en sådan ändring av proposition nr 314, att fysisk

Förslag till förordning om värnskatt. (Forts.)

eller juridisk person, för vilken det till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt beskattningsbara beloppet understiger 6 000 kronor, icke skall vara skyldig att erlägga värnskatt. Genom krigets avslutande i Europa har frågan om skattelättnader för de mindre bemedlade aktualiserats. Dessa ha ju under krigsåren hårdast drabbats av realinkomstens nedpressande.

I viss tidningspress har ironiskt anmärkts mot oss, att personer med 11 000 à 12 000 kronors årsinkomst skulle komma i åtnjutande av skattelättnader enligt vårt förslag. Ja, om man som exempel tar en familj, som har en sådan inkomst och har tre eller fyra barn med de utgifter, som följa med ett dylikt barnantal, och därtill lägger, att denna familj har alla övriga skatter att betala, vilka utgöra en ganska imponerande rad — det är kommunal-, krono-, omsättnings-, nöjes-, margarin-, kaffe-, sprit-, tobaks-, läskedrycksskatt, den s. k. lyxskatten samt trafikskatt och landstingsskatt — så måste man ju konstatera att denna familj är i ett allt annat än avundsvärt läge, och då kunna vi finna, att tiden är inne för avveckling av denna krisskatt.

Vi för vår del, det vill jag särskilt betona, vilja gå in för att lindra skattebördan för de små och de medelstora inkomsttagarna, medan vi vilja ha den kvar för de ekonomiskt välsituerade.

Om man anser, att vi satt gränsen för den beskattningsbara inkomsten för högt, så är det enligt min mening intet som hindrat utskottet att komma med ett annat förslag. De som anse, att vi ömma för de stora inkomsttagarna, vill jag endast erinra om att då vi vid annat tillfälle yrkat på särskild skatt på de större förmögenheterna, detta mötts med den största oförståelse.

Som motivering för sitt avslagsyrkande beträffande vår motion anför utskottet bland annat, att värnskatteuppbörden skulle minskas med 225 miljoner kronor. Då värnskatten beräknas ge 525 miljoner kronor, och då departementschefen i propositionen har anfört, att ett överskott i budgeten föreligger — visserligen icke de förut omtalade 64 miljoner kronorna, utan överskottet tycks stanna vid 24 miljoner, såsom herr Hagberg i Malmö nyss framhöll — och att försvarsberedskapen börjat avvecklas, så anser jag, att utskottets motivering för avslag är mindre bärkraftig. Därtill kommer, att vi i motionen nr 172 här i kammaren ha yrkat, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att propositionen om uttagande av engångsskatt på förmögenhet måtte framläggas i så god tid, att denna skatt kan inarbetas i finansplanen för budgetåret 1945—1946.

Vidare anför utskottet som motivering för avslag, att en omprövning torde komma att äga rum beträffande såväl värnskatten som övriga direkta och indirekta skatter. Denna omprövning bör enligt utskottet ske enhetligt och i samband med bedömandet av övriga finansproblem. Som jag förut betonat, böra de som burit de tyngsta bördorna under krigsåren snarast tillerkännas skattelindringar. En sådan omprövning, som utskottet eventuellt ställer i utsikt, kommer emellertid att fördröja frågan åtskillig tid.

Vårt yrkande i motionen skulle medföra omedelbar och välkommen skattelättnad för ett flertal människor, som har det ekonomiskt svårt, varför jag, herr talman, ber att få yrka bifall till vår motion.

Herr **Olsson** i Gävle: Herr talman! Jag skall följa herr Hagbergs exempel och fatta mig kort när det gäller det här föreliggande ärendet — jag skall inte använda mer tid därpå än som är nödvändigt för några kommentarer till de anföranden, som här ha hållits. Jag antar nämligen, att vi ha en ny skattedebatt att vänta i det nästföljande ärendet, och det finns ju inte något skäl att här ta två sådana debatter på varandra, för att inte tala om att det finns

Förslag till förordning om värnskatt. (Forts.)
ännu ett ärende på föredragningslistan, där vi i så fall kunna vänta en tredje skattedebatt.

Sakläget är ju, såsom herr Hagberg här angivit, det, att det inte finns några möjligheter att tillmötesgå någon av de motionärer, som ha rest yrkanden. Såsom framgår av det betänkande, som har delats här nyss, har riksräkenskapsverket vid sin översyn av inkomstberäkningarna för nästa budgetår måst räkna ned inkomsterna på driftbudgeten med 40 miljoner kronor, och det är alltså bara 24 miljoner kronor kvar av det överskott på 64 miljoner, som man tidigare räknat med. Vidare kan till det, som herr Hagberg talat om, nämligen taxeringsutfallet, läggas en annan omständighet, som vi väl få uppgift om någon av de närmaste dagarna, när statsutskottet kommer att redovisa hur budgetutjämningsfonden tar sig ut den 30 juni, nämligen att denna fond uppvisar ett deficit på 7,5 miljarder kronor. Det är således inte plats för några som helst utsvävningar, vare sig åt det ena eller andra hållet.

Det är alldeles klart, att det skulle vara tacknämligt att kunna sänka värnskatten. Jag tror emellertid inte, att representanten på Göteborgsbänken, som här talat för en sådan sänkning, ett ögonblick räknat med att bli satt i den situationen att hon innan den 30 juni på annat sätt skall skaffa fram de 225 miljoner, varmed värnskatten enligt hennes förslag skulle minskas. Men detta måste ske, ty dessa 225 miljoner behövas för att vi skola kunna få budgeten att gå ihop. Annars få vi göra på det sättet att vi låna upp pengar för att fylla det hål som uppstår. Sådant är det läge, där vi för ögonblicket befinna oss. Försvarsberedskapens avveckling har inte — det måste vi ha klart för oss — haft den betydelse för budgeten som man i allmänhet inbillar sig, ty denna försvarsberedskap har till mycket stor del finansierats med lånta medel och inte med pengar, som tagits ut skattevägen.

Jag vill, herr talman, särskilt till herr Hagberg säga, att det kan ju vara riktigt att man, när man vid urtiman 1939 fattade beslut om en värnskatt, som skulle utgå i form av halva den då gällande inkomstskatten, liksom när man 1940 fortsatte med en särskild värnskatt, i allmänhet räknade med att detta var en rent tillfällig skatt — det var väl ingen som då trodde att kriget skulle vara till 1945. Men jag tror inte, att man bara skall hårdra vad de sakkunniga och riksdagen uttalade 1940 och alldeles bortse från den stora förändring, som har skett genom den nya försvarsplanen, vars genomförande ju inte är fullbordat förrän 1947. Det är detta som utskottet, i motsats till högerreservanterna, framhåller.

Men sedan säger utskottet en sak till, som förefaller mig vara av avgörande betydelse, nämligen att när vi komma i det läget att vi kunna börja tänka på skattesänkningar, så bör det, innan några sådana företagas, först ske en allmän översyn av vårt skattesystem, med ett undantag — och det vill jag särskilt be fru Rönn-Christiansson lägga på minnet —: omsättningsskatten bör avvecklas, så snart det finns möjlighet därtill. Bevillningsutskottet är sålunda, åtminstone dess stora majoritet, överens om att omsättningsskattens avveckling skall föregå alla de andra skatternas avveckling, men när det gäller övriga skatter, så gör utskottet på s. 9 i betänkandet följande uttalande: »Utskottet vill tillägga, att den omprövning, som torde komma att äga rum beträffande såväl värnskatten som övriga direkta och indirekta skatter, enligt utskottets mening bör ske i ett sammanhang och i samband med bedömandet av övriga finansproblem, varvid jämväl frågan om i vad mån en önskvärd skattelindring är möjlig att genomföra torde bliva föremål för övervägande.» Vad bevillningsutskottet strävar efter är alltså att vi skola skaffa oss en verklig överblick över vår beskattning, innan det företages några skattelindringar.

Sedan kan man ju diskutera, om det gjorts några utfästelser beträffande värn-

Förslag till förordning om värnskatt. (Forts.)

skattens borttagande. Jag tyckte dock, att herr Hagberg använde väl starka ord, när han talade om att det var ett svek mot allmänheten att nu inte taga bort värnskatten. Skall man resonera på det sättet, så hoppas jag att herr Hagberg inte, när vi komma till nästa punkt på dagordningen, glömmer bort det uttalande, som riksdagen därvidlag gjorde 1940. Ett ruckande på detta skulle väl också kunna betraktas ungefär på samma sätt som herr Hagberg här velat göra gällande.

Jag tror att vi i dessa ting komma längst med att pröva frågorna ur praktisk synpunkt och inte genom att rida upp på att man i det och det ögonblicket bundit sig på det och det sättet. Det sker så mycket här i världen, som man måste taga hänsyn till när det gäller frågor av detta slag, och om ingenting annat kan övertyga oss om det, så borde det här föreliggande betänkandet kunna göra det, då det ju där redovisas, att alla i förväg gjorda beräkningar, även de som gjorts så sent som i den sista kungl. propositionen, ha, när man tagit del av taxeringsresultaten, visat sig vara ohållbara.

Jag tror, herr talman, att detta är tillräckligt för att motivera ett yrkande om bifall till vad bevillningsutskottet i det föreliggande ärendet har hemställt.

Fru **Rönn-Christiansson** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Det är bara så, att de mindre bemedlade varje dag gå och vänta på att denna lättnad i skattebördan skall komma, och det är väl inte heller att förvåna sig över att de göra det.

Och vad omsättningsskatten beträffar ha vi, såsom jag sade i mitt första anförande, i en motion yrkat på dess avskaffande. Nu ha vi i dag i samband med debatten om barntilläggen till statstjänarna fått höra en högerrepresentant förklara, att omsättningsskatten är så besvärlig, men när vår motion om dess avskaffande behandlades här, så var det högerns talesmän som ivrade för skattens bibehållande.

Jag skulle därför bara vilja efterlysa, när man ämnar gå från välvilliga önskningar till verklig handling.

Herr **Olsson** i Gävle, som likaledes på begäran erhöll ordet för kort genmäle, anförde: Jo, i det ögonblick då vi kunna balansera budgeten på ett sådant sätt, att det är möjligt för en ansvarskännande riksdag att utföra den handlingen.

Vidare yttrade:

Herr **Sandberg:** Herr talman! Skattetrycket är ju, som alla veta, för närvarande utomordentligt starkt både när det gäller de direkta och de indirekta skatterna, och det framstår väl för oss alla såsom mycket angeläget att så snart möjlighet därtill gives åstadkomma en minskning av detta skattetryck. Det är visserligen alltid så, att det måste ske en avvägning mellan å ena sidan storleken och angelägenhetsgraden av de utgiftsbehov, som föreligga, och å andra sidan möjligheten att taga ut erforderliga belopp i skatter, men med hänsyn till den stora tunga, som vi burit och fortfarande bära, så måste det framstå såsom särskilt angeläget att vid denna avvägning tänka på skattelättnader. Att så sker är nödvändigt såväl för den enskilde skattedragaren som för vårt näringsliv.

Nu är det emellertid så, som utskottet har framhållit och som också betonats här i debatten, att det för närvarande inte går att göra någon ändring i fråga om värnskatten. Om den saken har det inte rått någon meningsskiljaktighet, men däremot har det rått delade meningar om vad man skall läsa ut ur det som

Förslag till förordning om värnskatt. (Forts.)

utskottet har sagt. Det har sålunda förekommit viss meningsskiljaktighet i fråga om den ordning, i vilken de olika skatterna skulle bli föremål för nedskärning eller avveckling.

Enligt min uppfattning är emellertid vad utskottet sagt ganska tillfredsställande, ty man har lämnat alla möjligheter öppna till en omprövning av skattefrågan i hela dess vidd. Jag vill inte för min del lägga in i utskottets utlåtande den meningen, att man bör permanenta värnskatten för försvarsändamål. Utskottet har ju framhållit, att frågan om både de direkta och de indirekta skatterna bör tagas upp till prövning i ett sammanhang för att man skall kunna se vad som är möjligt att åstadkomma i fråga om skattelättnader. Jag kan för min del i första hand instämma i vad herr Olsson i Gävle här nyss rekommenderat, nämligen att omsättningsskatten är den skatt, som vi allra först bör lätta på eller taga bort. Men så som jag ser saken är det inte heller i utskottets betänkande sagt, att värnskatten skulle bibehållas, utan jag vill inlägga den betydelsen i utskottets skrivning, att möjligheten att taga bort värnskatten till fullo står öppen, och jag anser för min del, att näst efter omsättningsskatten bör värnskatten minskas och avvecklas. Jag vill understryka vad som här förut sagts om att denna skatt har tillkommit med den motiveringen, att den varit påkallad av de särskilt stora försvarskostnaderna, och då nu dessa genom beredskapens bortfallande kunna minskas, bör det givetvis också bli fråga om en avveckling av värnskatten.

Med dessa synpunkter på vad utskottet här har anfört ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Bladh:** Herr talman! Flera av de talare, som här haft ordet, ha ansett sig böra understryka behovet av skattelättnad. Det är väl något, som vi alla äro överens om. Vi veta nog litet var, hur hårt skatterna trycka. Men det är *en* sak. En annan sak är vad som kan genomföras i fråga om skattelättnader utan att man tvingas eftersätta sociala lagstiftningsåtgärder och välfärdsanordningar.

I detta sammanhang fäste jag mig särskilt vid vad fru Rönn-Christiansson yttrade nyss. Hon ville ju sänka skatten överhuvud taget för de små inkomsttagarna — och det är väl något som hon inte är ensam om — men dessutom sade hon sig vilja befria dessa små inkomsttagare från värnskatt. Jag tycker att det då finns anledning att ge akt på, hur det förslag skulle verka, som fru Rönn-Christiansson här själv står såsom undertecknare av. Därest denna fru Rönn-Christianssons motion bifölles, skulle det betyda, att en trebarnsfamilj — hon talade ju själv om en sådan — här i Stockholm med en inkomst på cirka 4 000 kronor praktiskt taget icke finge någon skattelättnad, av det enkla skälet att den redan har ett motsvarande skatteavdrag. Familjer och enskilda med ett taxerat belopp understigande 1 000 kr. finge bokstavligt talat icke ett öres skattelättnad. Familjen sluppe ifrån värnskattefemman, det vore allt. Däremot skulle en trebarnsfamilj med cirka 10 000 kronor i inkomst få en skattelättnad på 385 kronor. Det var väl också sådana familjer, som fru Rönn-Christiansson syftade på, när hon talade om små och medelstora inkomsttagare. Jag tycker, att det vore viktigare att de, som bäst behöva hjälp, d. v. s. de minsta inkomsttagarna, verkligen bli hjälpta, men det blir de inte på den av fru Rönn-Christiansson anvisade vägen.

Det var bara detta, herr talman, jag ville säga. Jag tyckte inte, att fru Rönn-Christianssons uttalande här borde få stå oemotsagt. Vi få inte bara tänka på att förslagen se radikala och sympatiska ut, utan vi få också litet grand undersöka hur de komma att verka i sin tillämpning.

Förslag till förordning om värnskatt. (Forts.)

Fru **Rönn-Christiansson** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Jag vill bara fästa herr Bladhs uppmärksamhet på att vi ju redan långt tidigare motionerat om att de, som inte äro skattepliktiga, skulle slippa betala de stipulerade fem kronorna för värnskatten, och jag tror nog, att vi stå oss vid en granskning av vilka som verkligen ömmat för de minsta inkomsttagarna.

Härefter yttrade

Herr **Olson** i Göteborg: Herr talman! När det här talas om, framför allt från en viss idériktnings sida, hurusom man vill lindra skattebördan för de små i samhället och i stället lägga den på de stora och bärkraftiga inkomsttagarna, så har ju herr Bladh redan framhållit, att detta ingalunda är något som är karakteristiskt bara för det parti, som fru Rönn-Christiansson här uppträtt som talesman för. Jag kan också för högerns del deklarera, att vi inte heller vilja, att det i detta avseende skall läggas för tunga bördor på de svaga, medan de mera bärkraftiga skola skonas. Men vi äro måna om att skatterna inte konstrueras så, att det blir mindre skapat i samhället och följaktligen finns mindre att dela för det gemensamma folkhushållet. Vi tro inte, att det hjälper vare sig med skattelättnader eller subventioner, om inte folkhushållet åstadkommer tillräckligt med förnödenheter att ställa till förfogande för människornas livsuppehälle. Om det vore så, att man bara hade att anpassa skatterna efter den individuella bärkraften, då vore det inte något större problem att konstruera rättvisa skattesatser. Men man måste ju samtidigt beakta olika skatters olika verkan på folkhushållet och folkförsörjningen.

Det var just en sådan situation med brist på förnödenheter, som jag här talat om, som på sin tid var orsaken till omsättningsskattens uppkomst. Dess syfte var nämligen främst penningvårdande; man ville sterilisera den köpkraft, som genom att öka efterfrågan på varor, vilka inte funnos i tillräcklig utsträckning, skulle kunna vålla en penningvärdesförsämring. Det är sålunda inte utan vidare säkert att sådana indirekta skatter, som ytligt sett verka att pressa hårt på dem, som ha det sämst, i själva verket utgöra orsaker till bördan, ty det är reellt sett ej bristen i penningtillgångar, som utgör det tryck, som befolkningen lider utav, utan av bristen på de förnödenheter som skulle köpas därför.

Se vi sedan på de skatter, som det här är fråga om, nämligen de direkta skatterna och då främst värnskatten, som ju har nått en utomordentlig höjd, så är det en rätt känd sak, att dessa skatter inte ha kunnat undgå att verka hämmande på företagsamheten. Lusten att taga risker minskas, när inte dessa risker kunna uppvägas av motsvarande inkomstmöjligheter, och intresset att hushålla och spara minskas också, vilket senare inte betyder annat än att möjligheterna minskas att skapa sådant underlag i form av kapital eller produktionsmedel, som skulle ge en god och riklig försörjning åt folket i dess helhet.

Herr Olsson i Gävle har hänvisat till budgetläget såsom ett skäl att inte sänka värnskatten. Såsom herr Hagberg i Malmö redan tidigare deklarerat har denna hänsyn också varit avgörande för reservanternas inställning, men jag skulle dock i detta sammanhang vilja göra några reflexioner. Om jag vidhåller den tankegången, att upprätthållandet av produktionen och tillhandahållandet av så mycket varor som möjligt är själva grundförutsättningen för goda levnadsbetingelser för befolkningen, så bör man tänka över i vad mån detta kan åstadkommas genom lindring av här ifrågavarande skatt utan att det skulle behöva utgöra en betänklig fara för budgetläget. Därmed tror jag, att jag vågar deklarera en rådande stämning hos hela det svenska företagarlivet, som kan uttryckas ungefär på det sättet, att även det minsta uttryck av förståelse eller god vilja från statsmakternas sida att gå in för ett hänsynstagande till

Förslag till förordning om värnskatt. (Forts.)
näringslivets syn på skattespörsmålen skulle utgöra en impuls för nya kraftag och för ökad verksamhet, som skulle kunna i sin ordning ge ett ökat skatteunderlag, genom vilket man kanske på längre sikt skulle kunna få god balans i budgeten, även om för dagen åtgärden skulle se ut att vara från budgetär synpunkt oriktig eller olämplig. Vi ha dock tidigare sett, att progressiviteten i hela vårt företagarliv, den ständiga utvecklingen, har skapat underlag för bland annat en social politik, som, jag medger det gärna, vi inom högern tidigare trott icke skulle vara genomförbar i den takt som skett. När vi uttryckt våra farhågor för långt gående och mycket kostbara sociala åtgärder med hänvisning till svårigheterna att få budgeten att gå ihop, ha dessa våra farhågor jävats av utvecklingen. Näringslivets progressivitet har under de kommande åren skapat sådana ökade resurser, att de beslut, som möjligen sågo äventyrliga ut och som skulle varit äventyrliga, om det varit fråga om ett statiskt näringsliv, kunde bäras upp av den fortsatta utvecklingen. Jag skulle vilja använda denna erfarenhet även i dagens läge, i den meningen sålunda, att om vi skapa förutsättningar, som uppmuntra och stödja denna progressivitet, kanske vi icke behöva hysa oro för vare sig dagens eller framtidens budgetläge.

Herr talman! Jag har med detta velat peka på några synpunkter, som jag tror icke böra lämnas alldeles obeaktade vid detta ärendes avgörande. Sedan ber jag att få yrka bifall till den av herr Axel Ivar Anderson m. fl. avgivna reservationen.

Herr **Olsson** i Gävle, som nu på begäran erhöll ordet för kort genmäle, anförde: Herr talman! Jag förstår helt och fullt herr Olsons i Göteborg synpunkter, även om vi måste ha klart för oss till exempel att statsskattens progressivitet icke drabbar företagen. För aktiebolag är ju skatten proportionell. Men den progressivitet, som herr Olson i Göteborg talade om, var en näringslivets progressivitet. Jag missförstod honom icke. Det gäller således att skapa ett bättre skatteunderlag för framtiden. Jag kan helt ansluta mig till dessa synpunkter. Det bör vara en gemensam strävan att så långt det står i vår förmåga sörja för detta, men vi komma icke ifrån — härvidlag tycker jag näringslivets män borde förstå våra synpunkter — att svara för de utgifter, som vi gemensamt under årens lopp åtagit oss att betala. Vi ha gjort utgifterna gemensamt. De måste betalas. Det är som sagt en synpunkt, som jag tycker näringslivets folk skulle ha sinne för. Jag är övertygad om att de ha sinne för denna synpunkt i sin egen verksamhet. Då borde de också ha sinne för den, när det gäller den stora allmänna verksamheten.

Härpå yttrade:

Herr **Lövgren:** Herr talman! Jag begärde ordet uteslutande för att säga några ord med anledning av att i den diskussion, som här förts, högermotionärerna ha sagt, att värnskatten på grund av sitt nära samband med de av kriget föranledda starkt ökade försvarsutgifterna snarast möjligt bör avvecklas. Utskottet hade bort litet kraftigare gendriva den tesen. Därför skulle jag önskat, att utskottet velat förena sig om den motivering, som återfinnes i min reservation, där det påvisas, att år 1939, när vi införde värnskatten, voro försvarsutgifterna beräknade till 238 miljoner kronor. För budgetåret 1945/46 beräkna vi dem till 776 miljoner kronor. Där är alltså en ökning av i runt tal 550 miljoner kronor på de ordinarie försvarsutgifterna, och det motiverar väl mer än väl bibehållandet av värnskatten. Det kan ju icke ges något utrymme för att slopa den, såvida man icke vill gå in för att låna upp pengar för att upprätthålla försvaret, och det är väl ingen som på allvar tänker därpå.

Förslag till förordning om värnskatt. (Forts.)

Därför ansåg jag, att den formulering, som finns i min reservation, hade varit sakligt mera befogad än den, som återfinnes i det stycke på s. 8, som börjar med orden »Utskottet finner i anledning härav». Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till min reservation.

Herr **Olson** i Göteborg: Herr talman! Jag vill gärna till förekommande av missförstånd beträffande innebörden av vad jag velat säga påpeka, att jag i mitt förra anförande använde uttrycket progressivitet med syftning på den progressivitet eller progression, som kännetecknar näringslivet. Jag avsåg givetvis icke det progressiva statsskattesystemet.

Sedan vill jag också gärna ha sagt, att man icke kommer ifrån de synpunkter, som herr Olsson i Gävle framhöll. Om den saken äro vi alldeles eniga, och jag tror, att det icke finns någon tvekan därom bland näringslivets män eller på något dem närstående håll. Näringslivets män vilja vara med om att sörja för att våra utgifter kunna bäras av motsvarande inkomster på budgeten. Jag tycker, att vi reservanter visat det genom att vi varit med om utskottsmajoritetens kläm.

Härmed förklarades överläggningen avslutad.

Herr andre vice talmannen gav först beträffande utskottets hemställan propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till motionen II: 614; och biföll kammaren vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Härefter framställde herr andre vice talmannen beträffande motiveringen propositioner på 1:o) godkännande av utskottets motivering; 2:o) godkännande av utskottets motivering med den ändring däri, som föreslagits i den av herr Axel Ivar Anderson m. fl. avgivna reservationen; samt 3:o) godkännande av utskottets motivering med den ändring däri, som föreslagits i den av herr Lövgren avgivna reservationen; och blev utskottets motivering av kammaren godkänd.

§ 2.

Motion om om uttagande av en engångsskatt på förmögenhet.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 55, i anledning av väckt motion om uttagande av en engångsskatt på förmögenhet.

I en inom riksdagen väckt, till bevillningsutskottet hänvisad motion, II: 172, av herr *Hagberg* i Luleå *m. fl.*, hade hemställts, »att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att proposition om uttagande av engångsskatt på förmögenhet måtte framläggas i så god tid, att denna skatt kan inarbetas i 1945/46 års finansplan».

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte i anledning av motionen II: 172 av herr Hagberg i Luleå m. fl. om uttagande av en engångsskatt på förmögenhet i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville snarast möjligt föranstalta om en utredning rörande de former, under vilka förmögenheterna borde bidraga till täckning av under krisperioden uppkomna utgifter.

Reservation hade avgivits av herrar *Elon Andersson, friherre De Geer, Velander, Wehtje, Hagberg* i Malmö, *Hammarlund, Sandberg, Olson* i Göteborg och *Vigelsbo*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att motionen II: 172 av herr Hagberg i Luleå m. fl. om uttagande av en engångsskatt på förmögenhet icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Motion om uttagande av en engångsskatt på förmögenhet. (Forts.)

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr **Hagberg** i Malmö: Herr talman! Den fråga vi nu gå att behandla har självfallet ett nära samband med det ärende, vilket just avgjorts. Bland annat därför föreställer jag mig, att det skulle kunna finnas anledning till en ganska utförlig kommentar. Jag tror också, att utskottets kläm och kanske, icke mindre, utskottsmajoritetens motivering är sådan, att man däri kan finna motiv för en del reflexioner.

Innan jag närmare går in på utskottets kläm och på motiveringen, skulle jag gärna vilja komma med några inledande anmärkningar. Vi veta ju alla, att i fråga om förmögenhetsbeskattningen har under de senare åren av kriget en ytterst energisk men, jag måste säga det, sakligt sett mycket svagt grundad agitation bedrivits. Grundtemat i denna agitation har varit det att, som även här i kammaren vid åtskilliga tillfällen från visst håll påståtts, förmögenheterna under krigsåren undgått de bördor, som skäligen bort läggas på desamma. Under dessa omständigheter och med hänsyn till den energiska agitation, vilken som sagts förts även inom riksdagens murar, är det ju icke underligt att förslag framkommit om en skärpt förmögenhetsbeskattning i form av ett s. k. engångsoffer eller en s. k. engångsskatt. Jag kommer först att säga några ord om den sidan av saken.

Man blev på ett ganska tidigt stadium fullt på det klara med att en sådan skatteform icke komme att tjäna sitt ändamål, utan endast komme att vålla betydande olägenheter, men förslaget om införandet av en engångsskatt har ändå med en ganska påfallande regelbundenhet spökat på kammarens bord. Det är ju, som vi alla veta, från kommunistiskt håll, som man envist har hållit fast vid detta projekt. Jag måste säga, att envisheten nu omsider, såvitt jag kan förstå, i viss mån burit frukt i det utskottsutlåtande, som här är för handen och som är dikterat av den socialdemokratiska majoriteten i bevillningsningsutskottet. Jag vill erinra om att första gången bevillningsutskottet avstyrkte en kommunistisk motion om ett engångsoffer, skedde det praktiskt taget utan motivering. Sedan bevillningsutskottet sålunda enhälligt ställt sig bestämt avvisande, så mildrade emellertid, som kammarens ledamöter säkert komma ihåg, majoriteten i fjol sin inställning ganska betydligt. Man avstyrkte visserligen motionen på samma sätt som man gjort det tidigare, men denna gång skedde det med ett skrivsätt, som enligt min mening var tämligen uppseendeväckande med hänsyn till den vänliga tonen. I år har man från majoritetens sida tagit steget fullt ut och — jag kan icke underlåta att använda uttrycket — fallit till föga för den kommunistiska agitation, som år efter år bedrivits i denna fråga. Såvitt jag har mig bekant är det första gången ett riksdagens ständiga utskott på detta sätt med anledning av en kommunistisk motion i en viktig fråga skriver till riksdagen och med anledning av motionen hos Kungl. Maj:t hemställer om en utredning.

Jag skall be att med några få ord få erinra kammarens ledamöter om vad som förekommit beträffande frågan om en engångsskatt på förmögenhet här i landet, och jag skall då samtidigt komma med en liten replik till min ärade vän herr Olsson i Gävle med anledning av vad han yttrade i den förra frågan. Vi komma väl ihåg, att finansministern år 1940 tillkallade särskilda sakkunniga, som skulle diskutera den lämpliga avvägningen av den direkta beskattningen för budgetåret 1940/41. Det var ju den utomordentliga stegringen av anspråken på statens kassa, som föranlett tillkallandet av dessa sakkunniga. Försvaret hade under en lång följd av år försummats, och inför de påfrestningar, som mötte, föranledde upprustningen helt naturligt utomordentligt stora kostnader. Det gällde att skaffa pengar. Den utredning, jag nyss talade om,

Motion om uttagande av en engångsskatt på förmögenhet. (Forts.)
avsåg närmast värnskattens utformning. I det sammanhanget kommo emellertid de sakkunniga även in på frågan om engångsskatt på förmögenhet, och de gjorde därvid ett uttalande, som sedan gång på gång har citerats här i kammaren, icke minst därför att bevillningsutskottet den gången ställde sig bakom de sakkunnigas uttalande. Det är ju ett faktum, att de sakkunniga, i vilkas mening sedermera även riksdagen på bevillningsutskottets rekommendation instämde, uttalade, att »starka skäl tala för att låta det särskilda bidrag, som förmögenheterna synas böra lämna till täckning av krisperiodens utgifter, få karaktären av ett engångsoffer». Nu menar herr Olsson i Gävle, att med detta uttalande har riksdagen bundit sig och att det skulle vara otillbörligt att ändra ståndpunkt. Jag delar icke den uppfattningen, och jag skall försöka motivera, varför jag ser saken på ett något annorlunda sätt.

För det första tror jag det kan vara angeläget påpeka, att man den gången, då uttalandet gjordes av de sakkunniga, med vilka, som jag förut nämnt, bevillningsutskottet och riksdagen instämde, icke hade möjlighet att bedöma det rimliga omfånget av en dylik förmögenhetsskatt. Nu har man i det utlåtande, som här föreligger till behandling, åter knutit an till uttalandet av år 1940. Herr Olsson i Gävle har ju också, alldeles riktigt, erinrat om detta uttalande, men härtill kommer en, tycker jag, mycket intressant omständighet, som man alltid går förbi, när man bringar detta uttalande av år 1940 i erinran, nämligen den omständigheten att när detta uttalande gjordes, så var frågan om en engångsskatt överhuvud taget icke utredd. Det gällde ett allmänt principuttalande. Det var icke grundat på någon som helst utredning, eftersom någon sådan icke förelåg. När förelåg då en sådan utredning? Jo, först två år senare blev den tillkallade utredningsmannen, professor Lindahl, färdig med sitt bekanta betänkande om en engångsskatt. Den Lindahlska utredningen gav ju, som vi väl komma ihåg, ett resultat, som nog måste framstå som ganska nedslående för dem, som mest ivrat för denna beskattning och gjort detta av statsfinansiella skäl. Professor Lindahl diskuterade en engångsskatt begränsad till förmögenheter på över 20 000 kronor. En sådan skatt skulle visserligen överföra cirka 2 miljarder kronor till staten. Det är ju ett väldigt belopp även för nuvarande förhållanden, när vi räkna i nästan astronomiska tal, men man får naturligtvis icke stirra sig blind enbart på den sidan av saken, att ett engångsoffer skulle överföra från de enskilda till staten 2 000 miljoner kronor. Man får ju också skänka någon liten uppmärksamhet åt vad en sådan transaktion till sina övriga verkningar skulle innebära. Den skulle, det ligger ju i öppen dag, medföra bland annat utomordentliga transfererings- och realisationssvårigheter, och — vad som i alla fall väl är det väsentliga i det sammanhanget — den skulle icke i något som helst hänseende motsvara det i första hand uttalade syftet, nämligen att i avsevärd mån nedbringa räntorna på statsskulden. Detta senare beror helt enkelt därpå, att statens årliga nettobehållning av en sådan engångsskatt skulle — det ligger ju i sakens natur — i hög grad reduceras genom den av skatten orsakade nedgången av de årliga skatterna. Minskar man skatteunderlaget med 2 000 miljoner kronor, mister ju staten de årliga skatter, som belöpa på detta skatteunderlag.

Professor Lindahl gjorde ju ingående beräkningar rörande dessa förhållanden och kom då fram till att endast ungefär 20 à 25 miljoner kronor skulle bliva kvar av det allmännas årsinkomst av de 2 miljarderna under första året. Sedan sjunker ju helt naturligt denna siffra år efter år med hänsyn till den framtida minskningen av arvs- och gåvoskatten och av andra förmögenhetsskatter, som ju måste minskas allt eftersom skatteunderlaget reduceras. Om man opererar med ett minimum av 20 000 kronor, blir det alltså icke mycket, som det allmänna skulle få över på en sådan transaktion, vilken å andra

Motion om uttagande av en engångsskatt på förmögenhet. (Forts.)

sidan för de enskilda skulle innebära oerhörda svårigheter. Men vad skall man då säga om de uttalanden, som gjordes av majoriteten inom bevillningsutskottet förra året och som sedermera ytterligare utvecklades från statsrådsbänken här i kammaren i förra årets debatt? Då bevillningsutskottsmajoriteten förra året uttalade sig i dessa ting, yttrade utskottet bland annat, att vid en engångsskatt ett väsentligt högre minimum än 20 000 kronor måste förutsättas, och i samband med ett bedömande av föreliggande beskattningsspörsmål borde övervägas, huruvida icke genom en sådan belastning av de mera bärkraftiga skattedragarna någon lättnad skulle kunna beredas i den övriga beskattningen för de svagare skattedragarna.

Majoriteten antydde alltså angelägenheten av att man skonade ett ännu större antal förmögenheter än det som man först tänkt sig, då man satte gränsen vid 20 000 kronor. Bevillningsutskottet menade, att man rimligen borde gå högre upp i förmögenhetslägena, och finansministern kompletterade i debatten detta uttalande med önskemålet, att skattegränsen skulle sättas, som statsrådet förklarade, exempelvis vid 50 000 kronor i stället för 20 000 kronor. Förmögenheter under 50 000 kronor skulle sålunda fritagas från detta engångsoffer.

Men vad skulle ett sådant tillvägagångssätt i sin tur innebära? Ja, det förstår ju varje människa, att om skatten gav blott 25 miljoner kronor, när man satte minimum till 20 000 kronor, skulle den ge ännu mycket mindre, om man satte gränsen vid 50 000 kronor. När man har sådana fakta för ögonen — och jag bestrider verkligen, att någon kan påstå att detta icke är fakta — förefaller det mig överraskande, att man icke desto mindre kommer tillbaka med dessa krav på en engångsbeskattning, och jag frågar mig — och den frågan ligger ganska nära till hands — : *Vad är det vi egentligen diskutera här i riksdagen? Är det rikets finanser och våra möjligheter att främja en sund ekonomisk utveckling, eller är vår uppgift huvudsakligen den rent negativa att efterforska möjligheter och metoder för att beröva vissa medborgare deras egendom och inkomster?*

När nu utskottet återigen upptagit frågan om en skärpt förmögenhetsbeskattning, är det nog med spänt intresse som man på skilda håll går att söka de nya och avgörande motiv, som förestavat utskottets hemställan. Jag vill erinra om vad förra årets bevillningsutskotts majoritet skrev i denna sak. I utskottsutlåtandet hette det bland annat, att »de av kriget förorsakade statsutgifterna stigit till en oväntad höjd och därigenom framtvingat påläggandet av en skattebörda av både direkt och indirekt natur, som vid krigets början knappast hade förutsetts». Men, sade utskottet, »den omständigheten, att andra skatteformer så hårt anlitats, syntes emellertid utskottet icke utgöra ett tillräckligt motiv för att fritaga förmögenheterna från att till fullo bära sin som skälig ansedda anpart av de ökade bördor kristiden pålade». Och nu anser man, som det heter i föreliggande utlåtande, »att förmögenheterna i en eller annan form böra lämna sina skäliga bidrag till täckning av krisperiodens utgifter». Man får ju säga, att detta onekligen är ett i ytterst allmänna och vaga ordalag formulerat uttalande, och reflexionen blir ju ännu mera markerad, när man observerar, att ett uttalande av denna allmänna natur är det *enda* försök, som här föreligger till motivering för en *förmögenhetskonfiskation*, som uppenbarligen — jag måste tyvärr säga uppenbarligen — medvetet eller omedvetet leker utskottsmajoriteten i hågen. Det betänkliga ligger emellertid icke i bristen på vilja och förmåga att andraga bärande skäl för en åtgärd i den riktning, som det här är fråga om, utan det ligger i försöket att inge allmänheten den föreställningen — och det tycker jag är ett mycket anmärkningsvärt avsnitt i utskottsutlåtandet — att förmögenheterna under kris-

Motion om uttagande av en engångsskatt på förmögenhet. (Forts.)
åren fått intaga en förmånsställning, som gjort att de undgått de bördor, som skäligen bort åvila dem. Som utskottet här skrivit, måste allmänheten oundvikligen få den uppfattningen, att så skulle vara förhållandet. Varje människa vet emellertid, att så ligger icke saken till.

Jag skall icke här tynga anförandet med något omfattande siffermaterial, men jag kan icke underlåta att erinra om en utmärkt skrift, som för ett par år sedan kom ut på Tidens förlag och med landsorganisationens stöd, där den agitation i detta spörsmål, som vid den tiden var för handen, grundligt vederlades. Det var den bekanta publikationen »Så är det». Den hade vid den tiden som utgångspunkt den hetsiga kommunistiska agitationen, och på socialdemokratiskt håll lade man stor vikt vid att visa upp det orimligt överdrivna i den kommunistiska propagandan, som gick ut på att förmögenheterna icke skulle ha burit sin andel av bördorna. Det är ganska egendomligt, att denna skrift, som vid den tidpunkten väckte så stor uppmärksamhet och kommenterades av rader av socialdemokratiska talare på valmötena och vann mycket stor anklang inom den socialdemokratiska pressen, att denna socialdemokratiska publikation i skattefrågan, såvitt jag kunnat finna, numera är försvunnen såsom genom en fallucka. Ingen människa på socialdemokratiskt håll tycks nu skänka någon uppmärksamhet åt detta förträffliga bemötande av den kommunistiska agitationen. Vad det kan bero på vet jag icke, men man kan ana sig till en del. Det kan hända, att denna markanta tystnad hänger samman med den förändring av de politiska förhållandena i detta land, som synbarligen är på marsch.

Jag kan emellertid icke underlåta att nämna några siffror, som visa, hur oberättigat talet är att icke förmögenheterna burit sina bördor — med förmögenheter menar jag då självfallet alla slags förmögenheter från de små till de allra största. Dessa siffror äro kanske intressanta såtillvida att de, såvitt jag kan förstå, äro färskare än de som återgåvos i den socialdemokratiska broschyren. Jag har här gjort en liten uppställning, som det kanske kan intressera kammarens ledamöter att höra. Den gäller statsskatter — utom krigskonjunkturskatt — för vissa inkomst- och förmögenhetskombinationer. Inkomsten motsvarar 3 procents avkastning av förmögenheten, och ortsavdraget har beräknats till 1 400 kronor. 3 procents avkastning är ju vad en medborgare här i landet numera får nöja sig med, med undantag för det privilegierade fåtal, som anförtros aktieinnehav i statliga monopolföretag, där utdelningen som bekant är minst 5 procent. Jag håller mig alltså till vanliga dödliga.

Hur te sig nu dessa siffror? Jo, en person som har en taxerad inkomst av kapital på 2 400 kronor har att betala en statsskatt på 240 kronor 25 öre, vilket motsvarar 10,01 procent på den taxerade inkomsten. Då man emellertid skäligen bör lägga till kommunalskatten, som ju varierar i olika orter men som vi som ett medeltal kunna beräkna uppgå till 10 kronor per skattekrona — i Norrland tryckes man ju av betydligt högre kommunalskatter — betydder det, att ifrågavarande skattebetalare får betala något mer än 20 procent av sin ifrågavarande inkomst i skatt. Gå vi till ett annat skikt, som är ganska vanligt, eller där man har en taxerad inkomst av förmögenhet på 4 500 kronor, betalar vederbörande i statsskatt 829 kronor 75 öre, motsvarande 18,44 procent på inkomsten. Lägger man härtill kommunalskatten, kommer man upp till en skattetunga för 4 500 kronors inkomst av förmögenhet på omkring 30 procent av denna inkomst. Gå vi så till ett skikt, som markeras av siffran 9 000 kronors taxerad inkomst, betalar en sådan inkomsttagare i statsskatt 2 498 kronor 25 öre, motsvarande 27,76 procent å inkomsten. Lägga vi på kommunalskatten, komma vi upp till i det närmaste 40 procent av inkomsten. Gå vi vidare till en så pass stor inkomst som 12 000 kronor, betalas i statsskatt

Motion om uttagande av en engångsskatt på förmögenhet. (Forts.)
3 993 kronor 75 öre, lika med 33,28 procent av inkomsten. Lägga vi alltjämt till kommunalskatten, få vi en sammanlagd skatteprocent på ungefär 45. Gå vi sedan till en så hög inkomst som 30 000 kronor, får en sådan inkomsttagare — vi få alltjämt hålla i minnet, att det här är fråga om förmögenhetsinkomst — betala i skatt 15 772 kronor 25 öre eller 52,57 procent av inkomsten. Lägga vi så till kommunalskatten, kommer vederbörande upp i ungefär 65 procent. O. s. v., o. s. v. Gå vi slutligen till de verkligt stora inkomsttagarna, blir belastningen i vissa fall sammanlagt ungefär 95 procent. Jag ifrågasätter, om man mot bakgrunden av detta material verkligen kan hävda den uppfattningen, att förmögenheterna icke hittills fått bära sin som skälig ansedda del av krisbördorna.

Jag har nog det intrycket, att man i denna agitation icke velat se till fakta. Man har i stället velat operera efter helt andra linjer. Enligt min mening är det viktigaste icke att driva dessa negativa syften, att topphugga och beskära; det viktigaste är enligt min åsikt att åstadkomma något, som kan vara av värde för samhället och samhällshushållet. Det är också därför som jag icke kan biträda utskottets hemställan om en utredning.

Jag skall sluta med dessa reflexioner. Det kan möjligen ges anledning att senare under kvällens lopp tillhandahålla ytterligare siffermaterial, därest så skulle visa sig önskvärt, men jag ber, herr talman, att nu få sluta mitt anförande med att yrka bifall till den reservation, som till utskottsbetänkandet fogats av herr Elon Andersson m. fl.

Häruti instämde herrar *Janson* i Frändesta, *Skoglund* i Doverstorp, *von Seth*, *Fahlman*, *Wiberg* och *Karlsson* i Granebo.

Herr **Olsson** i Gävle: Herr talman! Det bevillningsutskottsutlåtande, som här föreligger till kammarens behandling, har, under den tid det varit offentligt, föranlett en mängd tidningsuttalanden. I tidning efter tidning har man varit mycket angelägen om att konstatera den förändrade ståndpunkt, som den socialdemokratiska majoriteten i utskottet skulle ha intagit. Man har velat göra gällande, att det är första gången, som en kommunistmotion tillstyrkts, och åberopa att man under föregående år alltid avstyrkt men man har inte tagit någon som helst hänsyn till då använda motiveringar. Ja, man har ju till och med sagt, att det ställningstagande, som här föreligger från socialdemokraternas sida, skulle vara beroende på en hastigt påkommen kärlek till kommunisterna.

Jag skulle i det sammanhanget bara vilja säga, att när man gör sådant gällande i tidningar, som dåligt kunnat följa vad som förekommit i detta ärende från 1940, där man icke deltagit i den inre diskussion, som vi haft här i riksdagen, så är jag för min del i viss mån beredd att förlåta vederbörande, ty det saknas säkerligen kännedom om vad vi egentligen äro för människor. Men när jag läser detsamma i tidningar, där sådant skrivits av folk, som har deltagit i bevillningsutskottets arbete under alla dessa år, så må min gamle vän på malmöbänken, herr Hagberg, förlåta mig att jag säger, att jag har rysligt svårt att förstå, hur det är möjligt att gasa upp sig så i höjden som skett och som nu fick sin klimax, när herr Hagberg här i kammaren sade, att han var av den bestämda uppfattningen, att det var kapitalkonfiskationen, som lekte utskottsmajoriteten i hågen. Varför är det, herr Hagberg, nödvändigt att diskutera denna sak nu på ungefär samma sätt, som man diskuterade den i 1942 års valrörelse. Vi äro ju långt ifrån den nu, och mycket har hänt sedan dess, och vidare har ju åtskillig upplysningsverksamhet förekommit i dessa ting. — Inom parentes vill jag framhålla, när herr Hagberg i Malmö här tillskriver

Motion om uttagande av en engångsskatt på förmögenhet. (Forts.)
professor Lindahls utredning den betydelsen, att sedan den framlagts kunna vi överhuvud taget icke längre diskutera engångsskatten; det hela är klart, professor Lindahl har visat upp, att det finns så många tekniska svårigheter och att det hela kommer att ge ett så litet resultat, att vi icke böra gå denna väg, att jag skulle bara önskat, att man kunde se något samband mellan professor Lindahls utredning och den ståndpunkt från motståndarnas sida, som var färdig redan vid valet 1942, då man ju gjorde ett stort nummer av denna sak. Valet ägde som bekant rum i september 1942, medan utredningen kom till i december samma år. Motståndarna hade sålunda sin ståndpunkt klar långt innan utredningen var offentlig.

Vad är det nu som förekommit i denna fråga? Jo, 1940 kallade finansministern fem sakkunniga att utreda frågan under vilka former och på vad sätt värnskatten i fortsättningen skulle tagas ut. Ordförande bland de sakkunniga var finansministern. Det var således sex man. Det är konstigt — tre försäkra än i dag att det är rimligt att pröva det uppslag, som gavs den gången när det gäller förmögenheternas andel. Två av dem ha sina namn under denna reservation, och de förklara, att den ståndpunkt de intogo 1940 ändrats på grund av ändrade förhållanden. Hur den tredje borgerliga representanten för närvarande ser saken kan jag inte säga, enär han inte tillkännagivit någon uppfattning.

Jag tror att jag har rätt att säga, att den ståndpunkt som utskottsmajoriteten nu intager inte innebär någonting nytt. De är ingenting som hastigt har tillkommit på grund av att det sitter femton kommunister i andra kammaren. Vårt ståndpunktstagande i bevillningsutskottets majoritet i dag står i full överensstämmelse med de sakkunnigas förslag, som förelåg 1940. I de diskussioner som ägde rum 1941, 1942, 1943 och 1944 förklarade jag från denna bänk, att vi i dessa spörsmål stå kvar på 1940 års ståndpunkt. Vi menade då, att förmögenheterna skulle bära en större andel av kristidens bördor än de hittills ha gjort. Jag medger gärna att åtskilligt i läget har förskjutits sedan 1940 genom stegrade skattesatser. Men därifrån och till att säga som reservanterna, då de ifrågasätta om inte förmögenheterna fullt fått bära sin skäliga anpart av bördorna som kristiden medfört, det är ett mycket, mycket långt steg.

Vad är det som inträffat? Den särskilda förmögenhetsskatten i vårt land står fortfarande orubbad sedan tiden före kriget. Året före det vi hade vår första värnskatt skedde det en skattereform, som åstadkom att förmögenhetsdelen, vilken förut ingått uti statsbeskattningen med $^1/_{60}$, skulle ingå uti statsbeskattningen med $^1/_{100}$. Att inkomsterna fått betala högre skatter, det behöva vi inte tvista om. Enligt min uppfattning gäller tvisten här inte, som man nu med all styrka framhåller, engångsskatt eller inte engångsskatt, utan det är ett problem som är olöst ännu i dag och som härstammar från 1940: ha förmögenheterna i landet på samma sätt som inkomsterna fått bära sin anpart utav de kristidsbördor, som statsmakterna ha nödgats lägga på det svenska folket? Jag tillåter mig, herr talman, att bestämt säga, att enligt min uppfattning förmögenheterna inte burit den andel, som de skulle bära i detta avseende. Herr Hagberg har en annan uppfattning. I den undersökning som här skall ske, få vi väl försöka att få detta problem klarlagt, men jag anser, att just detta är den springande punkten. Vi ha från utskottsmajoritetens sida sagt — vi sade det redan i fjol, och vi underströko det ännu starkare i år — att det är inte formerna, det är inte de tekniska anordningarna som äro de avgörande, utan det som är det primära här, det är just att undersöka spörsmålet om förmögenheternas andel i krisbördorna. Om det sedan skall ske i form av en engångsskatt, i form av en skärpt arvsbeskattning eller i form av skärpt förmögenhetsbeskattning, så — jag höll på att säga — vad spelar det egentligen

Motion om uttagande av en engångsskatt på förmögenhet. (Forts.)
för roll? Vad som är huvudsaken, det är att man ordnar det så att förmögenheterna få bära sin andel av det hela. Det är egendomligt, att, trots att vi ifrån utskottsmajoriteten säga detta, herr Hagberg och hans medreservanter envisas med att till varje pris hålla fast vid engångsskatten. Jag säger emellertid, att kunna vi finna en annan form, som åstadkommer samma resultat, så skulle jag tro att varken vi eller kommunisterna ha något intresse av vilken denna tekniska form blir. Huvudsaken är att man når fram till det resultat, som här är avsett att nå.

Det är möjligt, herr talman, att när man nu sätter i gång med denna förnyade utredning man kommer till det resultatet, att utvägen med en engångsskatt ur tekniska synpunkter nu, liksom när det gällde 1940, möter en sådan mängd svårigheter, att vi inte kunna komma fram på den vägen. Visar det sig vara på det sättet, inte skola vi envisas, utan då pröva vi andra framkomliga vägar. Då pröva vi den utväg, som utskottsmajoriteten här anvisar såsom exempel. Någon prövning av arvsbeskattningens utbyggnad har inte skett i detta avseende.

Det skulle vara klokt, förefaller det mig, om man på borgerligt håll ville se detta spörsmål utan att taga så mycken hänsyn till de former, som man en gång har talat om. Jag förråder nog ingen hemlighet om jag säger — jag tror jag sagt det en gång i bevillningsutskottet, så att herr Hagberg vet det — att 1940 var visst inte engångsskatten på förmögenhet någon socialdemokratisk uppfinning. Man hade stort intresse den gången på borgerligt håll för saken, men man måste liksom vi socialdemokratiska sakkunniga böja sig inför de faktiska svårigheterna att anpassa en värnskatt, som skulle löpa över många år, på förmögenheten. Skulle vi inte nu också, när vi ju ändå på ömse sidor medge att mycket har förändrats sedan den tidpunkten, kunna komma varandra så pass nära, att vi kunna säga att det är inte formen, som spelar någon roll, utan innehållet? Det är kanske inte möjligt. Det är kanske en fåfäng önskan man hyser, ty när vi ta del av de sista orden i reservationen finna vi, att där säges, att man är på det klara med att förmögenheterna redan ha fyllt den plikt, som de i detta avseende ha.

Herr talman, då utskottsmajoriteten har den bestämda uppfattningen, att vi inte ha kommit i det läget att förmögenheterna bära de bördor, som skulle vara skäliga, så har utskottsmajoriteten ansett sig böra skriva till Kungl. Maj:t med begäran om att man i samband med alla de spörsmål, som nu upprulla sig och vilka vi delvis voro inne på när vi behandlade föregående ärende, föranstaltar om en utredning rörande de former, under vilka förmögenheterna böra bidraga till täckande av under krisperioden uppkomna utgifter. Utskottsmajoriteten säger vidare, att vi nu, när kriget är slut, på ett annat sätt än 1940 kunna överblicka vad det kan bli fråga om, och det bör också vara möjligt att framlägga förslag senast till nästkommande riksdag, vilken då får pröva dessa förslag.

Jag stryker ännu en gång under att vi på socialdemokratiskt håll och på utskottsmajoritetens sida inte anse de tekniska formerna vara avgörande. Vi vilja inte lägga tonvikten vid något visst tillvägagångssätt härvidlag, utan det avgörande är att det klarlägges hur förmögenheterna skola bära den andel av krisbördorna, som rimligen och rätteligen ankommer på dem. Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till bevillningsutskottets förslag.

Herr talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **Sandberg:** Herr talman! Bevillningsutskottets majoritet förordar i år såsom i fjol en speciell beskattning av förmögenheterna, och därvid kan det

Motion om uttagande av en engångsskatt på förmögenhet. (Forts.)
inte undgås att tanken på den s. k. engångsskatten på förmögenhet träder i förgrunden. Herr Olsson i Gävle har nu starkt betonat att det är inte fråga om formen på skatten i första hand, utan det är fråga om huruvida förmögenheterna verkligen burit den börda, som skall anses vara skälig för dessa i denna tid, och därför bör man utreda på vilket sätt man skall taga ut vad som eventuellt fattas. Det kan ske även på annat sätt än genom en engångsskatt på förmögenhet. Emellertid bör det vara begripligt, om man ändå i detta sammanhang sysslar åtskilligt med talet om den s. k. engångsskatten. Det förhåller sig ju även så, att till grund för utskottets betänkande ligger en motion med ett direkt yrkande i detta avseende.

Som i reservationen framhålles, har emellertid den utredning, som gjorts av professor Lindahl och som framlades 1942, samt den diskussion som sedan förts i detta ärende på ett ganska övertygande sätt visat, att en engångsskatt av den art som föreslås i motionen inte lämpligen låter sig genomföras. Jag skall givetvis inte nu taga upp tiden med att upprepa vad som här sagts av herr Hagberg angående den begränsade effekten och de stora olägenheterna av en skatt av den ifrågavarande arten. Ett faktum är ju, att det statsfinansiella resultatet skulle komma att te sig mycket blygsamt. Inte heller skulle det bli någon större skattelättnad för de små inkomsttagarna. Jag skall be att få citera några ord ur professor Lindahls utredning där han behandlar ämnet ur skattedragarnas synpunkt: »Vid en nationalinkomst på bortåt 15 miljarder kan en inkomstöverflyttning på 30 milj. kr. från förmögenhetsinnehavarna till staten» — ja, nettovinsten för staten vid en tvåmiljardersskatt blir ju inte ens 30 miljoner — »d. v. s. till samtliga skattedragare, ej tillmätas någon större betydelse. Även om hela beloppet slogs ut på de 90 procent av befolkningen, som tillhöra den lägre inkomstklassen» (under 3 000 kr. per år enligt 1934 års inkomstförhållanden) »skulle resultatet blott bli en inkomstökning av cirka 10 kr. per taxerad individ.» Det är ju således inte någon stor fördel som man skulle vinna, även om man slog ut hela skattevinsten på den nu berörda gruppen av låga inkomsttagare.

Vidare har man nog rätt att göra det antagandet, att verkningarna i det långa loppet genom de olägenheter, som denna skatt skulle medföra för näringslivet och produktionen, komma att leda till att den nämnda vinsten många gånger om försvinner genom minskade inkomstmöjligheter på grund av minskad företagsamhet. Detta resonemang gäller även under förutsättning att engångsskatten rör sig med ett jämförelsevis måttligt belopp, två miljarder kr. Tar man ett större skattebelopp så att det verkligen skulle ha någon betydelse statsfinansiellt sett, ja, då växa också i hög grad både de tekniska svårigheterna och de ogynnsamma verkningarna på näringslivet. I det förstnämnda hänseendet framhåller professor Lindahl särskilt på tal om transfereringsproblemet, att de rubbningar och komplikationer, som uppkomma i samband med engångsskattens inbetalning till staten, bliva i hög grad beroende av skattens storlek. Vill man sålunda inte ha alltför våldsamma olägenheter på olika sätt, så måste man hålla sig till en jämförelsevis blygsam summa, och detta måttliga belopp skulle å andra sidan inte ha någon större betydelse i statsfinansiellt hänseende. Jag hörde professor Lindahl personligen i ett visst sammanhang påpeka — det är väl inte alltför ogrannlaga att citera det här — att det lönar sig inte att bråka för ett belopp av bara två miljarder.

Slutsatsen blir sålunda för mitt vidkommande densamma som för herr Hagberg, nämligen att man kan nog anse det tämligen klart ådagalagt, att en skatt av den här typen inte lämpligen låter sig genomföras, vilket också reservanterna framhålla. Men till detta kommer också ännu en sak, som jag vill betona, särskilt med tanke på vad som säges i den föreliggande motionen, där

Motion om uttagande av en engångsskatt på förmögenhet. (Forts.)
man menar att man nu kan besluta om upptagande av en engångsskatt snarast möjligt. Tidpunkten för ett beslut nu om en dylik skatt måste vara synnerligen olämpligt vald. Skatten skulle komma att bestämmas av nästkommande års riksdag, och inbetalningen kommer inte att kunna ske förrän 1947. Kanske skulle man dessutom finna att det vore nödvändigt att uppdela inbetalningen i flera rater. Inbetalningarna skulle sålunda sträcka sig över flera år, och man skulle komma fram till en tidpunkt, då det inte är uteslutet att man befinner sig just mitt i den depressionsperiod, som man befarar skall komma. Det är i alla händelser mycket osäkert hur framtiden kommer att gestalta sig, och det måste anses mycket olämpligt att sätta i gång med en beskattning av denna art, när man riskerar att den kommer att verka just under en depressionstid. Skall man genomföra en sådan här beskattning, bör det vara under en högkonjunktur då man har intresse av att hålla tillbaka de inflatoriska krafterna. Nu ha vi emellertid efter krigets slut kommit till en tidpunkt, då man kan säga att det är för sent ur konjunkturpolitisk synpunkt att tänka på en skatt av det ifrågavarande slaget. Man måste helt enkelt säga, att detta bör vara alldeles uteslutet.

Nu menar man emellertid — och det har herr Olsson betonat — att även andra former för förmögenheternas tillskott än ett engångsoffer kunna komma under omprövning. Man pekar härvidlag på möjligheterna av att taga ut en ökad arvsskatt eller att ytterligare öka den särskilda förmögenhetsskatten. I fråga om denna sak heter det i reservanternas uttalande: »Huruvida förmögenheterna skäligen böra på annat sätt än som här ifrågasatts tagas i anspråk för täckning av kristidens utgifter anser sig utskottet i detta sammanhang ej böra uttala sig om. Ett aktualiserande av spörsmålet därom måste enligt utskottets förmenande vara grundat på trängande statsfinansiella skäl.»

Det framhålles vidare att man inte får bortse ifrån »att den ökning av skattebördan, som de av kriget föranledda statsutgifterna vållat, hårt drabbat jämväl ägare av förmögenhet, och det kan starkt ifrågasättas om icke förmögenheterna därigenom fått till fullo bära sin skäliga anpart av de bördor, som kristiden pålagt». Gent emot detta framhåller herr Olsson i Gävle såsom sin bestämda uppfattning, att förmögenheterna *icke* ha fått bära den börda som kan vara skälig. Han pekade bl. a. på att man icke höjt den särskilda inkomst- och förmögenhetsskatten. Men det är å andra sidan så att i samband med den starka höjningen av inkomst- och förmögenhetsskatten, varvid man även får räkna in värnskatten med dess starka progression, ha också förmögenheterna, som ju ingå dels genom den avkastning de ge och dels genom en extra andel, fått bära en betydligt större anpart av beskattningen än förut.

Om man tänker särskilt på den förmögenhetsandel, som ingår i inkomst- och förmögenhetsskatten, kan man säga att denna lägges ovanpå den andra inkomsten. Om då denna inkomst stiger, såsom fallet varit under denna tid, bl. a. på grund av penningförsämringen, så kommer förmögenhetsandelen att lyftas mycket högt och träffas därför av en mycket starkare progression än tidigare. Alltså har förmögenheten även på detta nu senast nämnda sätt drabbats av en starkt ökad beskattning sedan 1939. I en undersökning, som jag sett publicerad i denna sak, kommer man till det resultatet, att den totalt utgående skatten på förmögenhetsandelen mer än fördubblats sedan 1939. Jag tror sålunda man måste säga, att det ligger betydande realitet bakom reservanternas uttalande, att »det kan starkt ifrågasättas om icke förmögenheterna därigenom fått till fullo bära sin skäliga anpart av de bördor, som kristiden pålagt».

Herr talman! Med dessa ord har jag velat ange min ställning till denna fråga och framhålla att, som jag ser saken, det vore olyckligt om riksdagen skulle gå in för en beskattning av den art, som här har ifrågasatts i motionerna. Men

Motion om uttagande av en engångsskatt på förmögenhet. (Forts.)
även de andra vägar, som av utskottet anvisas, kunna göras till föremål för starka erinringar, och de böra icke beträdas annat än under sådana förhållanden att det föreligger alldeles särskilt trängande statsfinansiella skäl. Och dylika föreligga ändå inte enligt mitt förmenande.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den av herr Elon Andersson m. fl. avgivna reservationen.

Herr *Stjärne* instämde häruti.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Wigforss:** Herr talman! Jag skulle inte ha blandat mig i denna diskussion kring en motion, om inte ursprunget till hela debatten om en särskild förmögenhetsskatt i form av en engångsskatt varit en proposition som jag själv lade fram 1940.

Efter de många år som gått med alla de förändringar som skett i fråga om skatterna på olika områden — de ha höjts både på inkomst, på förmögenhet och på konsumtion — förstår jag mycket väl, om man från många håll säger att skatteförhållandena äro så förändrade, att vad man yttrade 1940 inte har någon verklig tyngd 1945. Det kan man säga, men det innebär å andra sidan att man menar, att förskjutningen i fråga om skatten på förmögenhet inte bara i och för sig är stor, utan också att den skulle vara minst lika stor eller större än förskjutningen på andra håll. Ty om alla andra skatter höjts i samma mån som förmögenhetsskatten är det uppenbart att uttalandet från 1940 kan ha sin giltighet och att man alltså, med hänsyn till höjningen för andra skattedragare, kan fråga sig, om inte förmögenhetsägarna borde bära större del av bördan.

Jag skall inte alls — jag tror inte det är någon praktisk mening med det — taga upp en diskussion om det fallet just nu. Det väsentliga och det, som det förefaller mig att utskottsmajoriteten vill ha sagt — det kanske inte har framhävts så tydligt förut i dag — det är att under alla dessa år som frågan om en särskild förmögenhetsskatt i form av engångsskatt varit föremål för debatt har man ständigt sagt, att detta vilar som ett hot över det svenska näringslivet, och därför bör frågan avföras. Om man vill avföra den förefaller det ändå som om det, efter det uttalande som gjordes 1940, vore rimligt att detta sker efter en ytterligare undersökning, huruvida den ena eller andra sidan, där man nu yttrar sig, har de starkare skälen och huruvida man kan finna några andra och bättre vägar för att låta förmögenhetsägarna bära sin del av bördan än enbart genom en engångsskatt. Det förefaller mig som om även motståndarna till denna skatt skulle vara tacksamma för de direktiv som bevillningsutskottets majoritet ger, när den önskar att vi nu skola få bestämt besked senast vid 1946 års riksdag om hur det skall bli i fråga om denna engångsskatt. Jag tycker det är en önskan att komma till klarhet, som man skulle kunna uppskatta även från deras sida som inte tycka om engångsskatten och som framför allt ha klagat över den ovisshet som råder och betonat de farhågor man hyser på många håll på grund av att inte något beslut härvidlag har fattats.

Jag skulle tro att det inte är möjligt — jag skall upprepa vad jag sagt i första kammaren på den punkten — att avgöra, huruvida en grupp av medborgare, i detta fall förmögenhetsägare, är för hårt eller för lätt eller riktigt beskattad. Jag tror inte en sådan fråga kan avgöras på annat sätt än i samband med hela frågan, vilka utgifter staten måste göra och i samband med frågan, varifrån överhuvud taget medel härtill skola tagas. Om den senaste talaren, herr Sandberg, tyckte att det var ett avgörande argument *emot* en skärpt förmögenhetsbeskattning, att en sådan inte bör tillgripas annat än i ett mycket beträngt finansläge, får jag säga att ett sådant läge föreligger eller kommer att föreligga under de närmaste åren, om vi nämligen vilja bibehålla de under kriget

Motion om uttagande av en engångsskatt på förmögenhet. (Forts.)
starkt ökade militära utgifterna och samtidigt genomföra den rad av sociala reformer, om vilka alla partier i den senaste valrörelsen förklarade sig vara eniga. Vi få komma ihåg att alla dessa uttalanden om sociala reformer icke enbart kunna innebära att man menar, att man skall bevara de sociala förmåner vi nu ha. De kunna icke bara ha inneburit att man inte tänker sänka folkpensionerna, att man överhuvud taget inte tänker minska på de förmåner som redan nu äro genomförda, utan de måste innebära att man går vidare och tar ganska stora steg i utvecklingen av vår socialpolitik, och såvitt jag förstår kommer detta att kräva högst betydande belopp.

När jag kommer fram till den avvägningen är jag inte säker på att alla som nu sätta sig emot en förmögenhetsbeskattning komma att säga nej, alltså då de ha att svara på frågan: vilja ni avstå från förmögenhetsbeskattningen mot att vi också avstå från vissa sociala reformer? Jag är det så mycket mindre som man på olika håll — jag vet att den uppfattningen råder även inom det socialdemokratiska partiet — mycket gärna önskar att det skall bli möjligt att inte bara öka utgifterna utan även sänka skatterna. Då har man att väga emot varandra de bördor, som ha burits av dem som betala omsättningsskatt och inkomst- och förmögenhetsskatt i de låga inkomstskikten och av dem som äga förmögenheter. Och lägg märke till detta: det behöver inte vara tal om små förmögenheter, det behöver inte vara tal om med slit och släp förvärvade förmögenheter, utan det kan vara tal om mycket betydande förmögenheter, som den enskilde gjort mycket litet för att samla. I det valet mellan olika skatteformer, när frågan ställes direkt och konkret, skulle jag tro att det är många här i kammaren som komma att inta en annan ståndpunkt än de göra i dag. Det är särskilt när jag ser frågan i ljuset av att dessa pengar skola användas för sociala reformer, konkret utformade, som jag tror att denna kammare kommer att ha mycket svårt att säga nej.

Detta är innebörden av den ståndpunkt jag har när jag säger att ett fruktbart resonemang om dessa ting kan inte föras förrän man kan väga skatterna — även skatten på förmögenhet — emot de nödvändiga utgifterna.

Herr **Olson** i Göteborg: Herr talman! Den ovisshet som lägrat sig över näringslivet på grund av engångsskattefrågans blivande öde har inneburit ett tryck, för vars borttagande detta näringsliv säkerligen skulle ha stora skäl till tacksamhet. Jag skulle dock till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet vilja ha sagt att jag tror, att de kategorier som komma att drabbas av förmögenhetsskatten skulle ha varit mera tacksamma, om de tagits ur sin ovisshet på annat sätt än genom denna utredning på grund av en kommunistisk motion.

Det framhålles såsom den springande punkten att det gäller att fastställa, huruvida förmögenheterna fått bära sin tillbörliga andel av krisbördorna i jämförelse med andra skattedragare. Man kanske i detta sammanhang skulle något beakta den omständigheten, att vid en jämförelse mellan förmögenheterna och andra skattedragare det inte i alla avseenden gäller en fördelning mellan olika grupper av medborgare, utan att det i mycket stor utsträckning är företagarkategorien, som redan nu bär den största bördan av de direkta skatterna, vilken också hotas med den engångsskattebörda, varom det nu närmast är fråga.

Herr Olsson i Gävle har särskilt klart framhållit att han anser, att förmögenheterna böra bära en större andel av kristidens bördor och att de sålunda inte ha, såsom skattelagarna hittills utformats, burit tillräckligt stor andel. Han är okänslig för de synpunkter som av herr Hagberg i Malmö andragits, vilka dock, förefaller det mig, borde vara övertygande, om man inte i kapitalet

Motion om uttagande av en engångsskatt på förmögenhet. (Forts.)

ser någonting som kan fördelas som lösa pengar. Men kapitalets och förmögenheternas värde liksom deras skattekraft bestämmes väl dock i sista hand av deras avkastning. Ser man saken på något annat sätt påminner detta mig rätt mycket om den uppfattningen, som i förmögenheterna ser en penningsäck, ur vilken man kan fördela innehållet. Om det vore på det sättet att förmögenheterna låge tillgängliga som pengarna i en säck, då vore det förvisso inte några stora svårigheter att genomföra vilken form som helst av en förmögenhetskonfiskation. I så fall skulle säkerligen den föreslagna skatten inte heller åstadkomma så svåra skadegörelser, att man behövde mobilisera det motstånd som på sina håll reses emot denna skatteform.

Verkligheten ser emellertid helt annorlunda ut. Vi veta att verksamma människor, som delta i det ekonomiska framstegsarbetet, mindre tänka på att av sina besparingar skapa största möjliga trygghet utan i stället på att använda både sparmedel och vad som kan lånas upp för någon produktiv uppgift, av vars avkastning de sedan få sin utkomst och hoppas kunna göra nya besparingar. Det är inte en konstruktion, om jag anför ett exempel, som jag ber de ärade kammarledamöterna lyssna till.

En person äger t. ex. 100 000 kronor, som han har placerat i en avkastande fastighet, vars förvärv kan ha kostat 400 000 kronor. Då kan han ha täckt denna köpeskilling, respektive de anläggningskostnader, som lagts ned, med en kredit mot inteckningar på 300 000 kronor som komplettering till den egna förmögenhetsandelen å 100 000 kronor. Det behöver icke vara en fastighet, för att ett sådant resonemang skall gälla. Det kan vara en verksamhet vilken som helst, vars kapitalunderlag finansierats med $^3/_4$ kredit och $^1/_4$ egen insats.

Det är att märka, att en sådan affärsuppläggning med denna stora skuldsättning ingalunda är osund utan alldeles tvärtom. Om icke dessa personer funnes, som avstå från att med varje åtgörande sikta på framtida trygghet och i stället inrikta sitt liv på att söka skapa sin framtid genom att taga risker i samband med produktivt arbete, skulle allt framstegsarbete stelna och förutsättningarna för hela folkets levnadsstandard minskas i stället för ökas. Förmögna personer av detta slag, som man från många håll tittar snett på, ha kanske icke mer pengar att röra sig med än en relativt anspråkslös löntagare, och de få också begränsa sina krav på tillvaron på samma sätt som den senare får göra, kanske ännu mera. De måste nämligen alltid räkna med att oförutsedda omständigheter, som äro av större variation och större omfattning när det gäller affärsverksamhet än annan verksamhet, kunna tillstöta, vilka nödvändiggöra att reserver måste skapas. För en sådan person kan en extra skatt på förmögenhet på 10 % därav medföra katastrof. Det kan hända, att det är omöjligt att på fastigheten eller anläggningarna erhålla ytterligare kredit, och avkastningen förslår ej därtill. Han kan bli tvungen att för skattens utgörande sälja sin egendom, vilket icke går att göra delvis. Fastigheten är, liksom de produktiva anläggningarna, hel och odelbar. Det är icke säkert att det finns köpare för det hela. Försäljning måste kanske ske till ett pris som tillintetgör denne mans fortsatta framtidsmöjligheter, om icke rent av — vilket ingalunda är en teoretisk konstruktion — en exekutiv försäljning blir nödvändig, som bringar den förutvarande förmögenhetsägaren på obestånd. Om någon påstår, att detta är konstruktion, skulle jag av denne vilja veta, om han vill vara med om sådana skyddsföreskrifter från statens sida vid en blivande engångsbeskattning, att sådana fall som jag här talat om omöjliggöras. Är det icke förhållandet, äro de invändningar, som göras i detta avseende, icke mycket värda.

Det har, när det gäller uttagande av denna skatt, talats om nödvändigheten att taga hänsyn till övriga skatter. När de sakkunniga 1940 lade fram sina synpunkter på en sådan beskattning som denna, framhölls det uttryckligen,

Motion om uttagande av en engångsskatt på förmögenhet. (Forts.)
att den icke borde ske samtidigt med en sådan skärpning av krisbeskattningen i övrigt, som då övervägdes. Denna skärpning av krisbeskattningen har sedan blivit verklighet och detta i sådan grad, att bevillningsutskottet självt 1944 talade om en skattebörda av både direkt och indirekt natur, som vid krigets början knappast hade förutsetts.

Jag vill sluta med att som bekräftelse härå citera vad kammarrätten i sitt yttrande i anledning av finansdepartementets rättsavdelnings promemoria uttalat, nämligen: »Skatterna ha nått en sådan höjd, och skattetrycket har i längden blivit så starkt, att företagsintresset och sparviljan torde menligt påverkas därav.» Denna förutsättning för engångsskatten synes ha fallit i glömska.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den vid utskottets betänkande fogade reservationen.

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Jag är naturligtvis tillfredsställd över utskottets positiva inställning till denna fråga. Vi ha visserligen icke fått allt vad vi velat. Vi hade önskat, att skatten skulle ha inarbetats redan i nästa budgetårs inkomstplan, men vi säga oss, att det är bättre sent än aldrig. Och är det så, att man kan taga in skatten under nästa år, innebär detta, att den kommer in före den väntade depressionen. Vi ha nämligen understrukit, eftersom det ansetts vara en synnerligen viktig ekonomisk synpunkt, att vi tro att det vore en fördel, när man ändå skall taga ut en skatt som denna, att man gör det medan det är goda konjunkturer.

Utskottsmajoritetens utlåtande har på en del håll — jag nämner exempelvis Aftontidningen — uttolkats som ett avståndstagande från en engångsskatt. Jag tror, att om detta skulle vara meningen, borde det klargöras. Om det är avsikten, har i vart fall utskottet lyckats mycket framgångsrikt dölja det. Utskottet ansluter sig nämligen till den principiella uppfattning, som uttalats av 1940 års riksdag, och utskottet anser, att förutsättningar för ett ställningstagande till frågan om införande av en speciell förmögenhetsbeskattning äro för handen. Lägger jag därtill, att utskottet har rekommenderat utredning även rörande andra former för förmögenhetsbeskattning än ett engångsoffer, är det enligt min mening omöjligt att tolka utskottsutlåtandet som annat än en positiv rekommendation av den särskilda engångsskatten.

När jag konstaterar detta, har jag naturligtvis ingenting emot att godtaga vad herr Olsson i Gävle sade om att formerna härvidlag givetvis icke är det väsentliga, utan det resultat man kommer till.

Utskottet talar även om en skärpning av arvsskatten, liksom av den särskilda skatten på förmögenhet. Vi äro för vår del helt ense med utskottet därom. Jag erinrar om det förhållandet, att arvsskatten under kriget och till 1943 minskats med icke mindre än 27 %.

Vad reservanterna beträffar så tala de om att engångsskattens finansiella betydelse skulle bli relativt ringa. Min namne i Malmö uppehöll sig alldeles särskilt just vid detta tema. Nåja, man kan naturligtvis diskutera om ord därvidlag. Men om man skulle fullfölja den tankegång, som utredningsmannen, professor Lindahl, var inne på, då han såsom ett minimum angav 10 % av förmögenheter på över 20 000 kronor, skulle man komma upp till en summa av 2 miljarder. Även om högern anser denna summa vara en bagatell, tycker åtminstone jag för min del, att en summa av 2 miljarder icke är småpotatis. Med ett sådant belopp skulle man kunna nedbringa statsskulden med $^1/_5$, och man kunde minska statens ränteutgifter med 60 à 70 miljoner kronor om året. Jag tror icke att det är så obetydliga summor det härvidlag handlar om.

Reservanterna säga vidare, att den ökning av skattebördan, som de av kri-

Motion om uttagande av en engångsskatt på förmögenhet. (Forts.)

get vållade statsutgifterna åstadkommit, innebär att förmögenheterna ha fått bära sådana bördor, som icke förutsetts av 1940 års riksdag. Jag undrar, om detta är riktigt. Säkerligen räknade icke någon i denna kammare 1940 med att det skulle bli ett kortvarigt krig, så att bördorna skulle vara tillfälliga och därför icke så stora. Vidare vill jag erinra om att sedan uttalandet godtogs av riksdagen 1940 inga nya skatter pålagts förmögenheterna. För övrigt har ju den direkta skattens procentsats, såvitt jag minns rätt, icke undergått någon förändring sedan 1940. I den mån alltså som de direkta skatterna ha ökats för skattedragarna är detta en följd av vederbörandes ökade inkomster under kriget, men denna ökning kan icke vara något skäl för den argumentation som anförts. Ja, en skatt har tillkommit sedan 1940: krigskonjunkturskatten. Men den skall nominellt giva 197 miljoner kronor allt som allt, och då får man väl räkna med att $^2/_3$ därav äro provisoriskt påförda belopp. Dessutom beslöt riksdagen för någon vecka sedan — i princip i vart fall — att krigskonjunkturskatten icke skulle utgå hädanefter.

Jag skulle också vilja understryka, att det som verkligen har inträffat sedan 1940 är, att vi fått indirekta skatter och att dessa indirekta skatter ha skärpts oerhört. Det är kanske tillräckligt att nämna, att omsättningsskatten, som beräknades ge 150 miljoner kronor årligen, i år beräknats ge 330 miljoner, att varuskatten, som skulle ge 40 miljoner kronor, i år beräknats ge 70 miljoner, vidare att tobaksskatten har höjts under kriget med 150 % och spritskatten med 200 %. Det betyder alltså, att den ökning av skattebördorna, varom reservanterna tala, i huvudsak är en höjning av beskattningen av småfolket, och jag anser, att denna oerhörda skattehöjning som genomförts är ett ytterligare skäl för att förmögenheterna verkligen skola tvingas att ge sin tribut.

Reservanterna säga vidare, att näringslivet behöver tillvarataga och utnyttja alla sina resurser för att vi skola kunna möta de påfrestningar, som det osäkra framtidsläget kan komma att vålla. Det kanske bör erinras om att dessa förmögenheter under kriget ökat med flera miljarder kronor. Affärsbankernas inlåning har ökats från 4,4 miljarder till 6,6 miljarder. Enbart deras checkkonto har ökats från 1,2 till 2,6 miljarder, medan det individuella synliga sparandet ökats från 340 miljoner till 1 720 miljoner. Det finns alltså åtskilligt med pengar att taga av, och även om man skulle taga ut en engångsskatt, är det icke någon risk för att det icke skall finnas tillräckligt med investeringsmedel, varmed man skulle möta de eventuella svårigheter man väntar.

Herr Hagberg i Malmö förklarade, att påläggandet av en engångsskatt egentligen är en metod att beröva vissa medborgare deras egendom. Ja, däri har herr Hagberg i Malmö fullkomligt rätt. Men det är samma förhållande med alla skatter. Det är en metod att beröva medborgarna en del av deras egendom och att överföra den i statens och kommunernas händer. Under sådana förhållanden kan det ju icke finnas något skäl för att anse just detta område tabu och att avstå från att utnyttja det. Han talade vidare om att förmögenhetsägarna fått betala så oerhörda skatter. Han nämnde, om jag hörde rätt, t. o. m. siffran 95 %. Nu har ju redan herr Olsson i Gävle betonat, att förmögenheterna verkligen ha sluppit mycket lindrigt undan beskattning, och jag vill i anledning av herr Hagbergs siffror göra ett par erinringar. Vad själva skattetrycket beträffar, så är siffran 95 %, så vitt jag kan förstå, på fri hand uppfunnen av honom själv eller av någon expert, som icke kan stödja sina påståenden med det material, som återfinnes i riksräkenskapsverkets redogörelser. Jag har gått igenom dem, och den högsta siffra jag kunnat komma till var 48,3 % av inkomsten för en inkomsttagare med 100 000 kronors in-

Motion om uttagande av en engångsskatt på förmögenhet. (Forts.)

komst och med hustru och ett barn. Detta var 1943, och någon förändring i princip har ju icke skett sedan dess. Det är naturligtvis mycket pengar, men det är icke alls så kännbart som det är kännbart för en person med 1 300 kronors inkomst, som har hustru och ett barn, att få betala 16,6 % av sin inkomst i skatt. Jag skulle dessutom vilja säga, att om det vore så, att förmögenheterna skulle ha drabbats så hårt av beskattningen, hade det varit otänkbart, att de kunnat växa på det sätt som skett. Under de sista tre åren ha de beskattningsbara förmögenheterna på över 20 000 kronor vuxit med sammanlagt 800 miljoner kronor varje år. De uppgingo år 1942 till 13,5 miljarder, år 1943 till 14,3 miljarder, och i 1944 års statsverksproposition äro de upptagna till 15,1 miljarder. Ha de alltså vuxit med 800 miljoner varje år, trots den oerhörda beskattning som man talat om, måtte det icke vara någon fara på taket för vederbörande.

Men hur stor är egentligen beskattningen? Den särskilda förmögenhetsskatten är i bevillningsutskottets betänkande, som vi fått i dag på bordet, upptagen till 34 miljoner kronor. Man kan vidare räkna med att förmögenhetsskatten, när det gäller inkomst- och förmögenhetsbeskattningen och värnskatten, belöper sig till 50 miljoner. Jag frågade finansministern, och han uppskattade den till ungefärligen detta belopp. Den faktiska förmögenhetsskatten — och den tages icke av förmögenheten utan av avkastningen — skulle alltså under det kommande budgetåret uppgå till ungefär 84 miljoner. Man måste säga, att om vederbörande samtidigt öka sina förmögenheter med 800 miljoner, såsom skett under de senaste åren, komma de i alla fall att ha över 700 miljoners högre förmögenhet när de betalat förmögenhetsskatten än vid årets början.

Jag tror, att dessa siffror äro alldeles tillräckliga för att avfärda talet om att förmögenheterna skulle ha drabbats så oerhört hårt och att en engångsskatt skulle innebära en sådan orättvisa eller en sådan katastrof för förmögenhetsbildningen i landet.

Reservanterna säga slutligen, att den ovisshet, som består så länge möjligheten av en engångsskatt hålles öppen, kan vara till skada för vederbörandes företagsamhet. Ja, i det fallet skulle jag vilja instämma med finansministern i vad han här sade. Det vore verkligen dumt att upprätthålla illusionerna hos vederbörande, att de skola komma undan denna beskattning, som de i alla fall förpliktade sig till — ty det var en enhällig riksdag som uttalade sig härför 1940. Det vore verkligen dumt att låta dem i fortsättningen ha några sådana illusioner, och jag hälsar det beslut, som jag antager att riksdagen kommer att fatta, icke minst ur den synpunkten med tillfredsställelse, att det kommer att klargöra för vederbörande, att de få bära sin andel i den krispolitik, som varit nödvändig att genomföra.

Herr talman! Så vitt jag förstår kommer den borgerliga fronten att vara tämligen enig i dag om att motsätta sig ett beslut i enlighet med utskottets förslag. Därmed kommer den också att desavuera sin egen inställning från 1940. När jag yrkar bifall till utskottets hemställan med den motivering som jag här givit, vill jag samtidigt uttrycka den förhoppningen, att den enighet, som de borgerliga försöka svetsa ihop i denna fråga, skall mötas av en enighet hos dem som valts till Sveriges riksdag av den svenska arbetarklassen. Det har från högerhåll sagts såsom en anmärkning mot utskottets förslag, att det ursprungligen har kommit från kommunistiskt håll. Jag vill till högern säga, att det kanske icke skadar, om högern gör sig förtrogen med den tanken, att det är en ny tid och att det kan komma flera chocker för högern under de dagar som komma än den relativt ringa åtgärd — ty ännu handlar det ju dock främst om en utredning, låt vara att man har en bestämd avsikt med densamma — som skall bli resultatet av dagens förslag.

Motion om uttagande av en engångsskatt på förmögenhet. (Forts.)

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Hagberg** i Malmö erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Det anförande, som min ärade namne i Luleå hållit, torde falla fullständigt till marken, då han polemiserade mot något som jag icke yttrat. Hela min argumentering var baserad på det förhållandet, att vi här diskutera en eventuell skärpning av förmögenhetsbeskattningen, och jag visade med det siffermaterial jag här företedde, hur den nuvarande förmögenhetsbeskattningen verkar, när det gäller avkastning av förmögenheter. Jag anförde därvid ett extremt fall, där en förmögenhetsavkastning kan beskattas ända upp till 95 procent. Herr Hagberg i Luleå ifrågasatte riktigheten av detta och anförde vissa siffror, enligt vilka han icke då kom upp till mer än 45 procent. Men herr Hagberg i Luleå har tyvärr tagit fel på siffror. De siffror han använde sig av gällde arbetsinkomst och icke förmögenhetsinkomst, vilket är en helt annan sak. Det är ju inte arbetsinkomst vi diskutera utan förmögenhetsavkastning.

Om herr Hagberg i Luleå vill närmare tränga in i problemet vill jag ge honom det material, vari han kan finna dessa siffror. De stå i bilaga till 1944 års statsverksproposition i det betänkande, undertecknat av professor Lindahl och amanuensen Lemne, som där finns intaget såsom ytterligare bilaga. De siffror, som jag har stött mig på, finnas på s. 14. Där går man inte upp vid kapitalinkomst till mer än 100 000 kronor. Jag tog ett ännu mera extremt fall, nämligen 150 000 kronor, och då kommer man upp till en beskattning av ungefär 95 procent. Professor Lindahl har gått till 100 000 kronor och kommer upp till 83,9 procent. Det stämmer alltså fullständigt med mina siffror. Det är en mycket intressant läsning.

Herr **Hagberg** i Luleå, som likaledes på begäran erhöll ordet för kort genmäle, anförde: Herr talman! De fall, varom herr Hagberg i Malmö talade, äro konstruerade fall, och jag skulle önska att få ett enda exempel från herr Hagberg i Malmö på att en sådan beskattning verkligen tas ut. Jag tror det är alldeles tillräckligt att hänvisa till det material, som jag gav och som visar, att på förmögenheter på låt oss säga 15 miljarder, som öka med 800 miljoner på ett år, så ge samtliga förmögenhetsskatter på sin höjd 84 à 85 miljoner kronor. Det säger alldeles tillräckligt om hur hård den procentuella belastningen på förmögenheterna är.

Härefter yttrade

Herr **Björklund:** Herr talman! Debatten har pågått länge, och det har anförts alla de argument för och emot som man gärna kan tänka sig, varför jag för min del skall fatta mig mycket kort.

När man här ifrån motståndarna till, märk väl, inte den skatt, varom nu är fråga, utan till en undersökning, ett klarläggande av denna skatt, så starkt trycker på att det är en kommunistisk motion som ligger till grund för majoritetens i bevillningsutskottet ställningstagande, så tycker jag att åtminstone herr Hagberg i Malmö, som jag håller för en karl som både vet och kan säga ifrån, om en sak är riktig, borde kunna vara överens med mig om att varje gång denna fråga diskuterats i riksdagen ha de socialdemokratiska ledamöterna jämt och ständigt betonat, att frågan är föremål för uppskov. Man har i överensstämmelse med professor Lindahls egen uppfattning icke ansett den tidpunkt vara inne, då man skulle taga en slutlig ståndpunkt i frågan.

Motion om uttagande av en engångsskatt på förmögenhet. (Forts.)

Nu säger man å andra sidan, att det hot, som vilar över näringslivet på grund av denna beskattning, trycker så hårt att det är skäligt att man får reda på hur det skall bli med denna sak. Jag tycker att även om man här rent automatiskt så att säga har anknutit till en kommunistisk motion, bör detta icke ha någon betydelse. För mig betyder det inte ett dugg, om det varit en motion av herr Hagberg i Luleå eller av herr Hagberg i Malmö. Det kan inte få vara avgörande för mig och inte för någon annan riksdagsman heller. Men när man ifrån näringslivets egna män klagar över oklarhet på ifrågavarande punkt, föreställer jag mig att det är en fördel att man så småningom kommer fram till ett resultat, och ett resultat kan man inte uppnå förrän man har företagit en ny utredning av denna fråga. Vi ha icke tagit ståndpunkt till var, när eller hur denna skatt skall uttagas. Enligt den begäran, som bevillningsutskottets majoritet har uttalat till finansministern, blir det nästkommande års riksdag som skall avgöra frågan, hur man skall förfara i det ena eller andra fallet. Det är inte vår uppgift här i dag att diskutera den saken. När utredningen är färdig få vi, efter att ha studerat den, taga ställning till den kungl. proposition, som jag förmodar kommer att avlämnas i ärendet. Då får man ju se, hur det hela utvecklar sig. Jag tror det är nyttigt för näringslivet självt att man får reda på den saken så fort som möjligt.

Jag har mer än en gång varnat, när man från bevillningsutskottets sida har skrivit vackert om skatter och uttalat att man bör slippa den eller den skatten då eller då, samtidigt som vi sitta här och varje år, jag höll nästan på att säga varje dag, höja de utgifter, som Kungl. Maj:t föreslår. Vi äro lika goda kålsupare alla på den punkten, ty vad den ene anser bör sänkas anser den andre bör höjas o. s. v. Man kommer så småningom fram till att man går väsentligt utöver den anslagsbegäran, som ifrån respektive regerings sida ställs till riksdagen, och man måste å andra sidan också få medel till att täcka de utgifter som man beslutat. Under alla de år, som jag varit med här, har detta varit en tendens, som är synnerligen svår att bromsa upp.

Förmögenheterna ha ju faktiskt under denna kris inte varit — enligt vad herr Olsson i Gävle nyss förklarade — lika hårt beskattade som t. ex. inkomst. Vi ha alltjämt samma skatteskala för förmögenhet som före kriget. Att det blivit större inkomster och därmed större skattebelopp är en annan sida av saken, men det har vidlådit all inkomst, inkomst av arbete, rörelse o. s. v.

Jag skulle emellertid, när jag nu ändå har ordet, till herr Olson i Göteborg vilja säga ett par ting. När herr Olson i Göteborg talade om personer, som inte sörjde för sin ålderdom på det sättet, att de satte in i t. ex. sparbanker eller andra banker av sina sparade förtjänster, utan satte in pengarna i rörelse och därmed försökte skapa nya värden, som så småningom skulle medföra nytta för hela nationen och allt folket, så är naturligtvis detta påstående i och för sig riktigt. Men jag vill å andra sidan påpeka beträffande den fastighet, om vilken herr Olson talade och i vilken en man satt in 100 000 kronor och där det alltså felades 300 000 kronor: vem var det som släppte till det felande kapitalet? Var det inte möjligen sådana som på grund av småsparande satt in pengar i sparbanker och andra banker? Dessa medel, som sedan utlånas och — dessbättre, tillägger jag — användas i produktionens tjänst, ha ju varit med om samma samhällsuppbyggande som den man, som herr Olson talade om, som satt in 100 000 kronor. Det är alldeles riktigt att de inte haft den förmånen att de kunnat sätta in 100 000 kronor, men de ha varit med på sitt sätt och bidragit med att lägga av en och annan sparad slant. Så hjälps ju hela samhället åt att bygga upp nya produktionsmöjligheter, inte bara den, herr Olson, som har 100 000 eller flera hundra tusen eller miljontals kronor att slänga direkt i produktionen. Det är inte bara de stora beloppen som äro nyttiga i produktionens tjänst. Det

Motion om uttagande av en engångsskatt på förmögenhet. (Forts.)

är tvärtom så att även små sparmedel användas i produktionens tjänst till hela folkets nytta och till allas vårt gemensamma bästa. Vi sträva stora och små, om jag får uttrycka mig på det sättet, för att åstadkomma en starkare ekonomisk utveckling med bättre utnyttjande av produktionen och därigenom höja hela folkets välstånd.

Då det nu gäller denna speciella skatt på förmögenheter får jag för min del säga, att även om förhållandena inte skulle bli fullt så lysande den gång vi komma fram till ett verkligt sakbedömande av denna fråga som herr Hagberg i Luleå tycks anse, så tycker jag ändå att man måste komma ihåg, vilket herr Hagberg i Luleå påpekade när vi för en stund sedan resonerade om värnskatten — och det bör herr Hagberg i Malmö också komma ihåg — att bakom det yttrande, som här så många gånger citerats, står ett enhälligt bevillningsutskott och en enhällig riksdag. När man nu inte begär mera än att man skall få företaga den utredning, som den sakkunnige, professor Lindahl, rekommenderat att man skall göra, finner jag det ganska omotiverat att motsätta sig en sådan utredning. Om herrarna sedan, när vi komma fram till att pröva själva sakfrågan, ha en annan uppfattning, nåväl, det kan jag kanske förstå, även om jag inte kan gilla det. Men att på sakens nuvarande stadium motsätta sig att man skall få en så klar bild som möjligt över vad man i detta fall skall företaga tycker jag för min del är ganska orimligt, och jag ber med dessa få ord, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Olson** i Göteborg erhöll nu på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Jag vet inte var herr Björklund hämtade denna uppfattning ifrån, att jag skulle ha velat spela ut de olika formerna av sparande mot varandra beträffande värdet av de insatser, som kunna göras av många små sparare eller få stora sparare. Jag har velat belysa de tekniska svårigheterna vid utgörandet av en engångsskatt på förmögenhet med det exemplet, att en person har en förmögenhet på 100 000 kronor. Jag har inte gått in på, på vilket sätt, genom vilket sparande han har förvärvat denna förmögenhet. Är det en fastighetsägare, som har 100 000 kronor, som äro så placerade att de utgöra del av en anläggning, som är värd 400 000 kronor, då består hela hans förmögenhet av denna andel i anläggningen. Resten har han alldeles riktigt fått hjälp till av småsparare och andra insättare i banker, men det är ju saken ovidkommande. För hans enskilda del gäller, att han måste honorera denna sin skuld, och har han inte andra tillgångar än denna skuldbelastade anläggning, då har han ingenting att betala den engångsskatt som faller på hans förmögenhet å 100 000 kronor med. Det är den svårigheten jag velat belysa genom detta exempel, och jag tror att det håller.

Jämväl herr **Björklund** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Jag vill säga till herr Olson i Göteborg, att jag har inte påstått att han har satt de respektive sparkategorierna i något som helst motsatsförhållande till varandra, men hans yttrande föll på det sättet att han nämnde verksamma medborgare, och så drog han upp själva det exempel, som han här nu sist rörde vid, d. v. s. denna fastighet eller ett annat företag, som till en del förvärvats genom lånade pengar. Det var då som han använde uttrycket verksamma medborgare, och jag fattade herr Olson på det sättet att han ansåg att alla de övriga, som inte hade så stora kapital att sätta in i företag, voro om inte overksamma så i alla fall enligt herr Olsons uppfattning mindre verksamma än den som hade ett större kapital. Vad jag har sagt, herr Olson, avsåg endast att belysa min uppfattning på denna punkt, att alla hjälpas åt i detta avseende, även de som ha ett mindre sparkapital att sätta in i produktionens tjänst och till dess nytta.

Motion om uttagande av en engångsskatt på förmögenhet. (Forts.)

Herr **Olson** i Göteborg erhöll på begäran ånyo ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Att jag i detta sammanhang har velat understryka att denne medborgare har varit en verksam man har icke varit för att därigenom göra det påståendet att andra äro mindre verksamma i sina insatser, utan det var för att uppväga det allmänna omdöme, som ofta förekommer om förmögenhetsägare av detta slag nämligen, att deras insatser inte äro av samma betydelse som de på andra områden arbetandes.

Vidare yttrade

Herr **Hammarlund:** Herr talman! Jag undrar inte på att herr Hagberg i Luleå förklarade sig nöjd i kväll. Kommunisterna hade ju otur i den föregående frågan, om värnskatten, men här har det ju gått bättre. Envisheten har, som herr Hagberg i Malmö sade, burit frukt. Här är ett belysande skolexempel på att kommunisterna verka milt pådrivande på kamraterna här i kammaren.

Herr Olsson i Gävle säger, att detta resonemang är oriktigt och att den som påstår detta har dåligt följt diskussionen i denna fråga. Ja, det är klart att vi allesammans inte kunna följa diskussionen i denna fråga så som herr Olsson i Gävle, ty vi veta ju allesamman att herr Olsson i Gävle är mycket gammal här i gården och mycket kunnig på detta gebit. Men en sak kan jag ändå konstatera, och det är att det är första gången socialdemokraterna tillstyrkt bifall i denna fråga efter att de andra gångerna blott ha skrivit mycket välvilligt. Man har så att säga tagit en liten bit i sänder för att nu i kväll ta hela stycket.

Herr Sandberg nämnde i sitt anförande, att tillfället var illa valt. Ja, ifrån jordbrukets synpunkt är det det sämsta tillfälle man kan tänka sig. Taxeringsvärdena ha i mina bygder gått upp med 20 procent, och det är kamrater här i riksdagen som talat om, att taxeringsvärdena på jordbruksfastigheter i deras bygder gått upp med 40 à 50 procent, och jordbrukarna ha under de sista åren varit så infamt påpassade av taxeringsmyndigheterna, att man trissat upp värdet av våra gamla maskiner, hästar, kor och svin till ungefär det dubbla mot vad det varit förut. Om alla de glänsande siffror, som herr Hagberg i Luleå visat upp här i kväll, vill jag bara säga, att de delvis hänga i luften, ty de äro uppskruvade och komma att falla till marken som spruckna såpbubblor, om man icke efter kriget, när krisen kommer, vill upprätthålla den nuvarande prisnivån på jordbrukets produkter. Men vi jordbrukare hinna troligtvis betala denna engångsskatt, innan priserna på allt vad vi äga börjat falla på grund av den depression, som troligtvis kommer efter kriget. Vi komma då att få betala skatt på en förmögenhet, som vi icke längre äga.

Nu har det ju sagts på visst håll, att med den politik, som vi föra här i landet, är det ingen risk för att det skall bli något prisfall, utan att vi skola försöka hålla prisnivån uppe med konstlade medel. Ja, detta är ju möjligt, fastän jag för min del icke tror mycket på det. Det hela är närmast en Münchhausenhistoria eller ungefär detsamma som att man skulle kunna lyfta sig själv i håret. En engångsbeskattning är detsamma som att slakta hönan, som värper guldägg. Jag menar att en sådan här beskattning är också orättvis, därför att den drabbar endast förmögenheten som sådan. Min mening är, att det nog finns andra objekt i samhället, som man skulle kunna lägga en sådan här skatt på. Jag tänker då närmast på alla de tjänstemän vi ha i vårt samhälle, som ha lysande inkomster, vilka kapitaliserade representera höga värden, men icke äga någon annan förmögenhet. Hur skall det gå med dem? Skola icke de beskattas? Jag förmenar, att förmögenheterna redan äro tillräckligt

Motion om uttagande av en engångsskatt på förmögenhet. (Forts.)
hårt beskattade. Vännen Björklund talade så vackert om sin sparsamhet, men jag undrar hur det kommer att gå med den sparsamheten, om man tar ut en engångsskatt på den.

En dag i julas besökte jag en nära släkting, en gammal arbetare och gammal god socialdemokrat. Han frågade mig, hur det skulle komma att gå med engångsskatten. Jag svarade, att jag hoppades att den aldrig skulle komma. »Det gör jag också», sade han, »men kommer den är det den största orättvisa man kan tänka sig.» Han fortsatte: »Jag har under ett helt liv med sparsamhet och försakelse skaffat mig en liten stuga och ett kapital på 40 000 kronor. Skall jag nu betala en engångsskatt på detta, under det att andra här i byn, som icke sparat ett enda öre trots att de haft lika stora inkomster som jag, få leva på folkpensionen, nära på lika stor som mina ränteinkomster?» För egen del får jag därför säga, att hela detta förslag är dödfött.

På en bondgård finns i allmänhet ingen förmögenhet. Det lilla man äger ligger i jord, hus och kreatur. Låt mig säga, att i en bondfamilj den ene sonen blivit bonde, medan den andre blivit skollärare i byn, präst i socknen eller också redaktör. Jag undrar vad vårt svenska folk skulle säga, om bara den förstnämnde beskattades på detta sätt, medan de andra gingo fria, trots deras lärdom kostat lika mycket som den förmögenhet, den sonen äger som blivit bonde.

Med en sådan här beskattning vinner man endast att flykten från landsbygden blir ännu större än den är, ty den som ser efter vilka olika grunder folk beskattas kommer givetvis icke att hädanefter ägna sig åt bondens yrke. En bondgård är en förmögenhet, som alla familjemedlemmarna sammanskjutit. Barnen ha ända sedan de voro mycket små arbetat och strävat på gården för dess förbättring utan att få någon lön. Man har väl tänkt sig, att när gården en gång skulle säljas, så skulle man dela pengarna. Men nu kommer engångsbeskattningen emellan. Samma kan förhållandet vara för en yrkesman, en fabrikör eller en hantverkare ute på landet, där barnen i huset ha hjälpts åt för att skapa familjens förmögenhet. Jag menar alltså att det är orättvist att man nu tar ut en förmögenhetsskatt på vad som på detta sätt samlats ute i dessa familjer.

Herr Olsson i Gävle påtalade, att man här vänt sig mot en engångsbeskattning av förmögenhet, men man kunde tänka sig andra vägar, t. ex. förhöjd arvsskatt. Jag vill säga, att jag för min del trodde att vi i dag hade att behandla engångsbeskattningen, och av utskottsbetänkandet framgår det ju också ganska tydligt, att detsamma icke avser något annat än en sådan skatt, ingenting annat. Det vore tacknämligt om man nu som i fjol på vissa håll här i kammaren sade bestämt ifrån, att icke bara förmögenheterna utan även andra saker skulle kunna tänkas komma i fråga till en ytterligare beskattning.

Med min syn på denna sak kan jag icke finna annat än att utredningen kommer att bli ensidig, och därför vill jag för min del icke vara med om densamma. Finansministern sade på sitt vanliga trevliga sätt, att det hela ju icke var så farligt, då det bara var fråga om en utredning, som vem som helst borde kunna vara med om även på borgerligt håll. Ett långt liv har emellertid, herr talman, lärt mig att misstro danaerna, även när de komma med skänker.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr **Olsson** i Gävle, som på begäran erhöll ordet för kort genmäle, anförde: Herr talman! Jag nödgas säga några ord till herr Hammarlund, som försökte göra gällande, att kommunisterna här som vanligt varit de pådrivande och menade att det var alldeles påtagligt, att det var de, som bestämt vårt ståndpunktstagande. Men kommer då icke herr Hammarlund i håg, att denna skatt

Motion om uttagande av en engångsskatt på förmögenhet. (Forts.)
icke är en kommunistuppfinning? Den framfördes ju nämligen redan 1940 av en delegation, i vilken sutto tre socialdemokrater, en framstående bondeförbundare, en mycket framstående högerman och en så framstående folkpartist att han nu är ledare för sitt parti i första kammaren. Jag tycker således, att det kan vara slut på det där talet om att det här skulle vara ett kommunistiskt påfund.

Till herr Hammarlund skulle jag vidare vilja säga, att han bör erinra sig, vilket de flesta här i kammaren göra, att vi för några månader sedan behandlade omsättningsskatten, att kommunisterna och herr Hammarlund där funno varandra och att herr Hammarlund, då man förebrådde honom detta, förklarade, att han betraktade kommunisterna som lika goda svenskar som alla andra här i kammaren. Jag tycker att han borde kunna utsträcka sin välvilja från det tillfället även till oss här i kväll.

Herr **Hagberg** i Luleå erhöll likaledes på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Jag kan icke neka mig nöjet att ge herr Hammarlund en replik, när han talade om att den socialdemokratiska utskottsmajoritetens ståndpunktstagande var resultatet av en vänskaplig pådrivare från kommunisterna. Jag vill icke uttala mig om huruvida det kan förhålla sig på det sättet. Jag utgår emellertid från, att det hela icke är ett resultat av vårt pådrivande. Jag utgår i stället ifrån att socialdemokraterna tvingats att dra konsekvensen av det beslut, som de fattade 1940.

Beträffande påståendet att ett sådant där vänskapligt pådrivande tydligen kan leda till vissa resultat vill jag bara säga, att jag icke vet hur det pådrivande skall kunna se ut, som skulle kunna få de borgerliga att försöka infria vad de lovade 1940. I vart fall anser jag våra krafter alldeles otillräckliga för att kunna nå ett sådant resultat.

Härpå anförde

Herr **Hagberg** i Malmö: Herr talman! Jag skall först be att få vända mig till herr Olsson i Gävle, som i sitt anförande förebrådde min meningsriktning, att vi under valrörelsen i september 1942 skulle ha varit alldeles på det klara med engångsbeskattningens omöjlighet ur teknisk och även andra synpunkter. Detta fann han ytterst märkligt, eftersom den bekanta Lindahlska utredningen publicerades först i december samma år. Men, mina damer och herrar, vad skola vi då säga om herr Olsson i Gävle, som var på det klara med engångsbeskattningens genomförbarhet redan 1940, eller två år innan ens en utredning i frågan ägt rum? Det tycker jag är att vara ganska tidigt ute med sin uppfattning.

Herr Olsson i Gävle gav även uttryck åt den meningen, att förmögenheterna genom den beskattning, som nu är för handen, icke ha burit sin såsom skälig ansedda del av krisbördorna, ett uttalande, som för övrigt underströks av herr Björklund. Men det är ju, herr Olsson i Gävle, just den saken som nu skulle utredas!

Å andra sidan fäste jag mig vid ett uttalande av herr Björklund, som jag i gengäld mycket gärna vill understryka. Det var ett uttryck för det sunda förnuft, som så ofta kommer till uttryck hos herr Björklund. Jag har själv i min ringhet varit inne på samma trista konstateranden, nämligen att riksdagen gång efter annan överbjuder Kungl. Maj:t, när Kungl. Maj:t kommer och begär ett anslag. Jag menar, att man i detta förhållande har att se en starkt bidragande orsak till det ständigt vidgade kravet på skattebetalarna. Detta herr Björklunds påpekande är riktigt. Det låg icke alls till på det sättet förr i världen att riksdagen bjöd över Kungl. Maj:t. Det motsatta förhållandet var det van-

Motion om uttagande av en engångsskatt på förmögenhet. (Forts.)

liga. Det var ytterst ovanligt att statsutskottet släppte ifrån sig en kungl. proposition utan att ha prutat på den. Nu är det den rakt motsatta ordningen, som är den vanliga. Det är tyvärr ofta förekommande, att en proposition återvänder från ett utskott, mer eller mindre starkt påbyggd i utskottet i anslutning till motioner eller i annan ordning. Jag tror att kammaren har all anledning att lägga på minnet detta herr Björklunds påpekande. Riksdagen har en stor skuld i att utvecklingen blivit som den är.

Jag skulle så vilja säga några ord i anslutning till finansministerns anförande. Det var helt kort, men finansministern tecknade vissa framtidsperspektiv, som man har anledning fästa uppmärksamheten vid. Han erinrade om att vi med all sannolikhet måste ha att räkna med högst avsevärda försvarskostnader. Han fäste också uppmärksamheten på, att vi måste vara på det klara med att fortsätta den sociala expansion, som har varit för handen här i landet men som i någon mån måst hållas tillbaka under krigsåren, och han riktade, såvitt jag förstod, icke minst till den meningsriktning jag tillhör den direkta frågan, huruvida vi vilja vara med om dessa försvarskostnader och huruvida vi vilja vara med om ett fortsättande av den sociala expansionen. Jag har, herr talman, ingen rätt att här tala på högerpartiets vägnar, det tillkommer andra personer, men jag har en egen uppfattning härvidlag, och jag har grundad anledning anta att den delas av min meningsriktning, och den går i korthet ut på, att vi måste ha ett sådant militärt skydd, som är oundgängligen nödvändigt för att kunna fylla ett försvarsbehov i de situationer, som sannolikt komma att föreligga under de år som komma. Jag har också den uppfattningen, att vi såvitt möjligt måste fortsätta den sociala expansion, som vi äro inne på, och jag tror att denna mening delas av högerpartiet. Då frågar man: när högern har denna uppfattning, vill ha detta försvar och vill fortsätta den sociala expansionen, hur kunna ni då framföra krav på sänkning av skatterna? Hur kan man samtidigt vara med om ökade utgifter men minskade skatter? Frågeställningen tror jag kan ge anledning till vissa erinringar. För det första få vi väl gå ut ifrån, att vissa av statsverkets utgifter måste gå ned inom en mer eller mindre näraliggande framtid. Jag tänker då exempelvis på hela krisapparaten. Det är en ganska dyrbar historia, och den hoppas vi väl så småningom kunna avveckla. Här är det dock icke fråga om så förfärligt stora belopp, men på en annan punkt tror jag att statsverket har att räkna med ganska betydande besparingar. Det är i fråga om de fallande priserna. Alla räkna vi väl med ett så småningen inträffande prisfall. Detta måste ju i högst väsentlig mån komma även statsverket till godo. Det finns även ett par andra punkter, som man skulle kunna peka på. Vi ha vidare med full visshet att räkna med vissa rent automatiska inkomsthöjningar. Jag tänker då på en sådan inkomst som tullmedlen. Tullmedlen äro ju i årets budget beräknade till ett belopp, som väl sannolikt är det lägsta på många år, åtminstone så långt jag kan komma ihåg. De äro icke upptagna till mera än 70 miljoner kronor, och anledningen härtill förstår ju varje människa. Våra förbindelser ha delvis varit avskurna, och hela vår utrikehandel har krympt till en obetydlighet. Jag vill erinra kammarens ledamöter om, att i sista fredsbudgeten voro tullmedlen upptagna till 165 miljoner kronor. Nära 100 miljoner kronor ha vi med rätt stor sannolikhet att räkna med som inkomstökning. Vi ha även något annat, som måste förete en automatisk inkomstökning, nämligen bilskattemedlen, som i årets budget upptagits till 55 miljoner kronor, men som i sista fredsbudgeten voro upptagna till 115 miljoner kronor. Man skulle nog kunna gå vidare och påpeka även andra dylika ökande inkomstmöjligheter, som stå statsverket till buds.

Men, herr talman, allt detta räcker naturligtvis icke, om vi å ena sidan skola vidhålla kravet på en skattesänkning och å andra sidan vidhålla kravet

Motion om uttagande av en engångsskatt på förmögenhet. (Forts.)
på ett effektivt försvar och kravet på fortsatt social utbyggnad. Vad skola vi då företaga oss i den situationen? Jo, det finns en väg, och det är, tycker jag, en väg, som vi allesammans här i kammaren skulle kunna vara ense om, eller den väg, som kallas för en intensifiering av den svenska produktionen. Det är på den vägen vi skola kunna få de många miljoner, som vi skola använda dels till försvaret och dels till den sociala expansionen.

Jag kan icke underlåta att i detta sammanhang erinra om ett par fakta. Jag skulle sålunda vilja påpeka, hur utvecklingen tedde sig under mellankrigsåren, tills den avbröts av detta olyckliga krig. Jag vill erinra om, att under 1920- och 1930-talen steg nationalinkomsten här i landet med icke mindre än omkring 25 procent var tionde år eller med mellan 200 och 300 miljoner kronor per år. Här finner man en väsentlig ansvällning av skatteunderlaget och därmed automatiskt större möjligheter för det allmänna ett skaffa sig inkomster. Om takten från förkrigstiden kan hållas, skulle nationalinkomsten vart tredje år öka med i genomsnitt 1 miljard kronor, som skulle kunna fördelas på landets invånare. Jag behöver ju icke för kammarens ledamöter understryka vad det skulle betyda, om vi på detta sätt vart tredje år kunde öka skatteunderlaget med 1 miljard kronor eller något ditåt. Men varje människa förstår ju eller borde i vart fall förstå, att förutsättningen för att en sådan utveckling skall kunna fortsätta är den, att det svenska näringslivet lämnas något så när tryggade förhållanden och livsvillkor i fortsättningen. Jag skall icke här närmare beröra den socialiseringsoffensiv, som nu är i gång. Men, ärade kammarledamöter, jag tror att det är litet väl mycket begärt av det svenska näringslivet att det skall känna sig särskilt stimulerat i sina ansträngningar att nu knyta an till det som avbröts av kriget i september 1939 av den propaganda och den serie av utredningar i socialiserande riktning, som riksdagen nu på löpande band beslutar. Jag tror att om man vill nå det målet, som jag tycker — jag upprepar det — alla skulle kunna vara ense om, nämligen en ökning av statens utgifter främst på det sociala området och en samtidig minskning av skatterna, kan man göra det genom att skapa trivsel åt näringslivet, vilket skaffar pengarna. Men vill man icke göra det, tror jag att konsekvenserna komma att bli ganska allvarliga för oss alla.

Till slut vill jag säga, att frågan om skatt och skattetryck är ingen fråga för vad man brukar kalla de besuttna här i landet. Som beskattningen utvecklat sig nu är den, såsom jag bedömer denna sak, i väsentlig mån en fråga för de mindre och minsta inkomsttagarna här i landet. Det är de som närmast komma att träffas, därest vi skulle känna oss föranlåtna att ytterligare eventuellt öka beskattningen, ty saken är helt enkelt den, att det egentligen icke finns något mera att ta i de högre skikten. Utredning på utredning har visat, att så är fallet. Jag skall icke nu med hänsyn till den sena timmen vidare utveckla detta ämne. Jag vill bara uttrycka den stilla förhoppningen att man, när man nu diskuterar frågan om skattetrycket och möjligheterna att skapa nya inkomster åt staten, icke glömmer bort fundamentet för det hela, nämligen det svenska näringslivet.

Herr **Hammarlund** erhöll härefter på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Herr Olsson i Gävle sade, att engångsbeskattningen icke var någon kommunistisk uppfinning, utan det var en förnämlig kommitté, som framkommit med detta förslag. Ja, det är ju riktigt, men herr Olsson i Gävle vet ju lika bra som jag, att mycket har hänt sedan dess. Vi ha ju på förslag av bevillningsutskottet år efter år gång efter annan höjt skatterna på förmögenhet. Det har ju till och med gått så långt att man måst stifta en lag, skattespärren, att man icke fick komma upp till 100 % av förmögen-

Motion om uttagande av en engångsskatt på förmögenhet. (Forts.)

hetens avkastning i skatt. Med anledning av herr Olssons i Gävle uttalande, att han tycker icke alls att det var något märkvärdigt, att man hade gått in för den kommunistiska motionen, ty till och med jag hade samarbetat med kommunisterna, vill jag säga, att man kan väl knappast draga upp en parallell mellan en sådan obetydlig enskild man som jag och hela det stora mäktiga socialdemokratiska partiet. Om denna tanke framsprungit i socialdemokraternas egen tankevärld, tycker jag, att man skulle kunnat kosta på sig en motion eller varför icke en proposition i denna fråga i stället för att köra med andras kalvar.

Herr **Olsson** i Gävle, som likaledes på begäran erhöll ordet för kort genmäle, anförde: Herr talman! Jag skulle bara till herr Hammarlund vilja säga, att man får väl ändå, om man godtager kommunisterna som en jämbördig part i februari, lov att göra ungefär detsamma i juni, såvida det icke inträffat något så märkvärdigt, att man icke vill ha med dem att göra, och det tycker jag knappast man kan göra gällande i detta sammanhang.

Sedan vill jag bara till herr Hammarlund säga, att skattespärren är fortfarande 80 %, och de våldsamma förmögenhetsskattehöjningarna som vi skulle gjort i detta land torde åtminstone för de flesta i bevillningsutskottet vara okända.

Låt mig till sist säga till herr Hagberg i Malmö, när han försöker turnera min lilla erinran om 1942 års valrörelse med att tala om vad vi voro på det klara med 1940, att hade de sakkunniga 1940 förbigått frågan om förmögenheterna, då men endast då skulle det ha kunnat riktas någon verklig anklagelse mot dem.

Herr Hagberg säger, att vi äro så tvärsäkra, att vi icke behöva någon utredning. Vad är alternativet till förslaget om utredning, herr Hagberg? Jo, att utskottet satt sig ned och utarbetat ett förslag om engångsskatt och lagt fram det. Jag skulle vilja säga, att jag har icke ett ögonblick drömt om att vara så tillmötesgående mot motionärerna, att jag vågat mig på att överhuvud taget tänka en sådan tanke, som herr Hagberg tänkte.

Vidare yttrade

Herr **Vougt:** Herr talman! Ehuru jag tycker att det är litet tråkigt att behöva förlänga denna debatt som pågått några timmar har jag begärt ordet för att understryka en del synpunkter, som framförts av talesmännen för utskottsmajoriteten, men dessförinnan måste jag vända mig mot ett par borgerliga talare, framför allt mot herr Hagberg i Malmö.

Denna debatt är den femte eller sjätte av de debatter i denna kammare vid detta års riksdag som man skulle kunna kalla för panikdebatter, d. v. s. debatter i vilka de borgerliga hetsa upp sig till sannskyldig panikstämning på grund av utredningsyrkanden. Så är ju fallet också denna gång. Vi ha velat få en fråga besvarad, en fråga som stått öppen sedan 1940. När de borgerliga tillsammans med oss ställde frågan på vilket sätt förmögenheterna här i landet skola kunna lämna sitt bidrag till krigsutgifterna var det första svar man gav på, att det lämpligen bör ske genom engångsbeskattning. Det svaret betraktar folk i allmänhet icke som sista ordet, och jag tror att det långt in i våra kretsar betraktas som sannolikt, att en sådan lösning är så pass tekniskt svår, att när man har granskat den mycket noggrant finner man, att den icke är den lämpligaste vägen, utan man får finna på en annan utväg. Den saken lämnar jag emellertid öppen. Frågan på vilket sätt förmögenheterna skola lämna sitt bidrag till krigsutgifterna har i alla fall stått inför svensk opinion

Motion om uttagande av en engångsskatt på förmögenhet. (Forts.)

sedan 1940. Vi ha ansett riktigt att söka ge ett svar på den genom en utredning, och då få vi lyssna till dessa långrandiga — förlåt uttrycket — lamentationer över de planer, med vilka vi umgås för att ruinera hela det svenska näringslivet. Kan det verkligen vara klokt att debattera alla dessa saker i förskott, innan vi kunna belysa problemen mera allsidigt, vilket blir möjligt, när de blivit utredda? Kan det vara riktigt att på detta sätt mota försöken att finna lösningar redan på det förberedande stadiet? Jag tror alldeles bestämt, att man ifrån borgerligt håll skall kunna konstatera, att det icke är den rätta taktiken, då detta i själva verket bringar intresset bland ens egna anhängare ute i landet att slappna för dessa ting.

Jag skulle vilja säga ännu en sak till herr Hagberg i Malmö, nämligen att jag tycker att det icke heller är riktigt förståndigt att tala om nödvändigheten att intensifiera produktionen och samtidigt — på ett sätt som jag tycker, att han och hans partivänner och åsiktsfränder göra — skrämma upp näringslivet. För varje gång som en fråga tages upp till belysning ifrån vår sida har det, icke minst i samband med det program för efterkrigsproblemets lösning, som framlagts, angivits som en självklar önskan att det skall bli ett gott samarbete mellan statsmakterna och näringslivet, så att statsmakterna skola kunna räkna med näringslivets och den enskilda företagsamhetens lojala ansträngningar, och att statsmakterna icke ha något som helst intresse av att försöka pressa eller binda den enskilda företagsamheten i den mån den fyller sin uppgift på ett effektivt sätt. Jag kan icke tro att det egentligen är så mycket att vinna med att man beständigt på detta sätt försöker förminska värdet av dessa deklarationer och skrämma folk till att få en annan uppfattning av våra syften än dem som vi i själva verket ha.

Jag skulle kanske sagt ett ord till herr Hammarlund också. Det är kanske bäst att göra det i anslutning till att jag nu går över till att säga några ord om själva det föreliggande betänkandet, därför att herr Hammarlund för sin del yttrade, att bevillningsutskottet, som han uttryckte det, går in för den kommunistiska motionen. Jag kan icke finna, att det är förhållandet. Den kommunistiska motionen har tämligen oförmedlat rest kravet på ett upptagande av engångsskatten. I bevillningsutskottets betänkande utvecklas ju hela problemet på ett helt annat sätt. Det säges där, att vi icke kunna uppge den uppfattning, om vilken hela riksdagen var enig 1940, nämligen att förmögenheterna skola taga sin del av krigets utgifter. Men om man läser utskottets betänkande finner man att det där inte pekar ensidigt eller ens direkt på engångsskatten, utan man anhåller hos Kungl. Maj:t om en utredning, där man prövar alla de olika alternativ som kunna stå till buds för att förverkliga det syfte som vi vilja nå, och jag kan icke ens säga, att man betecknar engångsskatten som det mest sannolika av de alternativen. Jag tycker herrarna skola förstå, att efter allt det väsen som har förts om engångsskatten under dessa år och all den demagogi som har utvecklats, sedan de borgerliga partierna vikit ifrån den ståndpunkt som de intogo 1940, efter allt som skett i denna fråga vilja vi ha upp den till en grundlig utredning. Det är till detta önskemål som detta utskottsbetänkande knyter an. Om det är på det viset, att man är så oroad inom den enskilda företagsamheten, som bland annat herr Olson i Göteborg vittnade om, av hotet om denna engångsskatt, kan jag icke se annat än att de borgerliga borde vara mycket till freds med att saken kommer upp till en grundlig utredning. Den omständigheten att herr Hammarlund avböjde utredningen kan jag icke godtaga som skäl för att icke verkställa den. Det är i själva verket ganska uppseendeväckande, att de borgerliga partierna, allra helst sett mot bakgrunden av deras ståndpunktstagande 1940, icke velat vara med om en utredning i denna sak. Det är alldeles särskilt uppseende-

Motion om uttagande av en engångsskatt på förmögenhet. (Forts.)
väckande, att de så pass bestämt som de våga göra uttalat som sin mening, att förmögenheterna här i landet ha burit sin andel av de kostnader som vi ha haft på grund av kriget. Den uppfattningen delas i varje fall icke av de breda massorna av Sveriges folk. Därför ge vi uttryck åt en mening som är mycket spridd i landet, när vi kräva att denna sak skall utredas.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den hemställan som göres i bevillningsutskottets betänkande.

Herr **Hagberg** i Malmö erhöll nu på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Min ärade vän på malmöbänken, herr Vougt, har såvitt jag kan förstå litet för hastigt läst bevillingsutskottets kläm. Bevillningsutskottets yrkande avser icke frågan *om* utan frågan *hur* förmögenheterna böra bidraga etc., vilket ju är en ganska väsentlig skillnad. Herr Vougt påpekade här, att den fråga som vi nu diskutera har stått öppen sedan 1940. Nu kan den icke stå öppen längre. Det är nödvändigt att vi här få klarhet. Vi måste reda ut allt detta. Vi måste tala om för människorna, hur dessa ting ligga till. När jag lyssnade till detta kategoriska uttalande gjorde jag den reflexionen: Varför har man icke från socialdemokratisk sida under alla dessa år yrkat på klarhet i detta spörsmål? Man hade kunnat framställt sådant yrkande 1941, 1942, 1943 och 1944. Nej, man har iakttagit den mest hundraprocentiga tystnad. Till och med 1945 har man från socialdemokratisk sida icke tagit det minsta initiativ för att skapa klarhet i detta spörsmål, som nu anses så oerhört angeläget, utan varit nödsakad att falla tillbaka på en kommunistisk motion, och med hänsyn till den kommunistiska motionen påyrkar man en skrivelse till Kungl. Maj:t.

Herr **Vougt,** som likaledes på begäran erhöll ordet för kort genmäle, yttrade: Herr talman: Det är inte underligt, att man inte aktualiserat denna sak, förrän kriget är slut, ty hela tankegången är, att man, när kriget är avslutat, skall se efter hur mycket kriget har kostat oss och hur stor del av det som förmögenheterna kunna och böra bära. Såvitt jag kan erinra mig avslutades kriget helt nyligen. Att saken aktualiserades vid denna riksdags början genom en kommunistisk motion är en sak som omöjligt kan influera på vårt sakliga ställningstagande. Jag ber att få förklara för herr Hagberg i Malmö, att vi komma nog i fortsättningen att ta rent saklig ställning till föreliggande frågor alldeles oavsett om de väckas av herr Hagberg i Luleå eller till äventyrs av herr Hagberg i Malmö.

Herr **Hagberg** i Malmö erhöll på begäran ånyo ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Till herr Vougt vill jag bara säga, att alldeles oavsett det förhållandet, att kriget nu slutat har det varit möjligt att under de gångna krigsåren kräva denna klarhet, ty finansieringsproblemet har ju faktiskt varit aktuellt hela tiden, och man har ju måst gå till ytterst omfattande åtgärder på skattefältet för att täcka utgifterna. Hade man ansett det nödvändigt att vidtaga denna åtgärd, hade man mycket väl kunnat göra detta 1942 eller 1943 eller 1944. Att man nu faller tillbaka på krigsslutet och säger, att man nu först har möjligheter att överblicka situationen är ett, som jag ser saken, icke alldeles hållbart argument. Jag tror, att här kommit en liten sak emellan, som utövat en viss inverkan på den socialdemokratiska majoritetens ståndpunktstagande i bevillningsutskottet.

Herr **Björklund,** som jämväl på begäran erhöll ordet för kort genmäle, yttrade: Herr talman! Jag skall icke tala för någon annan än för mig själv, men jag försäkrar herr Hagberg, att för mitt vidkommande har det icke någon bety-

Motion om uttagande av en engångsskatt på förmögenhet. (Forts.)

delse, vem som väckt denna motion. Herr Hagberg har emellertid liksom vi övriga — han skall icke försöka fritaga sig i det avseendet — varit med om att denna sak skall prövas först i ett sammanhang, där man hade bättre tillfälle än mitt under brinnande krig att taga ståndpunkt till densamma. Det tillfället är enligt mitt förmenande nu kommet, och det är därför vi ha gett vår anslutning till den kommunistiska motionen.

Härefter anförde

Herr **Skoglund** i Doverstorp: Herr talman! Det förefaller mig, som om herr Vougt åtagit sig att spela en alldeles särskild politisk roll i denna kammare, och han gör det konsekvent och icke utan framgång. När de mera radikala i hans parti och varför icke partiet till vänster om honom driva fram långtgående krav och därigenom framkalla oro, då uppträder herr Vougt här i kammaren med en aning förmanande ton och frågar vad det är för väsen som står på. Det är väl ingenting som händer, det är väl icke lönt att tala om panikstämning, och man bör icke söka åstadkomma några panikdebatter. Det måste för övrigt vara olämpligt att skrämma upp det svenska näringslivet. Ja, så kan man ju säga, men är det riktigare och bättre, att det svenska näringslivets utövare få underrättelse först sedan de varit utsatta för direkta ingrepp och kanske förorsakats avsevärt beskärda möjligheter och inskränkningar i produktionen? Här säger man nu, att här är inte tala om något annat än en utredning angående de mest lämpliga formerna för en förmögenhetsbeskattning och man frågar: Varför komma herrarna och tala om engångsskatt? Det är inget särskilt direkt utsagt om någon sådan, säger man vidare. Jag kan icke undgå att se denna debatt mot bakgrunden av vad som skett tidigare vid denna riksdag, icke minst vad som yttrades i remissdebatten. Jag tänker då framför allt på herr Myrdal, vars anförande jag åhörde med mycket stor uppmärksamhet. Där sade han visserligen, att engångsskatt trodde han icke var någon särskild lyckad form för förmögenhetsbeskattning, men för honom var det väsentliga egendomsutjämningen som måste komma till stånd. Jag tror för min del, att det socialdemokratiska partiet i mycket stor utsträckning har just den uppfattningen, och det är det som ligger bakom det hela. Då uppkommer ju frågan: Kommer en sådan egendomsutjämning att bli till fördel för det svenska samhället och för framåtskridandet, eller kommer det att bli motsatsen? Se vi först och främst på de förmögenheter som vi kunna tänkas fördela vill jag för min del anknyta till vad herr Hammarlund tidigare sagt, att en hel del av de förmögenhetsvärden som vi för närvarande röra oss med äro egentligen inga reella värden. Jag kan liksom herr Hammarlund vittna om hur man ganska fort kan få sin förmögenhet omändrad i dessa tider. Fastighetstaxeringsvärdet på min gård höjdes, om jag icke tager fel, vid senaste fastighetstaxering med 45 %. Kan man icke hindra att penningvärdet förstöres ytterligare och höja med 45 % en gång till, så stiger förmögenhetsvärdet, som går att dela ganska fort, men min inkomst av egendomen har icke på något sätt ändrat sig. Den är ungefär lika stor som den var, då taxeringsvärdet var lägre. Den enda effekt man kan tänka sig som resultat av en långt gående förmögenhetsfördelning blir förmodligen, när det gäller exempelvis landsbygden och det svenska jordbruket, en ökad skuldsättning.

Jag begärde ordet kanske närmast med anledning av vad man berättat mig att finansministern skulle uttalat från regeringsbänken. Jag var tyvärr icke i tillfälle att höra mer än en liten del av hans anförande, men efter vad jag förstått, så riktade han en fråga till oss borgerliga, om vi menade allvar, när vi talade om förbättrade sociala anordningar, och han frågade tillika, hur vi ville åstadkomma dylika anordningar utan att gå med på en avsevärd ökning av

Motion om uttagande av en engångsskatt på förmögenhet. (Forts.)
skatterna och kanske även på en ökning av förmögenhetsskatten. Det är på den punkten, som jag anser, att finansministern talat, jag vill icke säga direkt mot bättre vetande men i alla händelser på ett sätt, som jag tror han icke gärna under alla förhållanden kan stå för. Jag vill minnas, att vid den utredning, som år 1940 företogs beträffande ifrågasatt förmögenhetsbeskattning, beräknades, att man med den procentsats, som då förutsattes, skulle i engångsskatt å förmögenhet inflyta omkring 2 000 000 000 kronor. Indragning till staten av två tusen miljoner kronor beräknades efter hänsynstagande till bortfallet av skatter till stat och kommun av dessa 2 miljarder, icke medföra större ökning av statens årliga inkomster än 27—30 miljoner kronor. Hur långt kommer man, när det gäller sociala anordningar, med en årsinkomst av 27—30 miljoner kronor? Vi veta ju, att enbart det förslag till en sjukkassereform, som nu är utsänt på remiss, skulle kosta staten — enligt alternativ I i den sista regeringspromemorian — 150—170 miljoner kronor. Om vi gå vidare till en förbättring av folkpensionerna och eventuellt även andra redan aviserade sociala åtgärder, äro vi uppe i en kostnadsökning på många hundra miljoner kronor per år. Vi måste väl då, herr talman, tänka oss att på ett helt annat sätt än genom påläggande av en engångsskatt å förmögenhet åstadkomma de inkomster, som måste skaffas för att täcka de ökade utgifterna för sociala ändamål. Jag understryker, vad herr Hagberg i Malmö sade: Det är genom en ökning av produktionen vi skola erhålla de inkomster, som skola täcka utgifterna för de sociala anordningar, vilka vi anse oss kunna genomföra. Som det största problemet framstår för mig icke hur man skall fördela de värden, som en gången generation och den generation, som nu lever, åstadkommit, utan hur vi efter detta krig med alla de svårigheter, som därav följt, skola kunna åstadkomma en sådan produktionshöjning, att den möjliggör en förbättrad livsföring för vårt folk. Detta anser jag vara det största problemet, och det tror jag icke, herr talman, att man löser genom någon sorts förmögenhetsfördelning. Jag tror icke heller man når något resultat med en sådan utredning, som här är föreslagen, och därför kan jag för min del icke rösta för bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag däråt samt bifall i stället till den vid betänkandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hagberg i Malmö begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets förevarande betänkande nr 55, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den vid betänkandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 112 ja och 88 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

§ 3.

Fortsatt tillämpning av förordningen om begränsning i vissa fall av skatt till staten.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående fortsatt tillämpning av förordningen den 30 juni 1943 (nr 493) om begränsning i vissa fall av skatt till staten, jämte en i ämnet väckt motion.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Olson** i Göteborg: Herr talman Vid framläggandet av 1942 års proposition i samma ärende, som behandlas i det utlåtande, det nu gäller att taga ställning till, anförde departementschefen, att det vore önskvärt, att jämväl kommunalutskylderna inordnades i denna skattespärr, men att problemet krävde en mera ingående utredning av detta ärende, en utredning, som då icke kunnat medhinnas. Det visade sig sedermera, att en sådan utredning icke medhanns vare sig år 1942 eller år 1943. Man kanske då icke bör förtänka de skattskyldiga, som pressas av det progressiva skattesystemets hela kraft, att de hos statsmakterna sakna något av god vilja att bereda rättvisa även åt det lilla fåtal stora skattebetalare, det här gäller, ty det kan icke uppfattas som god samhällelig rättvisa, att taga från medborgare kanske hela deras inkomst, därför att de varit framgångsrika i sin ekonomiska verksamhet, och hänvisa sådana personer att för skattebetalningen lösgöra värden ur sina kapitalanläggningar. När dessa skattebetalare och säkert många andra rättänkande människor med dem höra talas om, hur riksdagen nu för tiden producerar utredningar så att säga på löpande band, så måste det uppfattas som vittnande om en föga god vilja att det skulle vara så svårt att lösa det rättvisespörsmål, som det här gäller. Man tycker, att den ovanligt starka skatteprogression, som tillämpas i vårt land, skulle kräva som ett för en rättsstat naturligt komplement en spärr, sådan som den vilken föreslås, genom vilken de skattskyldiga skyddas för rent ohemula konsekvenser av progressionssystemet. Det borde höra till god demokratisk ordning att låta rätt och rimlighet vara de bärande principerna för det allmännas förhållande till *alla* medborgare. Även de s. k. bärkraftiga böra ha en viss rätt att icke känna sig utlevererade till godtycket, ty godtycke är det väl, om ett tillkrånglat skattesystem medför att en stor inkomsttagare måste betala större skatt än hela sin inkomst och icke något som helst avseende fästes vid detta förhållande. Om ett sådant godtycke tillåtes på ett håll, så är det fara värt, att det kan sprida sig till andra områden. Det vore väl i alla fall icke önskvärt!

Nu förhåller det sig så att departementschefen även i årets proposition ställt sig förstående till tanken att inordna kommunalutskylderna i skattespärren, och bevillningsutskottet har för sin del funnit detta önskvärt, men ändå blir det icke någonting av. En promemoria, som har utarbetats i finansdepartementets rättsavdelning, har på ett slående enkelt sätt löst det besvärliga problem, som tidigare var orsaken till att frågan icke kunde komma till en lösning, nämligen problemet att undvika att vederbörande kommun skulle få vidkännas minskning av sina skatteintäkter på grund av en tillämpad skattespärr. Man föreslår helt enkelt, att avkortningen helt lägges på statsskatten, och därmed är frågan löst både för den skattskyldige och för det allmännas del. Det är i själva verket logiskt och naturligt, att den statliga beskattningen får bära följderna av spärregeln, då det är statsskatternas konstruktion, som har framkallat behovet av en sådan regel. Nu har ju, som var och en lätt förstår, ifrågavarande rättviseåtgärd för staten icke minsta finansiella betydelse. När likväl varje åtgärd uteblir, som kan vara ägnad att åstadkomma ett godtagbart system, så verkar det för många som de obotfärdigas förhinder.

Fortsatt tillämpning av förordningen om begränsning i vissa fall av skatt till staten. (Forts.)

Det är, som bevillningsutskottet framhållit, naturligt att i och med att kommunalskatterna skola inräknas inom spärren en höjning bör ske av det procenttal av den taxerade inkomsten, vid vilket reduktion skall inträda, men man stannar inför spörsmålet, hur stor höjningen bör vara. På denna punkt föres i propositionen verkligen en underlig argumentation. Departementschefen säger, att det här ju knappast kan ifrågakomma annat alternativ än en höjning av procenttalet till 90. Hittillssvarande 80 % skulle sålunda höjas till 90 %. Men man söker förgäves någon direkt motivering för siffran 90. Sedan man kommit dit, så konstaterar propositionen, att en sådan ny gräns som 90 för vissa skattebetalare kunde medföra ett sämre läge än nuvarande 80 % och spärr enbart beträffande statsskatterna. Man väntade att härav skulle dragas den slutsatsen, att då får man väl ändra de 90 %. Man får väl sänka dem något, så att icke vissa skattebetalare råka sämre ut efter en reform än före denna, men i stället blir resultatet, att det icke blir några åtgärder alls. Det har förut i dag under behandlingen av ett annat ärende talats om ett kritstreck, varmed man begränsade friheten för vissa icke alltför klyftiga husdjur. Mig förefaller det rätt osökt, som om siffran 90 här just blivit ett sådant kritstreck. I åtskilliga remissyttranden har det föreslagits, att man skulle gå ned till 85 %, men den siffran ligger på andra sidan kritstrecket, och så har ingenting kunnat åtgöras.

Nu är det i alla fall en förstående och tillmötesgående inställning, som intagits såväl av departementschefen i propositionen som av bevillningsutskottet, så att någon reservation för bifall till den motion, som väckts i ämnet, har det icke funnits anledning till från mig och mina meningsfränders sida, utan vi ha begränsat oss till att avge en blank reservation. Det är med detta anförande, herr talman, jag har velat motivera, varför mitt namn står under denna reservation.

Herr **Olsson** i Gävle: Herr talman! När vi på sin tid genomförde denna skattespärr, betraktades anordningen som ett provisorium. Den har ju också, såsom påvisats i propositionen, kommit till mycket liten användning. Ett år redovisades det 15 fall, ett annat år 17 fall. I fjol var utskottet i anledning av just de synpunkter, som herr Olson i Göteborg här framhållit, inne på linjen att låta spärren avse även kommunalutskylderna. Redan då uttalade utskottet, att det måste bli en höjning ungefär motsvarande den genomsnittliga uttaxeringen. I den debatt, som då fördes, nämnde man siffran 90. Nu är det alldeles klart, att man kan tala om både 85 och 90, men med de utgångspunkter, som förelegat för hela denna anordnings genomförande, så måste siffran 90 te sig såsom naturlig. I betraktande av att, som herr Olson i Göteborg nyss framhöll, en höjning till 90 skulle kunna medföra vissa orättvisor, har utskottet ansett sig böra stanna inför att tillstyrka propositionen och förorda, att man skall låta anstå med prövningen av frågan hur man lämpligen skall inkludera även kommunalutskylderna och samtidigt höja procentsiffran. Det hela är ju ett provisorium, och vi skola väl så småningom söka taga upp saken till allvarligt övervägande. Kanske kommer det att ske samtidigt med att alla de skattefrågor, som tränga sig fram under den närmaste tiden, behandlas. Då håller jag det inte för otroligt, att man kan komma till en bättre lösning än den vi för närvarandde ha.

Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 4.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 1 och 3 §§ förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 5.

Herr **andre vice talmannen** erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Jag hemställer, att kammaren ville besluta, att riksdagens kanslideputerades memorial nr 2 skall uppföras efter jordbruksutskottets utlåtande nr 73 bland två gånger bordlagda ärenden å morgondagens föredragningslista.

Denna hemställan bifölls.

§ 6.

Till bordläggning anmäldes:

sammansatta utrikes- och första lagutskottets utlåtande och memorial:

nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om återställande av viss från ockuperat land härrörande egendom, m. m.; och

nr 2, angående ersättning åt av utskottet vid behandling av visst ärende anlitat biträde;

statsutskottets utlåtanden:

nr 227, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar med förslag till vissa ändringar i civila avlöningsreglementet, militära avlöningsreglementet, manskapsavlöningsreglementet och folkskolans avlöningsreglemente, m. m., jämte i ämnet väckta motioner;

nr 229, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1944/45 m. m., i vad propositionen avser utrikesdepartementets verksamhetsområde;

nr 230, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1944/45 m. m., i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde;

nr 231, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredskapsstat för försvarsväsendet för budgetåret 1945/46;

nr 232, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utbyggnad av staten tillhöriga gruvanläggningar i Malå socken m. m.;

nr 233, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående Stockholms luftvärnsregementes förläggning;

nr 234, i anledning av väckta motioner om rätt för husmödrar vid försvarsväsendets matinrättningar att erhålla fri portion in natura;

nr 235, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av tekniska skolan i Stockholm m. m.;

nr 236, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av ett medicinskt forskningsråd m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 237, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statliga åtgärder för tryggande av vedförsörjningen m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 238, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till prisrabattering å vissa livsmedel m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 239, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1945/46 till universiteten och den medicinska undervisningen jämte i ämnet väckta motioner;

nr 240, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1945/46 till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 241, i anledning av väckta motioner angående anslag för budgetåret 1945/46 till utrotning av råttor och möss;

nr 242, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förbättrande av bostadsförhållandena m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 243, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1945/46 till civilförsvaret;

nr 244, i anledning av väckta motioner angående utredning om en mera planmässig fördelning av industrien på olika orter och landsdelar;

nr 245, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1945/46 till särskild ersättning för debitering av värnskatt;

nr 246, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till stat för riksgäldsfonden;

nr 247, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1944/45 m. m., i vad propositionen avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde;

nr 248, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om avskrivning å investeringar för tillverkning av syntetiskt gummi;

nr 249, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1944/45 m. m., i vad propositionen avser avskrivning av nya kapitalinvesteringar;

nr 250, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag för budgetåret 1945/46 till avskrivning av nya kapitalinvesteringar; och

nr 251, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag för budgetåret 1945/46 till avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster;

sammansatta stats- och andra lagutskottets memorial, nr 5, angående ersättning åt hovrättsassessorn Erik Göransson, vilken inom sammansatt stats- och andra lagutskott biträtt vid behandlingen av vissa frågor;

bevillningsutskottets betänkande, nr 58, angående beräkning av bevillningarna, för budgetåret 1945/46, m. m.;

bankoutskottets memorial och utlåtanden:

nr 58, angående tilläggsarvoden till sekreteraren och notarien med sekreterargöromål hos första och andra lagutskotten;

nr 59, i anledning av framställning från fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret angående förlängt bemyndigande att genomföra krisadministration vid riksdagens verk;

nr 60, i anledning av delegerades för riksdagens verk framställning angående provisoriskt lönetillägg och tillfälligt barntillägg under budgetåret 1945/46 till vissa befattningshavare vid nämnda verk; och

nr 61, angående regleringen för budgetåret 1945/46 av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m.;

andra lagutskottets memorial:

nr 78, angående ersättning åt hovrättsrådet A. Bexelius, vilken inom andra lagutskottet biträtt vid behandlingen av vissa frågor; och

nr 79, angående ersättning åt hovrättsassessorn Y. Samuelsson, vilken inom andra lagutskottet biträtt vid behandlingen av vissa frågor; samt

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 74, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 75, i anledning av väckta motioner angående anslag till fraktlindring för frukt till Norrbotten och Västerbotten;

nr 76, i anledning av väckta motioner om statsunderstöd till Balsgårds växtförädlingsanstalt;

nr 77, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till kristillägg m. m. för budgetåret 1945/46, såvitt angår nionde huvudtiteln;

nr 78, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående provisoriskt lönetillägg och tillfälligt barntillägg under budgetåret 1945/46 till vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl., såvitt angår nionde huvudtiteln;

nr 79, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1944/45 m. m., såvitt angår nionde huvudtiteln; och

nr 80, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1945/46, i vad angår jordbruksärenden.

§ 7.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från riksdagens kansli:

nr 389, angående planläggning av det fortsatta utredningsarbetet på socialpolitikens och socialvårdens områden; och

nr 390, angående marknadsförhållandena inom jordbruksmaskinbranschen; samt

från sammansatta konstitutions- och första lagutskottet:

nr 448, i anledning av väckta motioner om skyldighet för utgivare av periodisk skrift att redovisa hur skriften finansieras.

§ 8.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 11.43 em.

In fidem

Sune Norrman.

Torsdagen den 21 juni.

Kl. 11 fm.

§ 1.

Justerades protokollet för den 15 innevarande juni.

§ 2.

Herr förste vice talmannen *Magnusson* avlämnade en av honom undertecknad motion, nr 619, om ändring av § 24 i ordningsstadgan för riksdagens andra kammare.

Denna motion bordlades.

§ 3.

Anställdes, jämlikt § 65 riksdagsordningen, omröstning över följande av statsutskottet i dess memorial nr 226 föreslagna, av riksdagens båda kamrar godkända voteringsproposition:

»Den som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må, med bifall till motionerna I: 125 och II: 226, medgiva, att extra ordinarie landskanslisten vid länsstyrelsen i Uppsala län R. Björkman må för uppflyttning i löneklass tillgodoräkna sig den tid utöver ett år före förordnandet som extra ordinarie landskanslist, under vilken han från och med den 1 juli 1930 tjänstgjort vid länsstyrelsen och såsom extra landsfiskal, och sålunda uppbära den avlöningsförhöjning som bort följa därav, dock med avdrag av det belopp av 515 kronor 55 öre, som Björkman enligt beslut av Kungl. Maj:t den 17 mars 1944 fått behålla, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren beslutat avslå motionerna I: 125 och II: 226.»

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit uppläst, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat, och utföll densamma med 55 Ja och 116 Nej, varjämte 8 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition, som, enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med ..... 78 Ja och 29 Nej,
vadan, då därtill lades andra kammarens röster eller .. 55 Ja och 116 Nej,
sammanräkningen visade ..... 133 Ja och 145 Nej,
och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nejpropositionens innehåll.

§ 4.

Svar på fråga. Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **Domö** erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Ledamoten av denna kammare, fröken Ebon Andersson, har till mig riktat följande frågor:

Är det med verkligheten överensstämmande att kungl. telegrafstyrelsen tillämpar den praxis att vid befordran, medförande förflyttning av befattningshavare, som är gift med tjänsteman inom telegrafverket, hinder ställas i vägen för makarnas tjänstgöring vid samma telegrafstation?

Om det förhåller sig på detta sätt, är det i så fall att förvänta, att något åtgöres för ändring härutinnan?

Med anledning härav har jag under hand gjort mig underrättad om huvuddragen av telegrafstyrelsens praxis i angivet hänseende. Jag utgår från, att frågeställaren avser en situation, där en befattningshavare, som är gift med en tjänsteman, vilken på grund av erhållen befordran fått annan stationeringsort, önskar transport till makens nya tjänstgöringsort.

Vid transporter tages i första hand hänsyn till vederbörandes kompetens samt till arbets- och personalförhållandena å berörda tjänsteställen. En av privata skäl önskad transport anses principiellt icke böra medgivas, om därigenom tredje mans berättigade intressen eller anspråk skulle trädas för nära. Transport beviljas t. ex. icke, om detta skulle förutsätta att en annan tjänsteman, som förut är placerad på ifrågavarande tjänsteställe, måste förflyttas till annan tjänstgöringsort, omplaceras på lägre befattning eller eljest få sin ställning försämrad.

Då dylika hinder för transport icke föreligga, göres skillnad mellan å ena sidan det fall, där den befordrade maken innehar befattning, vilken är förenad med självständigt föreståndarskap, och å andra sidan de fall, som gälla andra tjänster.

I förra fallet anses transport icke böra medgivas, om den transporterade maken skulle bli direkt underställd den andre makens chefskap. Anledningen härtill är främst att söka i verkets intresse av rationell arbetsledning och oväld vid utövandet av chefskapet.

I övriga fall anses däremot transport kunna ifrågakomma, om eljest förutsättningar för denna äro för handen.

Någon ändring i nämnda grunder synes icke övervägas av verksledningen. Givetvis kan det i individuella fall alltid vara föremål för olika meningar, huruvida de angivna grunderna, även om de äro i princip riktiga, giva ett i allo tillfredsställande resultat. Hittills har dock icke framkommit något, som givit mig anledning att taga initiativ till någon ändring i dessa grunder.

Härefter yttrade

Fröken **Andersson:** Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få framföra mitt tack för det avlämnade svaret. Med detta svar får man ju eljest vara nöjd, men å andra sidan tror jag det är av vikt att detta problem tas upp i hela dess vidd och verkligen prövas från olika aspekter. Nu är ju detta en s. k. enkel fråga, och jag kan därför icke gå djupare in på problemet. Jag hoppas emellertid, att herr talmannen tillåter mig att tillägga några få synpunkter på denna fråga.

Det är så till vida riktigt, att det är ett nu aktuellt fall, som har givit så att säga stöten till framställande av min fråga, men jag vill dock nämna, att jag under flera år har följt telegrafstyrelsens politik i detta hänseende, och jag måste med anledning därav säga, att denna politik enligt mitt sätt att se på dessa problem lämnar mycket övrigt att önska.

Jag skall utan vidare medge, att det kan ha sina sidor med äkta makar på

Svar på fråga. (Forts.)

samma telegrafstation, särskilt om den ene är direkt underställd den andre. Jag skall självklart icke ingå på det speciella fall, som herr statsrådet här i dag tangerade, eftersom det ju kommer att avgöras av Kungl. Maj:t efter det överklagande, som har skett, men jag vill för klarhetens skull nämna, att i detta speciella fall är det icke så, att vederbörande maka kommer att vara direkt underställd maken, eftersom det vid den station, som det gäller, finns ett underbefäl. Däremot förhåller det sig på det sättet, att makan vid den station, där makarna nu äro stationerade, ända sedan 1932 varit direkt underställd maken. Mig veterligen, och jag har läst åskilliga handlingar i detta sammanhang, ha inga klagomål med fog kunnat framställas mot dessa makars sätt att sköta sin uppgift.

Det finns dock möjligheter för telegrafstyrelsen att se till att missbruk icke förekommer. Förut gällande praxis har för övrigt också ändrats, och jag tycker att när man gör det, vilket till yttermera visso framgår av remissutlåtandet från telegrafstyrelsens sida, så har man också en viss skyldighet att lägga fram orsakerna till att man har ändrat denna praxis. Jag kan i detta sammanhang nämna, att mig veterligen reses intet som helst hinder mot att far och dotter eller släktingar i annan ordning få tjänstgöra vid samma station. Jag tror nog att det vore lyckligt, om man toge upp dessa förflyttnings- och befordringsprinciper till litet närmare skärskådande. Jag är övertygad om att man då skulle kunna få fram ganska intressanta resultat.

Parentetiskt vill jag anmärka, att jag anser icke att man vid befordran och förflyttning skall taga hänsyn till släktskap, därför att när det är fråga om befordran rör det sig om äldre beprövade tjänstemän, och så mycken tillit skall man väl ändå kunna sätta till dessas justhet i olika hänseenden, att man icke behöver tveka härutinnan.

Nu är jag fullt medveten om att man gentemot detta kan säga, att »nåväl, skola vi icke ta hänsyn till civila förhållanden, så skall man icke heller ta den hänsynen, att man exempelvis medger förflyttning av makan, därför att hon är gift med en tjänsteman, som har förflyttats till annan ort». Här kommer man emellertid in på familjesociala och mänskliga synpunkter, som jag tycker att t. o. m. ett statligt verk skulle kunna kosta på sig, eftersom vi ju som bekant kräva, att privata arbetsgivare skola göra det.

Jag vill understryka vad herr statsrådet nämnde, att en gift kvinna uppenbarligen icke utan vidare bör få tränga undan en annan befattningshavare. Jag skall, som jag förut sade, icke ingå på det nu aktuella fallet, men jag skulle vilja be herr statsrådet att titta litet närmare på saken. Det ligger icke till riktigt på det sättet i detta fall. Jag har här en hel del handlingar i ärendet men skall icke ingå på dem. Vidare är det klart, att tjänstens krav skall gå i första hand, men man måste, som jag nämnde, också ta hänsyn till den mänskliga faktorn. Samhället har intet intresse av att splittra familjerna på det sätt, som blir följden av den politik, som telegrafstyrelsen i praxis har tillämpat och som vederbörande styrelse nu också har satt på pränt i sitt remissutlåtande, i det att samma styrelse där har sagt, att det principiellt icke bör förekomma, att makar skola tjänstgöra vid samma station för den händelse den ene är överordnad den andre.

Som ett litet kuriosum i detta sammanhang kanske jag får nämna, att när en tjänsteman direkt frågade högste chefen i telegrafverket, huruvida endera maken skulle förflyttas, om till exempel telegrafkommissarien vid en station gifte sig med en telegrafexpeditör, så svarade vederbörande ordagrant, att det kunde man väl knappast göra. Ergo accepterar man i ett sådant fall, att bägge tjänstgöra på samma station. Bara detta visar, att det är av vikt att man tar upp denna sak till närmare skärskådande.

Svar på fråga. (Forts.)

Jag- skall, herr talman, icke vidare utnyttja tillåtelsen att närmare ingå på vissa förhållanden i detta sammanhang. Jag skall endast sluta med att konstatera, att jag anser, att det system, som telegrafstyrelsen nu tillämpar, principiellt är felaktigt och strider mot rådande rättsprinciper, vilka såvitt jag fattat rätt peka i annan riktning. Framför allt strider det emellertid mot de familjesociala strävanden, som vi i annat sammanhang tala så högt om. Vi få dock komma ihåg, att vi år 1939 stiftade en lag, som gick ut på förbud mot avskedande av kvinna, och även man för övrigt, vid ingående av äktenskap. Jag ställer mig för min del frågande till huruvida det av telegrafstyrelsen nu tillämpade systemet står i god överensstämmelse med tanken bakom denna lag.

Jag vill slutligen understryka, att jag anser, att ett statligt verk skall åtminstone uppfylla samma krav som man ställer på privata arbetsgivare. Jag är som sagt på det klara med att det här finns vissa svårigheter, men jag är också på det klara med att det finns mänskliga faktorer, som väga över dessa andra hänsyn. Därför vill jag sluta med att rikta en vädjan till herr statsrådet att se till att denna sak föres till ett lyckligt slut och att herr statsrådet i någon mån tar hänsyn till de synpunkter, som jag här har berört.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5.

Svar på interpellation.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet Domö, som yttrade:

Herr talman! Fru Nordgren har interpellerat mig om anställningsförhållandena för vägvakter, platsvakter och postbiträden vid statens järnvägar samt frågat, huruvida jag vore beredd att medverka till att ifrågavarande anställningshavare snarast möjligt erhålla en effektiv förbättring av sina avlöningsförmåner.

Med anledning härav får jag anföra följande.

Vid SJ redovisades vid 1945 års början anställda 926 vägvakter, platsvakter och postbiträden. Detta antal är beräknat under förutsättning av full tjänstgöringstid, varför det verkliga antalet anställda är större.

De flesta av dessa tjänster ge icke full sysselsättning åt de anställda utan äro som regel att betrakta såsom bisysslor för personer, vilka vid sidan av vakt- eller biträdestjänst kunna ha annan sysselsättning.

Avlöningsförhållandena äro reglerade genom särskilda av järnvägsstyrelsen utfärdade allmänna bestämmelser. Enligt dessa utgår avlöningen i form av timlön för en på visst sätt beräknad tjänstgöringstid, som till stor del består i passning.

Såsom vägvakter anställas såväl män som kvinnor. Platsvaktema och postbiträdena. utgöras som regel av kvinnor.

I interpellationen har uppgivits, att vid ett antal mindre järnvägsstationer manliga stationsföreståndare sedan ett par år tillbaka börjat ersättas med kvinnliga platsvakter, vilka skulle ha att i stort sett utföra samma arbete och lia samma ansvar som de förutvarande stationsföreståndarna vid dessa stationer. Enligt vad jag inhämtat från järnvägsstyrelsen föreligger icke någon allmän sådan tendens. Utbyte sker — efter ett bedömande av frågan från fall till fall — endast då förefintliga arbetsuppgifter äro av så ringa omfattning, att det icke kan anses rimligt att binda heltidsanställd manlig arbetskraft för dem. Under krigsåren har en övergång från kvinnlig till manlig personal skett på ett antal platser närmast därför att dessa på grund av tidsförhållandena fått ökad säkerhetstjänst.

Svar på interpellation. (Forts.)

De avlöningar, som utgått till ifrågavarande anställningsliavare, måste även enligt min mening betraktas såsom ganska låga. Detta förhållande sammanhänger delvis med tjänstgöringens särskilda art, men i viss mån synes också lönenivån lia släpat efter i den allmänna utvecklingen. Järnvägsmannaförbundet har hos järnvägsstyrelsen gjort iframställning om förbättrade villkor för anställningshavarna, och förhandlingarna mellan parterna om vissa löneförbättringar lia pågått sedan någon tid tillbaka. Dessa ha i dagarna resulterat i att nya ersättningsgrunder nu fastställts att gälla retroaktivt från och med den 1 januari 1945. De nya grunderna medföra genomgående rätt betydande förhöjningar av de hittills utgående ersättningarna.

Med hänsyn härtill anser jag något ytterligare uttalande från min sida icke vara påkallat i denna fråga.

Härpå anförde:

Fru **Nordgren:** Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet få framföra mitt tack för det lämnade svaret. Av detta framgår, att den kategori anställda det här gäller i dagarna fått sina löner höjda genom ersättningsgrunder, vilka skola gälla retroaktivt från den 1 januari i år. Det är med tillfredsställelse jag konstaterar, att så äntligen skett, då jag har mig bekant, att förhandlingar om löneförbättringar upprepade gånger påkallats av svenska järnvägsmannaförbundet under de gångna åren — senast föregående år — med krav på löneförbättringar åt dessa anställda, utan att någon överenskommelse kunnat träffas, beroende på att järnvägsstyrelsen ställt sig avvisande till de löneförslag, som framförts. Jag har gjort mig underrättad om vad det i fjol framförda löneförslaget innebar, och måste säga, att vad som där begärdes föreföll ganska rimligt. Jag skall be att få anföra ett par exempel härpå. För en platsvakt på A-ort, med 208 timmars tjänstgöring per månad, begärdes en månadslön av 196 kronor mot då utgående 146 kronor. För platsvakter med tågklarerartjänst. på samma dyrort och med samma tjänstgöringstid, begärdes en månadslön av 223 kronor — alltså i förstnämnda fallet 95 öre i timmen och i det sistnämnda omkring 1 krona och 7 öre i timmen. En avlöning av nämnda storlek kan väl, särskilt med hänsyn till det ansvar dessa anställda ha, icke anses vara för högt tilltagen. Och ändå skulle det, jämfört med då utgående löner, vilka ju även herr statsrådet i sitt svar betecknat som ganska låga — själv skulle jag nog om desamma vilja använda ett betydligt kraftigare uttryck — ha inneburit väsentliga löneförbättringar. Den nu träffade överenskommelsen innebär ju, enligt vad herr statsrådet anfört, genomgående rätt betydande förhöjningar av de hittills utgående ersättningarna, vilket är att hälsa med tillfredsställelse.

Herr statsrådet framhåller, att det icke föreligger någon allmän tendens att ersätta manliga stationsföreståndare med kvinnliga platsvakter, utan att ett utbyte sker — efter ett bedömande av frågan från fall till fall — endast då förefintliga arbetsuppgifter äro av så ringa omfattning, att det icke kan anses rimligt att binda heltidsanställd manlig arbetskraft för dem. Hur härmed förhåller sig, torde vara av mindre betydelse i detta sammanhang. Antalet anställda vägvakter, platsvakter och postbiträden anges dock vid årets början ha uppgått till 926, beräknat under förutsättningen att de ha full tjänstgöring, och det verkliga antalet anställda uppgives vara större. Även om antalet sådana anställda är ett ringa antal i förhållande till hela antalet i SJ:s tjänst anställda, böra de ju dock ha så pass betalt för sitt arbete, att de beredas en dräglig existens. Detta kan väl knappast sägas ha varit fallet hittills.

Såsom ett skäl för de låga ersättningarna uppges, att de flesta av dessa

Svar på interpellation. (Forts.)
tjänster icke ge full sysselsättning åt de anställda utan som regel äro att betrakta som bisysslor för personer, vilka vid sidan av vakt- eller biträdestjänst kunna ha annan sysselsättning. I fråga om det av mig, i min interpellation relaterade fallet — där vederbörande uppbär en månadslön av 147 kronor 28 öre plus 50 öre om dagen utom söndagar för postexpeditionen (cirka 14 kronor), eller sammanlagt 161 kronor 28 öre utan några som helst andra tillägg eller förmåner — kan det väl knappast vara tal om att det är en bisyssla. Hennes arbetstid sträcker sig från kl. 6.23, när det första tåget passerar, till kl. 19.58, då det sista tåg, hon har att passa, passerar. Under denna tid har hon enligt uppgift 12 dagliga tåg att passa, hålla expeditionen öppen för biljettförsäljning, mottagning och utlämning av gods en kvart före varje tåg, fälla bommarna före tågets ankomst och öppna dem efter tågets avgång, hålla postexpeditionen öppen i tre skift om sammanlagt 3 timmar samt städa expeditionslokaler och väntsal. Den tid, som härefter blir över för annan sysselsättning, torde lätt kunna räknas.

En inblick i det arbete, som påvilar en platsvakt, får man också genom några trafikuppgifter, som jag erhållit från en annan plats i landet. Dessa voro för år 1944 följande: med över 5 000 tåg hade stationen i fråga trafikutbyte, 7 815 biljetter såldes, nära 7 000 kollin expedierades i form av res-, il- och fraktgods jämte 64 stycken vagnslastgods. Trafikuppbörden var 49 804 kronor, postuppbörden 454 000 kronor och frimärksförsäljningen 3 046 kronor 50 öre. I detta fall hade platsvakten under badsäsongen — det gällde här en badort — hjälp av ett kvinnligt postbiträde i tre månader. Alltså kan man knappast säga, att det var någon bisyssla platsvakten här hade. Härtill kommer, att platsvakterna ha att utföra ett självständigt arbete, som kräver punktlighet, pålitlighet och uthållighet av sina utövare. Dessutom följer med tågtjänsten ansvaret för människoliv. Lägger man så till, att de handhava stora kassor, måste man nog säga, att ersättningen icke svarar mot de fordringar, som ställas på dem. Deras anställningsformer göra också, att de icke kunna räkna med vare sig dyrtidstillägg, befordran eller pensioner.

Det har uppgivits för mig, att ett av järnvägssakkunniga uppgjort förslag föreligger och att detta går ut på att efter kriget, då en nedgång i trafiken väntas, trafikplatser i större utsträckning än hittills skulle komma att besättas med kvinnliga platsvakter. Om så sker, torde man väl kunna förvänta, att dessa platsvakter få andra anställningsformer, som ge dem större ekonomisk trygghet än vad nu är fallet. Med den förhoppningen ber jag ännu en gång få tacka för herr statsrådets svar och visade intresse för saken, och uttrycka min tillfredsställelse med att dessa anställda fått sina lönevillkor förbättrade.

Herr **Hansson** i Skegrie: Herr talman! Jag skall be att till denna debatt få knyta ännu en synpunkt, som icke berörts vare sig i interpellationen eller i svaret på densamma. Jag ber först att få instämma i de anmärkningar, som här gjorts av interpellanten, och jag är i tillfälle att kunna vitsorda deras riktighet.

Saken berör emellertid icke blott denna kategori arbetstagare, som äro lågt avlönade, och den berör icke heller blott staten som arbetsgivare, utan den berör en tredje part, nämligen allmänheten, som skall betjänas av dessa deklasserade järnvägsstationer. Man måste nämligen konstatera, att på detta område som på så många andra, där man sänker lönerna, får man vara beredd på att yrkesskickligheten hos vederbörande arbetstagare kommer att eftersättas. Man kan icke begära, att dessa platsvakter med denna låga avlöning skola kunna besitta den yrkesskicklighet, som man har rätt att begära av en järnvägstjänsteman i våra dagar. I många fall är deras utbildning alldeles

Svar på interpellation. (Forts.)

för kort med den påföljden givetvis, att också deras yrkesskicklighet blir därefter. Den järnvägsstation, från vilken interpellanten närmast hämtat sina uppgifter, har tidigare varit en fullständig järnvägsstation. När den tillkom har det, enligt uppgifter från kommunalmän i orten, sagts, att den lilla kommun, inom vilken stationen är belägen, lämnat järnvägen ett belopp av 8 000 kronor, för att man skulle få behålla en fullständig järnvägsstation. Efter den deklassering, som nu skett, har man fått en platsvakt, som endast har några få veckors utbildning. Enligt uppgift till mig från den, som lett utbildningen, rör det sig om 6 à 7 veckor. Den tjänstgöringstid, som vederbörande har, är naturligtvis för kort i förhållande till vad man från allmänhetens sida är van vid på andra stationer. Det betyder, att allmänheten i många fall själv måste betjäna sig, då det gäller att lämna in resgods till ett senare tåg, och man kan icke heller alltid, då det gäller godsutlämning, bli betjänad på det sätt, som man har rätt att kräva. Därför är också missnöjet inom denna lilla kommun med statens sätt att förvalta denna järnvägsstation tydligen stort. Jag ber därför att i denna debatt få säga, att det många gånger sker en orättvisa mot många landsbygdssamhällen genom att man på grund av detta sparsamhetsnit från statens sida deklasserar en tidigare fullständig station, som kan ha fordran på att förbli i denna klass. Det stora ansvar, som man i dessa dagar har rätt att lägga på järnvägstjänstemännen, bör icke ges till andra än dem som fått en grundlig och allsidig utbildning, även om lönen måste beräknas därefter. Jag tycker därför, att herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet har all anledning att undersöka, huruvida icke dessa nedflyttningar av järnvägsstationer i många fall varit mindre lämpliga, då de nämligen leda dels till förfång för lojala medborgare och dels — och detta kanske icke minst — till risker för trafikanterna.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **Domö:** Herr talman! Jag skall be att få beröra denna fråga något ytterligare i anledning av interpellantens och den siste ärade talarens inlägg. Då staten övertog den enskilda järnväg, varom här är fråga, var avlöningen 100 kronor i månaden jämte fri bostad. Före den senaste löneregleringen utgick avlöningen med 162 kronor per månad, och enligt de nya bestämmelserna har lönen höjts ytterligare med 62 kronor till 224 kronor i månaden. Omfattningen av platsvaktens arbete är icke så särskilt stor. Under år 1944 expedierades sålunda i genomsnitt per dag 8,8 biljetter, 1,2 resgodsexpeditioner och 4,3 styckegodsexpeditioner. Därjämte förekommer viss vagnslasttrafik, som utom under betkampanjen på hösten i regel uppgår till endast två expeditioner per månad. Det kan tilläggas, att den platsvakt, vilken interpellanten åsyftade, själv anmält sig önska få sysslan i fråga för att komma ifrån annat tydligtvis tyngre arbete och icke uttryckt missnöje med sina löneförhållanden till den trafikinspektör, som anställt henne, vilken först genom förenämnda tidningsartikel erhöll kännedom om att hon ej var nöjd med de med henne avtalade lönevillkoren. Då hon hos trafikinspektören sökte anställningen, hade denne påpekat den relativt låga inkomst, som var förenad med densamma. Hon förklarade sig emellertid likväl önska få vaktsysslan under framhållande av att hon hade viss pension som utfyllnad. Sedermera lärer emellertid denna pension hava reducerats i anledning av att hon fått vaktsysslan, varom trafikinspektören dock först sedan erhållit upplysning.

Jag vill tillägga, att det är att märka, att avlöningarna till platsvakter vid en del smärre järnvägsstationer, där deras arbete kunnat betraktas mer eller mindre såsom en bisyssla, varit för låga. Man har sökt att rätta till lönerna och räknar med att de undan för undan skola få sådana justeringar, som kun-

Svar på interpellation. (Forts.)
na anses vara rimliga. Det är också en annan sak — kanske särskilt viktig för de orter, där det är fråga om att nedlägga eller icke nedlägga en järnväg — som det kan vara skäl att framhålla, och det är att icke järnvägens ekonomi blir sådan, att det uppstår giltiga skäl för att nedlägga trafiken. Det måste finnas ett någorlunda rimligt förhållande mellan utgifter och inkomster på järnvägar, då de icke äro av sådan natur, att de kunna anses vara kulturbanor eller eljest av sådan natur att de av särskilda skäl böra behållas i drift. Jag tror därför, att man får laga efter lägenhet och försöka se till, att man får förbättringar, där det är rimligt och skäligt, men man bör icke heller pressa över hövan eller överdriva i argumenteringen, då man vill bereda ifrågavarande personal gynnsammare avlöningsförmåner.

Fru **Nordgren:** Herr talman! Jag begärde ordet i anledning av herr Hanssons i Skegrie yttrande. Jag har för min del icke fått den uppfattningen, att man på den ifrågavarande orten skulle vara missnöjd med den person, som nu sköter platsen. Från flera personer på orten har det sagts mig, att man är rädd för att vederbörande skall sluta sin plats på grund av de dåliga avlöningsförhållandena och att man skall återfå det elände, som man tidigare hade, då det ständigt skiftades innehavare av befattningen och anställdes unga, icke kompetenta personer, som efter kort tid slutade, därför att de ansågo lönen vara för låg. Jag har icke heller från andra platser hört, att man uttalat något missnöje med de kvinnliga platsvakterna. Tvärtom har man gett sitt erkännande åt den punktlighet och den noggrannhet, varmed dessa sköta sina uppgifter.

Till herr statsrådet ber jag att få säga, att det naturligtvis på en del platser kan vara ett mindre antal biljetter att sälja och ett mindre antal expeditioner av gods o. s. v. att sköta om, men, herr statsråd, vederbörande är dock bunden vid sin plats under den tid, som hon är tjänstgöringsskyldig, och hon kan följaktligen icke ägna sig åt något annat arbete. Man får icke bortse från detta faktum. Naturligtvis finnes det platser, där det bara gäller att passa bommarna, och om dessa kan man ju säga att de äro ett slags bisysslor. Men när det gäller att sköta en station får man ju vara till hands så gott som hela dagen, vare sig det är mer eller mindre arbete. På den plats, som det här fråga om, har vederbörande också att till sitt övriga arbete taga emot en ganska stor skatteuppbörd, och det är inga föraktliga summor, som hon har att svara för. Detta gör, menar jag, att man, liksom man alltid brukar göra i fråga om ansvarsfullt arbete, även om detta icke har så stor omfattning, måste bedöma arbetet efter det ansvar, som åvilar vederbörande.

Herr **Hansson** i Skegrie: Herr talman! Jag ber att få säga till interpellanten, att det är mycket möjligt, att man icke är missnöjd med vederbörande person i och för sig, och det har jag icke heller sagt. Vad jag har sagt är, att man är missnöjd med systemet att ha sin järnvägsstation deklasserad. Jag har nämligen den uppfattningen, att man bör icke bedöma varje järnvägsstation som en ekonomisk enhet för sig. I ett så stort företag som det svenska järnvägsnätet bör det kunna ske en utjämning, så att man icke på detta sätt skall deklassera järnvägsstationer, då det skulle vara möjligt att ge dem en bättre ställning.

Att man, som herr statsrådet sade, tidigare hade gått in för en deklassering av stationen är riktigt, men då sköttes tjänsten av en fru till en järnvägstjänsteman, som hjälpte henne i hennes arbete. Stationen kunde då skötas betydligt bättre än vad den nu kan efter vederbörandes ganska ringa utbildning.

Att det förekommer så få expeditioner vid en sådan station är kanske beroende på att man i många fall undviker att anlita densamma. Jag skulle här till

Svar på interpellation. (Forts.)

protokollet kunna relatera många exempel med mycket drastiska episoder, då det har gällt att få ut resgods eller annat gods, som kommit till den omtalade stationen, eller då det har gällt att lämna in gods. Dessa platsvakter få nämligen icke alltid disponera nycklarna till växlarna, vilket kan betyda, att det kan ta ganska avsevärd tid, innan man kan få exempevis ankommande gods till lastningskaj eller dylikt. Jag kan ju som exempel nämna, att till denna station kom i höstas en tröska, som det tog mycket lång tid att få ut, därför att man fick leta upp nycklarna vid en annan station. Det var mitt under det bråda höstarbetet, och mycket arbetsfolk fick vänta, innan saken blev klar. Det är sådana episoder, som gör att missnöjet i orten växer över statens sätt att handha järnvägsförvaltningen.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6.

Ordet lämnades på begäran till

Svar på Interpellation.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp,** som anförde: Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har dess ledamot herr Holmberg i en till mig riktad interpellation framhållit bland annat följande.

För befolkningen i avlägset liggande byar i Norrbotten har fisket i älvar och insjöar alltid utgjort ett mycket betydande tillskott till övriga försörjningsmöjligheter. Under de senaste åren har det emellertid inträtt förhållanden som i hög grad begränsat och i en del fall helt omöjliggjort för denna befolkning att bedriva fiske.

Så har det blivit för bland annat befolkningen i Killingi by. Sedan mer än 200 år har befolkningen i denna by bedrivit fiske i Kaitumälven upp till Kaitumkätje samt i sjöarna i närheten av byn, och under större delen av denna bosättningstid ha fisket och jakten till och med varit den väsentliga näringsgrenen.

Byn uppges för närvarande ha cirka 350 invånare, och i det område det här är fråga om finnas dessutom ungefär 150 lappar. Mellan dessa båda befolkningsgrupper rådde tidigare ingen konkurrens om fisket, ty lapparna ägnade sig då i mycket ringa grad åt denna näringsgren. Under senare tid har emellertid inträtt en förändring i lapparnas bosättningsförhållanden, som lett till beklagliga och irriterande stridigheter om fisket. Lapparna, som förut förde en helt nomadiserande tillvaro, ha nämligen i stor omfattning skaffat sig fasta familjebostäder vid järnvägen i närheten av Killingi by. De ha därmed också fått intresse av fisket och ha genom nu gällande lagstiftning kunnat göra sin rätt gällande på ett sätt som helt utestängt den bofasta befolkningen från denna näring.

Även för den bofasta befolkningen ha visserligen inträtt sådana förändringar, att fiske icke spelar samma dominerande roll som förut för deras försörjning, men fortfarande har det mycket stor betydelse, och det innebär alltså en betydande ekonomisk försämring för dem, att de avstängts från sina förutvarande fiskevatten. Genom rättegång har klarlagts, att byborna icke kunna vinna rättelse med stöd av nuvarande lagstiftning.

Under hänvisning till det anförda har herr Holmberg till mig riktat det spörsmålet, om jag ansåge mig kunna medverka till att åstadkomma rättelse i de förhållanden interpellanten påtalat — eventuellt genom förslag till lagändring — så att den bofasta befolkningen i Killingi och jämförliga byar medgåves samma rätt som lapparna att bedriva fiske.

Svar på interpellation. (Forts.)

I anledning härav får jag anföra följande.

Enligt bestämmelserna i 1928 års renbeteslag tillkommer rätt till fiske lapparna inom de områden, som upplåtits till dessas uteslutande begagnande. Därest inom sådant område upplåtelse av fiske kan ske utan fara för tillgången på fisk och utan besvärande intrång för lapparna, äger emellertid länsstyrelsen tillåta annan att mot avgift därstädes jämte lapparna utöva fiske. De av interpellanten avsedda områdena ingå i den mark som upplåtits till lapparnas begagnande.

För att få belysta de av interpellanten berörda förhållandena har jag låtit inhämta yttrande från lappfogdarna i Norrbottens län.

Lappfogden i norra distriktet, med vilken lappfogden i södra distriktet instämt, har rörande nu rådande förhållanden uttalat, bland annat:

För lappväsendets myndigheter har det varit angeläget att alltid söka bereda de bofasta tillgång till fiskevatten inom ramen för rimliga anspråk. Man har också det bestämda intrycket att förhållandena härvidlag äro reglerade på ett för såväl lappar som bofasta tillfredsställande sätt. Klagomål i fråga om otillräckliga möjligheter till fiske i kronovatten ha egentligen ej heller avhörts från befolkningen i de övre bygderna i länet. Det innebär helt säkert en överdrift att tala om irritation mellan lapparna och deras grannar bland den närboende lantbefolkningen på grund av fiskefrågor.

Om det överhuvud taget framkommit några uttryck för missnöje med avseende på fiskeupplåtelser, så har det varit från befolkningen i industrisamhällena i norra delen av länet, vilka vid olika tillfällen framställt anspråk på nyttjanderättigheter av hithörande slag utan tillräcklig kännedom om den ursprungliga fjällbefolkningens behov och sedvanor. Man har härvidlag att göra med sport- och nöjesfiskare, vilkas intressen givetvis ej kunnat tillgodoses förrän i sista hand. I stort sett har man dock på senare tid också härvidlag övervunnit motsättningarna. Man har kommit till djupare inbördes kännedom om de olika gruppernas rättmätiga behov och intressen, och därmed ha också anspråken i fråga om nyttjanderättigheter på kronomark fått en lämpligare avvägning.

Lapparna bedriva i huvudsak sitt fiske i fjällsjöarna, medan de fastboende kunna erhålla sina fångster i längre ned belägna områden. I flera fall erhålla dock även bofasta tillstånd till fiske i samma vatten, som nyttjas av lapparna; det är då tillgången på fisk är så god, att antalet fiskare utan olägenhet kan ökas. Där lapparna sålunda ej ha oundgängligt behov av att för sig undantaga ett visst fiskevatten, och ej heller hinder av annan art föreligga, ställer man ej hinder för personer bland den fastboende befolkningen att tillsammans med lapparna begagna dem.

Beträffande förhållandena särskilt i Killingi by, vilkens närmaste fiskevatten är Kaitumälven, har lappfogden i norra distriktet anfört:

Fisket i Kaitumälven ovanför malmbanan har under senare tid måst hänföras till de vatten, vilka till väsentlig del förbehållits lapparna. Ett stort antal lappfamiljer bo i denna trakt; det sammanlagda antalet familjemedlemmar överstiger i själva verket tvåhundra. En stor del av hushållen ha ej tillräcklig försörjning av renskötseln. Många familjer äro till och med helt och hållet utan renar. De äro — i varje fall intill dess att åtgärder hinna bliva vidtagna för deras överförande till jordbrukslägenheter eller till bofast liv i annan ordning — hänvisade till att skaffa sig sitt levebröd av de naturnyttigheter, som stå till förfogande intill deras nuvarande boplatser. Fisket står härvidlag i främsta rummet. Lapparna ha på grund härav ej önskat avstå från nyttjande av fiskevattnen eller i dem tillåta intrång av andra. Fördenskull ha särskilt de övre delarna av vattendraget, intill lapparnas huvudvisten, blivit för-

Svar på interpellation. (Forts.)

bjudna fiskevatten för bofasta. Tillgången å fisk kan ej sägas vara så riklig, att vattnen skulle utan olägenhet tåla ytterligare avfiskning. Dock har man beträffande grannarna i Killingi samt bofast järnvägspersonal i närheten av Kaitumälven önskat medgiva undantag med avseende på fisket någon mil uppefter älven från bygränsen. Tillstånd här ha sålunda meddelats av länsstyrelsen åt sökande från sagda kategorier. Det är dock att märka, att från de inemot femtio hushållen i Killingi by endast en person begärt tillstånd till fiske i kronans del av Kaitumälven. Hans ansökan har under en följd av år blivit bifallen. Det är emellertid för lappväsendet känt, att ej heller han bedriver fiske i de ifrågavarande vattnen annat än sporadiskt och i helt obetydlig omfattning.

Killingibornas försörjningsmöjligheter äro ojämförligt mycket bättre än de närboende lapparnas. Från den tid omkring sekelskiftet och närmast därefter, då man i byn för sin utkomst ännu var beroende av fiske och jakt och arbetstillfällena i orten voro praktiskt taget inga, ha väsentliga förändringar ägt rum. Byn anses nu i själva verket höra till de bäst situerade i Gällivare.

För egen del vill jag till en början erinra, att antalet av de till fiske berättigade lapparna begränsats genom 1928 års lapplag, så att numera endast de renskötande lapparna eller de som äro att jämställa med dem äga fiskerätt. Frågan om den bofasta befolkningens rätt till fiske i kronans fiskevatten i fjälltrakterna har sedermera vid olika tillfällen varit föremål för statsmakternas uppmärksamhet. Sedan denna fråga samt överhuvud spörsmålet om bättre tillgodogörande av kronans vatten i riket i särskilda framställningar och jämväl av riksdagens revisorer bragts i erinran, tillkallades efter Kungl. Maj:ts bemyndigande den 21 juli 1937, närmast med föranledande av en riksdagsskrivelse i ämnet, en utredningsman jämte sakkunniga (1937 års fiskevattensutredning) för utredning rörande möjligheterna att åvägabringa ett ändamålsenligt utnyttjande av kronans fiskevatten. I det betänkande, som den 1 september 1939 avgavs av utredningen, framlades förslag rörande ett rationeliare användande av kronans fiskevatten, däribland de i fjälltrakterna belägna. Utredningens förslag upptogs av Kungl. Maj:t till behandling i beslut den 21 mars 1941. Kungl. Maj:t förklarade sig därvid vilja framdeles fatta ståndpunkt till de av utredningens förslag, vilka för sitt genomförande krävde riksdagens medverkan. I avbidan därpå framlades emellertid med hänsyn till det allmänna försörjningsläget vissa anvisningar till vederbörande myndigheter i avseende å deras förvaltning av kronans fisken. Dessa anvisningar gå ut på ett ordnande av fisket efter rationellare grunder med hänsynstagande till, såvitt angår bland andra kronans fisken i fjällområdena, ortsbefolkningens behov av husbehovsfiske samt yrkesfiskets intressen, lägenhetsinnehavares å kronomark fiskerätt, sportfiske m. m. Härvid skulle tillses, att lapparnas fiskerätt ej kränktes.

Vidare må erinras, att efter Kungl. Maj:ts bemyndigande den 8 oktober 1943 tillsattes åtta sakkunniga för revision av fiskerättslagstiftningen i dess helhet. Under detta uppdrag faller även i viss mån den av interpellanten berörda lagstiftningsfrågan, då denna fiskerättskommitté har att verkställa en förutsättningslös utredning i syfte att utarbeta och framlägga förslag såväl till den nya lagstiftning i ämnet, som befinnes erforderlig, som ock till de åtgärder i administrativt hänseende, som kunna finnas påkallade i anslutning till lagstiftningen. Kommittén har ännu ej avslutat sitt arbete.

Jag är givetvis beredd att medverka till att den bofasta befolkningens intressen i nu ifrågavarande trakter i möjligaste mån vinna beaktande, i den mån så kan ske utan att försvåra den lapska befolkningens försörjningsmöjligheter, och jag hyser även den förhoppningen, att en sådan lösning skall kunna vin-

Svar på interpellation. (Forts.)
nas, att alla parter kunna på tillfredsställande sätt tillgodoses. Med hänsyn till att utredning rörande fiskelagstiftning pågår torde emellertid för närvarande några särskilda åtgärder i det hänseende interpellanten avsett icke vara påkallade.

Härefter yttrade

Herr **Holmberg:** Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Pehrsson-Bramstorp för svaret på min interpellation. Svaret är ju också sådant, att jag tror att det kommer att medverka till lösningen av den fråga, som jag fört på tal.

Jag ber emellertid, herr talman, att få göra några erinringar, bl. a. till det yttrande från lappfogden i norra distriktet, som herr statsrådet här refererat. Det säges där att lappväsendets myndigheter alltid försökt bereda den bofasta befolkningen tillgång till fiskevatten, i varje fall inom ramen av rimliga anspråk, och att man fått det bestämda intrycket av att förhållandena härvidlag äro reglerade på ett för såväl lappar som bofasta tillfredsställande sätt.

Redan i min interpellation erinrade jag om att frågan om rätt till fiske reellt om också inte formellt avgöres av lappfogdarna. Det kan i och för sig inte vara så märkvärdigt, att dessa i första hand och enligt min mening mycket ensidigt försöka tillgodose lapparnas intressen, men jag bestrider bestämt att det finns någon sådan allmän tillfredsställelse med fiskerättsförhållandena som lappfogdarna försöka göra gällande. Påståendet att inga klagomål avhörts, annat än möjligen från sportfiskande malmfältsbor, är också minst sagt underligt. Det kan ju inte vara lappfogdarna obekant, att det har försiggått en stor process om fiskerättsförhållandena i Killingi och jämförliga byar. Formellt var det en enskild Killingibo, som stod som målsägare, men reellt var det fråga om en stor aktion, som hela byns befolkning stod bakom och som avsåg att få klarlagt, hur det förhöll sig med bybornas fiskerättigheter, och att tillförsäkra byborna samma rätt som lapparna till fiske i dessa vatten. Processen gav för bybornas del ett negativt resultat, och sedan ha lapparna kunnat stödja sig på detta prejudicerande utslag och på gällande lagstiftning för att skaffa sig ett faktiskt monopol över de fiskevatten, som finnas i detta område och där Killingiborna i ett par hundra år bedrivit fiske.

1928 års lapplag gör åtskillnad beträffande fiskerätten mellan renskötande lappar och bofast befolkning. Det är emellertid beteckningar med mycket svävande gränser, då ju lapparna bli mer och mer bofasta och undan för undan assimileras med den övriga befolkningen. Det är inom parentes sagt enligt min mening en önskvärd utveckling, ty jag kan inte dela den uppfattningen att man skall eftersträva att till evig tid konservera lappbefolkningens nuvarande primitiva och ofta vidriga levnadsförhållanden, medan vi på alla andra områden försöka tillgodogöra oss resultaten av teknisk och kulturell utveckling. Framför allt gäller detta lapparnas bostadsförhållanden, och jag tycker sålunda att lapparna göra rätt i att lägga om formerna för sin renskötsel och bosätta sig i byar så nära kommunikations- och kulturcentraler som möjligt. Det är också vad som skett med lapparna i Kaitums älvdal, vilka nu till större delen ha fasta bostäder i närheten av järnvägslinjen.

Men när lapparna på detta sätt bli jämställda med den övriga bofasta befolkningen, så borde ju inte lapparna ha större privilegier än denna andra befolkning, framför allt inte privilegier på bekostnad av dem som befinna sig i samma läge som lapparna. Det är emellertid vad som sker, när lapparna, trots att de blivit bofasta, tillerkännas ett totalt monopol över fiskevattnen i dessa trakter. Lappfogden i norra distriktet berättar ju också i sitt yttrande,

Svar på interpellation. (Forts.)

att en stor del av lapphushållen nu bara delvis försörja sig på renskötsel och att det är många familjer, som helt sakna renar och följaktligen äro jämställda med den bofasta befolkningen. Men nu åberopas just den omständigheten, att dessa lappar bara delvis eller inte alls försörja sig på renskötsel, för ett bibehållande av den förmånsrätt till fiske, som lapparna ha. I lapplagen säges emellertid, att denna förmånsrätt till fiske skall tillkomma *renskötande* lappar. Det visar, tycker jag, hur berättigat det är att företaga en ändring av denna lag, som tillkommit under helt andra förhållanden än dem som nu råda.

Genom lappfogdens yttrande har också förts in i debatten om denna sak en fråga, som jag inte berörde i min interpellation, nämligen frågan om fiskerätten för malmfältsbor som bedriva sportfiske under sin fritid. Denna fråga har inte någonting att göra med det spörsmål, som behandlas i min interpellation, utan dessa båda saker böra hållas strikt i sär. Men när nu lappfogden dock har satt den i samband med lapparnas och den bofasta befolkningens yrkesmässiga fiske, så skall jag passa på att skicka med till pågående utredningar även några synpunkter rörande denna särskilda fråga. Det är nämligen också en ganska viktig fråga för malmfältsborna.

Tusentals gruvarbetare och andra, som bo i malmfältssamhällena, ha såsom sin viktigaste rekreation och nöje jakt och fiske på fritid. Så småningom har naturligtvis denna mycket omfattande fritidssysselsättning måst bli föremål för vissa reglerande bestämmelser beträffande de områden, som upplåtas för sportfiske o. s. v., men det säga naturligtvis sportfiskarna inte någonting om. Det har också gått mycket bra att ordna med överenskommelser om sådana saker genom jakt- och fiskevårdsföreningarna uppe i malmfältssamhällena. Nu har det emellertid även på detta område uppstått en del misshälligheter. I det fallet är det dock inte av hänsyn till lapparna, som norrbottningarna skola kringgärdas med ytterligare restriktioner, utan av hänsyn till de turister från andra landsändar, som komma på besök i fjällvärlden. Hittills ha sportfiskarna och jägarna från malmfältssamhällena haft möjlighet att uppföra kojor vid fiskeställena och ute i jaktmarkerna, och detta är merendels en betingelse för att överhuvud taget kunna bedriva jakt och fiske i fjällvärlden såsom rekreation. Man kan självfallet under sommarmånaderna göra långa fjällturer för jakt och fiske även utan att ha tillgång till sådana kojor, men sommaren är kort däruppe och större delen av jakt- och fisketurerna måste företagas under ofta mycket ogynnsamma väderleksförhållanden.

Nu har emellertid 1940 års sportstugekommitté framlagt ett betänkande, enligt vilket kojbyggena i nuvarande stil skulle förbjudas. Meningen är att sammanföra all sådan bebyggelse till ett par mycket begränsade områden, och det förefaller som om hela fjällvärlden söder och väster om järnvägslinjen helt skulle fridlysas från kojbebyggelse. Detta är en orimlig anordning, som, om den genomföres, kommer att innebära ett slut på de fritidssysselsättningar, som hittills spelat så stor roll för trivseln i malmfältssamhällena och för den rekreation, som sannerligen kan behövas för dem, som skola leva under så svåra klimatiska och i övrigt ogynnsamma förhållanden som fallet är i dessa samhällen. Kojbyggena i fjällen för fiske och jakt kunna inte heller på något sätt jämföras med sportstugebebyggelsen i andra trakter, och den som det allra minsta känner till förhållandena däruppe kan absolut inte godkänna argumentet, att turisterna skulle få sina vildmarksintryck förstörda av att det uppe i fjällen, vanligen med flera mils, ja, kanske tiotals mils mellanrum står någon koja som användes för jakt och fiske. Det finns visserligen även i fjällvärlden exempel på missprydande kojbebyggelse och på folk, som skräpar ner omkring sig, men detta kan ju inte vara något skäl för att döma alla lika. Jakt- och

Svar på interpellation. (Forts.)
fiskevårdsföreningarna ha för övrigt förklarat sig beredda att medverka till att få till stånd rättelse där så behöves.

Men det är betecknande för den byråkratiska anordning, som man här är i färd med att skapa, att man inte ens hört vad jakt- och fiskevårdsföreningarna med deras tusentals medlemmar haft att säga i denna för dem mycket viktiga fråga. Däremot är det tydligen meningen, att lappfogdarna liksom hittills praktiskt taget skola ha ett avgörande inflytande även beträffande dessa kojbyggen. I så måtto kan man alltså säga, att frågan om fiskerättsförhållandena för den bofasta befolkningen och lapparna å ena sidan och frågan om fiskerätten för de sportfiskande malmfältsborna höra ihop, att i båda fallen framstår såsom nödvändigt att företaga ändringar av gällande bestämmelser, så att inte stora befolkningsgrupper på nåd och onåd blir utlämnade åt de beslut, som fattas av en eller ett par personer.

Även för fiskevården har det hänsynstagande till den bofasta befolkningens intressen, som jag här pläderat för, en viss betydelse. Jakt- och fiskevårdsföreningarna i malmfältssamhällena bedriva nämligen en mycket omfattande fiskodling. Verksamheten understödjes med betydande belopp av kommunala instanser, men främst bygger den ju på offervilja och intresse från föreningsmedlemmarnas sida. Därigenom har fiskbeståndet i fjällsjöarna kunnat vidmakthållas, och det är självfallet till nytta inte bara för sportfiskarna utan också för lapparna och den bofasta befolkningen i övrigt, liksom även för turisterna.

Vad jag här sagt om de fiskevårdande åtgärderna från malmfältsbornas sida, kan emellertid också sägas beträffande de fiskevårdande åtgärderna inom det område, som interpellationen gäller. Skall man stimulera fiskodlingen, så måste åtgärder härvidlag naturligtvis i första hand byggas på medverkan från den bofasta befolkningens sida, och detta i sin tur förutsätter sådana bestämmelser, att denna befolkning har ett direkt intresse av att fiskevattnen bli så givande som möjligt.

Statsrådet har här hänvisat till en nu pågående utredning och har för sin del förklarat sig villig medverka till lösandet av de frågor, som jag påtalat. Jag ber att få tacka statsrådet för detta positiva intresse för saken, och jag är övertygad om att man på detta sätt med litet god vilja skall kunna komma fram till bestämmelser, som ge bättre rättvisa och mer rättsskydd än för närvarande åt den bofasta befolkningen utan att därför lapparnas berättigade intressen på något sätt behöva åsidosättas.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 7.

Föredrogos, men bordlades åter sammansatta utrikes- och första lagutskottets utlåtanden och memorial nr 1 och 2, statsutskottets utlåtanden nr 227 och 229—251, sammansatta stats- och andra lagutskottets memorial nr 5, bevillningsutskottets betänkande nr 58, bankoutskottets memorial och utlåtanden nr 58—61, andra lagutskottets memorial nr 78 och 79 samt jordbruksutskottets utlåtanden nr 74—80.

§ 8.

Föredrogs den av herr *Henriksson* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet, i anledning av Stockholms

Svar på interpellation. (Forts.)

Allmänna Restaurang Aktiebolags nyligen gjorda förvärv av två hotell- och restaurangrörelser i Bollnäs.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 9.

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m.

Föredrogs bankoutskottets utlåtande, nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr **Bagge:** Herr talman! I den proposition, som behandlas i det föreliggande bankoutskottsutlåtandet angående fortsatt befrielse från guldinlösen, säger finansministern att »rådande förhållanden icke påkalla vare sig en förnyad diskussion rörande de sannolika utvecklingstendenserna eller en omprövning av det tidigare uppställda penningpolitiska programmet». Litet längre fram säger finansministern, att den faktiska utvecklingen måste bli bestämmande för penningpolitikens utformning. Ställer man ihop dessa båda uttalanden, så skulle det betyda att ingenting har hänt på detta område och att penningpolitiken inte längre behöver eller bör diskuteras. Detta förefaller att vara ett egendomligt uttalande, när man tänker på vad som verkligen har hänt, och det har uppenbarligen också bankoutskottet funnit vara fallet. Utskottet har i ett klart och välskrivet utlåtande framhållit en hel rad av olika händelser, som äro av största vikt för arbetet på att bevara vår kronas värde. Utskottet pekar sålunda på att förhållandet mellan import och export kommer att öka spänningen mellan köpkraft och varutillgång, varigenom det föreligger, säger utskottet, påtagliga risker för prisstegringar. Vidare framhåller utskottet, att kraven på ökad lönekompensation inte ha begränsats till särskilt svårt ställda grupper, något som gjort att ökade påfrestningar på prissystemet ha uppkommit. De ökade produktionskostnaderna ha försvagat näringslivets konkurrenskraft emot utlandet, vilket ger anledning till allvarliga farhågor ur penningpolitisk synpunkt. Utskottet understryker också det ömsesidiga sambandet mellan pris- och lönepolitik och framhåller att det är av vikt att lönestegringar så långt det är möjligt undvikas. Däremot går inte utskottet in på räntepolitiken, utan säger sig först vilja avvakta verkningarna av räntesänkningen.

Vad som således säges i utskottets utlåtande är, såvitt jag förstår, alldeles riktigt och ger vid handen, att det inträffat en rad av olika händelser, som göra att man måste se allvarligt på läget och klara ut för sig vad som bör ske eller inte ske. Det är ju på det sättet att möjligheten att upprätthålla penningvärdet beror på en rad olika, ofta svårbemästrade faktorer och omständigheter, och om det brister på ett håll, kan man ju understundom hoppas att detta skall motverkas av någon förstärkning på ett annat håll. Men det betänkliga i den nuvarande utvecklingen är, att alla faktorer peka i en och samma riktning. Det är det som gör att läget behöver både undersökas och diskuteras och att man behöver ha klart för sig, hur man tänker handla för framtiden.

Om vi först ta frågan om importen och exporten och allt vad därmed sammanhänger, så ha vi där de direkta statskrediterna till utlandet, för vilka vi ju fått en redogörelse i proposition nr 193, en mycket intressant sådan för övrigt. Vidare ha vi handelsavtal som t. ex. det engelska, som förutsätter ett mycket stort svenskt exportöverskott under en rad av år framåt, vilket i detta fall faktiskt betyder en exportkredit från Sverige på ett par hundra miljoner

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

kronor om året, och andra sådana avtal ha liknande verkningar — jag skall inte gå närmare in på detaljer. Överhuvud taget blir det på det sättet, att det kommer att bli mycket svårt för oss att kunna exportera mot fria valutor, d. v. s. valutor för vilka vi kunna köpa var som helst, och få vi således bara exportera mot valutor, vilkas användning är lokalt begränsad, blir ju resultatet precis detsamma som om vi exporterade utan att kunna använda de pengar, som vi få för exporten, på bästa möjliga sätt, med andra ord det blir ungefär detsamma som en exportkredit. Vi kunna också vänta att våra enskilda exportfordringar i inte ringa utsträckning komma att bli bundna på lång sikt, vilket betyder att avsevärda medel inte kunna användas på lång tid. Avsevärda medel komma då att bindas på lång sikt, och denna exportkredit måste innebära allvarliga faror för penningvärdet. Om man nämligen exporterar på kredit, så får man ökade penninginkomster i landet å ena sidan, men man får icke några varor för dessa pengar, eller rättare sagt man kan inte betala någonting för den import, som man behöver få i stället. Det vill säga, att man får relativt minskad varutillgång och ökade penninginkomster, och det är uppenbart, att detta trycker på penningvärdet. Vi ha också ett praktiskt exempel härpå från förra kriget. Då hade vi inte de oerhörda beredskapsutgifter som vi haft under detta krig, och därför kan man säga, att det var nästan helt och hållet eller åtminstone till största delen, som den inflatoriska prisstegringen efter förra kriget berodde på kreditgivningen till utlandet.

Det förhåller sig dessutom på det sättet, att importutsikterna överhuvud taget nu äro mycket osäkra. Jag behöver bara peka på en sådan nyckelvara som det fossila bränslet, i fråga om vilket vi ju icke alls veta, hur det kommer att gå. Svårigheterna därvidlag komma också att föra med sig utgifter för ersättningsbränsle m. m., som återigen trycka på vår penningpolitiks förutsättningar.

Nu skall man, som jag nyss sade, icke fästa sig bara vid en sida i det penningpolitiska sammanhanget. En försämring i det ena avseendet kan motsvaras av en förbättring i ett annat avseende. Men jag kan inte se, att så för närvarande är förhållandet i det stora hela, utan tvärtom. Vi kunna visserligen hoppas på att bli av med en väsentlig del av de offentliga utgifter vi ha, nämligen beredskapsutgifterna, och det skulle kunna ha en förmånlig inverkan på vår penningpolitik, men å andra sidan se vi, hur de övriga offentliga utgifterna stiga undan för undan och hur man dessutom planerar väldiga utgiftsstegringar från olika håll och kanter. De olika planerna på mer eller mindre genomgående förändringar av vår samhällshushållning orsaka även en oro, som givetvis också är av betydelse för vårt penningvärde, och komma de att genomföras, veta vi av erfarenhet, att detta för med sig en finanspolitik som säkerligen kommer att bli mycket besvärlig ur penningvärdets synpunkt.

En tredje faktor som man med rätta lagt mycket vikt vid är, att om man gör stora offentliga utgifter, så kan detta motverkas genom att den enskilde inskränker sin konsumtion på olika sätt, framförallt genom att det enskilda sparandet ökas i olika avseenden. Här ha vi att notera, att det är så, att de breda lagren av konsumenterna inte i någon större utsträckning bidragit till finansieringen. Det gäller inte minst upplåningen. Detta beror bland annat på själva systemet för den offentliga upplåningen, som inte har varit lagt på ett sådant sätt, att de små spararna ha fått den rätta uppmuntran att deltaga. Vi ha ju haft de stora försvarslånen, och då var det en stor entusiasm som gjorde sig gällande. Vi voro väl litet var ute och predikade och försökte att få de breda lagren att hjälpa till med detta sparande. Det lyckades ju i rätt

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

liten utsträckning. Framför allt kan man säga, att hela den offentliga upplysningen inte anordnats på ett sådant sätt, att vi därigenom fått en *kontinuerlig* uppmuntran av framför allt småsparandet och det enskilda sparandet överhuvud taget. Man måste i detta fall följa en kontinuerlig linje både i fråga om upplysningen och annan uppmuntran av de enskilda spararna, och det har man inte gjort. Först gick man fram med de stora försvarslånen, så bröt man av utan att i fortsättningen tillgodogöra sig den sparvilja som den väldiga apparaten för dessa lån hade fått att blossa upp. Sedan gjorde man andra försök, tyvärr utan någon större framgång. Man har överhuvud taget aldrig följt någon kontinuerlig och bestämd linje i fråga om uppmuntran och upplysning på det ena eller andra sättet när det gäller det enskilda sparandet.

Nu är det på det sättet, att man inte kan få fram någon större mängd av enskilt sparande utan ett målmedvetet och oavbrutet arbete efter en viss bestämd linje. Det gäller ju att få vissa föreställningar att slå igenom hos den stora allmänheten. Detta lyckas inte, om vi inte hålla på målmedvetet på ett och samma sätt. Det är detta som inte har skett, och för närvarande ha vi verkligen icke så särdeles stora utsikter att här kunna få en riktig slagkraft i fråga om detta bidrag till penningvärdets stabilisering. Sparbankerna göra allt vad de kunna för närvarande, och jag förmodar att det enda som verkligen kan sättas in nu är en effektivisering av sparprogagandan i stora mått, och den får väl stödjas av statsmakterna, som jag hoppas, på ett bättre sätt än som hittills skett.

För närvarande veta vi ju rätt litet om vad resultatet skall bli av allt detta, men det kan sägas, att den politik som förts från de offentliga myndigheternas sida inte vare sig tekniskt eller på annat sätt varit ägnad att skaffa fram den väldiga ökning av det enskilda sparandet, som skulle behövas, om man här skulle få en motvikt till de nedrivande krafterna i fråga om vårt penningvärde. Ovissheten om penningvärdet är kanske en av de viktigaste faktorer som göra, att det är svårt att få folk att spara. De tycka, att det tjänar just ingenting till, när de inte veta, vad värdet i framtiden kommer att bli på de pengar som de ofta med stora uppoffringar och försakelser skrapat ihop. Det är samverkande orsaker här som göra, att man nog inte kan se så ljust på denna sak. Den nuvarande skattepolitiken innebär ju inte heller någon vidare uppmuntran till sparande, men det är en sak som jag nu inte skall gå in på. Den har ju diskuterats tidigare i samband med skattefrågorna.

Vad räntepolitiken beträffar har den i varje fall icke gynnat sparandet, det kan man ju påstå. Om man ser på räntepolitiken ur inflationssynpunkt, kan man ju inte säga, att den har motverkat inflationstendenserna. Den hör icke till de faktorer som man kan peka på och säga, att det är någonting som kan motverka de nedrivande krafterna, utan snarare tvärtom. Den kan nästan betecknas som en signal i motsatt riktning. Därtill kommer, att räntenedsättningen betyder en direkt avvikelse från det fastställda programmet, och detta måste ju göra, att den verkar oroande även i fråga om penningvärdet. Nu säger utskottet, att med nuvarande regleringar kan räntan icke få så stort inflytande. Det är möjligt, men den konsekvens som man får dra därav är, att man på grund av det låga ränteläget måste i framtiden behålla regleringarna, om man ej vill höja räntan; och det är kanske detta som är avsikten.

Så komma vi till nästa faktor, och det är förhållandena på arbetsmarknaden. Det kombinerade pris- och lönestoppet har ju varit en grundpelare i det hittillsvarande penningprogrammet. Det går ut ifrån att man skulle försöka hindra en allmän ökning av penninginkomsterna. I stället hoppades man få en

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

stegring av reallönerna genom de sänkta priser, som skulle komma, när vi finge en ökad varutillgång här i landet. Att pris- och lönestoppet var en grundpelare för penningprogrammet har framhållits i auktoritativa uttalanden den ena gången efter den andra och ännu så sent som under sista halvåret 1944 av finansministern, av bankofullmäktige, av bankoutskottet och därmed också av riksdagen.

Vi talade ju åtskilligt därom i remissdebatten, och jag tillät mig då att citera ett uttalande av finansministern, där han sade, att om vi hade ett läge i landet ungefär som det nuvarande, där man hade full sysselsättning, och man började från någon grupps sida att söka driva upp penninginkomsten, så komme detta att verka på det sättet, att det blev en strävan från andra grupper inom samhället att göra detsamma, och därigenom skulle man få en stegring av priserna. De stegrade priserna skulle återigen föra med sig ökade krav från alla de olika grupper, som konkurrera inbördes om vem som skall komma först i detta läge för att få upp sin penninginkomst. Det blir en spiral, såsom finansministern sade, som kan leda till — jag kan nu inte komma ihåg, hur finansministern uttryckte det — ödesdigra följder. Och sedan sade han, att ett sådant läge inte kunde brytas genom annat än en diktatur. Men han var för sin del övertygad om att man i det svenska samhället skulle genom klokhet och förstånd samt ömsesidigt tillmötesgående från olika gruppers sida kunna hålla tillbaka allt detta, och man skulle alltså inte behöva gå de diktatoriska vägarna, utan den kloka och sunda demokratien skulle kunna klara saken. Jag sade då till honom, att jag trodde, att det låg mycket i detta och att vi stode inför ett blodprov på den svenska demokratien, om man verkligen i detta läge skulle kunna få de olika grupperna och då närmast grupperna på arbetsmarknaden att inse, hur läget var och att deras gemensamma intresse är att hålla tillbaka lönestegringar som icke gällde de allra svagast ställda grupperna. Vi veta alla, hur detta blodprov har utfallit, det behöver jag ju icke gå närmare in på. Det är icke bara de sämst ställda grupperna, som ha fått eller sträva efter att få sina löner höjda, utan det har blivit en tendens till en allmän löneökning över hela linjen, och jag kan inte förstå annat, än att därmed en viktig del av penningprogrammet har brustit.

Då kan man fråga: vad skulle vi ha gjort i detta avseende? Därvidlag kan jag bara säga, att vi vädjade ju i remissdebatten till finansministern, att han skulle försöka framhålla läget för arbetsmarknadens parter med alla de stora möjligheter han har att kunna göra sig hörd. Men vi ha icke hört något av en sådan verksamhet från hans sida, utan det är snarare åt andra hållet som hans verksamhet satt in.

Det är alldeles uppenbart, att här nu uppstått ett läge, som är precis det som man varnade för på sin tid, utan att någonting har gjorts, knappast ens på upplysningens väg. Programmet har därigenom mistat en av sina huvudförutsättningar. Det har blivit, som det heter, »anpassat till verkligheten», vilket inte betyder någonting annat, än att man inte gjort någonting alls för att söka uppehålla de förutsättningar som i verkligheten äro nödvändiga för att programmet skall kunna genomföras.

Detta är ju i själva verket, om man tänker på saken, ganska typiskt för svårigheterna, för att inte säga omöjligheterna att genomföra en planmässig hushållning, en dirigerad hushållning i en demokrati. Jag vill medge, att det icke var någon lätt uppgift. Men den var dock *relativt* enkel genom att alla från början voro ense. Vi gåvo alla uttryck åt vår glädje över den mognad och klokhet, som de svenska arbetarna under så lång tid visat i sitt långa motstånd

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

mot stora frestelser, och över att de verkligen här voro mäktiga ett samarbete med andra samhällsgrupper.

Det behövdes emellertid bara litet kommunistisk demagogi för att stenen skulle komma i rullning och att man skulle falla till föga, och så blev resultatet, att hela »planhushållningen» brast. Detta visar om något, att om man skulle komma till andra åtgärder, som äro mycket svårare att genomföra bl. a. därigenom att de i så hög grad inverka på olika gruppers intressen, så blir en planhushållning i ett demokratiskt samhälle omöjlig att genomföra.

Vi kunna också dra en annan lärdom, och det är, att under ett manipulerat penningvärde i ett dirigerat ekonomiskt liv blir resultatet, att man till sist måste komma till botten, d. v. s. ställes inför frågan om en reglering av arbetsmarknaden liksom en reglering av andra produktionsfaktorer. Ingen av oss vill, att man skall komma över till en reglering av myndigheternas reglering av löner och förhållanden på arbetsmarknaden, ty vi tro att det är mycket bättre, om parterna kunna klara upp detta gemensamt utan inblandning från annat håll. Men man kan ju icke komma ifrån, att man börjar fundera över vad slutet skall bli på det hela, hur skall man klara sig utan ett sådant fullföljande av de statliga regleringarna till botten till arbetsmarknaden. Det finns ju vissa så kallade samhällsfarliga konflikter, där samhället faktiskt kan bli tvunget att ingripa, om icke parterna själva kunna klara upp situationen på ett något så när förnuftigt sätt. Samhällsfarlig kan emellertid varje konflikt bli, det beror på det förhandenvarande läget, vad konflikten avser och dess omfattning. För min del tycker jag, att det vore en olycklig utveckling, om vi skulle komma dithän, och det är även ur den synpunkten jag är övertygad om att det är nödvändigt att riksbanken och vederbörande statsråd använda alla de metoder, som överhuvud taget kunna komma i fråga, för att klara situationen i fråga om vårt penningvärde.

Jag vet icke, hur det kan komma att gå med den saken. Man kan emellertid icke undgå att fästa sig vid, att det icke bara är finansministern utan också bankofullmäktige, som funnit, att man i nuvarande läge icke behöver diskutera penningpolitiken och ej heller behöver tänka på vad som inträffat på det penningpolitiska området. Jag vet icke vad detta sammanträffande kan bero på, men möjligen kan det bero på att vi här ha en ny variation av det gamla temat Floridor och Celestin. Då statssekreteraren i finansdepartementet också är riksbanksfullmäktiges ordförande, kan det ju hända, att man lätt i de båda ifrågavarande instanserna kommer till samma resultat och sålunda icke får den nödiga balans, som anordningen med vår nuvarande riksbanksstyrelses organisation ju förutsätter. Jag har själv varit med om utnämningen av statssekreterare Hammarskjöld till ordförande i riksbanksfullmäktige, men detta var endast ett försök; jag hade hoppats, att utvecklingen skulle bli en annan än som uppenbarligen varit fallet.

Såsom jag ser saken är, som jag tidigare framhållit, det allvarliga i läget icke den omständigheten, att det brustit på den ena eller den andra punkten, utan det allvarliga i läget är det förhållandet, att alla de olika hithörande faktorerna peka i en och samma riktning, nämligen påfrestande på den svenska kronan och det svenska penningvärdet, som är av så vital betydelse för vår framtid.

Jag har tagit till orda i denna debatt, för att framhålla, att det gamla programmet i det närmaste ramlat sönder, och att förutsättningarna, som man tänkte sig, då det gamla programmet gjordes upp, i väsentliga delar icke längre finnas kvar. Min fråga gäller: Vad sätter man då i stället, vad tänker man sätta i stället, och hur har man tänkt sig vår penningpolitik i fortsättningen?

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

Ja, på den punkten äro både regering och riksbanksfullmäktige lika tysta. Detta förhållande förefaller mig olyckligt. Det har sagts, att det viktigaste för en lycklig penningpolitik är att den är verkligt klar, fast och bestämd till såväl uppläggning som utförande, detta helt enkelt beroende därpå att de psykologiska faktorerna betyda så oerhört mycket. Har man ett penningprogram, som är fast och klart och som man också fast vidhåller i olika instanser så långt detta överhuvud taget är möjligt, så skänker detta det starka stöd, som ligger däri, att också allmänheten tror på programmet och själv hjälper till att upprätthålla det. Det är därför jag tror, att det skulle vara mycket nyttigt, om vi kunde få höra en deklaration från finansministern om hur han, när nu de gamla förutsättningarna för det gamla programmet tydligen icke längre finnas, tänkt sig, att man skall kunna föra kampen vidare för upprätthållandet av den svenska kronans värde.

Herr **Wiberg:** Herr talman! Jämte herr Nordenson har jag avgivit en reservation mot utskottets uttalande angående räntepolitiken. Eller kanske rättare sagt: reservationen riktar sig mot avsaknaden av ett uttalande från utskottets sida i denna fråga.

Redan i samband med dechargebetänkandet hade ju utskottet möjlighet att ta ställning till den av riksbanken vid årets början vidtagna sänkningen av diskontot på en halv procent, men bankoutskottet sköt på sitt ställningstagande med hänvisning till att utskottet senare under året skulle få tillfälle att återkomma till frågan. Man syftade då på det ärende, som kammaren i dag har att behandla, nämligen propositionen angående fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten till guldinlösen och den penningpolitiska debatt, som alltid brukar följa på det av utskottet framlagda utlåtandet med anledning av samma proposition.

Jag skall be att något närmare få utveckla mina synpunkter på räntefrågan, som varit anledningen till att jag avlämnat denna reservation. Jag vill då till en början poängtera, att en av grundpelarna i det penningpolitiska program, som förra årets godkändes av riksdagen, utgjordes av den förklaringen, att den dåvarande räntestabiliteten borde tills vidare bevaras. Det förutsattes dock, att i ett depressionsläge frågan om en räntesänkning skulle tagas under omprövning såsom ett medel att öka produktionen och sysselsättningen. Skulle tendenser till åtstramning på kapitalmarknaden göra sig gällande, borde dessa tendenser motverkas genom operationer i öppna marknaden från riksbankens sida i syfte att förhindra en stegring av den långa räntan.

Den uppfattning om konsekvenserna av en räntesänkning, vartill riksdagen förra året anslöt sig, har också accepterats av kommissionen för ekonomisk efterkrigsplanering, som i sitt penningpolitiska utlåtande bl. a. framhåller, att »om produktion och sysselsättning skulle visa tendenser att nedgå, en räntesänkning är det första medel, som på penningpolitikens område bör övervägas. Fastän en räntesänknings omedelbara verkningar på prisutvecklingen icke äro betydelsefulla, kunna nämligen dessa verkningar på produktionens och investeringarnas räntabilitet vara avsevärda, särskilt inom vissa områden.»

Under den tid, som förflutit efter det att statsmakterna förra året antogo detta penningpolitiska program, hava, som vi ju alla veta, de faktorer, som verka i inflationistisk riktning, ingalunda minskats, utan i stället gjort sig gällande med större styrka än tidigare. Även om man hyser en mycket stor förståelse för de skäl, vilka föranledde riksbanken att i början av året sänka diskontot med en halv procent, kan man dock ej underlåta att fråga sig, om det avsteg från

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

det penningpolitiska programmet, som räntesänkningen innebar, verkligen var välbetänkt.

Det kan nämligen icke förnekas, att då bankofullmäktige sänkte räntan, detta innebar ett klart avsteg från det penningpolitiska programmet. Nu är det emellertid alldeles tydligt, att riksdagens avsikt icke varit, att bankofullmäktige obönhörligen och utan att taga hänsyn till de omständigheter, som äro för handen vid varje tidpunkt, skola vara bundna av ett program. Men lika klart torde väl också vara, att ett avsteg icke bör äga rum utan att någonting inträffat, vilket medför, att avsteget framstår såsom så befogat, att det strängt taget är höjt över all diskussion. Jag menar, att det kan starkt ifrågasättas, om detta var förhållandet. De skäl, vilka bankofullmäktige åberopat, synas icke vara övertygande. Det är också känt, att inom fullmäktige rådde både tveksamhet och delade meningar.

Såsom ett huvudargument för räntesänkningen har framförts, att densamma skulle vara ägnad förhindra en hyresstegring. Men det är då anledning att i första hand framhålla, att fullmäktige icke ens för bankoutskottet kunnat framlägga en utredning om räntesänkningens inverkan på hyresnivån. Man torde ej heller kunna komma ifrån, att argumentet i fråga i stor utsträckning vilar på ett antagande. I verkligheten förhåller det sig, som vi litet var veta, så, att större delen av fastighetskrediterna torde vara bundna på ganska lång sikt. Det område, där en räntesänkning skulle kunnat få någon större betydelse, skulle närmast inskränka sig till att avse nybyggnader. Frågan är emellertid, om icke detta problem hade kunnat lösas på ett annat sätt än genom en generell räntesänkning, en åtgärd som ur andra synpunkter medför mindre önskvärda konsekvenser.

Det avgörande skälet till räntesänkningen torde måhända hava varit det förhållandet, att staten under innevarande år skulle komma att konvertera betydande lån, och att en räntesänkning sålunda komme att medföra en minskning av statens utgifter. Det torde under dessa förhållanden vara skäl erinra om att riksbankens uppgift i främsta rummet är att fungera såsom penningvårdande organ. Att en räntesänkning skulle medföra en besparing av statens utgifter var ju ej heller någon nyhet. Den saken tog man nämligen i beaktande, när det penningpolitiska programmet fastställdes förra året. Betydelsen av ett fast penningvärde är så avsevärd, att gentemot densamma den fördel, som en kostnadsminskning för staten i och för sig givetvis måste utgöra, icke kan tillmätas avgörande vikt.

Men det har också framhållits, att den faktiska utvecklingen på penningmarknaden hade försatt riksbanken i ett sådant läge, att en räntesänkning svårligen kunde undvikas. Gentemot detta måste till en början betonas, att det icke ens från riksbankens sida gjorts gällande, att riksbanken befann sig i en nödfallssituation. Även vid tidpunkten för räntesänkningen hade riksbanken möjlighet att fritt och obundet träffa sitt val. Man kan också fastslå, att bankofullmäktige träffat ett frivilligt avgörande. Hade man velat undvika en räntesänkning, hade detta vid tidpunkten för räntesänkningen, trots det läge som då var för handen, mycket väl kunnat ske.

Däremot är det fullkomligt riktigt, att vid den tidpunkt, då räntesänkningen genomfördes, utvecklingen på marknaden tenderade mot en sänkning. Man kan svårligen bestrida, att de som voro ansvariga för denna utveckling i främsta rummet voro de penningvårdande myndigheterna. Marknadslägets utveckling måste nämligen antingen hava berott på att tillgången på penningar varit större än efterfrågan, eller att kapitalplacerarna väntat en sänkning av diskontot. I

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

förra fallet bär staten ansvaret. Riksbanken ökade penningmängden, bl. a. genom uppköp av valutafordringar men också genom sina operationer i öppna marknaden. Riksbankens obligationsportfölj undergick en ökning. Riksgäldskontoret hade för övrigt ej heller utbytt sina krediter hos riksbanken mot lån i marknaden. Under detta år har emellertid i viss omfattning ett sådant utbyte ägt rum, vilket naturligtvis också kan ha medverkat till den åtstramning på penningmarknaden, som nu i viss utsträckning kan konstateras. Vad tveksamheten om riksbankens avsikt att bibehålla eller sänka räntan beträffar skulle en förklaring från statsmakternas sida, att det fastställda programmet komme att fullföljas och att räntefoten komme att hållas, hava medfört att trycket hade lättats.

I sitt utlåtande beröra bankofullmäktige endast ganska flyktigt den företagna räntesänkningen, och de förklara, att »priskontrollen och övriga regleringsåtgärder ha medfört att räntenivåns höjd icke för nävarande äger den betydelse för gestaltningen av konjunkturer och prisutveckling, som under normala förhållanden tillkommer den.» Jag skall bortse från, att den teoretiska hållbarheten i en dylik bevisföring kan ifrågasättas, men även den som delar fullmäktiges uppfattning bör icke förbise, att en räntesänkning med denna motivering kommer att stå i skarp motsats till det i olika sammanhang uttryckta önskemålet om en snabb avveckling av regleringsåtgärderna.

Följderna av räntesänkningen visade sig omedelbart. Kursnivån å aktier och obligationer undergick en påtaglig stegring. Senare har tendensen i detta hänseende undergått en förändring, något som emellertid är beroende av alldeles särskilda faktorer, nämligen i första rummet av det utrikespolitiska läget och i andra hand av verkstadskonflikten. Även fastighetsvärdena ha naturligtvis inte heller kunnat undgå att påverkas av räntesänkningen. Det är också troligt, att densamma i viss utsträckning bidragit till de höjningar av taxeringsvärdena, som ägde rum vid 1945 års omprövning. Höjda fastighetsvärden tendera i sin tur till att höja hyresnivån. I många fall har denna höjning tagit sig alldeles påtagliga uttryck genom att fastighetsägarna höjt sina bottenlån.

Fluktuationer i fråga om aktier, obligationer och annat medföra under en uppgångsperiod inkomster. Då kurvan går nedåt, uppkomma å andra sidan förluster, vilka emellertid endast i viss, kanske i ringa utsträckning drabba samma personer, som gjort vinsterna. Man torde väl också vara överens om att man bör undvika såväl fluktuationer som en varaktig förhöjning av de nominella värdena, vilket i sak är liktydigt med en konserverad inflation.

I ett läge, då de inflatoriska tendenserna framträda med ökad styrka — beroende på minskad varutillgång, ökad exportkredit och mycket annat — bör man vara mån om att icke utan tungt vägande skäl vidtaga åtgärder, vilka — även om de tillfälligt kunna medföra vissa fördelar — i längden dock verka i ogynnsam riktning för penningvärdet. Om sådana åtgärder skulle ha en kanske ringa och oväsentlig inverkan, därest de vore isolerade företeelser, kunna de i ett ömtåligt läge få en avsevärt större tyngd än vad som eljest skulle ha varit fallet. Genom räntesänkningen har riksbanken obestridligen också avhänt sig ett av de penningpolitiska medel, som man i det penningpolitiska programmet förutsatte att riksbanken måhända kunde komma att behöva, nämligen såsom motvikt mot en utveckling i depressiv riktning. Man får nämligen antaga, att med en ytterligare sänkning av räntan ej gärna kan räknas. Skulle någon förändring ske, återstår följaktligen endast alternativet höjning.

Man kan icke heller undgå att taga hänsyn till den menliga inverkan på

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

sparviljan, som det nuvarande låga ränteläget i förening med den allmänna osäkerheten beträffande statsmakternas vilja att med kraft försvara penningvärdet måste ha. När staten är den ojämförligt störste låntagaren på marknaden, innebär en med artificiella regleringsåtgärder åstadkommen nedpressning av ränteläget därjämte en särbeskattning av spararna, något som icke minst i tider av starkt inflationstryck, då det gäller att med alla medel uppmuntra till ökat sparande, måste framstå såsom synnerligen skadligt till sina verkningar.

Herr talman, även om man naturligtvis icke skall överskatta konsekvenserna av räntesänkningen, torde man dock ej kunna undgå att få den uppfattningen, att det hade varit lyckligare, om bankofullmäktige vid sin avvägning hade stannat för att även i fråga om räntan följa 1944 års program, till vilket i övrigt som bekant såväl fullmäktige som också bankoutskottet även i år anslutit sig.

Jag skulle utöver dessa synpunkter i räntefrågan gärna vilja göra ytterligare några randanmärkningar beträffande den allmänna penningpolitiken. Jag har den uppfattningen, att bankoutskottets uttalanden i dessa avseenden äro synnerligen välbetänkta och kloka. Dessa uttalanden skilja sig i ett avseende principiellt från departementschefens och bankofullmäktiges ställningstagande. Den föregående ärade talaren har redan berört den av departementschefen och bankofullmäktige uttalade uppfattningen, att det inte finns någon anledning att nu taga upp det penningpolitiska programmet och den penningpolitiska situationen till diskussion. Detta har emellertid utskottet faktiskt gjort. Utskottet har synnerligen kraftigt understrukit de olika faromoment, som föreligga såväl vad beträffar varusidan som penningsidan. Utskottet poängterar den förefintliga knappheten på varor och har därvid ytterligare understrukit den stora sannolikheten för att brist på vissa områden kommer att vara för handen under ganska lång tid. Utskottet har likaledes pekat på de inflationsfaktorer, som finnas på penningsidan och som i första hand förorsakas av exportkrediter och återuppbyggnadskrediter och annan hjälpverksamhet. Utskottet har slutligen och inte minst understrukit det faromoment, som kostnadsstegringarna, i första rummet beroende på löneutvecklingen, måste innebära.

Jag skall inte i alltför stor omfattning fördjupa mig i den allmänna penningpolitiska diskussionen. Jag skall endast till vad som tidigare i dag anförts knyta ytterligare några reflexioner. När det gäller de kostnadsuppdrivande faktorerna förbiser man i den allmänna diskussionen nog ganska ofta den stora fara, som ligger däri, att vi i fråga om import äro hänvisade till marknader, där prisläget är högre än vad som var fallet på de marknader, från vilka vi tidigare kunnat hämta större delen av våra importvaror. Detta förhållande måste naturligtvis särskilt uppmärksammas när det gäller handelsförhandlingarna. Men man måste naturligtvis vara på det klara med att förhandlingar inte enbart kunna åstadkomma en prisutjämning. Man måste också ha för ögonen, att om man får räkna med de kostnadsuppdrivande faktorer, som nyssnämnda och andra ofrånkomliga förhållanden utgöra, man måste när det gäller vår allmänna ekonomiska politik inom landet ta så mycket större hänsyn till de andra möjligheter, som kunna föreligga att skydda vårt penningvärde. Inte minst betydelsefullt är därvid, att man beaktar detta när det gäller utformandet av skattepolitiken. Skola vi trots de svårigheter, som föreligga, kunna bevara penningvärdet, är förutsättningen den, att vi trots bränslesvårigheter och råvaruknapphet och alla andra bekymmer kunna stegra produktionen.

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

Vad skattepolitiken beträffar bör också ett särskilt avsnitt av densamma uppmärksammas, nämligen krigskonjunkturskattelagstiftningen, vilken mer än någon annan skatteform verkat hämmande, när det gällt nyskapande och ökad produktion. Det skulle ur många synpunkter och icke minst ur penningvårdande synpunkt vara värdefullt, om denna form av beskattning så snart som möjligt kunde avvecklas. Man hade hoppats, att finansministern åtminstone i slutet av förra året hyste planer på att avveckla krigskonjunkturskatten med utgången av år 1944. Man har tyvärr inte fått bekräftelse på att någon avsikt i denna riktning nu föreligger. Inte heller ger bevillningsutskottets uttalande i år på denna punkt den önskade klarheten. Frågan står fortfarande obesvarad. Det föreligger med andra ord risker för att om ett år ett förslag om en ny retroaktiv lagstiftning på detta område kommer att framläggas. Jag skulle vilja hemställa till finansministern att snarast möjligt taga frågan under omprövning och ge ett klarläggande besked, så att man från näringslivets sida vet vad man har att räkna med. Det skulle vara utomordentligt tacknämligt, om detta besked gick i den riktningen, att krigskonjunkturskatten skulle komma att avvecklas med utgången av år 1944, något som otvivelaktigt skulle vara till gagn vad beträffar den önskade produktionsökningen.

I den föreliggande propositionen behandlas icke med ett ord växelkursernas problem. Ej heller beröres i valutapropositionen den betydelsefulla åtgärd, som på detta område vidtagits, nämligen undertecknandet den 6 mars 1945 av ett betalningsavtal mellan Sverige och England. Vår politik har hittills gått ut på att följa dollarn. Innebär det nu avslutade avtalet med England, att vi i verkligheten också förankrat vår valuta vid pundet, som vi lämnade i augusti 1939? En sådan tolkning synes man i varje fall att döma av uttalanden i den engelska pressen ha gjort i England. Det skulle säkerligen också vara av ganska stor betydelse, om man kunde få klarlagt, vad avsikten från svensk sida är, och i all synnerhet om det kunde från officiellt håll sägas ifrån, att betalningsavtalet ingalunda är avsett att medföra en övergång från dollar- till pundförankring. Vi böra i vår utrikeshandels intresse sträva efter att fortast möjligt återgå till fria valutaförhållanden. Förenta staterna befinna sig i det läget, att en sådan återgång där kan förväntas ske mycket tidigare än i England.

Man möter stundom det resonemanget, att olägenheterna av en stegring av den inhemska prisnivån icke böra överskattas med tanke på att man ju alltid har möjlighet att i sista hand höja växelkurserna. Ett sådant resonemang är i mycket ringa grad verklighetsbetonat. En höjning av växelkurserna är liktydig med att inflationen blir formellt erkänd och förhoppningarna om en prissänkning uppgivna. För vårt näringsliv är det uppenbart förmånligast med fasta växelkurser. Det är säkerligen också felaktigt att tro, att vårt land kommer att befinna sig i den ställningen, att svårigheter på den inhemska marknaden i penningpolitiskt avseende skulle kunna utjämnas genom valutamanipulationer.

Jag skulle vilja tillägga, att man när det gäller att bedöma riskerna för en inflationistisk utveckling naturligtvis icke bör förbise, att genom att försvarsberedskapen nu sedan kriget i Europa upphört kan minskas ett så avsevärt budgetunderskott som vi tidigare haft inte längre borde behöva uppstå. Men det finns, som redan förut i dag framhållits, så många faktorer, som verka i motsatt riktning. Statsmakterna äro uppenbarligen också beredda att möta övergångstidens svårigheter på arbetsmarknaden med ett omfattande investeringsprogram, vars realiserande torde innebära, att åtskilliga hundratals miljoner kronor nedläggas i improduktiva eller endast på lång sikt produktiva an-

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

läggningar, som icke alls eller endast på lång sikt kunna innebära något tillskott till nationalinkomsten. Det är också tydligt, att även en investeringsverksamhet av denna art är ägnad medföra återverkningar på penning- och kapitalmarknaden.

Alla befolkningsgrupper ha anledning tänka på att föga vore vunnet, om man nu i vad man får hoppas skall vara slutskedet och innan de förhållanden, som en gång i framtiden komma att anses som normala, ha inträtt, skulle försätta sig i samma olyckliga situation som vårt land befann sig i efter förra kriget. Om vi äro överens om målsättningen och om de penningvårdande myndigheterna också i handling visa sin avsikt att göra allt vad på dem ankommer, då kan vårt land med hjälp av statsmakter och enskilda säkerligen övervinna de svårigheter, som vi stå inför på det penningpolitiska området. Men härtill kräves först och främst en produktionsbefrämjande skatte-, löne- och penningpolitik, som verkligen medför att alla krafter helt och fullt insättas för att nå målet.

Den största bördan härvidlag kommer av naturliga skäl att åvila finansministern. Man har riktat en ganska hård kritik mot uraktlåtenheten att under förra året, särskilt under hösten, men även tidigare, lämna klarläggande besked om statsmakternas avsikter. Man har också, som känt är, riktat klander emot vissa av finansministerns uttalanden, vilka enlig vad man menat i verkligheten luckrat upp jordmånen för lönerörelser. Jag skulle i detta sammanhang icke närmare ingå härpå utan för närvarande endast konstatera, att jag är fullt medveten om att finansministerns uppgift ingalunda är lätt. Men å andra sidan är den desto mera betydelsefull.

Jag ber, herr talman, att få hemställa om bifall till utskottets förslag.

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Bankoutskottet talar i sitt föreliggande utlåtande om att man skall fullfölja de tidigare uppdragna riktlinjerna för den ekonomiska politiken. Detta uttalande gör bankoutskottet samtidigt som lönestoppet på väsentliga punkter har genombrutits och samtidigt som man talar om — nu liksom tidigare — att lönestoppet är en förutsättning för prisstoppet, och detta i sin tur göres liktydigt med att inflationsförhindrande åtgärder skulle vara möjliga att vidtaga. Detta betyder, såvitt jag kan förstå, att utskottet här rekommenderar ett fortsättande av en politik, vars enligt uppgift tidigare grundläggande förutsättning inte längre föreligger. Detta skulle med andra ord, därest den tidigare framställningen av lönestoppets betydelse vore riktig, innebära, att utskottet rekommenderar rena meningslösheten som riktlinje för den fortsatta ekonomiska politiken. Jag medger emellertid gärna, att utskottet kan lämna denna rekommendation genom att inte låtsas om vad man tidigare har sagt om lönestoppet och dess betydelse.

För vår del förhåller det sig ju så, att vi tidigare ha bestritt, att det skulle föreligga det omedelbara samband mellan löner och priser, som man tidigare har gjort gällande. Vi ha också, när det sagts, att i en inflationsprocess ta priserna hissen medan lönerna få ta trappan, hävdat, att så behöver det visst inte vara. Jag tror att detta påstående numera kan anses bekräftat i princip, sedan konjunkturinstitutet inte ansett sig kunna beräkna lönerna till mer än ungefär hälften av produktionskostnaderna. Även om denna uppskattning enligt min uppfattning är ganska hög, innebär den vid en uppåtstigande prisrörelse i verkligheten, att även om priserna ta trappan, skulle lönerna mycket väl kunna ta hissen.

Såsom jag redan har påpekat har lönestoppet genombrutits. Det har skett utan någon nämnvärd förändring av åtminstone de statistiskt fixerade priser-

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

na, alltså närmast partipriserna, vilka egentligen äro oförändrade. Även levnadskostnadsindex, sådant det framträder i statistiken, är i det väsentliga oförändrat. Om jag konstaterar detta, betyder det inte, att jag därmed skulle göra gällande, att det inte sker någon förändring i levnadskostnaderna. Ty en sådan förändring sker och har fortgått under åratal, men den äger rum på en annan väg än den som kan fastställas genom den offentliga prisstatistiken.

Jag tror att härvidlag är den alltjämt fortgående kvalitetsförsämringen av varorna den väsentliga väg, varigenom levnadsstandarden försämras för massorna. Jag medger gärna, att denna kvalitetsförsämring är svår att statistiskt belysa. Men skillnaden står klar för varje medborgare, som nu köper t. ex. en kostym och jämför det pris, han nu får betala för denna kostym, med det han fick erlägga för en liknande före kriget, och dessutom jämför hållbarheten hos en sådan kostym med hållbarheten hos en motsvarande kostym före kriget. Om man sedan utsträcker denna jämförelse till olika varor, livsmedel icke undantagna, kan man fastslå, att det råder en väsentlig skillnad i kvalitetshänseende, som inte på något sätt framträder i den officiella statistiken. När exempelvis våra verkstadsarbetare gått ut i en strejk, som nu varat i fem månader, torde den väsentligaste förklaringen härtill ligga i den oerhörda försämring av existensvillkoren, som har genomförts utan att den har kommit till synes i den officiella statistiken. Men som jag nyss påpekat ha de priser, som statistiskt ha kunnat utläsas — och därvidlag böra ju partipriserna tillmätas mycket stor betydelse — inte undergått en sådan förändring, som svarar mot det förändrade läge, som har inträtt genom att lönestoppet i mycket stor utsträckning genombrutits. Jag tror att enbart detta förhållande bevisar vad vi hela tiden ha hävdat, nämligen att företagarna ha gjort stora vinster under kriget, och att dessa vinster ha varit möjliga genom den återhållsamma lönepolitik, som bedrivits ifrån arbetarnas sida. Det är naturligtvis möjligt, att en hel del av de numera ökade lönekostnaderna kunna kompenseras och verkligen kompenseras genom moderniseringar och ökad mekanisering samt genom besparingar på olika områden. Man borde väl ändå kunna antaga, att en del av dessa löneförbättringar varit möjliga eller i varje fall tangera profiten och minska dennas storlek.

Nu talar utskottet om att det väntar ökad spänning mellan köpkraft och varutillgång och framställer detta som inflationsdrivande element. Ja, det är ju möjligt att varuknappheten skärps, men detta är väl inte alldeles oundvikligt. Jag vill bara erinra om, att danskarna för närvarande ha överflöd på kött och fläsk. De ha fryshusen överfyllda, och jag inbillar mig, att det inte borde vara omöjligt för Sverige att öka sina ransoner av kött och fläsk genom import. Men även om det skulle bli så att varuknappheten skärps, så tycker jag inte att det finns något rimligt skäl att låta priserna gå i höjden. Denna »ökade köpkraft», som utskottet kallar det, den behöver inte draga med sig en ökad efterfrågan på ransonerade varor så länge man bibehåller och eventuellt — om detta blir nödvändigt — skärper ransoneringen och priskontrollen. Denna s. k. »köpkraft» kan i så fall inte öka efterfrågan på kött och fläsk och smör och andra ransonerade varor. Det betyder att denna ökade köpkraft — jag använder utskottets term — i så fall finge söka sig andra vägar än att efterfråga dessa priskontrollerade och ransonerade varor. Jag måste fråga, om det kan finnas någonting att invända emot den tankegången, att en ökad inkomst för de breda folklagren söker sig till andra områden, t. ex. till ökat sparande, till möbelmarknaden, till att efterfråga tomter, egnahem eller sommarstugor, till att användas för semestervistelser eller annat, områden alltså som inte tillhöra de ransonerade områdena. Jag menar därför, att

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

det egentligen är ganska meningslöst att göra gällande, att »den ökade köpkraften» behöver leda till prisstegringar. I varje fall är ett sådant resonemang meningslöst så länge man behåller priskontrollen och ransoneringarna, och någonting annat har ju inte ifrågasatts, åtminstone inte under en överskådlig framtid.

Därtill skulle jag vilja erinra om att det vid löneförhöjningarna ju inte handlar om en generell ökning av den s. k. köpkraften, utan det handlar om en omfördelning av densamma. »Köpkraften» förändras alltså inte i och för sig genom att arbetslönerna höjas, när detta skett på profitens bekostnad. Det som inträffar härvidlag är på sin höjd att förmögenhetsökningens tempo dämpas i någon mån, men detta tempo är ju ändå tillräckligt för alla investeringsbehov. Man behöver ju som bevis för överflödet på penningmedel endast erinra om vår mycket låga ränta, en räntenivå, som ju i verkligheten stegrar överflödet på för närvarande obrukbart eller oanvändbart investeringskapital.

Ja, herr talman, jag tycker, att med hänsyn till allt detta är utskottets gnäll över att de höjda lönerna stegra produktionskostnaderna, framtvinga prisförhöjningarna på kontrollerade varor och på längre sikt försvaga näringslivets konkurrenskraft gentemot utlandet ingenting annat än en demonstration mot Sveriges arbetare, en demonstration till förmån för profitintressena. Att exempelvis vår prisnivå har stigit mer än den internationella och särskilt den åberopade amerikanska prisnivån, det är ju inte arbetslönernas fel, utan det är ju den statliga politikens fel, den politik, som statsmakterna genomfört under kriget. Det lönar sig för övrigt inte mycket att klaga över detta i dag, så länge inte riksdagen vill taga ett enda konkret steg att sänka prisnivån. Om man exempelvis skulle ha slopat omsättningsskatten — detta ha vi ju föreslagit — skulle detta ha blivit ett medel att nedbringa prisnivån — låt vara kanske inte i så hög grad. Men faktum är, att man inte vill höra talas om en sådan åtgärd, och ännu mindre har jag märkt att man varit villig att vidtaga några andra åtgärder för att åstadkomma en sänkning av prisnivån.

Jag skulle vilja betona, att det inte är de höga lönerna, som försvaga den svenska industrien i den internationella konkurrensen. Jag skulle i stället vilja vända på saken, trots att det kanske ter sig som en paradox. Jag skulle vilja göra gällande, att det är de låga lönerna och den svenska industrien, som egentligen på lång sikt försvaga Sverige i den internationella konkurrensen. De amerikanska industriarbetarnas löner äro exempelvis dubbelt så höga som de svenska, men det hindrar inte, att den amerikanska industrien är oerhört överlägsen i jämförelse med den svenska industrien. I verkligheten förhåller det sig så, att de höga lönerna äro en aktiviseringsfaktor när det gäller att driva på moderniseringsåtgärder och mekaniseringen av produktionen, vilket ökar arbetets räntabilitet. Jag tror att den återhållsamma lönepolitik, som genomfördes under 1930-talet, där man bromsade upp de bättre betalda arbetarnas ansträngningar att höja sina löner med tal om att man skulle genomföra en solidarisk lönepolitik till förmån för de sämst ställda, och där man förklarade, att uppgiften inte kunde vara att generellt höja lönerna utan att höja produktionen — denna ekonomiska politik bidrager i verkligheten till att Sverige har blivit efter i den internationella konkurrensen och kommer att i ännu högre grad bli efter, vilket förutsättes på vissa håll. Jag menar därför, att utskottet ställer saken på huvudet, och jag tror, att om man fortsätter att hålla nere lönerna i detta land, då har man funnit en mycket enkel men absolut säker metod för att ytterligare öka de internationella konkurrenternas försprång och fullständigt utmanövrera den svenska industrien från den internationella marknaden.

Vi ha haft en nationalinkomst på ungefär 17 miljarder kr., vilket blir 2 651

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

kr. per huvud räknat. Redan detta visar ju, att en omfördelning av nationalinkomsten kan väsentligt lätta bördan för de sämst ställda, utan att det skulle ha några katastrofala inverkningar på de fortsatta investeringsmöjligheterna. Vi kunna alltså inte ansluta oss till bankoutskottets uppmaning till de valutavårdande myndigheterna och till »alla instanser som ha inflytande på den ekonomiska politikens utformning», som det heter, att från de angivna synpunkterna försvara en viss politik. Vi anse det vara ofrånkomligen nödvändigt att de arbetandes läge förbättras, och vi erinra om att vi ha ett gemensamt efterkrigsprogram med socialdemokraterna, där det anses som en angelägenhet av stor vikt att när kriget är slut så snart som möjligt återställa 1939 års reallöner. Jag tror att detta kan genomföras utan några inflationskonsekvenser. Jag tror till och med, att man kan lägga bort hela den här inflationsmetafysiken och all tidigare dimbildning kring detta ämne, ty ingen vettig människa kan tro, att den svenska valutan ännu befinner sig i en verklig fara, eller att inflationskrafterna ha tillräckligt spelrum i den svenska ekonomien och politiken för att åstadkomma en valutakrasch. En viss inflation ha vi ju egentligen haft under hela kriget, men det betyder ju endast, att man får söka en ny balans mellan löner och priser vid en ny nivå. Denna nya balans kommer man väl sannolikt att upprätta även om riksdagen mobiliserar sin auktoritet mot sådana strävanden från arbetarklassens sida. Ja, jag tror, herr talman, att om det funnes en allvarlig vilja hos riksdagen och hos statsmakterna, så kunde man också väsentligt pressa ned prisnivån och kanske till och med återställa förkrigstidens penningvärde, men det skulle ju bara ägarna av större kapital, rentierer och obligationsinnehavare ha någon glädje av. Jag menar därför, att det är en oerhörd överdrift av bankoutskottet när det nu mässar om »allvarliga farhågor ur pennigpolitisk synpunkt».

Innan jag slutar skulle jag vilja säga några ord med anledning av herr Bagges anförande. Han säger, att det endast behövs litet kommunistisk demagogi för att arbetarnas lojalitet mot den av statsmakterna beställda ekonomiska politiken skulle upphöra. Ja, om herr Bagge verkligen är så verklighetsfrämmande att han tror, att det missnöje, som den svenska arbetarklassen har givit uttryck för under den senaste tiden och som resulterat i långvariga strejker, att det skulle vara resultatet av demagogi eller agitation, då undrar jag, om herr Bagge verkligen hör hemma i denna trista värld. Om man erhåller sådana nationalekonomiska grundkunskaper så att man kan förutsätta någonting sådant, då innebär detta en allvarlig kritik mot nationalekonomien såsom vetenskap. Därmed har jag inte sagt, att nationalekonomien är en vetenskap, ty det är den enligt min mening inte. Den nivån har den inte uppnått för närvarande.

Herr Bagge förklarar, att planhushållning är möjlig i en demokrati endast under den förutsättningen, att arbetarklassen finner sig i en ekonomisk politik, som nästan oavbrutet försämrar dess existensvillkor. Jag tror att en planhushållning överhuvud taget är en ganska utopisk tanke så länge profiten och inte behovet skall vara den avgörande faktorn för att bestämma produktionens omfattning och inriktning, men jag medger gärna, att man kan uppnå en viss planmässighet även under nuvarande förhållanden. Det visar ju inte minst den ekonomiska politik, som förts i de krigförande länderna och som förts i vårt eget land. Det är ju obestridligt, att statsmakterna ha skaffat sig en mycket god överblick över produktionsfaktorerna, och att statsmakterna genom dessa sina kunskaper kunnat utnyttja sina olika organ för att uppnå en planmässighet, som tidigare inte varit möjlig. Denna planmässighet bör man eftersträva även i fortsättningen. Utan att göra gällande att man helt kan bortse från lönespörsmålet skulle jag vilja betona, att det väsentliga för att uppnå en så hög plan-

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

mässighet som möjligt, åtminstone en sådan som förutsättes i arbetarrörelsens efterkrigsprogram, det är att man genomför en sträng statskontroll över produktionen, över prisutvecklingen och över utrikeshandeln. Detta liksom kreditfrågan tror jag äro mycket väsentliga punkter.

Herr Bagge förklarar, att de gamla förutsättningarna för den ekonomiska politiken egentligen inte längre föreligga, och han ville sätta någonting annat i stället. Jag lyssnade mycket noga för att höra vad herr Bagge hade att sätta i stället. För det första ville han ha klarhet, han ville ha fasta, klara linjer, där man skulle taga hänsyn till de psykologiska faktorernas betydelse. För det andra ville han ha en deklaration av — så vitt jag förstår — herr finansministern om hur denne tänkte sig, att man i fortsättningen skulle genomföra de ekonomiska huvudlinjerna. Jag måste säga, att detta alternativ till den rekommendation, som bankoutskottet har givit, är synnerligen magert.

Herr Wiberg förklarade här, att tack vare den genomförda räntesänkningen föreligger det risk för att fastighetsvärdena stegras och att detta i sin tur kan påverka hyrorna. Däri har herr Wiberg fullständigt rätt, men detta kan man ju lätt avhjälpa genom att framtvinga en hyressänkning, som gör att inte räntabiliteten på fastigheterna ökar genom räntesänkningen. Genom en sådan hyressänkning kan man beröva fastighetsspekulanterna det initiativ, som de eljest eventuellt vilja ha när det gäller att utnyttja räntesänkningen för spekulation i fastigheter.

Till slut skulle jag, herr talman, endast vilja säga det, att vi för vår del inte äro anhängare av utskottets motivering. Denna motivering finna vi endast kunna glädja profitintressena i detta land. Däremot ha vi naturligtvis ingenting emot, att riksbanken får fullmakt att vägra inlösning av sedlar mot guld. Jag tror, att om man skall ställa några riktlinjer för penningpolitiken för framtiden skall det för det första vara att undvika både deflation och inflation. Vidare tror jag, att man bör hålla räntan nere. Det finns goda förutsättningar för det. Man bör även i fortsättningen bibehålla en fast priskontroll och försöka nedbringa priserna på konsumtionsvaror i den mån detta är möjligt; och slutligen bör man upprätthålla ransoneringen så länge detta är nödvändigt. Jag tror, att detta kommer att räcka ett ganska gott tag när det gäller att försvara den svenska kronans värde.

Herr andre vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **von Seth:** Herr talman! I fråga om den statliga finansieringspolitiken och dess ändamålsenlighet ur penningvårdande synpunkt skulle jag vilja framföra några synpunkter.

Vad som vid ett studium av finansstatistiken på detta område faller i ögonen är främst i vilken ringa grad de stora konsumentgrupperna inom landet, hos vilka köpkraften nu vid stigande penninglöner varit ganska stor, ha deltagit i finansieringen av statsutgifterna. Den statliga upplåningen synes i ytterst ringa grad ha tagit i anspråk den inom dessa befolkningsskikt föreliggande köpkraften. Den långsiktiga statsskulden har sedan krigsutbrottet ökats med i runt tal 5 200 miljoner kronor. Därav belöpa emellertid endast ca 100 miljoner kronor eller 2 % på sparobligationer, vartill kommer en insättarbehållning av cirka 6 miljoner kronor på rikskonto. Betydande belopp ha visserligen tecknats i premieobligationer, men hur stor del av dessa som äro placerade hos småsparare är osäkert. Dessutom är det välbekant, att premieobligationer i mycket stor utsträckning belånas i banker eller särskilda obligationskassor. Det mindre sparkapitalets andel i statsupplåningen har väsentli-

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

gen förmedlats genom sparbankerna, postsparbanken, affärsbankerna, jordbrukskreditkassorna samt kooperativa förbundet. Ökningen av inlåningen på sparkasseräkning i dessa institutioner uppgår sedan krigsutbrottet till i runt tal 2 miljarder kronor. Någon gång har man ställt sig frågan, vad som är orsaken till det till synes magra resultatet av de ansträngningar, som dock ovedersägligen tid efter annan gjorts att intressera det privata sparandet för ett direkt deltagande i statsupplåningen.

En intressant utredning till belysande av denna fråga har framlagts av bankdirektören Brundell i Ekonomisk revy, häfte 3 för 1944. Denne författare kommer till det resultatet, att huvudfelet varit en bristande följdriktighet i sparpropagandan och målsättningen för denna. När man har med breda folklager att göra, som skola vinnas för sparande under nya former, torde ett målmedvetet, oavbrutet arbete i en bestämd riktning vara av nöden för att övervinna den hos massan på detta område kanske mer än på andra inneboende trögheten. De hittills vidtagna åtgärderna ha icke haft en konsekvent och målmedveten inriktning. Visserligen gjordes en lovande start med en verklig sparentusiasm kring första försvarslånet, som upplades i april 1940. Genom radio och press inpräglades nödvändigheten av att varje medborgare, hur begränsade hans resurser än voro, drog sitt strå till stacken. En god början nåddes därmed, men entusiasmen fick förflyktigas, och det har senare icke varit möjligt att väcka den till verkligt liv. Bankdirektör Brundell fortsätter med en träffande liknelse: »Sparpropagandan är att förlikna vid ett svänghjul: det tar rundlig tid att komma till ett visst resultat, men har man väl farten inne, behövs det jämförelsevis ringa kraftpåspädning för att hålla det hela i gång. Ger man sig till att bromsa upp eller helt stoppa det ena svänghjulet efter det andra för att sätta i gång ett nytt, blir i varje fall kraftåtgången oproportionerligt stor i förhållande till resultatet.»

Såsom en av de viktigaste uppgifterna i dagens läge på statsupplåningens område måste man förvisso beteckna aktiveringen av den privata sparverksamheten. Ur penningvårdande synpunkt kan man tillägga, att en intensifierad sparverksamhet bland de enskilda överhuvud taget nu måste komma till stånd. Åtgärder i denna riktning kunna icke undvaras i det penningpolitiska programmet. På kortare sikt är målet nedskruvandet av efterfrågan under det riskfyllda skede, vari vi nu efter det europeiska krigets slut ingått. Efterfrågan beror nu liksom alltid av två faktorer: inkomstsumman och sparbenägenheten. Differensen mellan dessa två storheter utgör måttet för den effektiva efterfrågan. Med de ökningar man till följd av lönepolitiken har att emotse på inkomstsidan måste nog, realistiskt sett, huvudvikten läggas på stimuleringen av sparviljan. Varje enskild inkomsttagare har inte blott vissa konsumtionsbehov utan även ett visst sparbehov, som inte är absolut fixerat, men som rör sig inom vissa gränser.

På radikalt håll kan man kanske vara benägen att draga den slutsatsen, att eftersom de stora företagen, särskilt de väl konsoliderade industrierna, under kriget starkt ökat sina innehav av obligationer och sina banktillgodohavanden, de icke äro benägna att deltaga i ett ytterligare sparande, och att följaktligen en skärpt beskattning är på sin plats, åtminstone under övergångsskedet. Detta skulle emellertid vara att ställa begreppen på huvudet. Liksom man kan säga, att summan av individens behov är obegränsad, så kan man också göra gällande, att de uppgifter, för vilka företagarna inom handel och industri kunna använda kapital, också äro obegränsade, förutsatt dock att företagsamheten får arbeta under drägliga villkor och utan ett ständigt hot från tvångshushållningens förespråkare. Ett hårt skattetryck, som beskär vinstmöjligheterna och ger

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

otillräcklig kompensation för förlustriskerna, minskar helt naturligt benägenheten att taga nya initiativ och kan därmed också innebära att sparviljan reduceras. En förutsättning för en ökad sparaktivitet hos företagen är därför en förnuftigare skattepolitik och då framför allt ett upphävande av krigskonjunkturskatten samt sådana åtgärder att företagsamheten ej känner sig hotad.

Det är inte något utslag av en förlegad beredskapsanda att vilja i ökad utsträckning engagera småspararna vid kapitalbildningen. Det kan bli helt enkelt en tvingande nödvändighet. När importen åter kommer i gång och när den svenska industrien tvingas till nya hårda tag i konkurrensen om världsmarknaderna och fördenskull måste investera hundratals miljoner kronor för att ytterligare rationalisera och modernisera tillverkningen, blir det möjligt att industriföretagen, grosshandelsfirmorna och bankerna bli nödsakade att skaffa pengar genom försäljning av statspapper och andra obligationer. Dylika transaktioner jämte statens konverteringar av korta lån till långa samt upptagandet av nya statslån för lämnandet av exportkredit och dylikt kunna knappast med framgång genomföras utan att det svenska folket i gemen blir en sparande nation.

Vad beträffar de vägar, på vilka sparandet kan stimuleras hos de små inkomsttagarna och särskilt arbetare och andra löntagare, har i det föregående antytts nödvändigheten av en konsekvent och målmedveten propaganda på detta område. Ett ytterligare icke oväsentligt stöd för denna vore helt visst en sådan räntepolitik och förvisso också en sådan skattepolitik, som gör att spararna verkligen få en känsla av att den sparade penningen växer. Men framför allt är det nödvändigt att spararna icke skrämmas till modstulenhet genom ovissheten om penningvärdets framtid.

Herr talman! Inför de beslut, som här i riksdagen fattats under de senaste dagarna, kan jag inte finna annat än att penningvärdets framtid ter sig synnerligen oviss. Det är med hänsyn härtill som jag velat framföra dessa mina synpunkter i frågan.

Herr **Svedman:** Herr talman! Det svenska folket är tvivelsutan ett i många avseenden högt begåvat folk. Men i ett avseende brister det, och det är när det gäller fantasi. Denna brist kommer då och då till synes. Ett mera fantasibegåvat folk än det svenska skulle säkerligen ha funnit andra och värdigare former för sin tacksamhet för att det undgått kriget. Och om det svenska folket hade mera fantasi, skulle det med största sannolikhet med allvarligare blickar än vad nu sker se mot den ekonomiska ovisshet, som framtiden bär i sitt sköte.

Förutsättningen för ekonomisk stabilitet i världen är att världen återgår till internationella rättsförhållanden, som göra det omöjligt för enskilda stater att av egen maktfullkomlighet ingripa i privaträttsliga förhållanden. Men den, som ser sig omkring i vår världsdel och även något utanför densamma, skall säkerligen finna, att vägen dit synes ganska lång. Jag behöver väl knappast särskilt framhålla vad detta innebär av ovisshet även för det ekonomiska livet.

Jag skall, för att hålla mig inom ramen av föreliggande utskottsutlåtande, ge några personliga kommmentarer rörande ett och annat, som står att läsa i detta utlåtande. Jag går inte in på räntepolitiken. Jag finner, att skäl kunna anföras både för och emot den räntepolitik, som förts här i landet och vilken påtalats nu senast under debatten här i dag. Det förhåller sig enligt min mening på det sättet, att man kan se denna räntepolitik ur vissa aspekter, då den förtjänar kritik, men ur andra synpunkter återigen kan man medge, att vissa fördelar varit förenade med den kritiserade räntesänkningen. Det slutliga avgö-

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

randet i denna fråga torde böra förläggas till en senare tidpunkt, då sikten blir klarare och erfarenheterna mer stadgade.

Jag skall söka att i korthet ange några synpunkter på vårt ekonomiska liv sådant det under de närmaste åren ter sig för mitt inre öga. En sak är viss, nämligen att vi här i landet inte kunna bryta oss loss ur det ekonomiska världssammanhanget. Vi hänga ihop med världen i övrigt och äro beroende av dess förhållanden, icke minst de ekonomiska. Vår industri, som ju utgör en av grundförutsättningarna för vår ekonomi, är ju i hög grad en exportindustri och således beroende av förhållandena ute i världen och på världsmarknaden. Vi stå säkerligen inför en omfattande export- och produktionsoffensiv från ett flertal industriella stormaktsländer, som för att stimulera uppsugningen av den från kriget frikopplade arbetskraften förmodligen komma att använda sig av varjehanda medel för sina syften, d. v. s. närmast för syftet att sysselsätta denna frikopplade arbetskraft i fredsproduktion. Vi kunna säkerligen vänta politiska påtryckningar och press i andra former såsom preferensavtal, subventioner, valutadepreciering, tullar, exportkrediter samt direkta och indirekta skattelindringar. Det gäller alltså att vi äro vakna och stå i en viss engardställning gentemot denna offensiv utifrån.

Jag läste i går en tidningsnotis med en rubrik, som innehöll att Columbia behöver svenska varor, men att våra priser ligga för högt. Detta kan innebära ett tecken och en signal, att observera. Nu säger väl herr Hagberg i Luleå, att våra höga priser bero på för högt ställda anspråk på profit och andra omständigheter ur företagarsynpunkt, exempelvis ur rationaliserings- eller produktionsteknisk synpunkt. Ja, vad orsakerna än äro måste de dock vara av den beskaffenhet, att en närmare undersökning är påkallad. Men helt visst kunna i fråga om konkurrensen på världsmarknaden inte sådana omständigheter uteslutas för vårt vidkommande som den här i landet förda skattepolitiken, socialiseringstendenserna och förhållandena på vår arbetsmarknad. Om vi ha för avsikt — och det måste vi ha — att hålla oss framme, då det gäller att få avsättning för våra varor, så böra alla faktorer, som inverka på prisbildningen, tagas under omprövning. Jag är säker om att man då icke kan undgå att ta hänsyn till de faktorer, som jag nyss nämnde.

För det ekonomiska livets framtid är, som tidigare här påpekats, penningvärdets bevarande A och O. Utskottet har angivit sin uppfattning om vad som är att iaktta ur den synpunkten. Vi kunna här i landet på nära håll följa förhållandena i Finland. Där har inflationen som bekant framkallat allvarliga och växande bekymmer. För inte så länge sedan gav direktionen för Finlands bank ut en paroll, vari det bl. a. hette, att »medan inflationen under krigstiden i första rummet hotade till följd av bristen på jämvikt inom statshushållningen, möter penningvärdets bevarande nu den största faran från lönefrontens sida». Finlands banks ledning har således en annan uppfattning än herr Hagberg i Luleå. Han kan visserligen här invända, att det rör sig om Finland, men jag skulle tro, att omdömet har sitt intresse även för oss.

Vad som ligger oss i fatet ur exportsynpunkt är åtskilliga omständigheter, som jag här helt summariskt vill peka på. Det har förutsagts, att det är risk att industriens bränsle för nästa bränslesäsong kommer att skäras ned med 20 %. Vad 20 % minskning i industriens bränsle kommer att medföra i minskad produktionsvolym är väl svårt att säga, men sakkunnigt folk räknar med en sammanlagd minskning i värde på $1^1/_2$—2 miljarder kr. Vi ha lämnat synnerligen stora exportkrediter, något som ju varit nödvändigt. Men vi kunna icke hur länge som helst sälja på kredit. En exportkredit på 3 miljarder kr. är givetvis en inflationsfaktor, som inte får nonchaleras. Metallarbetarstrejken har

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

säkerligen förorsakat vår nationalinkomst en avsevärd minskning. Det är inte bara de rena konfliktkostnaderna och produktionsstoppets direkta verkningar, som förorsakat denna minskning. Det föreligger dessutom så många följdföreteelser av detta långvariga och beklagliga driftstopp. En mängd småindustrier exempelvis ha av brist på leveranser från verkstäderna måst inskränka sin verksamhet högst betydligt. Säkert komma nästa års deklarationer att visa, att skatteunderlaget, som en direkt följd av denna strejk, blivit avsevärt minskat runt om i landet.

Vid diskussionen i går här i kammaren om förmögenhetsskatten framställdes krav på att vissa skatter — man nämnde främst värnskatten och omsättningsskatten — skulle med det snaraste slopas. Ja, detta är väl ett önskemål, som vi alla ha. Men önskan är en sak och möjlighet en annan. Det gäller ju att någorlunda få in vad man ger ut. Då det kräves balans, måste man se till att inkomstsidan blir lika stor som utgiftssidan. Men den omständigheten ägnar man i regel här i landet bara en förströdd tanke. Huvudsaken är att man får medel till olika ändamål. Aldrig ha väl anspråken på statskassan varit större än nu. Vad man anser vara nödvändigt, nyttigt och önskvärt kommer i första rummet, var man sedan skall ta pengarna ifrån blir ett andrahandsintresse.

Vi ha här i landet en förvaltningsapparat, som sväller ut för varje dag och som synes ha stora svårigheter att frigöra sig från kristidens bihang, som man väl trodde skulle kunna avvecklas i ett hastigare tempo än vad som synes ske. Alla dessa här berörda omständigheter äro hot mot vårt penningvärde.

Det är enligt min mening alltså en stor ovisshet, som möter oss i de närmaste årens ekonomiska liv. Skulle vi drabbas av missväxt något av de närmaste åren, bleve givetvis ställningen mycket svår. Vi kunna gudskelov hjälpa andra, men skulle vi själva behöva hjälp, varifrån skulle vi ha att vänta den? Det meddelades i dag, att den amerikanska civilbefolkningen kommer att få mindre mat. Jordbruksdepartementet i Washington meddelade i går, att konsumtionen av livsmedel blir 5 till $7^1/_2$ procent lägre än förra året. Minskningen gäller särskilt fett, kött och socker. Det är alltså ett tecken från det håll, där man huvudsakligen har väntat hjälpen mot svälten i Europa.

I stället för att gräla om småsaker borde vi, förefaller det mig, se de stora linjerna och hålla ihop för att av hårda och svåra omständigheter göra det bästa möjliga. Jag kan för en gångs skull utan reservation instämma i de slutord, som professor Myrdal för en tid sedan uttalade i ett radioanförande, där han lade fram sina synpunkter på vad han väntade av freden. Han sade nämligen att vi måste hålla krutet torrt, och vi måste genom samling och styrka inåt kunna visa kraft och prestige utåt, ty vi komma säkerligen att behöva bådadera.

Herr talman! Med dessa kommentarer ber jag att få yrka bifall till utskottets utlåtande.

Herr **Hagberg** i Luleå erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Herr Svedman tog Finland såsom exempel för faran av att driva upp lönerna. Jag måste säga att exemplet är långsökt, ty att jämföra ett land som legat i krig i fyra år, som delvis har sin produktionsapparat sönderslagen, som inte kunnat utnyttja sina produktiva resurser i full utsträckning eller kanske inte ens i halv utsträckning för de civila behovens tillfredsställande under så många år, att jämföra ett sådant land med Sverige, som ändå har kunnat hålla produktionen av nyttigheter vid liv under hela kriget och vars ekonomiska ställning för övrigt är mycket stark, det är ju alldeles rosenrasande. Jag vet väl att Finland har svåra ekonomiska problem och att inflationsfaran är mycket stor där, liksom den kommer att vara i många krigföran-

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

de länder, men det vore alldeles malplacerat att ändå dra mekaniska paralleller mellan dessa av kriget härjade och desorganiserade länder och Sverige.

Herr Svedman ville vidare beteckna metallstrejken som en nationalekonomisk olycka, och jag kan hålla med herr Svedman därom. Det är klart att ekonomiskt är det mycket ofördelaktigt för vårt land att denna strejk skulle ha behövt vara nödvändig att föra under så lång tid, men vem rår för det? Jo, de krafter som inbilla sig att man kan pressa tillbaka den svenska arbetarklassen år efter år i ekonomiskt avseende, som inte förstodo att det fanns en gräns och att man, när denna gräns var uppnådd, måste försöka göra en vändning i tid. Det hade blivit en betydligt billigare och långt fördelaktigare affär, ifall man givit metallarbetarna vad de begärt i stället för att behöva ta denna långa strid.

Herr Svedman började sitt anförande med att uttala sitt beklagande av att det svenska folket saknade fantasi. Jag tror nog att herr Svedman inte menade sig själv, och jag skulle till och med vilja utsträcka jämförelsen till att säga, att jag tycker att ett bankoutskott, som när lönestoppet i verkligheten är brutet fortfarande envisas med att rekommendera det såsom den stjärna, efter vilken vår ekonomiska politik skall styras, har visat en sådan fantasirikedom, att det i verkligheten enligt min mening lämnat verklighetens sfär.

Härefter anförde

Herr **Severin** i Stockholm: Herr talman! Den våldsamma kritik, som herr Hagberg i Luleå riktade mot utskottets utlåtande, har jag en synnerlig anledning att taga åt mig, ty jag var i alla händelser en av dem i utskottet som hävdade, att skrivningen skulle vara mycket bestämd i fråga om strävan att upprätthålla vårt penningvärde.

Herr Hagberg i Luleå började motiveringen av denna sin kritik med samma sak som han slutade sin replik med: lönestoppet är redan genombrutet. Den paroll, som sålunda riksdagen och statsmakterna i övrigt utfärdade 1942, har visat sig ohållbar, och det har den gjort därför, säger han vidare, att det föreligger intet omedelbart sammanhang mellan priser och löner, ett påstående, som han ytterligare stryker under därmed att lönerna utgöra bara hälften av produktionskostnaderna. Jag skulle i förbigående vilja säga, att det i grund och botten var en ganska hög procentsats. Inom många av våra viktiga industrier utgöra de ingalunda 50 procent utan ett vida lägre procenttal av de totala produktionskostnaderna, men det kan inte förändra lönernas betydelse för prisbildningen.

När herr Hagberg i Luleå säger att det lönestopp, som beslutats, redan är genombrutet, så beror det enligt min mening på att han har missuppfattat beslutet om lönestopp. För det första fattades ju inget beslut om lönestopp — det var bara en allmän rekommendation. Det är ju klart att de förhållanden, under vilka lönestoppet på detta sätt rekommenderades, inte utgjorde en rekommendation att inte under några förhållanden ändra några löner även mycket långt efter den tid, då på hösten 1942 ifrågavarande beslut fattades. Det har hela tiden legat som en förutsättning för denna löne- och prisstoppspolitik att åtminstone de sämst betalda arbetarna skulle trots denna kunna höja sina löner. Men för övrigt är det klart att under utvecklingens gång sådana förändringar kunna ha ägt rum som motivera en ny prövning, om just den standard, på vilken lönerna lågo, när detta beslut fattades, var den riktiga. Det vet man inte med bestämdhet. Det gjordes inte någon närmare undersökning, i varje fall inte mer än vad parterna kände på varandra och knappast det. Man hade sedan en längre tid tillbaka haft ett ramavtal, och detta ram-

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

avtal följde vissa fastställda dyrtidstillägg oberoende av vilka ändrade förutsättningar som produktionen under tiden fick. Det var därför mycket väl motiverat att på hösten 1944 pröva, huruvida just den standard, på vilken löner och priser fastlades 1942, alltjämt var hållbar och huruvida icke utan att någon prisstegring skulle behöva äga rum lönerna kunde höjas.

Det viktigaste i det beslut, som riksdagen fattade 1942, var i själva verket inte lönestoppet, utan det var prisstoppet. Det viktigaste i detta beslut var alltså vad som låg i att man skulle söka bibehålla penningvärdet och hindra en inflation. Kunde med dessa förutsättningar bibehållna en lönestegring äga rum, fanns det ingenting i bankoutskottets utlåtande 1942 och sålunda i riksdagens beslut som klandrade en dylik lönestegring. En sådan har visat sig kunna äga rum utan i varje fall någon nämnvärd prisstegring. Det fortgår städse en rationalisering inom produktionen som gör, att de löner, som under i övrigt likartade förhållanden fastställas ett år, inte ovillkorligen äro lika nödvändiga två år senare, och det är ju ingenting annat som har skett än detta.

Så fortsätter herr Hagberg i Luleå och säger, att utskottet håller fram sitt inflationsspöke och har blivit så fånget i sin inflationsmetafysik att det överskattar faran av den inträffade varuknappheten. Det är inte alls säkert att det blir någon varuknapphet, säger han. Danskarna ha ju t. ex. gott om kött och fläsk, och det kan vara möjligt att vi kunna importera kött och fläsk därifrån. — Det är möjligt att vi kunna, men i själva verket är det inte kött och fläsk som utgöra den trånga sektorn i vårt näringsliv. Det är inte där som den största faran ligger. Kunde herr Hagberg också rekommendera oss något ställe, varifrån vi kunde importera stenkol, skulle vår situation högst väsentligt förbättras, men jag misstänker att han inte är i stånd att ge en sådan rekommendation. Visserligen äro de som ha med detta spörsmål att skaffa verksamma i alla riktningar för att fylla vårt behov åtminstone till någon del, men det är ovisst om det lyckas.

Det är en hel massa andra varor, som äro av väsentlig betydelse för vårt produktionsliv, väsentligare än kött och fläsk, som vi ha i viss grad själva — vi ha för övrigt nyligen ökat fläskransonerna — och som vi för närvarande inte kunna få eller endast få fram i mycket minimala mängder. Det föreligger således starka skäl att antaga att det verkligen blir en ökad varuknapphet. Men herr Hagberg i Luleå är inte ens rädd för att detta skall behöva medföra några olägenheter: även om en ökad varuknapphet blir resultatet av utvecklingen, så behöver detta inte medföra någon prisstegring, i varje fall på de ransonerade varorna, ty den ökade köpkraften kan ju söka sig till oransonerade varor. Den kan användas till semesterresor och andra områden, som herr Hagberg i Luleå rekommenderade. Ja, det kan den naturligtvis göra. Det är emellertid inte utan vidare säkert att en ökad monetär köpkraft kommer att precis i enlighet med herr Hagbergs rekommendationer vända sig till denna fria sektor, som för övrigt också har betydelse för levnadskostnaderna. Det är inte alldeles säkert, den kan mycket väl vända sig även till de ransonerade varorna, och till det kan man ju säga att det betyder inte något, ty man får bara sin ranson och får den till kontrollerade priser. Det är just häri faran ligger. Herr Hagberg har kanske ett minne av förra kriget med dess maximipris. Vi hade alltså liksom nu en priskontroll med fastställda priser, fastställda ransoner, och dessa ransoner kunde man nästan omöjligen, åtminstone den svåraste tiden, erhålla till de av staten fastställda priserna. Man kunde köpa smör i marknaden, visserligen inte hur mycket som helst, men de som hade råd att betala kunde fylla sitt behov men efter 15 kronor per kilogram. Man kunde även köpa fläsk i marknaden men till överpris. Alltså, den svarta börsen spelade under förra kriget en myc-

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

ket större roll i vårt samhälle än vad den någonsin gjort under detta krig. Varför? Jo, därför att spänningen mellan monetär köpkraft och varutillgång var mycket större under förra kriget än vad den någonsin blivit under detta. Med ökad monetär köpkraft och minskad varutillgång fruktar jag att även den mest drastiska priskontroll icke förmår att hålla varorna kvar i den s. k. legala marknaden.

Herr Hagberg i Luleå protesterade emot att herr Svedman hade tagit exempel från Finland. De äro ju inte jämförliga, därför att Finland varit i krig och fått hela sin produktionsapparat förstörd. De äro naturligtvis inte jämförliga i fråga om möjligheten att upprätthålla levnadsstandarden, men däremot är det klart att de krafter, som man antar här skola verka i riktning mot en inflation, verka precis på samma sätt i Finland och tvärtom: de krafter, som verka i riktning mot en inflation i Finland, verka i samma riktning här i vårt land. Finland har också maximipris och priskontroll. Ur den synpunkten reder man sig där lika väl som hos oss. En annan sak är att deras priser ligga på hög nivå och deras ransoner äro mycket mindre, men det är inte det det är fråga om. Det är inte fråga om hur stora den finska befolkningens ransoner äro och till vilka priser den lagligen kan skaffa sig dessa, utan vilka priser betinga dessa ransonerade varor på svarta börsen och i vilken omfattning försäljas varor på svarta börsen i stället för i den legala handeln? Det sker i en ofantlig omfattning, och det är detta som framkallat förslagen i Finland om vad man kallat att legalisera svarta börsen, att alltså undantaga en viss del av produktionen, som producenterna skulle få äga rätt att sälja utan hänsyn till fastställda maximipriser, således till vilka priser de ville och utan hänsyn till ransoneringen. Man har inte vågat genomföra det, därför att det skulle vara för äventyrligt. Det skulle endast vara de högsta inkomsttagarna, som på detta sätt kunde förvärva några produkter, och om de förvärva så mycket mera blir det naturligtvis så mycket mindre för de lägre inkomsttagarna. Men detta är utvecklingen. För inte så länge sedan läste jag just en mycket belysande korrespondens ifrån Finland rörande dessa förhållanden. En pälshandlare talade om att han på hösten sålt en päls till en dam för 55 000 mark. På våren, sedan hon använt pälsen hela vintern, kom hon tillbaka och sålde pälsen till pälshandlaren för 125 000 mark, och han ansåg sig ha gjort en god affär på att inköpa den begagnade pälsen till ett pris, som således var 70 000 mark högre än vad han sålde den för, ett halvt år tidigare. I samma korrespondens meddelades att smör kostar på svarta börsen för närvarande i Finland 90 kronor per kg och fläsk 45 kronor per kg. Jag säger inte att här föreligger någon fara för att smöret skall springa upp i 90 kronor i vårt land — det skola vi nog kunna hindra — men däremot vågar jag påstå att med en stegring av penninginkomsterna och en minskning av varutillgången går det åtminstone i den riktningen, och finge det fortsätta tillräckligt länge så skulle vi nog hinna till samma priser, det är tämligen säkert.

Det är klart att det är inte så farligt att taga ett steg i denna riktning, men varför skola vi ovillkorligen ta det? Det är naturligtvis nära nog riktigt, som herr Hagberg i Luleå säger, att köpkraften ökas inte om lönerna stiga på profitens bekostnad. Man kan naturligtvis säga, att det är en ekonomiskt indifferent överflyttning av köpkraft och efterfrågan, och det är ju dessa lönestegringar, som ha ägt rum nu under det sista halvåret, skulle man kunna säga. Ty här ha alltså vissa lönestegringar ägt rum utan att priserna ha stigit, och det måste väl då ha skett på bekostnad av profiten. Men det är ju klart — och det måste även herr Hagberg i Luleå erkänna — att även om, som han sade, lönerna inte utgöra mer än hälften av produktionskostnaderna, så kunna de

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

dock inte stiga hur mycket som helst utan att påverka priserna. De måste påverka priserna från två håll, dels från efterfrågesidan, därför att man efterfrågar mera produkter utan att det har blivit flera sådana i marknaden, och dels på kostnadssidan. Jag vill för min del inte ha sagt — det vågar jag inte yttra mig om — att inte ytterligare lönestegringar kunna äga rum utan att priserna behöva stiga. Det är ju en sak som parterna få försöka att känna sig fram till under sina förhandlingar och under sina strider. Det skulle jag tro är omöjligt att ge ett generellt omdöme om. Det är rätt olika i olika företag och olika industrier, och det finns inte någon annan väg, åtminstone som jag ser det, än att parterna få försöka komma överens. Men i princip måste det ju dock vara klart, att såväl löner som varje annat element i kostnaderna påverka priserna och att sålunda ingen av kostnaderna kan ohämmat stiga utan att den till sist också sätter spår efter sig i priserna.

Den allmänna deklarationen om att vi anse att arbetarnas läge bör förbättras gavs ju på ett sådant sätt att herr Hagberg inte behöver frukta att inte kunna finna nationell samling kring denna paroll, ty jag vet inte vem som vågar stå upp och säga, att han vill inte att arbetarnas läge skall förbättras. Det vill naturligtvis alla, åtminstone vågar man inte säga något annat. Men härav följer icke, att läget förbättras bara genom stegringar i penninglönerna. Man kan mycket väl tänka sig en stegring av penninglönerna, som försämrar lönearbetarnas ställning. Blir inflationen tillräckligt ohämmad, blir resultatet i regel, att lönerna bli efter. För att beröra ytterligheterna kan man tänka sig ett sådant tillstånd, som rådde i Tyskland under den värsta inflationstiden, när man måste utbetala lönerna ett par gånger i veckan, eftersom priserna stego så hastigt, att man överhuvud taget icke kunde behålla en penningförmögenhet så lång tid som en vecka. Under den tiden fingo husmödrarna springa i kapp för att när avlöningen utbetalats köpa varorna samma kväll, ty dagen efteråt hade priserna stigit så, att de kanske ingenting fingo för pengarna. Under sådana förhållanden är det klart, att en lönestegring icke tjänar någonting till när det gäller att förbättra arbetarnas läge. Den saken är utan vidare klar.

Det är riktigt, att arbetarrörelsens efterkrigsprogram har uppställt som plan en återgång till 1939 års reallöner som närmaste mål. Men efterkrigsprogrammet uppställer detta mål såsom uppnått genom en sänkning av priserna efterhand som en ökad varutillgång förefinnes på marknaden, däremot icke genom en stegring av penninglönerna under en fortsatt varubrist eller en varuminskning.

De höga lönernas ekonomi, som herr Hagberg var inne på, är naturligtvis en teori som alltid kan diskuteras. Jag anser emellertid, att när herr Hagberg utan vidare förklarade den svenska industriens bristande konkurrenskraft bero på att lönerna voro för låga, drog han för djärva slutsatser av sina premisser. Man måste nämligen utgå ifrån att företagen, även utan någon extra rationaliseringsdrivkraft i form av lönestegringar, alltid äro intresserade av att maximera vinsten. Med andra ord: företagaren söker alltid erhålla högsta möjliga priser i marknaden och söker alltid producera varorna så billigt som möjligt för att få högsta möjliga vinst. Följaktligen är det icke utan vidare givet, att en lönestegring utgör en sådan extra drivkraft i företagarnas profitjakt, att just den ger honom impuls till ytterligare rationalisering. Men för övrigt skulle man rent av kunna säga, att om lönerna, som herr Hagberg i Luleå i början av sitt anförande sade, icke spela någon roll för priserna, skulle de heller icke spela någon roll i det sammanhang han talade om i slutet av sitt anförande. Finns det sammanhang mellan löner och priser på det sättet, att stegrade löner skola möjliggöra sänkta priser, måste det också finnas sammanhang i den andra rikt-

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

ningen. Det finns sålunda ett samband, och även om man måste anse herr Hagbergs slutsatser ur de premisser han uppställde vara, om icke till alla delar felaktiga så dock under alla förhållanden alltför djärva, så är naturligtvis den saken utan vidare klar, att, som jag sade, i kostnadselementen ingå även lönerna. Därför skall givetvis fackföreningsrörelsen alltid söka hålla lönerna uppe vid högsta möjliga nivå under de givna prisförhållandena men akta sig för att komma upp därutöver, så att den inflation sättes i gång, som vi i grund och botten alla anse vara till skada icke blott för småspararna utan även för lönearbetarna.

Herr **Hagberg** i Luleå, som nu på begäran erhöll ordet för kort genmäle, anförde: Herr talman! Herr Severin hann med konststycket att tillskriva mig dels påståendet, att lönerna representera hälften av produktionskostnaderna — det var från min sida citat ur konjunkturinstitutets yttrande — dels påståendet att lönerna icke skulle spela någon roll för produktionskostnaderna. Det är ett konststycke, som jag icke själv gjort något åt för att kunna taga äran av. Det är klart, att lönerna representera en andel i produktionskostnaderna, och det är också klart, att lönerna påverka den slutliga prisbildningen. Men det borde icke vara herr Severin obekant, att man kan under vissa betingelser höja lönerna utan att det påverkar priserna. Det borde heller icke vara honom obekant, att priserna vid vissa tidpunkter kunna vara på en nivå, som icke alls står i någon relation till produktionskostnaderna. De kunna stundom ligga över, stundom ligga under. Vid kriserna råder det förhållandet, att priserna ligga under produktionskostnaderna. Herr Severin slog därför in öppna dörrar, när han polemiserade mot mig på den punkten.

Sedan påstod herr Severin, att det viktigaste år 1942 var icke lönestoppet utan prisstoppet. Ja, det är naturligtvis en åsiktsfråga, hur man skall tolka saken. Jag för min del tolkar den så, eftersom det praktiskt taget hade varit prisstopp i ett halvår innan riksdagen behandlade och avgjorde frågan, att det var lönestoppet, som den gången var det väsentliga och den yttre motiveringen för att man överhuvud taget vid en tidpunkt, när prisstegringen uttömt sina krafter, skulle proklamera ett prisstopp.

Vidare sade herr Severin, att det är precis samma krafter i Sverige som i Finland, vilka driva fram inflationen. Ja, det kan man säga, herr Severin. Man kan säga, att i Finland har man ont om mjölk och i Sverige ha vi ännu överflöd på mjölk, men vi kunna få ont om mjölk. Alltså skulle knappheten på mjölk vara en sådan där prisstegrande faktor, som man talat om. Men nu föreligger den skillnaden, att medan man i Finland får $^1/_2$ glas om dagen, kunna vi fortfarande få obegränsad tilldelning av mjölk. Jämföra vi vara för vara, finna vi, att det icke finns några likheter i fråga om resurser. Det är därför jag vänt mig mot de generella jämförelserna med Finland eller andra av kriget förhärjade länder.

Vidare yttrade

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Wigforss:** Herr talman! Det är icke lätt att få riktigt klart för sig, vad denna diskussion egentligen rör sig om. Den rör sig åtminstone icke i främsta rummet om bankoutskottets utlåtande.

Detta har gillats av herr Bagge, som har riktat hela kritiken mot regeringen. Det har ogillats av herr Hagberg, men så vitt jag förstår är det på grund av vissa uttalanden, som icke ha att göra med själva det principiella program,

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

som man säger att man vill vidmakthålla. Ty alla tyckas vara ense om att den politik, som proklamerades 1942, nämligen att vi med all makt skulle försöka undvika fortsatt prisstegring, skall fullföljas — även om herr Hagberg ibland låter förstå, att det kanske icke är så farligt med en inflatorisk utveckling. Herr Hagberg har emellertid icke på något sätt förordat en sådan. Tvärtom förefaller det mig, som om han ville värja sig mot beskyllningen att han skulle vilja påyrka åtgärder, som kunde åstadkomma fortsatt prisstegring.

Här har nu frågan om 1942 års program kommit upp till diskussion, och herr Hagberg sade i sin replik, att då priserna hösten 1942 redan hade slutat att stiga, hade han uppfattat programmet så, att stoppet i lönerna var det väsentliga. Jag tror, att detta är att glömma, hur utvecklingen hade försiggått. Det är alldeles riktigt, att under några månader från våren 1942 och fram till dess diskussionen togs upp hade vi icke någon nämnvärd prisstegring. Men vi hade under de föregående åren haft en ständigt pågående prisstegring, som naturligtvis var beroende i främsta rummet på att kostnaderna stigit genom att importen blivit dyrare, genom priserna på våra egna ersättningsvaror och genom missväxterna. Allt eftersom produktionskostnaderna och priserna stego hade vi fått en höjning av inkomsterna, som visserligen icke höll jämna steg med prisstegringen — det var icke möjligt — men som jag skulle vilja säga underbyggde de höga priserna så, att vad som än sedan skulle ha hänt det hade varit praktiskt taget omöjligt att komma tillbaka till priserna från 1939, om man velat behålla den inkomst i pengar som vi kommit till 1942 på våren. Det som herr Hagberg vidare tycks ha glömt är, att det var en allmän oro både på våren och hösten 1942 för att en ny prisstegring skulle sätta in. Det var icke minst på grundval av konjunkturinstitutets och priskontrollnämndens prognoser för den följande tiden och den oro man hyste för att en prisstegring skulle fortsätta, som hela programmet om prisstopp och lönestopp togs upp. Anledningen till att man gjorde det i det ögonblicket behöver jag icke erinra om. Det sammanhängde med det herr Hagberg nämnde, nämligen att de prisstegrande faktorer, som tidigare hade gjort sig gällande, hade så att säga förbrukat den väsentliga delen av sina krafter. Det var själva förutsättningen för att man överhuvud taget skulle våga sig på försöket. Som jag många gånger sagt gentemot kritiker, som frågat, varför man icke införde prisstoppet redan 1941 eller 1940, berodde det helt enkelt därpå, att det skulle ha överstigit våra krafter. Men 1942 hade de prisstegrande faktorerna på kostnadssidan förbrukat sina krafter så mycket, att det verkligen fanns en faktisk möjlighet att sätta stopp, under förutsättning nämligen, att man kom överens om icke bara att priskontrollen skulle bli mera skärpt utan även att inkomsterna i pengar icke skulle stiga. Sålunda: kravet på prisstopp, kravet på att vi skulle hejda prisstegringen och, såsom det uttrycktes, bevara penningvärdet var det primära, men ett av de medel man ville använda var just kravet på att inkomsterna i pengar icke skulle stiga. Och detta gällde icke bara arbetarnas löner utan även företagarnas vinster, jordbrukarnas inkomster o. s. v.

Jag har åtskilliga gånger under den debatt, som uppstått med anledning av att vi i höstas lade fram förslaget om att höja lönerna för statstjänarna, fått erinra om att den ståndpunkten, att inkomsterna måste stoppas för att man skulle vara säker på att priserna skulle kunna hållas, grundade sig icke därpå, att man med något slags exakthet skulle kunna avgöra, att just den prisnivå man hade 1942 svarade t. ex. mot en viss lönenivå. Men man hade ingenting annat att hålla sig till än att det fanns en risk för att om lönerna fortsatte att stiga, man icke skulle kunna hålla prisstoppet. Därför sade man,

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

att man måste se till, huruvida det icke skulle vara möjligt att även hålla inkomsterna. Och det har lyckats.

Jag förstår mycket väl, att herr Bagge å sin sida har ett stort intresse av att tala om, att hela programmet har brustit, att det raserats och att vi misslyckats, och att herr Hagberg å sin sida vill tala om, att lönestoppet har genombrutits. Det är deras politiska intresse att framhålla detta. Det lönar sig emellertid icke att resonera om det förrän man definierat, vad man menar med att vi misslyckats och med att lönestoppet genombrutits. Om herr Hagberg menar, att varje löneökning efter hösten 1942 innebär, att lönestoppet brutits, har han alldeles rätt. Om man däremot som jag tror är rimligt, fattar alla dessa talesätt som uttryck för en verklighet, som icke är så lätt att definiera, skulle jag vilja säga, att det var utan vidare från början klart, att vissa prisstegringar skulle tillåtas och att man ändå skulle kunna säga, att man höll prisstoppet, och att vissa lönestegringar skulle tillåtas och att man ändå skulle kunna säga, att man höll lönestoppet. Var gränsen går, då man kan säga, att stoppet brutits, kan jag icke avgöra. För min del skulle jag vilja hävda, att så länge en ändring i lönerna icke med något slags sannolikhet kan åberopas som grund för en prisstegring, eller kanske till och med att så länge icke löne- och inkomststegringarna lett till en prisstegring, så länge har icke lönestoppet i dess avsedda betydelse och prisstoppet i dess avsedda betydelse brutits.

Jag gjorde en jämförelse mellan herr Bagge och herr Hagberg. Jag kan fortsätta den med att säga, att båda stryka under faktorer och synpunkter, som ingen kan avvisa. Men i herr Bagges ton låg en aning av detta, att han liksom ville ge en föreställning om att här hade man gjort ett försök att nu taga blodprov och att det hade visat sig att det hela misslyckats, och herr Bagge talade om alla de destruktiva krafter, som verka i vårt samhälle, bland vilka han även nämnde vår kreditgivning till utlandet. Om han icke hade på detta sätt givit sin kritik en sådan form, skulle jag vilja säga, att alla de synpunkter han framhävde förtjänade att framhållas. Ingen har förnekat, att om vi giva stor kredit till utlandet och sålunda icke få varor tillbaka omedelbart för vad vi skicka ut, detta leder till att det blir en spänning. De varor, som vi skicka till utlandet, skola betalas visserligen först med utländska pengar, men dessa pengar växlas till svenska, de svenska pengarna gå ut till våra exportörer och deras arbetare, och en köpkraft, svarande mot vår export, kommer i rörelse utan att det finns varor, som svara däremot. Det är givet, att detta åstadkommer en ökad spänning, och detta är en synpunkt, som mycket starkt understrukits i finansplanen. Men jag tror, att det icke är många, som skulle vilja säga nej till en sådan exportkredit. Och då äro vi praktiskt taget alla i det läget, att vi säga, att detta är något som måste ske, och att vad vi måste göra för att förebygga de skadliga verkningarna är — däri ger jag herr Bagge fullkomligt rätt — att akta oss för att i detta läge använda dessa pengar mer än som är nödvändigt. Som jag alltid har sagt: likaväl som det under en lågkonjunktur både för den enskilde, för kommunerna och för staten är en klok politik att ge ut pengar, likaväl är det under en sådan högkonjunktur som denna en klok politik att söka hålla igen för att icke öka den spänning, som finns mellan köpkraft och varutillgång.

Att herr Bagge har rätt i att lönepolitiken kan bedrivas på ett sådant sätt, att den utgör en kraft, som spränger prisstoppet, kan man teoretiskt icke förneka. Nu sist har herr Hagberg, som jag vet också tidigare sagt det, erkänt att han aldrig förnekat att det finns ett samband mellan lönerna och priserna. Frågan är bara, när vi äro framme vid den farliga punkten. Och då vill jag

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

säga, att förhållandena i Finland och i Sverige äro så olika, att det icke lönar sig att måla en ful gubbe på väggen och säga att nu äro vi framme vid den punkt, då vi löpa samma risk. Det tror jag är alldeles oriktigt. Men när vi ha detta exempel för ögonen är det naturligtvis all anledning för oss att se till, att vi icke komma i ett liknande läge.

På den punkten kanske jag skulle vilja säga några ord till herr Hagberg angående löner och vinster. Han har alldeles rätt i — herr Severin gav honom rätt kanske ett litet stycke längre än jag skulle vilja göra — att det spelar ingen större roll vem som har pengarna i sin hand, om det är löntagarna eller företagarna. Påståendet är alldeles riktigt, under förutsättning nämligen att pengarna komma till användning. På den punkten skall jag skjuta in en liten anmärkning mot herr Wiberg, som i denna allmänna diskussion om allt som bör göras för att hindra en prisstegring och förekomma spekulation, drog upp frågan om, hur beskattningen, då särskilt krigskonjunkturskatten, hindrar produktionsökningen. Hindret för en produktionsökning har under hela detta krig icke varit bristen på företagsamhet och alltså risken för att vårt folk icke skulle få användning för sina pengar, utan risken har i stället varit den, att vi på olika punkter fått hålla igen, att det icke funnits tillräckligt med reala produktionsfaktorer, med råvaror och med arbetskraft. Att i ett sådant läge tala om att det bästa för att motverka en prisstegring varit, att vi haft en spekulativ företagsamhet är ju att vända saken upp och ned. Men när det gäller vinsterna är det klart, att i den mån de användas till utdelning och sedan komma ut i den allmänna rörelsen i form av ökad köpkraft eller i form av investeringar är det ingen skillnad i fråga om inverkan på priserna, om det är arbetarna, som använda dem för att köpa sig varor, eller aktieägarna som begagna dem för att sätta i gång en produktion av sällsynta varor. Det som varit utmärkande för läget under den senaste tiden är, att de överflödiga vinsterna — om jag så får kalla dem — icke kommit till användning utan legat där för att, som det heter, konsolidera företaget i fråga, alltså som en reserv. Om dessa pengar tagits ut i form av arbetslöner hade de spelat en annan roll, än om de så att säga legat stilla i reserv. Det är klart, att det mest önskvärda hade varit, att de kunnat gå till arbetarna i form av ökade löner men att man samtidigt förmått arbetarna att använda dessa pengar icke till konsumtion av sällsynta varor utan i stället till sparande.

Herr Hagberg har liksom jag tidigare varit inne på frågan om det icke hade varit fördelaktigt om arbetslönerna kunnat sparas. Frågan är vilken vikt man skall tillmäta olika hithörande faktorer. Jag har kanske sagt nog om lönerna, om jag alltjämt som min mening uttalar, att vad som hittills skett i fråga om löneökningar i vårt land visserligen icke helt stämmer med vad vi tänkte oss, när vi 1942 beslutade oss för att predika lönestoppet, men förändringarna ha — delvis på grund av att herr Hagberg icke fått sin vilja igenom på vissa punkter — icke varit större än att jag för min del icke hyser några mycket allvarliga farhågor för att den lönenivå, vi för närvarande uppnått eller under den närmaste tiden komma att uppnå, skall komma att leda till en ny inflation. Jag tror sålunda icke, att vi äro så förfärligt nära den där gränsen, där man kan befara, att det skall bli en ny ohejdad prisstegring. Den farhåga man kan hysa är ju närmast den, att när våra penninginkomster eller löner kommit så högt som de kommit, är det klart, att om det blir en rikligare tillgång på varor och vi vilja vända tillbaka och få en prissänkning, så kan den prissänkningen icke gå lika långt som skulle ha blivit fallet om vi haft lägre inkomster i pengar. Ty om vi utgå ifrån, såsom jag gör, att vi icke vilja sänka människornas inkomster i pengar utan bibehålla den nivå, som vi i stort sett

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

hunnit till, betyder det, att där ligger en gräns för den sänkning av produktionskostnaderna som vi eftersträva. Det är väl också detta som ligger i talet om, att det finns risk för att våra exportvaror skola bli dyrare än främmande länders exportvaror. Detta är ett problem, som ingen kan underlåta att ägna sin uppmärksamhet, men det är ett så stort problem att jag för min del icke tror, att det väsentligen återverkar på frågan, om våra löner ligga någon procent för högt eller för lågt. De skillnader, som därvidlag kunna råda, eller de omvälvningar på valutaområdet, som därvidlag kunna ske, göra att jag tror, att de små variationerna här hemma på dessa punkter icke komma att spela någon avgörande roll.

Herr Wiberg har rätt i att man icke skall räkna med att man kan manipulera med valutan som man vill; detta är alldeles riktigt. Detta hans uttalande föranleder mig emellertid att säga, att jag för min del hoppas, att det icke skall behöva bli en sådan där konflikt mellan pundet och dollarn, som gör att vi måste välja vilken av dessa båda valutor vi skola sluta oss till. Att vi ha intresse av att kunna ansluta vår valuta till pundet, det är min bestämda mening, och därför tror jag, att den överenskommelse, som träffats i betalningsavtalet med England, i längden, om den lyckas, kommer att bli till gagn för det svenska näringslivet.

Förutom frågan om lönerna och deras roll har fråga om räntan kommit upp här, men jag tror icke, att den senare bör tillskrivas en allt för stor betydelse. Jag skall icke föregripa vad som möjligen kan komma att sägas från bankofullmäktiges sida, men jag vill till herr Bagges upplysning meddela, att det beslut, som fattades av bankofullmäktige, och de resonemanger, som fördes inom bankofullmäktige och som ledde fram till den påtalade räntesänkningen, fördes utan någon som helst impuls från min sida. Om statssekreteraren i finansdepartementet sitter som ordförande bland bankofullmäktige, så är han ju ändå bara en av sju, och jag tror därför, att herr Bagges egna meningsfränder där och andra komma att säga, att de fattat ståndpunkt alldeles oavsett vad den av Kungl. Maj:t förordnade ordföranden haft för mening. Dock vill jag understryka den uppfattning, som kommit till synes i bankofullmäktiges utlåtande, att den tidigare förhärskande och på många håll förhärskande föreställningen, att det finns ett omedelbart samband mellan löner och priser är mycket, mycket starkare grundad än den, att det skulle finnas ett samband mellan räntans höjd och priserna. Den teori, på vilken den uppfattningen grundar sig, skall jag här icke alls ingå på. Vi ha på grund av priskontrollen och dylikt och även på grund av många andra omständigheter för lång tid framåt kommit i ett sådant läge, att man säkerligen kan behandla räntan, såsom man brukar säga, konventionellt. Det spelar ingen roll för det svenska näringslivet och för vår prisreglering som sådan, om räntan är 4, $3^1/_2$, 3 eller $2^1/_2$ procent. Inom vilka gränser räntan bör variera skall jag icke uttala mig om, men jag vill bara som min personliga mening uttala, att man i ganska stor utsträckning kan bortse från hela detta resonemang om betydelsen av en räntesänkning, och att en räntesänkning utan vidare skulle leda till en prisstegring.

Herr Wiberg var inne på frågan om de produktionshämmande faktorerna, och han föll så att säga tillbaka på den gamla traditionella uppfattningen om räntans roll härvidlag. Vi få emellertid icke glömma bort, att det alltid ansetts att en låg ränta vore till fördel för företagsamheten och näringslivet överhuvud taget. Den som är rädd för att vi för närvarande ha en för låg ränta bör alltså komma ihåg, att en lägre ränta uppenbarligen är till gagn för näringslivet. Det hela är sålunda ett exempel på att herr Wiberg argumenterar från två olika utgångspunkter. Han kritiserar nämligen den penningpolitik

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

som förts dels därför att den enligt hans mening skulle leda till inflation, och dels för att den skulle hejda företagsamheten inom näringslivet, vilken ju snarare har tendens att leda till inflation.

Om jag finge lov att sammanfatta mina synpunkter skulle jag vilja säga detsamma som jag sade i första kammaren, nämligen att om vi jämväl i fortsättningen kunna hålla programmet från 1942 lika bra som vi hållit det hittills och om vi alltså kunna hålla våra nuvarande priser, så är det min tro, att vi kunna skatta oss lyckliga. Jag tror att vi kunna säga, att den politik, som proklamerades då, i de stora dragen lyckats, och att detta är en politik, som har drag av den planhushållning, som herr Bagge talade om, då han ville exemplifiera den förda politiken för att komma fram till det, som kanske var det käraste för honom, nämligen att visa upp vilka svårigheter en sådan planhushållning har att kämpa med. Ja, sannerligen, vem har någonsin förnekat, att en planhushållning har svårigheter att kämpa med? Men här är frågan som alltid annars: vad vill man sätta i stället? På den punkten vill jag verkligen uttryckligen instämma med herr Hagberg i Luleå. Även jag lyssnade med stor uppmärksamhet på herr Bagge, för att höra, vilket annat alternativ han vill sätta i stället för den linje, som här följts. Jag kan icke komma till annat än att herr Bagge sade, att han ville ha klart besked. Men klart besked är ju ingen politik, det hela beror på vilken politik man skall föra.

Han ville vidare veta, vad jag ville göra, och jag vill svara, att den deklarationen redan är given, att jag vill hindra en fortsatt prisstegring; det är själva det stora målet. Om de medel som kunna behövas för detta syfte kan man tvista om, hur effektiva de kunna vara, liksom också om man icke för att nå det stora målet på vissa delar av fronten måste göra vissa reträtter. Här har talats om elastiskt försvar, och det är alldeles riktigt. Det är icke fråga om mekaniska ting, där man bara kan slå fast och säga, att den och den lönenivån och den prisnivån måste hållas, och så bryr man sig icke om något annat, utan man får räkna med de krafter, som finnas i samhället. Kan man genom eftergifter på vissa punkter vidmakthålla den stora huvudlinjen, förefaller det mig vara en klokare stategi än om man bara säger, att så och så skall det vara.

Jag nämnde ordet planhushållning. Vi få icke glömma bort, att hela denna diskussion om bankpolitiken ingenting annat är än en diskussion, om och på vilket sätt planhushållningen skall genomföras. Den penningpolitik, som förts sedan man släppte den så kallade automatiska regleringen av priserna som man hade under guldmyntfotens dagar, är ju ingenting annat än planhushållning. Att då diskutera frågan, om räntefoten skall vara 4, $3^1/_2$, 3 eller $2^1/_2$ procent, är ju att diskutera medlen för en planhushållning. Det förefaller mig som om motståndarna till planhushållningen glömt bort, att så fort man övergivit den automatiska guldmyntfoten har man infört planhushållning på penningpolitikens område, där man använder alla de medel man anser tjänliga för att uppnå ett visst resultat. Att däri ingår icke bara bankpolitik med räntesättning och operationer i den öppna marknaden utan också hela statens skattepolitik är väl allmänt känt. Det innebär bara, att man försöker inrikta sig på ett visst mål och sedan försöker skaffa medlen för detta måls uppnående. Man har, vill jag säga, en plan klar i huvudet för vad man tror är bäst för näringslivet, och så rättar man åtgärderna därefter; man har med andra ord icke det automatiska system, som är motsättningen till planhushållningen.

Jag tror att man på detta sätt kommer tillbaka till att en politik av något slag måste man föra, och då reduceras striden till att omfatta två punkter. Jag skall icke tala om huruvida vi skola föra en annan politik beträffande export- och importkrediter. Jag tror emellertid för min del, att om vi skola kunna

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

vidmakthålla det svenska näringslivet vid full sysselsättning, måste vi även ta alla de risker, som kunna följa därav, och sälja våra varor på kredit. Jag skall icke tala om skatterna. Om de överhuvud taget verka i någon riktning så icke är det i inflatorisk. Snarare verka de hämmande på näringslivet och minska köpkraft och företagsamhet. Men även om de ha dessa och andra skadliga konsekvenser, tjäna de dock till att hålla priserna nere.

Det är sålunda dels fråga om räntan och dels fråga om lönerna. I fråga om räntan har jag redan uttalat som min tro, att den räntesänkning som skett varit motiverad. Jag stryker emellertid under, att det finns en annan sida av saken än räntan som faktor i företagsamheten, vi ha nämligen räntan som kostnadsfaktor, och räntan har, som det flera gånger har sagts, som kostnadsfaktor när det gäller byggnadsindustrien och hyrorna säkerligen större betydelse än räntan som inflationsdrivande faktor.

När det gäller lönerna är det återigen fråga om inom vilka gränser man kan röra sig utan att rubba de mål, som man satt sig före. Om vi kunna hålla vår lönepolitik inom de utstakade gränserna, och i samma mån som våra försörjningsmöjligheter kunna förbättras — det är naturligtvis under förutsättning av förbättrade försörjningsmöjligheter efter krigets slut, vilket ännu icke inträffat, som en återgång till 1939 års reallönestandard blir möjlig — men om vi under den närmaste tiden kunna hålla den linje, som vi hittills följt i fråga om de måttliga höjningar, som låtit sig förenas med en oförändrad prisnivå, vågar jag säga, att vi icke alltför mycket avvikit från 1942 års program.

Herr talmannen, som under detta anförande återtagit ledningen av förhandlingarna, lämnade på begäran ordet för kort genmäle till

Herr **Bagge**, som anförde: Herr talman! Finansministern har lagt den innebörd i mitt yttrande, som passat honom. Så brukar han ju göra, och det är kanske, som han ser saken, legitimt.

Emellertid var meningen med mitt yttrande icke att, såsom han framställde saken, söka sak med regeringen och att framför allt framhålla, att regeringen misslyckats i sin penningpolitik. Ej heller var det min avsikt att komma åt »1942 års program», som finansministern kallade det; i själva verket har det bibehållits ännu 1944, ja, t. o. m. i 1945 års statsverksproposition. Nej, vad jag ville var att visa läget precis sådant jag anser att det är. Det tror jag är både behövligt och nödvändigt. Därvidlag har jag icke haft anledning att ingå på något *klander* av exportkrediter och dylikt, detta så mycket mindre som jag ju själv i regeringen varit med om ifrågavarande åtgärder. Jag har endast velat framhålla, att alla faktorer peka i en och samma riktning, nämligen mot en stark påfrestning på vårt penningvärde.

Jag har vidare bett att få veta vad det är för nytt program, som nu närmast finansministern företräder, eftersom förutsättningarna för det gamla brustit. Har det varit någon kritik från min sida, har den satts in på den punkten, att man ej gjort allt vad man kunnat för att upprätthålla åtminstone några av programmets förutsättningar. Jag är ganska säker på att finansministern icke försökt påverka dessa förutsättningar på ett sådant sätt, att hans program skulle kunna förverkligas. Den kritiken tror jag är befogad, och den vidhåller jag.

Slutligen skulle jag vilja säga, att när finansministern talar om, att man naturligtvis icke kan ränna huvudet i väggen — jag vet icke om han använde det uttrycket, men det var så han menade — är jag lika ense med honom om den saken, som när han förklarade sig ense med mig i andra saker. Det elastiska

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

försvar han talade om får emellertid icke bli *så* elastiskt, att det icke blir något försvar alls, icke heller så elastiskt, att man icke försöker försvara positionerna, icke söker behålla och förbättra de förutsättningar, som funnits för att genomföra programmet.

Härpå yttrade

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Wigforss:** Herr talman! Om jag har missförstått själva tonen i herr Bagges anförande ber jag om ursäkt, men jag får säga att när han kom fram till den punkten i sitt anförande, där han talade om exportkredit såsom tillhörande de nedrivande krafterna, hade jag svårt att uppfatta det på annat sätt än att han ville använda ett uttrycks-sätt, som gav en något annan färg åt den politik som förts än som jag uppfattat. Att ett elastiskt försvar icke får uppge avgörande positioner är ju klart, men så länge detta elastiska försvar icke lett till uppgivande av frontlinjen på en enda punkt, nämligen frontlinjen i fråga om priserna, förefaller det mig som om de omgrupperingar av låt mig säga stridsmedlen bakom fronten, som kunna vara nödvändiga, icke få betraktas såsom uttryck för att man lidit nederlag.

Herr **Bagge** erhöll på begäran ånyo ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Jag vill bara säga, att vi skola icke gräla om uttrycket »de nedrivande krafterna». Jag gjorde en översikt över de olika faktorerna som verka på olika sätt i nuvarande läge och delade upp dem i sådana krafter som arbetade för och sådana som arbetade emot möjligheterna att bibehålla det nuvarande penningvärdet, och på det viset sökte jag bygga upp min framställning, som jag försökte göra så objektiv som möjligt. Vad beträffar det sista yttrandet vill jag säga, att jag tror, att finansministern sammanblandar taktiska och strategiska synpunkter. Ur taktiska synpunkter kanske han har rätt, men i fråga om framtidsstrategien är jag rädd, att det kommer att visa sig att han har orätt.

Herr **Wiberg,** som likaledes på begäran erhöll ordet för kort genmäle, yttrade: Herr talman! Under de senaste åren har finansministern i statsverksproposition en brukat lämna en översikt över den finans- och penningpolitiska situationen samt en prognos av den sannolika utvecklingen. Dessa översikter ha varit utomordentligt värdefulla. I viss mån har det gått såsom en röd tråd genom dem, att vad vi i vårt land i första hand måste sträva efter vore att genom utökad produktion av i främsta rummet konsumtionsvaror möta en befarad utveckling i inflationistisk riktning.

Denna analys är utan tvivel fullkomligt riktig, men jag frågar: är icke detta konstaterande i nuvarande läge om möjligt än mer riktigt än vad det tidigare har varit? I dagens läge föreligger den skillnad jämfört med tidigare, att vårt land icke är avskuret utifrån på samma sätt som förut. För var dag som går, böra vi mänskligt att döma få bättre kontakt med utlandet, och vi ha alltså möjligheter att — för den händelse vi kunna visa tillräcklig initiativförmåga och duglighet — till vårt land föra konsumtionsvaror i vidgad omfattning. Samtidigt äro vi icke heller i det läge att alla produktionsfaktorer i vårt land äro tagna i anspråk. Man kan mycket väl tänka sig en fortsatt utveckling av produktionen med en effekt som ur landets synpunkt vore gagnelig. Jag har svårt att tro att krigskonjunkturskatten, som obestridligen verkar direkt produktionshämmande och icke just torde egga till risktagande och ansträngningar vare sig det gäller produktion av konsumtionsvaror eller försök att åstadkomma import utifrån, skulle vara till gagn eller i nuvarande läge tjäna som faktor i inflationsbekämpande riktning.

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

Därutöver ber jag, herr talman, endast att få tillägga att jag gärna skulle vilja upprepa min fråga till finansministern: är det så, att betalningsavtalet med Storbritannien får uppfattas som uttryck för att vi ha förankrat svenska kronan till pundet, eller kan man från officiellt håll göra den försäkran, att det är oriktigt att tillmäta detta betalningsavtal en sådan innebörd?

Härpå anförde

Herr **Vougt:** Herr talman! Jag har lyssnat mycket uppmärksamt till denna debatt, och det kanske synes tillbörligt, att jag säger några ord i anledning av den kritik som har riktats även mot bankofullmäktige, eftersom jag i bankofullmäktige medverkat till räntebeslutet i februari månad i år och även medverkat till den skrivelse som ju ligger till grund för Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen och bankoutskottets utlåtande nr 51.

Eftersom det uppstått en liten diskussion emellan statsrådet och chefen för finansdepartementet och herr Bagge rörande uppfattningen av det inlägg som herr Bagge gjorde, måste jag nog för min del säga, att jag tyckte att en hel del uttryck, som förekomma i herr Bagges anförande, onekligen hade en ganska påfallande skärpa. Herr Bagge anförde, om jag fattade honom rätt, bland annat med beklagande, att fullmäktige ansett obehövligt att diskutera penningpolitiken, och frågade bland annat hur man egentligen tänkt sig penningpolitiken. På det vill jag för min del svara, att det faktum att bankofullmäktige i år icke fört ett längre resonemang icke får uppfattas som uttryck för någon osäkerhet i fråga om bankofullmäktiges ställning utan helt enkelt som ett resultat av det faktum, att vi alltfort anse den huvudlinje som följts under tidigare år vara bärande. Det förhöll sig ju så att vid årsskiftet 1943/44 och i början av 1944 genomarbetades hela detta problem på ett helt annat sätt än tidigare genom den utredning som ägde rum av valutasakkunniga inom riksbanken, och vi ha ansett oss vara försvarade med att i år icke komma med en längre utläggning av dessa problem, eftersom vi stå fast vid den huvudståndpunkt som vi intogo i fjol. Jag tycker nog, att när herr Bagge säger — och jag fattade det så att det även var riktat mot bankofullmäktige — att det behövdes bara litet kommunistisk demagogi för att man skulle falla till föga, så hör det till de ganska tillspetsade uttrycken, som det är naturligt att man reagerar emot med en viss skärpa. Dess bättre har herr Hagberg i Luleå stått oss till tjänst genom att med sitt anförande visa, att man på kommunistiskt håll ingalunda anser, att vare sig bankofullmäktige eller än mindre bankoutskottet eller Kungl. Maj:t har fallit till föga, ehuru han medger, att en viss genombrytning har skett i det lönestopp som beslöts 1942. Jag har ju icke någon anledning att tillägga något i denna punkt utöver vad som redan sagts. Det skulle möjligen vara att det från bankofullmäktiges synpunkt ändå förefaller, som om den politik vi nu ha fört i stort sett har lyckats. Vi stå inför det glädjande faktum att inflationen i alla fall har hållits tillbaka, trots att det naurligtvis finns vissa faktorer som verka i ogynnsam riktning, och som vi måste fortsätta att bekämpa.

Om jag får, medan jag rör mig på den allmänna diskussionens plan, säga ett ord till herr Wiberg, skulle det vara, att i den mån bankofullmäktige medverkat till det nya betalningsavtalet med Storbritannien, har man icke anlagt några sådana synpunkter som herr Wiberg misstänkte eller betraktade som möjliga. Det är klart att det skulle vara mycket besvärligt, om dollar och pund skulle komma att skiljas åt. Vad som varit vägledande har helt enkelt varit det faktum, att då vi erbjudits möjlighet att göra upp ett handelsavtal och betalningsavtal med åtföljande kreditutfästelser med Storbritannien,

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

ha vi tagit i anspråk denna möjlighet. Den omständigheten, att Förenta staterna för sin del måhända tidigare skulle övergå helt och hållet till fria valutor, hindrar naturligtvis icke, att vi få söka vår handel på andra håll under de förutsättningar som bjudas.

Jag skall därefter be att få gå över till räntesänkningen och jag skall icke vara så långrandig på den punkten heller. Där är det herr Wiberg som enligt min mening tillspetsat kritiken i ganska hög grad. Han betecknade bankofullmäktiges beslut om räntesänkningen såsom ett avsteg från det penningpolitiska programmet, och han sade, att något sådant bör icke äga rum utan att något inträffat som gör det beslutet höjt över all diskussion. Jag måste ju säga, att det är att uppställa ganska stora krav på beslutmässighet och är rätt överraskande från en praktisk affärsmans sida som herr Wiberg. Han ville för sin del fråga, huruvida det icke förhöll sig så, att ett av skälen eller huvudskälet till bankofullmäktiges beslut skulle vara, att man icke ville ådraga staten de stora kostnader, som skulle följa, om vi försökte att hålla emot genom att tillhandahålla marknaden lån på de villkor som skulle fordras för att räntan skulle kunna hållas uppe.

För min del vill jag säga följande. Om det hade förhållit sig så i februari 1945, att jag för min del hade blivit övertygad om att räntan till varje pris skulle och borde hållas, att det var nödvändigt och riktigt att hålla den, skulle jag icke ha ägnat många tankar åt det faktum att det skulle kostat staten så eller så mycket. Jag anser nämligen, att en centralbank, i varje fall under de förhållanden, varunder vi nu arbeta i Sverige — och det är väl endast det jag behöver taga hänsyn till — icke får draga sig för att styra marknaden till de kostnader som det medför. Läget i februari var ju det, att det skedde en ganska stark efterfrågan på obligationer. Det fanns icke tillräckligt med material. Riksbanken hade tillhandahållit en del, men tendensen till en stegring av obligationskurserna och en fortgående räntesänkning var mycket starkt märkbar. Vi stodo då inför frågan, hur vi skulle styra marknaden, och det problemet uppstod, om vi skulle sänka räntan eller bevara den. För min del såg jag saken så, att det var riktigare att taga sikte på en penningpolitisk stabilisering än på räntestabilitet. Det är klart att man kunde icke bortse från att det kunde finnas vissa risker förenade med en nedgång av räntan. Man måste emellertid emot riskerna väga fördelarna, och vi togo då också i betraktande vad finansministern nyss pekade på, nämligen det faktum att räntorna också äro en del av produktionskostnaderna, och vi ägnade en särskild uppmärksamhet åt hyresmarknaden.

Det var framför allt när vi blevo på det klara med att en sprängning av hyresspärren med sannolikhet skulle komma att ske under det närmast inträdande kvartalet, om icke räntan sänktes, som ett i varje fall ur min synpunkt mycket avgörande element kom in i diskussionen om räntan. Den här debatten har ju dragit ut ganska länge, och jag skulle icke trötta med några siffror eller några kalkyler rörande utsikterna på hyresmarknaden, men det förhöll sig i varje fall så, att även om icke Stockholm därvidlag framträdde såsom något särskilt betungande problem, detta så mycket mer var fallet med rikets andra stad, Göteborg. Man kunde med ganska stor säkerhet säga, att hyresstoppet icke var möjligt att hålla i Göteborg, om icke räntan sänktes. För övrigt kan anmärkas, att det är ett egenartat förhållande beträffande Göteborg att inteckningslånen i mycket mindre utsträckning än i Stockholm äro bundna på längre tid. Följaktligen kom räntesänkningen för Göteborgs del mycket snart bostadsmarknaden till godo. Jag tror, att man i varje fall kan säga att det icke finns fog för herr Bagges yttrande, när han säger att ränte-

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

sänkningen har icke kunnat motverka inflation. För min del anser jag att om hyresstoppet hade sprängts, vilket jag tror skulle skett, om icke räntan sänkts, hade det ur penningpolitisk synpunkt varit en katastrof, och jag tror därför att det redan nu är möjligt att säga, att ur den synpunkten handlade vi rätt. Vi ha icke kunnat prestera en utredning av utfallet på hyresmarknaden, sades det av herr Wiberg. Herr Wiberg får förlåta oss, att det icke varit möjligt sedan februari, men det är ett faktum att när aprilkvartalet gick in kraven från olika håll på en stegring av hyrorna kunde tillbakavisas.

Härutöver skulle jag icke behöva säga mer än att jag fäste mig vid uttalandet av herr Wiberg, att räntan nu icke kan sänkas mera. Ingenting skulle vara mig mera fjärran än att göra något som helst uttalande rörande möjligheten att höja eller sänka räntan, men det är i alla fall rätt intressant att se hur olika man betraktar sådana finansiella spörsmål som ränteproblemet i olika länder. Jag läste för några dagar sedan ett tal, vilket stod refererat i svenska tidningar, hållet av den brittiske primiärministern Winston Churchill, som nu har gått ut till väljarna under välbekanta omständigheter och som vädjar till väljarna om stöd för sin politik under kriget. Ett av de skäl som han särskilt åberopar till förmån för sig och sin politik när han vänder sig till väljarna är, att andra världskriget för Storbritanniens del kunnat föras till en ränta av 2 procent. På det sättet betraktar man saken i Storbritannien. Det kan ju möjligen vara något som bör göra våra högermän en liten smula benägna att icke göra alltför tvärsäkra uttalanden, alldeles bortsett från de omedelbara utsikterna på vår räntemarknad.

Det är ju så att bankoutskottet varje år i början av riksdagen underkastar bankofullmäktiges fögderi en granskning och sedermera framlägger ett dechargebetänkande. Det är väl, när så skall ske vid 1946 års riksdag, lättare att i dess helhet överblicka den politik som fullmäktige ha fört i år. Jag hoppas, att det då skall kunna sägas att vi icke bedömt läget alltför oriktigt, men jag har likväl icke velat underlåta att i någon mån ange vilka bevekelsegrunderna varit för det ställningstagande som jag åtminstone för min del intog i bankofullmäktige i den av utskottet också berörda frågan om räntans höjd.

Herr **Wiberg** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Till min ärade vän herr Vougt ber jag att få nämna, att mitt antagande, att räntan icke ytterligare torde komma att sänkas, väsentligen grundar sig på ett uttalande av statssekreteraren i finansdepartementet, tillika ordförande i bankofullmäktige, som vid nationalekonomiska föreningens sammanträde den 19 mars 1945 höll ett föredrag, vari han bland annat yttrade: »Det nya ränteläget motiverar snarast förväntningar om en senare räntehöjning; de funderingar i motsatt riktning som från en del håll framkommit kan man nog lämna därhän.» Och herr Hammarskjöld fortsatte längre fram: »Jag har sagt, att det finns positioner, som man är beredd att hålla till varje pris. Det är inte uteslutet att den nuvarande räntenivån är en sådan position, om det gäller en fortsatt rörelse nedåt. — Det är givetvis icke uteslutet, att riksbanken i enlighet därmed i en given situation kan finna läget motivera en räntehöjning.»

Herr **Vougt**, som jämväl på begäran erhöll ordet för kort genmäle, yttrade: Herr talman! Jag vill understryka en gång till, att jag anser mig icke på något sätt kompetent och ännu mindre ha auktoritet att göra något uttalande rörande räntan i framtiden, men vad jag nyss ville var att varna för all tvärsäkerhet genom att ställa vid sidan av varandra eller mot varandra uttalanden av båda konservativa politikerna Winston Churchill och Åke Wiberg.

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

Härefter yttrade

Herr **Bergvall:** Herr talman! Det utlåtande av bankoutskottet, som just nu behandlas, skulle icke i och för sig givit mig anledning att taga till orda. Jag kan i stort sett dela den tankegång, som kommit till uttryck i utlåtandet, men en del av de synpunkter, som förts fram här i debatten, tycker jag kräva vissa kommentarer.

Det är otvivelaktigt på det sättet, att bankoutskottet ganska riktigt målat förutsättningarna för vår möjlighet att fullfölja den prisstoppspolitik vi bedrivit under senare tid. Det råder intet tvivel, att ganska stora risker komma att möta oss bland annat i form av varuknapphet, beroende på en begränsad import, och de stora krav på hjälpverksamhet som ställas på oss. Vi måste vidare räkna med en utomordentligt besvärande bränslesituation, som otvivelaktigt kan komma att medföra ganska betydande produktionskostnadsökningar, som endast i mycket ringa grad neutraliseras av de indirekta och direkta statssubventioner som förekomma på detta område. Skärpes bränslesituationen ytterligare, kan den också få mycket djupgående produktionsstörningar till följd. Slutligen tror jag icke, att man kan ta så pass lättvindigt, som herr Hagberg i Luleå gjort, på sambandet mellan löne- och prispolitik.

Herr Hagberg erkände principiellt, att det finns ett sådant samband mellan löner och priser, att stiga lönerna över en viss gräns, kan man icke klara sig utan prisökningar, men den allmänna tonen i hans anförande visade att han var villig att inrymma ett mycket betydande utrymme åt löneökningar, utan att man enligt hans mening behövde befara någon prisökning. Näringslivet kan otvivelaktigt tåla vissa löneökningar, utan att priserna därför omedelbart behöva stiga.

När detta prisstopp och lönestopp genomfördes hösten 1942, trodde vi inom priskontrollnämnden icke på att vi skulle få ett hundraprocentigt prisstopp, trots att detta prisstopp var förankrat i lagen, och man kunde räkna på att lagen skulle göras bättre och bättre, allteftersom tiden gick. Vi räknade med att man skulle nödgas medge undantag, om man icke inom vissa områden ville åstadkomma produktionsstörningar, som skulle bli mycket besvärande. På hundraprocentigt lönestopp trodde ingen. Något sådant ingick icke heller i själva målsättningen. Man måste från början räkna med att avsteg säkert skulle komma att göras från lönestoppet. Detta lönestopp var nämligen inte alls legalt förankrat. Det vilade uteslutande på frivillig överenskommelse mellan parterna på arbetsmarknaden.

Det fanns givetvis som sagt vissa möjligheter för vederbörande företagare att bära de löneökningar, som tillkommo under de första åren utan att detta behövde få återverkningar i prishänseende. Den alltjämt fortgående rationaliseringsprocessen ger möjligheter i denna riktning. Vi hade vidare både 1943 och 1944 ur produktionssynpunkt mycket gynnsamma år. Produktions- och omsättningsvolymen steg och därmed minskade de fasta kostnaderna per enhet. Detta lämnade i sin tur ett visst utrymme för mötande av löneökningar utan att företagen behövde vidtaga prishöjningar på sina produkter.

Herr Hagberg i Luleå har slutligen så till vida rätt i sitt resonemang, att med det relativt gynnsamma utgångsläge, som det svenska näringslivet hade när prisstoppet proklamerades, kunde vissa löneökningar genomföras genom att företagarna nöjde sig med minskade marginaler. Jag tror emellertid, att man inte bör driva detta resonemang för långt. Rent praktiskt har jag en känsla av att vi kommit en bit på den vägen.

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

Fram till hösten 1944 tror jag att vi i priskontrollnämnden kunde säga, att vi tämligen hundraprocentigt renlärigt efterlevde regeln, att vi aldrig skulle medge några prisökningar på basis av en löneökning. Men lika hundraprocentig har inte vår renlevnad varit sedan förra hösten. Nu måste vi tyvärr annotera några och inte så få fall, där vi tvingats att medge prisökningar, emedan löneökningarna varit av sådan storleksordning, att det inte funnits någon möjlighet för företagen att hålla driften i gång, därest vi inte inom priskontrollnämnden hade accepterat en prishöjning på företagets produkter. Jag måste tillägga, att dessa prishöjningar lyckligtvis hittills inte ha gällt något av de mera centrala och för folkförsörjningen mera väsentliga områdena, men utvecklingen är dock ett tecken att lägga märke till i detta sammanhang.

Jag kommer alltså för min del till det resultatet, att det hade varit bättre, om vi hade kunnat fortsätta med en lönepolitik, som närmare anslutit sig till riktlinjerna från 1942 än som skett. Nu har detta inte gjorts. Jag vill lämna därhän, huruvida det överhuvud taget varit folkpsykologiskt möjligt att föra en sådan politik utan uppslitande strider, vilka kanske ur pris- och lönepolitisk synpunkt skulle blivit åtskilligt dyrare än den nu förda politiken. Ett faktum är emellertid att det inte har gått. Under sådana förhållanden tycker jag att den enda rimliga fråga man bör ställa sig är: Hur bör man handla i denna situation? För min del har jag föga sympati för den utvägen att man säger, att nu ha vi kommit in i en sådan situation att vi inte längre kunna klara oss, utan det är bäst att kasta yxan i sjön. Jag tror att man i stället måste följa en annan linje, även om förutsättningarna i viss mån kunna ha blivit försvårade, och undersöka i vad mån man kan bevara och fullfölja det värdefullaste i den politik som vi inledde 1942. Så mycket kan man otvivelaktigt för ögonblicket säga, att ännu har ingenting av det väsentliga i prisstoppspolitiken behövt spolieras. Vi ha måst räkna med vissa prisökningar, förorsakade av kostnadsstegringar, men de ha inte varit så allvarliga eller nått en sådan nivå att man med skäl kan påstå att de försvårat existensmöjligheterna för de människor, som inte ha så förfärligt mycket att röra sig med.

Jag anser därför att man bör försöka att så långt det är möjligt fullfölja den nuvarande politiken. I vilken grad detta i det långa loppet blir möjligt vill jag inte yttra mig om. Det beror naturligtvis i stor utsträckning på hur förhållandena utomlands komma att gestalta sig. Få vi en relativt kort övergångstid till de gynnsammare förhållanden som böra inträda, då relationerna på utrikeshandelns område börja närma sig det normala, då är jag ganska optimistisk för min del. Skulle vi däremot få en mycket lång, svår och påfrestande övergångstid, kan det hända att vi inte till fullo kunna nå de mål vi ställde upp för oss 1942.

Jag vill sluta med att säga att jag tror att om vi överhuvud taget skola lyckas, behövs det nog i fortsättningen ganska stor besinningsfullhet både på företagarnas sida — industriens, jordbrukets, etc. — och på arbetarnas sida: en återhållsamhet i krav från ena sidan på prishöjningar eller i fråga om motstånd mot rimliga prissänkningar, och en återhållsamhet från andra sidan i kraven på löneökningar. Iaktta vi en sådan återhållsamhet i fortsättningen, stå vi visserligen för närvarande i en väsentligt försvårad situation, men den behöver inte bli ohållbar, om inte de internationella förhållandena arbeta alltför mycket emot våra intressen.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 10.

Föredrogos vart efter annat bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till kristillägg för budgetåret 1945/46, såvitt angår anslag till kristillägg under tolfte huvudtiteln med undantag av kristillägg till personal å indragningsstat;

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pensionsreglering för föreståndare och vissa lärare vid statsunderstödda skolor och med dem samorganiserade arbetshem för bildbara sinnesslöa m. fl. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 54, angående ersättning till två riksdagsvaktmästare vid inkallelse till militärtjänstgöring; och

nr 55, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning om inrättande av vissa nya ordinarie tjänster i riksgäldskontoret.

Kammaren biföll vad utskottet i nämnda utlåtanden och memorial hemställt.

§ 11.

Herr **Eriksson** i Stockholm erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Jag hemställer, att kammaren ville besluta, att två gånger bordlagda ärenden skola å nästa föredragningslista uppföras i följande ordning, nämligen först jordbruksutskottets utlåtande nr 73 samt därefter sammansatta utrikes- och första lagutskottets utlåtanden nr 1 och 2, statsutskottets utlåtanden nr 233—239, 227, 242 och 245—251, sammansatta stats- och andra lagutskottets memorial nr 5, bevillningsutskottets betänkande nr 58, bankoutskottets memorial och utlåtanden nr 58—61, andra lagutskottets memorial nr 78 och 79, jordbruksutskottets utlåtanden nr 74—80, kanslideputerades memorial nr 2 samt statsutskottets utlåtanden nr 229—232, 240, 241, 243 och 244, varefter övriga ärenden uppföras i den ordning, i vilken de finnas upptagna å dagens föredragningslista.

Denna hemställan bifölls.

§ 12.

Till bordläggning anmäldes:

utrikesutskottets utlåtande och memorial:

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående Sveriges anslutning till den vid luftfartskonferensen i Chicago år 1944 antagna internationella luftfartskonventionen m. fl. överenskommelser; och

nr 4, angående ersättning till utskottets sekreterare och notarie;

statsutskottets utlåtanden:

nr 252, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till de tekniska högskolorna m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 253, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1945/46 till statens informationsstyrelse jämte i ämnet väckta motioner;

nr 254, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1945/46 till den nämnd, som avses i förslaget till lag om återställande av viss, från ockuperat land härrörande egendom m. m.;

nr 255, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1944/45 till förskott av kostnader för transport av vissa utländska medborgare genom Sverige;

nr 256, i anledning av väckta motioner angående utredning om statens övertagande av verksamheten vid Gustavsviks docka i Högsjö socken;

nr 257, i anledning av väckt motion om ersättning till kaptenen vid intendenturkåren Å. K. L. Eriksson för honom i visst mål förorsakade rättegångskostnader;

nr 258, i anledning av väckta motioner om anslag till Svenska slöjdföreningen för anordnande av en utbildningskurs för bosättningskonsulenter m. m.;

nr 259, i anledning av väckt motion angående fredsplanering för försvarets arbetsplatser;

nr 260, i anledning av väckta motioner angående vissa försöksanordningar på folkskoleväsendets område; och

nr 261, i anledning av väckt motion om rätt för vissa ämneslärare vid kommunala flickskolan i Karlstad att för placering i löneklass tillgodoräkna föregående tjänstgöring; samt

bankoutskottets utlåtanden:

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vissa ändringar i allmänna tjänste- och familjepensionsreglementena, 1942 års tjänstepensionsreglemente för arbetare samt folkskolans tjänste- och familjepensionsreglemente, m. m.; och

nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vissa ändringar i allmänna tjänste- och familjepensionsreglementena, folkskolans tjänste- och familjepensionsreglementen samt tjänste- och familjepensionsreglementena för de högre kommunala skolorna, m. m.

§ 13.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 418, i anledning av väckta motioner angående utredning om statligt stöd till lokaler för fritidsverksamhet m. m.;

nr 419, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående de av internationella arbetsorganisationens konferens år 1944 vid dess tjugusjätte sammanträde antagna rekommendationerna i vad propositionen hänvisats till statsutskottet;

nr 420, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1945/46 till vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 430, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1945/46 till upplysnings- och organisationsverksamhet i fråga om hantverk och småindustri;

nr 431, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående statens kreditgivning till utlandet m. m.;

nr 432, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1945/46 till skyddshemsvården, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 433, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till driften av anstalter för bildbara sinnesslöa m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 434, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående löneregleringen för föreståndare och vissa lärare vid statsunderstödda skolor och med dem samorganiserade arbetshem för bildbara sinnesslöa m. fl.;

nr 435, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anordnande av allmän folkräkning;

nr 436, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1944/45 m. m., i vad propositionen avser justitiedepartementets verksamhetsområde;

nr 437, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1944/45 m. m., i vad propositionen avser socialdepartementets verksamhetsområde;

nr 438, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1944/45 m. m., i vad propositionen avser finansdepartementets verksamhetsområde;

nr 439, i anledning av väckt motion om statsbidrag till utgivande av författningskommentarer och andra framställningar inom förvaltningsrättens område m. m.;

nr 442, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1945/46 till undersökningar rörande levnadsvillkor och hushållsvanor;

nr 443, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1945/46 till anordnande av provisoriska lokaler för länsstyrelsernas folkbokföringsavdelningar; och

nr 454, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1945/46 för avveckling av den förstärkta försvarsberedskapen;

från sammansatta stats- och andra lagutskottet:

nr 445, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring av lagen den 6 juni 1924 (nr 361) om samhällets barnavård och ungdomsskydd (barnavårdslag), m. m.;

från bevillningsutskottet:

nr 461, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om värnskatt för budgetåret 1945/46;

nr 462, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående fortsatt tillämpning av förordningen den 30 juni 1943 (nr 493) om begräsning i vissa fall av skatt till staten; och

nr 463, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 1 och 3 §§ förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften; samt

från särskilda utskottet:

nr 446, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 282, angående omorganisation av folkbokföringen.

Vidare anmäldes och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 465, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m.;

nr 466, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till kristillägg för budgetåret 1945/46, såvitt angår anslag till kristillägg under tolfte huvudtiteln med undantag av kristillägg till personal å indragningsstat; och

nr 467, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pensionsreglering för föreståndare och vissa lärare vid statsunderstödda skolor och med dem samorganiserade arbetshem för bildbara sinnesslöa m. fl. jämte i ämnet väckta motioner.

§ 14.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 3.40 em.

In fidem
Sune Norrman.

Stockholm 1945. Kungl. Boktryckeriet P. A. Norstedt & Söner.
452530